L. Gjeçov

Kanuni i Lekë Dukagjinit

BLSH

L. Gjeçov

Kanuni i Lekë Dukagjinit

BLSH

Shum t' Nderueshmit e t' dashtunit

A. Gjergj Fishtës O. F. M.

Drejtorit Mejtores Françisk.

Shkrimtarit t' klasshem

Poetnisit t' Literatyres Shqypne —

Etc. Etc. Etc. Etc.

Kët dhuratë ja dergon

Gjeçov auktori

Gomsiqe, 30-X-1911.

Shum t'Nderueshmit e t'dashtunit

A. Gjergj Fishtës O.F.M.

Drejtorit Mbajtorës Françesk.
Shkrimtarit t'lavdueshëm
Poetësit t'literatyrës Shqype —
Etc. Etc. Etc. Etc.

Kët dhuratë ja dergon

Gjeçov auktori

Gomsiqe, 30-X-1911.

ВКSH

ВКSH

A. Shtjefni Konstantini Gjeçov,
O. F. M.

AGIMI I GJYTETNIS

1910

BLSH

Biblioteka Shkoder Franciskane

Shtypshkroja «NIKAJ» Shkoder — 1910

A. Shtjefni Konstantini Gjeçov,
O. F. M.

AGIMI I GJYTETNIS

1910

BLSH

Biblioteka Shkoder Franciskane

Shtypshkroja «NIKAJ» Shkoder — 1910

BKSH

BKSH

Agimi i Gjytetniis

«Periimus jam omnes, dum quisque sibi
se tantum natum existimat.»

(Georgius Kastriotus ad Vladislaum Hungar. Reg.)
— Ex Kroja, Pridie Nonas Sextiles, MCCCXLIII. —
(Barletius)

1910

BKSH

Biblioteka
Shkodër
Françiskane

Agimi i Gjytetniis

«Periimus jam omnes, dum quisque sibi
se tantum natum existimat.»

(Georgius Kastriotus ad Vladislaum Hungar. Reg.)
— Ex Kroja, Pridie Nonas Sextiles, MCCCXLIII. —
(Barletius)

1910

BKSH

Biblioteka
Shkodër
Françiskane

BKSH

BKSH

A. Gjergj Fishtës, O. F. M.

AUKTORIT T' «*LAHUTËS S' MALCHIS*»

E SAA SHKRIMEVE TJERA

N' PËNG T' NNISHS KOMJARE

KTO FLETË ATDHEDASHTNIJET

JA TRUËN ME MALLË

Shkruësi

BKSH

A. Gjergj Fishtës, O. F. M.

AUKTORIT T' «*LAHUTËS S' MALCHIS*»

E SAA SHKRIMEVE TJERA

N' PËNG T' NNISHS KOMJARE

KTO FLETË ATDHEDASHTNIJET

JA TRUËN ME MALLË

Shkruësi

BKSH

BKSH

BKSH

Shqyptuar t' dashtun!

» . . . . . Sokrati nnoq Platonin, Platoni Arristotelin, Arristoteli Averroen; Cecili muër prejë Sulpicit, Lelij prejë Varronit, Hennij prejë Horacit, Seneka prejë Gjellit, Thesali prejë Galenit, Hermagora prejë Ciceronit, e Ciceroni vet muer prejë Salustit.»

(Kuvet P. Bogdani — «Cuneus». —

Duc me thanë, se gjau prejë vedit nak qita n' kto pak rreshta, por veç shka mora uhaa prejë tjerësh.

Sido kjoftë ky liber, pelqeje, o vllaa atdhetaar, e maje si një dhantii qi bünnoj prejë loçkes s' zëmres t' atii qi t' ngiatëjeton e t' falet Shqyptarçe!

Gomsiqe – Gojani i poshter – ü' Mirëditë,
Me 14. t' Kallnuerit, 1910

A. Shtjefni Konstantini Gjeqov,
prejë Urdhnit t' Vllazenve t' Vogjel
t' Shqyprisë

Shqyptuar t' dashtun!

» . . . . . Sokrati nnoq Platonin, Platoni Arristotelin, Arristoteli Averroen; Cecili muër prejë Sulpicit, Lelij prejë Varronit, Hennij prejë Horacit, Seneka prejë Gjellit, Thesali prejë Galenit, Hermagora prejë Ciceronit, e Ciceroni vet muer prejë Salustit.»

(Kuvet P. Bogdani — «Cuneus». —

Duc me thanë, se gjau prejë vedit nak qita n' kto pak rreshta, por veç shka mora uhaa prejë tjerësh.

Sido kjoftë ky liber, pelqeje, o vllaa atdhetaar, e maje si një dhantii qi bünnoj prejë loçkes s' zëmres t' atii qi t' ngiatëjeton e t' falet Shqyptarçe!

Gomsiqe – Gojani i poshter – ü' Mirëditë,
Me 14. t' Kallnuerit, 1910

A. Shtjefni Konstantini Gjeqov,
prejë Urdhnit t' Vllazenve t' Vogjel
t' Shqyprisë

BKST

BKST

PJESË E PARË

Shoqnija

§ 1.

«Masi nuk munn u quëka nieri as shtâsë as hyjnii, nevoja e shtyyn qi t'rreket e t'perpiqet per me lypun fatin e mirë t'jetës e argtimin e vet nner shokë.» *(Aristoteli).*

«Vetë natyra e shtyyn arrsyen e nierit, qi t'ketë t'mârrë e dhâna me shokë.» (Ciceroni.)

Shka âsht nieri?

«Asht nji nnertesë e shkatrruëme e lakuriq, qi paa nnimë s'natyrës jet krah kput nevojaar i nnimës s'huëj.» (1.)

Nieri âsht nji t'kënun i morit, i tukejëm edhe i lânë nner krajata t'zeza n'mnnyrë t'nji shtâsës; e me e lânë vetun, bâhet gadi-gadi si shtâsa. — Me gjith ktë, munn t'bâhet i vjetshem, i fuqishem, i madhnueshem e i dijshem, i nnimuëmun prejë krahit t'shoqit.

PJESË E PARË

Shoqnija

§ 1.

«Masi nuk munn u quëka nieri as shtâsë as hyjnii, nevoja e shtyyn qi t'rreket e t'perpiqet per me lypun fatin e mirë t'jetës e argtimin e vet nner shokë.» *(Aristoteli).*

«Vetë natyra e shtyyn arrsyen e nierit, qi t'ketë t'mârrë e dhâna me shokë.» (Ciceroni.)

Shka âsht nieri?

«Asht nji nnertesë e shkatrruëme e lakuriq, qi paa nnimë s'natyrës jet krah kput nevojaar i nnimës s'huëj.» (1.)

Nieri âsht nji t'kënun i morit, i tukejëm edhe i lânë nner krajata t'zeza n'mnnyrë t'nji shtâsës; e me e lânë vetun, bâhet gadi-gadi si shtâsa. — Me gjith ktë, munn t'bâhet i vjetshem, i fuqishem, i madhnueshem e i dijshem, i nnimuëmun prejë krahit t'shoqit.

Shka âsht nieri n' t' leemt e vet?

Mûnn e mênnojinë si nji kafshë t'pa-arrspeshme: leen cullak, i kalamênn, i pagojë, e gjith e zeza qi munn t'mênnohet n't'leemt, leen me të. Per ket arrsye aj gjinnet n'nevojë per gjith shkaf, gjithshkafja i mëngon; n'mos u gjetët kush me ja njitë doren n'kto mëngime e nevojë, aj do t'jese si nji cnuk, masi me folë s'din, e me lypë s'mûnnet. Prua vetë natyra e ngashton nierin qi t'ketë t'mârrë e dhâna me shokë.

A ihue rrshilla, a mos gabova?

Nà dijm, se nieri qi trajtohet prejë dashtmimit t'Pêrenniis âsht i arrspeshem! Po! ksajë s'vertetës edhè une i vêhem; persè, lêne vetun at-foshnje qi leu tashti, mos u perkujdes per të mos ja veshtrò vajin, e do t'shofish se ajo arrsye qi leu me të, kaa per t'metë e crrme e per t'u shue kaa me të. – Nysh, i duhet nji msuës qi t'a mkâme e t'ja shfilloje mênnen e shisen.

Kush munnet me mrrii me ja vûu per fije veshtrimin, e me i msue permajtat e mêndimit, t'folunit, etr.?

T'siëllet ke t'siëllet nieri i ngratë, paa shokë nuk munnet me pasë t' gjallët! Foshnjes, por saa t'leje, i duhet afer nnokush: ajò do ngjii, do laa e do nnrrue e saa t'filloje m'u rritë, i duhet fllaku (tamliku—rrethi) per me e vadit qi t'qinnroje m'kâmë; do mârrë per dorë, per me e msue qi t'i nnroje kâmët e t'trimnohet me heetë, i duhen kallxue sênnet, e ajo gojë mamaçe i do çilë. T'gjitha i duhen diftue. E n't'tana kto, do t'i prîe i rrituni, shoqi i vet.

Shka âsht nieri n' t' leemt e vet?

Mûnn e mênnojinë si nji kafshë t'pa-arrspeshme: leen cullak, i kalamênn, i pagojë, e gjith e zeza qi munn t'mênnohet n't'leemt, leen me të. Per ket arrsye aj gjinnet n'nevojë per gjith shkaf, gjithshkafja i mëngon; n'mos u gjetët kush me ja njitë doren n'kto mëngime e nevojë, aj do t'jese si nji cnuk, masi me folë s'din, e me lypë s'mûnnet. Prua vetë natyra e ngashton nierin qi t'ketë t'mârrë e dhâna me shokë.

A ihue rrshilla, a mos gabova?

Nà dijm, se nieri qi trajtohet prejë dashtmimit t'Pêrenniis âsht i arrspeshem! Po! ksajë s'vertetës edhè une i vêhem; persè, lêne vetun at-foshnje qi leu tashti, mos u perkujdes per të mos ja veshtrò vajin, e do t'shofish se ajo arrsye qi leu me të, kaa per t'metë e crrme e per t'u shue kaa me të. – Nysh, i duhet nji msuës qi t'a mkâme e t'ja shfilloje mênnen e shisen.

Kush munnet me mrrii me ja vûu per fije veshtrimin, e me i msue permajtat e mêndimit, t'folunit, etr.?

T'siëllet ke t'siëllet nieri i ngratë, paa shokë nuk munnet me pasë t' gjallët! Foshnjes, por saa t'leje, i duhet afer nnokush: ajò do ngjii, do laa e do nnrrue e saa t'filloje m'u rritë, i duhet fllaku (tamliku—rrethi) per me e vadit qi t'qinnroje m'kâmë; do mârrë per dorë, per me e msue qi t'i nnroje kâmët e t'trimnohet me heetë, i duhen kallxue sênnet, e ajo gojë mamaçe i do çilë. T'gjitha i duhen diftue. E n't'tana kto, do t'i prîe i rrituni, shoqi i vet.

A mûnn e mënnojmë nâ natyren aq mizore, e qi, masi t'leje nieri t'a lânë m'at kâmë krajatet e mos t'i gjinnet kush me ja njitë doren? A kishte me mujtë me mrrii mje m'at skâi natyra, e mun m'at hov qi na ngushton mjerimi, e jeta e jonë rrin e vjerrë n'fille t' pënit, e mos t'na gjinnet me dhântii t'veta, qi na duhen, paa nnryshim, per m'u nkâmë e m'u rritë?

Jo! gjith ket mizorii, jo qi nuk mûnn e mënnojmë m'natyrë masi ajo vetë don qi t'i gjinnena shoqi shoqit nner nevojë, por âsht edhë urdhni i natyrës qi t'i nnimojmë t'afermit t'onë.

A na mërr mënnja se mûnn t'bâje e mûnn t'jetoje nieri vetun e paa shokë edhë kuur t'rritet e kuur t'bâhet i zoti i vedit?

Po xâam tashti, se nieri u rrit, edhë i hodh prejë vedit lvere e shpergâj, vetë mënnon, vetë pûnon, e vetë fiton, a se, si thonë Shqyptarët, u bâa» njizetë, pushkë; tridhetë, ujk; dyzetë, kuptimi; pësdhetë, skilë!!.

A na ve mënnja se mûnn t'qinnrojë paa nnimë t'shokve, edhë pse daan burrë krahëforte e mënnçaar?

I mjerë mii t' mjerë kishte me kënë paa shokë Me gjith fuqii t' krahëve, me urtii, pûnë e fitim kishte me metë si gogla mii ujët. Prannëj goja e Shqyptarit t' moçem pat thânë «Trimi i mirë me shum shokë„ (2) —

Shka kishte me i nnollun nierit me kënë se jet qyqe vetun n' ket jetë e mos t' shofë nji frymë t'giallë?

A mûnn e mënnojmë nâ natyren aq mizore, e qi, masi t'leje nieri t'a lânë m'at kâmë krajatet e mos t'i gjinnet kush me ja njitë doren? A kishte me mujtë me mrrii mje m'at skâi natyra, e mun m'at hov qi na ngushton mjerimi, e jeta e jonë rrin e vjerrë n'fille t' pënit, e mos t'na gjinnet me dhântii t'veta, qi na duhen, paa nnryshim, per m'u nkâmë e m'u rritë?

Jo! gjith ket mizorii, jo qi nuk mûnn e mënnojmë m'natyrë masi ajo vetë don qi t'i gjinnena shoqi shoqit nner nevojë, por âsht edhë urdhni i natyrës qi t'i nnimojmë t'afermit t'onë.

A na mërr mënnja se mûnn t'bâje e mûnn t'jetoje nieri vetun e paa shokë edhë kuur t'rritet e kuur t'bâhet i zoti i vedit?

Po xâam tashti, se nieri u rrit, edhë i hodh prejë vedit lvere e shpergâj, vetë mënnon, vetë pûnon, e vetë fiton, a se, si thonë Shqyptarët, u bâa» njizetë, pushkë; tridhetë, ujk; dyzetë, kuptimi; pësdhetë, skilë!!.

A na ve mënnja se mûnn t'qinnrojë paa nnimë t'shokve, edhë pse daan burrë krahëforte e mënnçaar?

I mjerë mii t' mjerë kishte me kënë paa shokë Me gjith fuqii t' krahëve, me urtii, pûnë e fitim kishte me metë si gogla mii ujët. Prannëj goja e Shqyptarit t' moçem pat thânë «Trimi i mirë me shum shokë„ (2) —

Shka kishte me i nnollun nierit me kënë se jet qyqe vetun n' ket jetë e mos t' shofë nji frymë t'giallë?

Shka kishte me i nnollë!? Kurrgjâa tjeter, posë n' ju kaa raa me paa mizen paa krye si siëllet, âshtù kishte m' u sjellë edhé nieri. Gjith diten kishte me luejt termal teposhtë, si i hutue mënnç e paa i dalë m' u nneshë m' kânn per me çfrye zëmren e vet. S' kishte me lânë male, fushë, gjytet as katûnn mjc qi kishte me mrrii me gjetë donji shoq. — Qe nji pasqyrë:

Po xâum se une qi po shkruëj kto punë, o atdhetaar vllaa, meta i curk vetem n' Shqyptarii t'onë saa âsht e gjânë edhé e hapët kryq e terthuër; m' i nniqni shtiqet, e vëni oroë se shka do t' msoj, e ke do t' maroj ashtu i vorlënue shokësh.

— Msyna gjytetin hina mrënoë, por e gjeta t'shkretnue. Vojta n' katûnn, e gjeta mâa zii se t'parin trajtiish rrënue, e s' shilshe tjeter, posë do sharânash e gamerç gurësh si t' ishin marâna! Xûu me m'rektue zëmra, e si nierin qi e lën mënnja, ja solla shpinen edhé katûnnit e dola n' fusha, por edhé kto i gjeta t' mlutme prejë ujënash; prroje e lume t' dalë âmet e kishin pasë mârrë dheen, per ngâjë qi govadna e lugje per t' cillat rrjedhshin ujnat ishin kênë mushë. Ù solla per rreth nja dîsaa herë, e si i hutue i sgavroshe syyt tuj soditë kuur m' rane per syysh pëmë e bimë tjera, por edhé kto t' egrue e t' bâme gajushë ferrash. Qyshë se u shduk nieri toka met e djerrë, pëma e drûja nuk u pertrii as nuk shkemoj mâa me hjeshii t' hershme. Tuj paa gjith ket shemtim natyret, m' hîni friga, e jeta m' u mnerue, sidomos kuur paash se za-

Shka kishte me i nnollë!? Kurrgjâa tjeter, posë n' ju kaa raa me paa mizen paa krye si siëllet, âshtù kishte m' u sjellë edhé nieri. Gjith diten kishte me luejt termal teposhtë, si i hutue mënnç e paa i dalë m' u nneshë m' kânn per me çfrye zëmren e vet. S' kishte me lânë male, fushë, gjytet as katûnn mjc qi kishte me mrrii me gjetë donji shoq. — Qe nji pasqyrë:

Po xâum se une qi po shkruëj kto punë, o atdhetaar vllaa, meta i curk vetem n' Shqyptarii t'onë saa âsht e gjânë edhé e hapët kryq e terthuër; m' i nniqni shtiqet, e vëni oroë se shka do t' msoj, e ke do t' maroj ashtu i vorlënue shokësh.

— Msyna gjytetin hina mrënoë, por e gjeta t'shkretnue. Vojta n' katûnn, e gjeta mâa zii se t'parin trajtiish rrënue, e s' shilshe tjeter, posë do sharânash e gamerç gurësh si t' ishin marâna! Xûu me m'rektue zëmra, e si nierin qi e lën mënnja, ja solla shpinen edhé katûnnit e dola n' fusha, por edhé kto i gjeta t' mlutme prejë ujënash; prroje e lume t' dalë âmet e kishin pasë mârrë dheen, per ngâjë qi govadna e lugje per t' cillat rrjedhshin ujnat ishin kênë mushë. Ù solla per rreth nja dîsaa herë, e si i hutue i sgavroshe syyt tuj soditë kuur m' rane per syysh pëmë e bimë tjera, por edhé kto t' egrue e t' bâme gajushë ferrash. Qyshë se u shduk nieri toka met e djerrë, pëma e drûja nuk u pertrii as nuk shkemoj mâa me hjeshii t' hershme. Tuj paa gjith ket shemtim natyret, m' hîni friga, e jeta m' u mnerue, sidomos kuur paash se za-

gorija e ujqve edhé e egersiinave tjera, ishte kênë lishue neper fusha, e nneri shtâsët shpijake ishin kênë bâa mâa t'egra se t'egrat, e butësiën e vet e kishin pasë nnrue.

Me fjalë t'shkurta: nuk shifshe tjeter rreth vedit, posë shkretiis s'nneershme; nuk nnishe tjeter, posë brimash, ulurimesh, gerthitmesh e fishkllimin e gjarpijve edhé t'egersiinave t'erbuéme. S'paçë me kë n'u argtue mâa, n'hypne dnesët e kokrrat e lotve n'u lishuëne rrkajë per fyrë; n'la zëmra e jeta n'u idhtue, dishroshe edhé une n' u hjekë kso jetet e me shkue mas shokësh! Jeta âsht e âmël po, por une thirrshe deken edhé e lutshe qi t'm'çote ke shokët tjerë. E lutshe deken, por nuk ma veshtrote vajin: edhé ajo dukej e idhnuëme kunnra mejet, e dote me m'lânë qi t'hiekshe e t'mrrishe me mârrë vesht, se saa vishtiir ishte me kênë i vorfnue shokësh.

Kahë t'ja majë tash? Vetë me vedi t'flas?! Fialet e mija nuk ma bishin donji gzim; zëmra e jëme giinnej mâa e trazuëme prejë valash, se ato qi perplasen n'deet n'motna mâa t'vshtira e mâa t'nnershme! M'vete mënnja me msyp ket a at skâj botet, por kahë n' bite nner mënn se ishe vetun, friga m' i këputëte giûjt. — T'i platasem malit; porsë i shifshe me syy t'kerveshunat e egerslinave, qi me dhâmë t'sgerdhye e me gojë t' hapruëme rrishin t'shtrîime shtiqeve, tui pritë gjutiën e vet. - T' a drejtoj hâpin kahë fusha; por edhé ktë do t' a gjâjë t' bâme deet. N't' djathten e n't'shmajten, para

gorija e ujqve edhé e egersiinave tjera, ishte kênë lishue neper fusha, e nneri shtâsët shpijake ishin kênë bâa mâa t'egra se t'egrat, e butësiën e vet e kishin pasë nnrue.

Me fjalë t'shkurta: nuk shifshe tjeter rreth vedit, posë shkretiis s'nneershme; nuk nnishe tjeter, posë brimash, ulurimesh, gerthitmesh e fishkllimin e gjarpijve edhé t'egersiinave t'erbuéme. S'paçë me kë n'u argtue mâa, n'hypne dnesët e kokrrat e lotve n'u lishuëne rrkajë per fyrë; n'la zëmra e jeta n'u idhtue, dishroshe edhé une n' u hjekë kso jetet e me shkue mas shokësh! Jeta âsht e âmël po, por une thirrshe deken edhé e lutshe qi t'm'çote ke shokët tjerë. E lutshe deken, por nuk ma veshtrote vajin: edhé ajo dukej e idhnuëme kunnra mejet, e dote me m'lânë qi t'hiekshe e t'mrrishe me mârrë vesht, se saa vishtiir ishte me kênë i vorfnue shokësh.

Kahë t'ja majë tash? Vetë me vedi t'flas?! Fialet e mija nuk ma bishin donji gzim; zëmra e jëme giinnej mâa e trazuëme prejë valash, se ato qi perplasen n'deet n'motna mâa t'vshtira e mâa t'nnershme! M'vete mënnja me msyp ket a at skâj botet, por kahë n' bite nner mënn se ishe vetun, friga m' i këputëte giûjt. — T'i platasem malit; porsë i shifshe me syy t'kerveshunat e egerslinave, qi me dhâmë t'sgerdhye e me gojë t' hapruëme rrishin t'shtrîime shtiqeve, tui pritë gjutiën e vet. - T' a drejtoj hâpin kahë fusha; por edhé ktë do t' a gjâjë t' bâme deet. N't' djathten e n't'shmajten, para

e mrapa shtiqet i shifshe t' nnrye. Kânnet e dheu muzg e errsii m' u dukëshin! Xûu me m' u bâa dita njimi! Fillova me bertitë me saa zâa qi kishe n'krye e me thirrë nnokânn, por kush do t' m' u përgjegjte?! Ushtimin e zânit t' êm e nnishe, i cilli, gryke m' gryke derdhej si nji gjâmë. — M' muër ûja, e rrishe tuj pritë, palë a do t' shtrihej donji dorë bâmire me nji thermikë buket, porsé kot m' rrëte mënnja! — U laskarova petkash, u bâne mishët e kalit, meta lakuriq, e aq u molisa, qi s' ishe i zoti mâa per farë-gjâjet. Shpirti m' mrrîni n'fyt prejë merziis, e mas saa rravgimesh, u smûnna, e as m' ket mjerim s' u gjet kush me m' nnimue. — Vetun, i lânë e i harruc: u lodha, u kputa, u thava si nji krânne, u sburita, e ne mram m' la fuqija, m' u err arsyia e u bâna pak gjâa mëngu shtâset. — M' pushoj s' rektuëmit zêmra, e diqa, si mo', Zo', mâa keq! Njekso doret i shkon jeta nierit t' daam shokësh. - Hec e thuëj, praa, se mûnn t' jetojsh paa shokë e shoqnii! —

A na u mush mënnja tashti, se nieri paa shokë e shoqnii âsht si peshku paa ujë? A besojmë tash, se paa nnimë e krahë t' shokve, s' kishim me kenë t' zotët e far sënnit? — Praa shoqnija âsht e nevojshme n'daçim per pûnë, per nnimë, per msim, per roië t' nnermjedëshme, e n' daçim per me pshtue prejë rreziqesh qi na gerenohen e per me i gzue t' mirat e jetës paa frigë. E si nuk mûnn t' i gzojmë t' mirat e jetës paa shoqnii per arrsye qi permënnme, ashtu edhë jeta e jonë, nuk kishte me kënë jetë por hiekë paa shoqnii. Vetë pitua na mson

e mrapa shtiqet i shifshe t' nnrye. Kânnet e dheu muzg e errsii m' u dukëshin! Xûu me m' u bâa dita njimi! Fillova me bertitë me saa zâa qi kishe n'krye e me thirrë nnokânn, por kush do t' m' u përgjegjte?! Ushtimin e zânit t' êm e nnishe, i cilli, gryke m' gryke derdhej si nji gjâmë. — M' muër ûja, e rrishe tuj pritë, palë a do t' shtrihej donji dorë bâmire me nji thermikë buket, porsé kot m' rrëte mënnja! — U laskarova petkash, u bâne mishët e kalit, meta lakuriq, e aq u molisa, qi s' ishe i zoti mâa per farë-gjâjet. Shpirti m' mrrîni n'fyt prejë merziis, e mas saa rravgimesh, u smûnna, e as m' ket mjerim s' u gjet kush me m' nnimue. — Vetun, i lânë e i harruc: u lodha, u kputa, u thava si nji krânne, u sburita, e ne mram m' la fuqija, m' u err arsyia e u bâna pak gjâa mëngu shtâset. — M' pushoj s' rektuëmit zêmra, e diqa, si mo', Zo', mâa keq! Njekso doret i shkon jeta nierit t' daam shokësh. - Hec e thuëj, praa, se mûnn t' jetojsh paa shokë e shoqnii! —

A na u mush mënnja tashti, se nieri paa shokë e shoqnii âsht si peshku paa ujë? A besojmë tash, se paa nnimë e krahë t' shokve, s' kishim me kenë t' zotët e far sënnit? — Praa shoqnija âsht e nevojshme n'daçim per pûnë, per nnimë, per msim, per roië t' nnermjedëshme, e n' daçim per me pshtue prejë rreziqesh qi na gerenohen e per me i gzue t' mirat e jetës paa frigë. E si nuk mûnn t' i gzojmë t' mirat e jetës paa shoqnii per arrsye qi permënnme, ashtu edhë jeta e jonë, nuk kishte me kënë jetë por hiekë paa shoqnii. Vetë pitua na mson

praa, se nieri kaa nevojë per shoqnii, jo veç saa t' jetë m'kâmë t'vogle, por edhë se kuur t'rritet s'ûnn bâje paa shokë.

«Nieri i vetun i tretun. - Trimi i mirë me shum shokë. - Nji gurë s'bân murë. - Nuk mahet shpija m' nji shtyllë.» (3.) -

§. 11.

«Njaj qi u kthen shpinen detyrave qi i perkasin shoqnis, âsht i ngrâlë e mizuër.»

(Mark Aurël.)

Nuk m' d::3et sênn i nevojshem qi t'a tjerrim mâa hollë pûnen, per me diftue, se nieri paa shokë âsht si nji gjymtyrë e paa shpiirt, e se e lidhë detyra e natyrës qi t' shkojë mas atii rênnit, qi ajo vetë u kaa dhânë si kafshave frymore ashtû edhë t'pafrymoreve, qi t'i binë mrapa shoqniis, e detyrave, qi ksajë i perkasin, t'u pergjegjet.

Mos pritë, o vllaa atdhetaar, me drejtue kryet, e kuilote me syy hapesien e asajë lâme, qi lot me lot âsht tuj t'mlue, e soditi ata gur t'paçmue qi jânë hyjt: saa bukur shnnrisin, vetojnë e qësin xhixha, tuj bredhë pa prâa nji herë, e me hieshii t'vet na knaqin zêmren! Edhë atâ dalin n'shoqnii, e i napin gjith at hyirii e shkelxim asajë kupë, qi shtrihet mii nee me at madhnii.

praa, se nieri kaa nevojë per shoqnii, jo veç saa t' jetë m'kâmë t'vogle, por edhë se kuur t'rritet s'ûnn bâje paa shokë.

«Nieri i vetun i tretun. - Trimi i mirë me shum shokë. - Nji gurë s'bân murë. - Nuk mahet shpija m' nji shtyllë.» (3.) -

§. 11.

«Njaj qi u kthen shpinen detyrave qi i perkasin shoqnis, âsht i ngrâlë e mizuër.»

(Mark Aurël.)

Nuk m' d::3et sênn i nevojshem qi t'a tjerrim mâa hollë pûnen, per me diftue, se nieri paa shokë âsht si nji gjymtyrë e paa shpiirt, e se e lidhë detyra e natyrës qi t' shkojë mas atii rênnit, qi ajo vetë u kaa dhânë si kafshave frymore ashtû edhë t'pafrymoreve, qi t'i binë mrapa shoqniis, e detyrave, qi ksajë i perkasin, t'u pergjegjet.

Mos pritë, o vllaa atdhetaar, me drejtue kryet, e kuilote me syy hapesien e asajë lâme, qi lot me lot âsht tuj t'mlue, e soditi ata gur t'paçmue qi jânë hyjt: saa bukur shnnrisin, vetojnë e qësin xhixha, tuj bredhë pa prâa nji herë, e me hieshii t'vet na knaqin zêmren! Edhë atâ dalin n'shoqnii, e i napin gjith at hyirii e shkelxim asajë kupë, qi shtrihet mii nee me at madhnii.

Tash sjelli syyt rreth vedit a shef ato krojc e prroje, prroska e gurra e nneri rriedha t'vogla? Veshto si vrêngllojne e tuj rrnye me nji kânnje, se cilla pikë turret nner vala lumesh, e kta me nji knaqë e madhshtii t'kânnshme, t'shoqnuëmun e t'trimnuëmun prejë shokësh. rrnojnë rrpînen e vet e derdhen n' gjii t'asajë âmë qi âsht deti. —

E nieri? Ky qi âsht i falun prejë Zotit e prejë natyret i arrsyeshem e me nniësii dashtnijet, mûnnet e guxon me nnëjë vetun e i daa shokësh? Mos kjoftë e mënnuëme e jo e thânun kjo fjalë!

Prejë se âsht xânë jeta, vargu i stûnve t' motit e kavaljete t' shkuëme, na rrfejnë lidhnien e dashtnien e shoqniës nner nierz. Lidhnien e shoqniës na e dishmojnë gjytete e katûnne, na e biin para syysh germile rrënimesh, qi shifen kahë-mos edhë n' kto kohë t'ona; na e dishmojnë kome, giûhe, doke, kanune, pleq, qevertarë, sunnimtarë, mreten e perannorë. Kishin me mjaftue kta êmna, per me na mushë mënnen, se edhë n' mâu t' egrat kohë, lidhnija e shoqniis kaa pasë sûnnue nner nierz.

Masi t' gjitha kavaljetet na flasin mii ket bashkim e shoqni, t'gjitha laggjet, komet, e fiset e t'kater ânve t'jetes, na duhet me besue, se kjo e terhjekme per shogi shoqin rriedh prejë natyret e me nee leen. — Shoqnija âsht palca e jetës s' nierit.

Shoqnija âsht aq e moçme saa âsht i moçem i Lumi i jetës; nner nierz kaa xânë fill n' Eden, e si nji

Tash sjelli syyt rreth vedit a shef ato krojc e prroje, prroska e gurra e nneri rriedha t'vogla? Veshto si vrêngllojne e tuj rrnye me nji kânnje, se cilla pikë turret nner vala lumesh, e kta me nji knaqë e madhshtii t'kânnshme, t'shoqnuëmun e t'trimnuëmun prejë shokësh. rrnojnë rrpînen e vet e derdhen n' gjii t'asajë âmë qi âsht deti. —

E nieri? Ky qi âsht i falun prejë Zotit e prejë natyret i arrsyeshem e me nniësii dashtnijet, mûnnet e guxon me nnëjë vetun e i daa shokësh? Mos kjoftë e mënnuëme e jo e thânun kjo fjalë!

Prejë se âsht xânë jeta, vargu i stûnve t' motit e kavaljete t' shkuëme, na rrfejnë lidhnien e dashtnien e shoqniës nner nierz. Lidhnien e shoqniës na e dishmojnë gjytete e katûnne, na e biin para syysh germile rrënimesh, qi shifen kahë-mos edhë n' kto kohë t'ona; na e dishmojnë kome, giûhe, doke, kanune, pleq, qevertarë, sunnimtarë, mreten e perannorë. Kishin me mjaftue kta êmna, per me na mushë mënnen, se edhë n' mâu t' egrat kohë, lidhnija e shoqniis kaa pasë sûnnue nner nierz.

Masi t' gjitha kavaljetet na flasin mii ket bashkim e shoqni, t'gjitha laggjet, komet, e fiset e t'kater ânve t'jetes, na duhet me besue, se kjo e terhjekme per shogi shoqin rriedh prejë natyret e me nee leen. — Shoqnija âsht palca e jetës s' nierit.

Shoqnija âsht aq e moçme saa âsht i moçem i Lumi i jetës; nner nierz kaa xânë fill n' Eden, e si nji

varg i pa-kputë kaa mrrîi mje' m'nee, e kaa per t' qi nnrue m'kâmë nneri qi t' jesë toka paa nierz. Me mënnue nierin paa shokë e paa shoqnii, kishte me kënë si nji ânnerr qi shifet n' zjarmii t' etheve, tuj kënë se kjo pûnë i kunnershtohet natyrës. Nieri qi âsht nevojaar prejë natyret, i duhet, do e mos, me dashtë atë qi mûnn t' ja njesë doren.

Sikursë natyra e detyron nierin qi t'ketë t' mârrë e dhâna me shokë, m' at mnnyrë e detyron qi t' u pergjegjët detyrave qi i perkasin shoqniis. —

M' nji ngac t' madh kishte me nnollë natyra, me kënë se don nierin hêm t' shoqnueshem, hêm t' i napë lejë qi mos t'u vënë mënn detyrave qi e majnë m' kamë shoqniën. — Por s' âsht ashtû: si na urdhnon e si don natyra me na paa t'shoqnueshem, ashtû na shtyyn e na detyron qi t' i majmë ato detyra qi na msojnë se sì mûnn t' i ruejm permajtat e shoqniis e t' dashtniis s' nnermjevedëshme paa fyc shoqi shoqin.

Veshtroni, o atëdhetarë, zânin e natyrës! Qe, si flet goja e sajë zëmrës s' onë: — O nierz, une due me ju paa t' shoqnueshem, e per ket arsyc, ju vëe leçii gjithshkaf kishte me muëjt me ja shkakuc donji trazim shoqniis, e m' nji ju urdhnoj me marrun mrapa at shtek qi ja sielië t' maren shoqniis. — A nnieme? dyy detyra na i vën para syysh natyra me nji fjalë gojet: — me bâa mirë, e mos me bâa keq — Mos me i bâa shoqit shka s' na kânne vedit, e me i bâa shoqit atë qi dishrojmë per vedi. Mâa shkurt: Mos-i

varg i pa-kputë kaa mrrîi mje' m'nee, e kaa per t' qi nnrue m'kâmë nneri qi t' jesë toka paa nierz. Me mënnue nierin paa shokë e paa shoqnii, kishte me kënë si nji ânnerr qi shifet n' zjarmii t' etheve, tuj kënë se kjo pûnë i kunnershtohet natyrës. Nieri qi âsht nevojaar prejë natyret, i duhet, do e mos, me dashtë atë qi mûnn t' ja njesë doren.

Sikursë natyra e detyron nierin qi t'ketë t' mârrë e dhâna me shokë, m' at mnnyrë e detyron qi t' u pergjegjët detyrave qi i perkasin shoqniis. —

M' nji ngac t' madh kishte me nnollë natyra, me kënë se don nierin hêm t' shoqnueshem, hêm t' i napë lejë qi mos t'u vënë mënn detyrave qi e majnë m' kamë shoqniën. — Por s' âsht ashtû: si na urdhnon e si don natyra me na paa t'shoqnueshem, ashtû na shtyyn e na detyron qi t' i majmë ato detyra qi na msojnë se sì mûnn t' i ruejm permajtat e shoqniis e t' dashtniis s' nnermjevedëshme paa fyc shoqi shoqin.

Veshtroni, o atëdhetarë, zânin e natyrës! Qe, si flet goja e sajë zëmrës s' onë: — O nierz, une due me ju paa t' shoqnueshem, e per ket arsyc, ju vëe leçii gjithshkaf kishte me muëjt me ja shkakuc donji trazim shoqniis, e m' nji ju urdhnoj me marrun mrapa at shtek qi ja sielië t' maren shoqniis. — A nnieme? dyy detyra na i vën para syysh natyra me nji fjalë gojet: — me bâa mirë, e mos me bâa keq — Mos me i bâa shoqit shka s' na kânne vedit, e me i bâa shoqit atë qi dishrojmë per vedi. Mâa shkurt: Mos-i

shko n' qafë shoqit, nepi shkal i perket, e jetò nierxisht. Mii kto âsht ngrehë ajo mertesë e madhnueshme qi i thonë shoqnii, njeky âsht kanuëni i shoqniis e i krashimit t' sajë. N' krye t' gjithave âsht nierzija. Shoqnija e nierzija jânë dyy fjalë pertatore e nierzija âsht qi e shtyyn nierin n' dashtnii t' shoqit, e ato nnîsii qi zoja natyrë na i kaa dikue n' zêmer t'sciellit nesh, na i nnëzin zêmrat n' nnerim t'shoqi shoqit, qi t' mânnohena s'bashkut m' u ruejt prejë çdo marrijet qi kishte me muejt me na zezue ftyren. «Njâna dorë laan tjetren, e t'dyja. faqet. — Kuur t'a haash puten e shoqit t' ânn, t' ânnen t' a keesh t' lidhë per kâmë. — Dora e thatë s' kaa uratë — Kush davtë, kjaftë e kurr mos kanoftë! » (4) —

§ III.

Mos i shko n' qafë shoqit t' ânn.

Jeten e shoqit t' ânn, masi âsht themeli e gurra' prejë s' cillës rrjedhin t' mira, t' dubet me e nnerue, e t' a majsh si nji gjâsënn t' çmuëm. Praa, mos prek n' nneer t' shoqit, persë nji jetë e dytë per nieri âsht nnera, edhë âsht e âmel asgjâa mêngut s' pares. —

Rućju se shprrallon per kânn e se i shpifë kućj.

Mos e shajë shoqin, as mos e theer me fjalë t' zeza, e mos shtikeq per kânn.

Mos t' i keesh nnecz shoqit per kahë gjâja e pasunija; mos e zhyej doren e shpirtin me të, masi je-

shko n' qafë shoqit, nepi shkal i perket, e jetò nierxisht. Mii kto âsht ngrehë ajo mertesë e madhnueshme qi i thonë shoqnii, njeky âsht kanuëni i shoqniis e i krashimit t' sajë. N' krye t' gjithave âsht nierzija. Shoqnija e nierzija jânë dyy fjalë pertatore e nierzija âsht qi e shtyyn nierin n' dashtnii t' shoqit, e ato nnîsii qi zoja natyrë na i kaa dikue n' zêmer t'sciellit nesh, na i nnëzin zêmrat n' nnerim t'shoqi shoqit, qi t' mânnohena s'bashkut m' u ruejt prejë çdo marrijet qi kishte me muejt me na zezue ftyren. «Njâna dorë laan tjetren, e t'dyja. faqet. — Kuur t'a haash puten e shoqit t' ânn, t' ânnen t' a keesh t' lidhë per kâmë. — Dora e thatë s' kaa uratë — Kush davtë, kjaftë e kurr mos kanoftë! » (4) —

§ III.

Mos i shko n' qafë shoqit t' ânn.

Jeten e shoqit t' ânn, masi âsht themeli e gurra' prejë s' cillës rrjedhin t' mira, t' dubet me e nnerue, e t' a majsh si nji gjâsënn t' çmuëm. Praa, mos prek n' nneer t' shoqit, persë nji jetë e dytë per nieri âsht nnera, edhë âsht e âmel asgjâa mêngut s' pares. —

Rućju se shprrallon per kânn e se i shpifë kućj.

Mos e shajë shoqin, as mos e theer me fjalë t' zeza, e mos shtikeq per kânn.

Mos t' i keesh nnecz shoqit per kahë gjâja e pasunija; mos e zhyej doren e shpirtin me të, masi je-

tesa e shoqit âsht pshtetë m' të. «Me ja grabitë shoqit nji gjâsënn e me ja prishë shoqit nji pûnë per mirannëje t' ânne, âsht nji faj qi i kunnershtohet natyrës.» (5.) — Mos e salvò shoqin as mos e rânnò m' kurrnji mnnyrë.

Shporru prejë vraset, masi kjo e rrênon nnertesen e t' madhit t' jetës e t' natyrës. —

Me vrasë i kputë krahtë vedit, me vjedhsii i pûnon paa rrugë shoqit e shpien t' ânne e qet n' flakë e shpirtin n' flakë t' pasosme; masi gjâja e huëj, jo veç qi s' t' bjen donji dobii nën kulm, por t' rrênon me lang e plâng. Shkurt! ruëje zêmren prejë e' do mizorijet!

Shporru prejë fitimit t' pa-rrugë, persè kû t'jenë kso rrênash, nuk mûnnen me pasë vënn nnierzija e besa e dashtnija e shoqniis.

«Me shokë t' uëj kurr mos me u xânë,
Mos me u xânë, as mos me u ngâa,
Pse n' ditë t' ngushtë kta u gjinnen vllaa
Si me pushkë ashtû me uhaa». (6)

§. IV.

Nepi shoqit shkaf i perket.

Urdhni i natyrës qi thotë: «Mos i shko n' qafë shoqit» nuk kishte me na vjeftë gjâa, mos me kënë i pshtetun n' detyrë qi t' i napim shoqit shkaf i perket:

tesa e shoqit âsht pshtetë m' të. «Me ja grabitë shoqit nji gjâsënn e me ja prishë shoqit nji pûnë per mirannëje t' ânne, âsht nji faj qi i kunnershtohet natyrës.» (5.) — Mos e salvò shoqin as mos e rânnò m' kurrnji mnnyrë.

Shporru prejë vraset, masi kjo e rrênon nnertesen e t' madhit t' jetës e t' natyrës. —

Me vrasë i kputë krahtë vedit, me vjedhsii i pûnon paa rrugë shoqit e shpien t' ânne e qet n' flakë e shpirtin n' flakë t' pasosme; masi gjâja e huëj, jo veç qi s' t' bjen donji dobii nën kulm, por t' rrênon me lang e plâng. Shkurt! ruëje zêmren prejë e' do mizorijet!

Shporru prejë fitimit t' pa-rrugë, persè kû t'jenë kso rrênash, nuk mûnnen me pasë vënn nnierzija e besa e dashtnija e shoqniis.

«Me shokë t' uëj kurr mos me u xânë,
Mos me u xânë, as mos me u ngâa,
Pse n' ditë t' ngushtë kta u gjinnen vllaa
Si me pushkë ashtû me uhaa». (6)

§. IV.

Nepi shoqit shkaf i perket.

Urdhni i natyrës qi thotë: «Mos i shko n' qafë shoqit» nuk kishte me na vjeftë gjâa, mos me kënë i pshtetun n' detyrë qi t' i napim shoqit shkaf i perket:

Mretit nepi shkaf i detyron,
Sânnimtarve prûnjimin,
Prînnës nnigiesen,
Pleqve nnerimin,
Vogjlimin mos e perbuz.

Mas kâmës t'shkojë prûnjimi e nnera, masi, lidhënija e dashtniis edhè e mara e shoqniis âsht e pshtetun n' kto.

Mretent do t' mûnnohen me mretnue paa çalue; sûnnimtarët do t'rreken me sûnnue komin me t'drejtë, e zêmra e komit do t'u shtrohet urdhnave t' tyne t' drejta. Pleqt t' dajnë gjygjë, paa majtë krah e rêe kuëj; prinnja t' jenë zêmergjânë nnaj t'bijt, e t' i qortojnë me dashtnit, e kta t'i rrinë gadi nnigiesës e me krye-ulë t' a veshtrojnë zânin e prînnës, tui kênë se zâni i prînnës âsht zâni i Perenniis; e mos t' i majnë n' âsgjâsênn qortimet e msimet e tyne kuur mos t' jeen kunnra ligjës s' Tenzot. — Zotnijt t'kenë nnierzii nnaj rrogtarët, e rrogtarët t' jenë t' besës zotniive.

Po t' xûu besë nnokush, o atdhetaar vllaa, e t' a la n' dorë pasuniën e vet per me tregtue me të, pergjegju asajë besë me gjith fuqii t'shpirtit e t'mênnës.— N' kjofsh ti vetë tregtaar, peshen e drejtë t' a keesh, persë, me at peshë qi t' peshojsh, kee me kênë i peshuëmun. — N'ja folsh kuëj besen per çdo gjâsênn, mos e shkme fjalen, majc besen e folun. — Kjo mnyrë t' jetuemit kan me prsë fuqii per me majtë shoqniën m' kâmë. —

Mretit nepi shkaf i detyron,
Sânnimtarve prûnjimin,
Prînnës nnigiesen,
Pleqve nnerimin,
Vogjlimin mos e perbuz.

Mas kâmës t'shkojë prûnjimi e nnera, masi, lidhënija e dashtniis edhè e mara e shoqniis âsht e pshtetun n' kto.

Mretent do t' mûnnohen me mretnue paa çalue; sûnnimtarët do t'rreken me sûnnue komin me t'drejtë, e zêmra e komit do t'u shtrohet urdhnave t' tyne t' drejta. Pleqt t' dajnë gjygjë, paa majtë krah e rêe kuëj; prinnja t' jenë zêmergjânë nnaj t'bijt, e t' i qortojnë me dashtnit, e kta t'i rrinë gadi nnigiesës e me krye-ulë t' a veshtrojnë zânin e prînnës, tui kênë se zâni i prînnës âsht zâni i Perenniis; e mos t' i majnë n' âsgjâsênn qortimet e msimet e tyne kuur mos t' jeen kunnra ligjës s' Tenzot. — Zotnijt t'kenë nnierzii nnaj rrogtarët, e rrogtarët t' jenë t' besës zotniive.

Po t' xûu besë nnokush, o atdhetaar vllaa, e t' a la n' dorë pasuniën e vet per me tregtue me të, pergjegju asajë besë me gjith fuqii t'shpirtit e t'mênnës.— N' kjofsh ti vetë tregtaar, peshen e drejtë t' a keesh, persë, me at peshë qi t' peshojsh, kee me kênë i peshuëmun. — N'ja folsh kuëj besen per çdo gjâsênn, mos e shkme fjalen, majc besen e folun. — Kjo mnyrë t' jetuemit kan me prsë fuqii per me majtë shoqniën m' kâmë. —

«Nepi Perennorit — shoqit — ç'âsht e Perennorit, e Perênniis ç' âsht e Perênniis» (7.) —

§ V.

Jeto nierzisht.

Per me mujtë m' u pergjegjun si duhet, detyrave qi i permênnme pak para, lypet qi t'jetojmë nierzisht, tuj kënë se nierzija âsht zêmra e shoqniis.

M'shka pshtetet nierzija ?

Un s'flas; po j'a lâa Ciceronit, e ai qe si t'pergjegjë: «Nieri i mirë — i nierzijshem — do t'ruhet prejë ç' do marrijet, prejë dorërrudhtijet prejë paudhnijet e prejë filigjshtijet.»

«Nieri i mirë — i nierzijshem — nji pûnë qi i thotë mênnia se âsht e nierzijshme, kaa me e bâa, edhë n'i qitët mûnnë; kaa me e bâa edhë n' ju gerrenoftë dâmi; kaa me e bâa edhë n'e nniekët rreziku. E nji pûnë t'paanierzijshme s' do t' a bâje, edhë n' dijt se do t' ja sjelle fitimin, edhë n'dijt se do t'jesë i knâqun, edhë n'dijt se kaa me ja prûu donji kâmë nneret». (8.) —

«Kerkuëj s'i vêhet detyrë qi t' bâhet i pasë, i madh e trim, po t'gjith jânë n' detyrë me kënë t' nierzijshem». (9.) —

«Nierzija na siell hirin e t' Bukurit t'qiëllve e dashtniin e shokve». (10.) —

«Nepi Perennorit — shoqit — ç'âsht e Perennorit, e Perênniis ç' âsht e Perênniis» (7.) —

§ V.

Jeto nierzisht.

Per me mujtë m' u pergjegjun si duhet, detyrave qi i permênnme pak para, lypet qi t'jetojmë nierzisht, tuj kënë se nierzija âsht zêmra e shoqniis.

M'shka pshtetet nierzija ?

Un s'flas; po j'a lâa Ciceronit, e ai qe si t'pergjegjë: «Nieri i mirë — i nierzijshem — do t'ruhet prejë ç' do marrijet, prejë dorërrudhtijet prejë paudhnijet e prejë filigjshtijet.»

«Nieri i mirë — i nierzijshem — nji pûnë qi i thotë mênnia se âsht e nierzijshme, kaa me e bâa, edhë n'i qitët mûnnë; kaa me e bâa edhë n' ju gerrenoftë dâmi; kaa me e bâa edhë n'e nniekët rreziku. E nji pûnë t'paanierzijshme s' do t' a bâje, edhë n' dijt se do t' ja sjelle fitimin, edhë n'dijt se do t'jesë i knâqun, edhë n'dijt se kaa me ja prûu donji kâmë nneret». (8.) —

«Kerkuëj s'i vêhet detyrë qi t' bâhet i pasë, i madh e trim, po t'gjith jânë n' detyrë me kënë t' nierzijshem». (9.) —

«Nierzija na siell hirin e t' Bukurit t'qiëllve e dashtniin e shokve». (10.) —

Kto jânë fialët e dietarve, qi tash i nnieve, o vlathi i êm, e persërii une, si vlau qi t'kam e m'kee, po t'thâm: jeto nierzisht; mos i lën vënn donji trazimit, n'zëmer as donji gjygjit t'shtrëmët; mos t'qesë goja nnoj fialë qi kishte me mujtë me i fye veshtë e shoqit, ja nnoj rrënë, e mos t'jesë e rrëitun shoqnija m'at shpnesë qi kaa vûu m'tyy e m'sejelilin nesh. Shikjo, qi mos t'a rännojsh shoqniën m'kurrnji mnnyrë.

Madhshtija âsht sherbtoria e atii qi kjofië larg nesh! prannëj mos i lën vënn n'zëmer t'ânne, as n't'prûme, as n'fjalë mos ja lën hijen madhshtiis.— Mos t'pihet mënnja, mannëj, m'at gjygjë, se fjala e jote veç do t'hece e do t'veshtrohet e jo e tjeterkuëj, e mos lyp qi veç tyy t'bâjnë — tunjatetjeta — e ti mos t'i bâjsh kuëj; por kunnra, diftou e maju burrë, gojëâmel, zëmerbutë e besnik.—

T'shnnrisë m'tyy nierzija n'fjalë, n'mënnime, n't'prûme, n't'hecun e n'tjera.

Arrsyja e natyra na mson, qi n'detyrë jena me nnerue shoqin t'onë, mos me i dhânë nnoj shkak trazimit qetësiis s'shoqniis. — Jetò nierzisht, e jeta e jote kaa me kenë e paa fjalë; kaa me kënë pasqyra e knâqa e shoqniis.

Thame se — nierzija na sjellë birin e t'Bukurit t'qiellve — e pernjimënn, me kënë se u vëem mënn pûnve e permajtave t'nierziis, kurr s'kishte me rrshitë shoqnija e nierzve, e sejelli nesh kishte me gjetë

Kto jânë fialët e dietarve, qi tash i nnieve, o vlathi i êm, e persërii une, si vlau qi t'kam e m'kee, po t'thâm: jeto nierzisht; mos i lën vënn donji trazimit, n'zëmer as donji gjygjit t'shtrëmët; mos t'qesë goja nnoj fialë qi kishte me mujtë me i fye veshtë e shoqit, ja nnoj rrënë, e mos t'jesë e rrëitun shoqnija m'at shpnesë qi kaa vûu m'tyy e m'sejelilin nesh. Shikjo, qi mos t'a rännojsh shoqniën m'kurrnji mnnyrë.

Madhshtija âsht sherbtoria e atii qi kjofië larg nesh! prannëj mos i lën vënn n'zëmer t'ânne, as n't'prûme, as n'fjalë mos ja lën hijen madhshtiis.— Mos t'pihet mënnja, mannëj, m'at gjygjë, se fjala e jote veç do t'hece e do t'veshtrohet e jo e tjeterkuëj, e mos lyp qi veç tyy t'bâjnë — tunjatetjeta — e ti mos t'i bâjsh kuëj; por kunnra, diftou e maju burrë, gojëâmel, zëmerbutë e besnik.—

T'shnnrisë m'tyy nierzija n'fjalë, n'mënnime, n't'prûme, n't'hecun e n'tjera.

Arrsyja e natyra na mson, qi n'detyrë jena me nnerue shoqin t'onë, mos me i dhânë nnoj shkak trazimit qetësiis s'shoqniis. — Jetò nierzisht, e jeta e jote kaa me kenë e paa fjalë; kaa me kënë pasqyra e knâqa e shoqniis.

Thame se — nierzija na sjellë birin e t'Bukurit t'qiellve — e pernjimënn, me kënë se u vëem mënn pûnve e permajtave t'nierziis, kurr s'kishte me rrshitë shoqnija e nierzve, e sejelli nesh kishte me gjetë

fatin e mirë e lumtimin e jetës: i ligu e krahëkputmi, kishte me gjetë fuqiën e vet n' krahëfortin; i vorfni e i papasmi, kishte me gjetë animë n't'pasmin; i smûnni, n' t' shnnoshtin. — Nner sûnnimtarë kishte me nxritë mirësija: n' gjygje urtija e drejtnija: i madh e i vogel, i parë e i mrâmë kishin me kënë t' lidhë me nji varg dashtnijet. — Nner burra e graa kishte m' u rujt besa; zotnijt kishin me kënë konnën me rrogim t' rrogtarve, e rrogtarët kishin me rrogue paa dredhijna. Knnëj kishte me flakrue dashtnija, annëj qetësija; knnëj kishte m' u majtë m' kâmë flamuri i ngadhnimit e drejtnija, annëj kishte me reshë prejë qiellet gjith e mîra qi dishrohet.

Atëherë po kishim m' u pergjaa gjymtyrve t' shtatit, t' ciilat m' nji hov siellen, pûnojnë e fitojnë, e m' nji hov jetojnë e gzohen. Ti majmë permajtat e e shoqniis e kena me kënë t' lum!

Kû mos t' jenë ky bashkim, i mjeri njajë komë! hînë paradija e trazimi; njâni i shkon n' qafë tjetrit; nxëzet mnija, ngûlë rrâjët e veta e pabesija; viedhsija i veshet per zëmer, kerset lufta, e prejë ksajë vjen vrasa e gjith e zeza, ashtû qi jeta e nierit jet e rrethuême prejë krajatash, e kryet e vet e baan m'strajcë njeri, e n' t'ûdha ânët i gerenohet rreziku. — Shkurt: atëherë kishte me sûnnue ajo e thânme: «Lum i forti, e mjerë i ligu!» (11) —

fatin e mirë e lumtimin e jetës: i ligu e krahëkputmi, kishte me gjetë fuqiën e vet n' krahëfortin; i vorfni e i papasmi, kishte me gjetë animë n't'pasmin; i smûnni, n' t' shnnoshtin. — Nner sûnnimtarë kishte me nxritë mirësija: n' gjygje urtija e drejtnija: i madh e i vogel, i parë e i mrâmë kishin me kënë t' lidhë me nji varg dashtnijet. — Nner burra e graa kishte m' u rujt besa; zotnijt kishin me kënë konnën me rrogim t' rrogtarve, e rrogtarët kishin me rrogue paa dredhijna. Knnëj kishte me flakrue dashtnija, annëj qetësija; knnëj kishte m' u majtë m' kâmë flamuri i ngadhnimit e drejtnija, annëj kishte me reshë prejë qiellet gjith e mîra qi dishrohet.

Atëherë po kishim m' u pergjaa gjymtyrve t' shtatit, t' ciilat m' nji hov siellen, pûnojnë e fitojnë, e m' nji hov jetojnë e gzohen. Ti majmë permajtat e e shoqniis e kena me kënë t' lum!

Kû mos t' jenë ky bashkim, i mjeri njajë komë! hînë paradija e trazimi; njâni i shkon n' qafë tjetrit; nxëzet mnija, ngûlë rrâjët e veta e pabesija; viedhsija i veshet per zëmer, kerset lufta, e prejë ksajë vjen vrasa e gjith e zeza, ashtû qi jeta e nierit jet e rrethuême prejë krajatash, e kryet e vet e baan m'strajcë njeri, e n' t'ûdha ânët i gerenohet rreziku. — Shkurt: atëherë kishte me sûnnue ajo e thânme: «Lum i forti, e mjerë i ligu!» (11) —

§ VI.

«Dashurija, miqesija — jânë urnar' nga Perennija»
(N. B. F.)

Murme vesht, s' ânn t' qinnroje shoqnija paa permajta e paa detyra, tuj kënë kto shtyllat e shoqniis, e aj qi i fyyn kto âhst panuklla e ksajë, edhè shkatrruësi i gjumtyrve t' ktii shtatit, qi na i sjellë t' mirat e fatit. E idhton at dhântii natyret qi âsht dashtnija, e cilla i del zot t' vorfënit, e shtyyn prinnen qi t' ketë n' kujdes t' miren e t' bijve, trimnon sunnimtarët per me i majtë syyt permii popull, ruën atdheen prejë rreziqesh e anmiqsh, e ne mrâm e cilla âsht rrnesa e shoqniis.

Natyra na don t' shoqnueshem per ngâjë se jena t' tânë prejë nji brûmit; e prejë se ato nnîsii qi m' i kaa dikue mue n' zêmer, gjinnen edhè n' zêmrat e shokve tjerë. Çdo nevojë qi t' i bjerë shoqit t' êm, mûnnet me m' raa edhè mue, e si due vetë me kënë i nnîmuëmun, edhè shoqi i êm don me kënë nnîmue.

Zoti e natyra m' msojnë se shoqin t' êm s' do t' a maaj nnrpshe, veç si me kënë aj un e un aj; t' njof m' të nji vllaa qi kaa bii me gjith mue prejë nji trûngut, e njatë gjak qi kam un, edhè aj e kaa; t'njofi m' të nji dashamirë qi i dal zot un atii e aj mue.

§ VI.

«Dashurija, miqesija — jânë urnar' nga Perennija»
(N. B. F.)

Murme vesht, s' ânn t' qinnroje shoqnija paa permajta e paa detyra, tuj kënë kto shtyllat e shoqniis, e aj qi i fyyn kto âhst panuklla e ksajë, edhè shkatrruësi i gjumtyrve t' ktii shtatit, qi na i sjellë t' mirat e fatit. E idhton at dhântii natyret qi âsht dashtnija, e cilla i del zot t' vorfënit, e shtyyn prinnen qi t' ketë n' kujdes t' miren e t' bijve, trimnon sunnimtarët per me i majtë syyt permii popull, ruën atdheen prejë rreziqesh e anmiqsh, e ne mrâm e cilla âsht rrnesa e shoqniis.

Natyra na don t' shoqnueshem per ngâjë se jena t' tânë prejë nji brûmit; e prejë se ato nnîsii qi m' i kaa dikue mue n' zêmer, gjinnen edhè n' zêmrat e shokve tjerë. Çdo nevojë qi t' i bjerë shoqit t' êm, mûnnet me m' raa edhè mue, e si due vetë me kënë i nnîmuëmun, edhè shoqi i êm don me kënë nnîmue.

Zoti e natyra m' msojnë se shoqin t' êm s' do t' a maaj nnrpshe, veç si me kënë aj un e un aj; t' njof m' të nji vllaa qi kaa bii me gjith mue prejë nji trûngut, e njatë gjak qi kam un, edhè aj e kaa; t'njofi m' të nji dashamirë qi i dal zot un atii e aj mue.

Praa ajo natyrë qi don me na paa t' shoqnuëshem na don edhè t' nnezun n' dashtnii t' shoqi shoqit: n' dashtnii nnisijet n' dashtnii vllaznijet, nierzijet e evarijet, masi aj kaa nevojë per muc e un per të, aj s' ûnn bâjë gjâa paa muc, as un paa të. Kuur t'shofim vedin t'armatisun me dhântii t' permënnuna, kena me i pergiaa nji currit kunnra t' cillit s'ûnn hovet anniku tuj dijt se s'do t' dahet me rrashtë t'shnnoshtë n' u turrët me na trazue.

Shoqniis s' lidhme n' besë e n' dashtnii trazimtarve t'sajë u jesin t' nnrye udhë e shtek, kapereyllë e shiluër e veç n' i kjoftë merzitë jeta e kryet u âsht gjetë gaber n't'dajtun, se nnryshe nuk kishin me guxue m' u turrë n' at flakë me mënn n' krye.

Koha kaloj gadi o Skqyptaar vllaa e mënnja e jonë nenë s' u plak!.. Pse nuk vëhena me mënnue, para se t' na gufojë gjaku e para se t' hîim me krye nnoj shemtim, se shka jena tuj bâa e kû do t'na dalë puna? — A t' u mush mënnja me hjekë jetet nnoj shoq t'ânnin? Nnalu e mënno.... tuj lshue ti at rrfee per grykë t'hekurit, e tuj ja mârrë jeten shoqit t'ânn, a mënnove se tuj vraa ti shoqin vret vedin, e se jeta e shoqit âsht rrnesa e jote? —

«Djelmt t' onë, ah kob i zië.
Djelmt t' onë, e Arbniis uzdaja
Te cillt dergue i pat qiella
Per me marue pûnë t' mdhaja,

Praa ajo natyrë qi don me na paa t' shoqnuëshem na don edhè t' nnezun n' dashtnii t' shoqi shoqit: n' dashtnii nnisijet n' dashtnii vllaznijet, nierzijet e evarijet, masi aj kaa nevojë per muc e un per të, aj s' ûnn bâjë gjâa paa muc, as un paa të. Kuur t'shofim vedin t'armatisun me dhântii t' permënnuna, kena me i pergiaa nji currit kunnra t' cillit s'ûnn hovet anniku tuj dijt se s'do t' dahet me rrashtë t'shnnoshtë n' u turrët me na trazue.

Shoqniis s' lidhme n' besë e n' dashtnii trazimtarve t'sajë u jesin t' nnrye udhë e shtek, kapereyllë e shiluër e veç n' i kjoftë merzitë jeta e kryet u âsht gjetë gaber n't'dajtun, se nnryshe nuk kishin me guxue m' u turrë n' at flakë me mënn n' krye.

Koha kaloj gadi o Skqyptaar vllaa e mënnja e jonë nenë s' u plak!.. Pse nuk vëhena me mënnue, para se t' na gufojë gjaku e para se t' hîim me krye nnoj shemtim, se shka jena tuj bâa e kû do t'na dalë puna? — A t' u mush mënnja me hjekë jetet nnoj shoq t'ânnin? Nnalu e mënno.... tuj lshue ti at rrfee per grykë t'hekurit, e tuj ja mârrë jeten shoqit t'ânn, a mënnove se tuj vraa ti shoqin vret vedin, e se jeta e shoqit âsht rrnesa e jote? —

«Djelmt t' onë, ah kob i zië.
Djelmt t' onë, e Arbniis uzdaja
Te cillt dergue i pat qiella
Per me marue pûnë t' mdhaja,

E vllazenve i muĕr pushka
E kalben sot ne vorr.... (12)
Njat gjak qi ti e derdhe i kuĕj âsht?
A nuk âsht gjaku i jot, or zĕmerguur!
E nuk t' mnerohet shpirti?! e nuk e
kee frigë Atë qi t' fali tyy edhë atë?
« Dridhu gjaksuĕr i mnershem,
Se t'erdh i zii rreziku!
Se neper terr Njaj i cilli,
Kuur i veton qerpiku,
Dridhet n' themel t' tânë sheklli,
Kunnra tejet po vjen.
.....
U dha mii tyy tash gjygji,
E shgjeta e frigueshme e Zotit
Mii tyy vjen tuj fishkllue....
Rrxou, o i pa-shpirtë! pse ç' motit
Pat thânë nji Zot: do t' biine
Kshtû, nieri m' tok kush vrau.
O Zot, pse kaq vanove
Gjaksorin paa nneshkue?
..... » (13) —

A nuk t' kaa raa me paa at hekur, me t' cillin ja pershkove zĕmren vllaut t'ânn, o vllaa i pazĕmer; at hekur, me t' cillin e perkule dheut tuj ja kputë fien e zânit atii t' ngratit, qi kû t' a sterpikë gjaku i t'vraamit, shkon tuj u sosun nnryshku, mje' qi t' a bâje at armë, thikë a shpatë qi mos t' vye giâa?! Masi pa-

E vllazenve i muĕr pushka
E kalben sot ne vorr.... (12)
Njat gjak qi ti e derdhe i kuĕj âsht?
A nuk âsht gjaku i jot, or zĕmerguur!
E nuk t' mnerohet shpirti?! e nuk e
kee frigë Atë qi t' fali tyy edhë atë?
« Dridhu gjaksuĕr i mnershem,
Se t'erdh i zii rreziku!
Se neper terr Njaj i cilli,
Kuur i veton qerpiku,
Dridhet n' themel t' tânë sheklli,
Kunnra tejet po vjen.
.....
U dha mii tyy tash gjygji,
E shgjeta e frigueshme e Zotit
Mii tyy vjen tuj fishkllue....
Rrxou, o i pa-shpirtë! pse ç' motit
Pat thânë nji Zot: do t' biine
Kshtû, nieri m' tok kush vrau.
O Zot, pse kaq vanove
Gjaksorin paa nneshkue?
..... » (13) —

A nuk t' kaa raa me paa at hekur, me t' cillin ja pershkove zĕmren vllaut t'ânn, o vllaa i pazĕmer; at hekur, me t' cillin e perkule dheut tuj ja kputë fien e zânit atii t' ngratit, qi kû t' a sterpikë gjaku i t'vraamit, shkon tuj u sosun nnryshku, mje' qi t' a bâje at armë, thikë a shpatë qi mos t' vye giâa?! Masi pa-

ska gjith at fuqii gjaku i nierit, i cilli ke t' a cirkoje çelikun e bân birë, e pse nuk mënnon, se edhè tyy t' xen gjaku i vllaut t' ânn, kuur e hjek jetet per me shfryy idhnimin t' ânn?! Gjaku i vllaut t' xên, po! e mos t' rrêjë mëndja se veç m' hov t' vrasës t' i kputë giûjt, por aj hutim e e mârrme mënnsh s' kaa per t' pasë t' daam prejë tejet, persë âsht edhè trashigimi i mallkimit qi goja e t' Hynuëshmit nji ditë e pat folë: O nieri, ti qi guxove me derdhë gjakun e t' ânn vllaa, dije, se prejë ksi hovit nuk kee me pasë zêmren e qetëshme, e jeta e jote kaa me t'kalue nner t'dridhuna edhè e rrethuëme prejë krajatash!

Hija e shoqit t' vraam kaa me t' u beditë ânnerr e shgjânnerr, kaa me t' nniekë nneri n' ditë t' dekës, e jo veç mje m' at ditë, por edhè kuur t' dalish n' gjygjë para ftyrës s' ême qi kam me t' a shoshitë shpirtin; e tinëz e faqe ç' t' keesh bâa kam me t' i perplasë nder syy rruxullimit maar! — Atëherë, po, kaa me ìypë gjygjë trajtija e Zotit — nieri — qi ti, per nji t' çfrpëm terbimit e pate hjekë jetet.

" . . . . . .

Kush kje kush kje ai mizori
Qi pushken rroku s' parit,
E duërt tash don me i zhye
Ne gjak t' vllazenve kot?
Ah! kioftë mallkue prejë Zotit;

. . . . . .

Kerkoftë per dyër te shekllit

ska gjith at fuqii gjaku i nierit, i cilli ke t' a cirkoje çelikun e bân birë, e pse nuk mënnon, se edhè tyy t' xen gjaku i vllaut t' ânn, kuur e hjek jetet per me shfryy idhnimin t' ânn?! Gjaku i vllaut t' xên, po! e mos t' rrêjë mëndja se veç m' hov t' vrasës t' i kputë giûjt, por aj hutim e e mârrme mënnsh s' kaa per t' pasë t' daam prejë tejet, persë âsht edhè trashigimi i mallkimit qi goja e t' Hynuëshmit nji ditë e pat folë: O nieri, ti qi guxove me derdhë gjakun e t' ânn vllaa, dije, se prejë ksi hovit nuk kee me pasë zêmren e qetëshme, e jeta e jote kaa me t'kalue nner t'dridhuna edhè e rrethuëme prejë krajatash!

Hija e shoqit t' vraam kaa me t' u beditë ânnerr e shgjânnerr, kaa me t' nniekë nneri n' ditë t' dekës, e jo veç mje m' at ditë, por edhè kuur t' dalish n' gjygjë para ftyrës s' ême qi kam me t' a shoshitë shpirtin; e tinëz e faqe ç' t' keesh bâa kam me t' i perplasë nder syy rruxullimit maar! — Atëherë, po, kaa me ìypë gjygjë trajtija e Zotit — nieri — qi ti, per nji t' çfrpëm terbimit e pate hjekë jetet.

" . . . . . .

Kush kje kush kje ai mizori
Qi pushken rroku s' parit,
E duërt tash don me i zhye
Ne gjak t' vllazenve kot?
Ah! kioftë mallkue prejë Zotit;

. . . . . .

Kerkoftë per dyër te shekllit

Paa u gjetë kush me i dalë zot.» (14)

Mos t' majë shpnesa, praa, se do t' mrrijsh me paa ditë t' bardhë n' ket jetë, masi t' i lajshë duërt n'gjak t' t' ânn vllaa!

Kaa me t' u livizë n' zëmer krymi i fajit t' ânn, i cilli kaa me t' bree paa ja daa. — Qiella e toka, guri e lânna e natyra maar kan me t' pasë gjak nner syy!

* * *

Vllazen!

Vetë po thona — mos na lashtë Zoti paa miq! (15).

Porsë, kurr s' ânn kena me xânë mik nnokann po s' dau m' shej n' nee *besa e barrnija*.

» Lord-i Byron thotë se shënja qi e ndanë Shqipëtarin nga popujt fqinjë eshtë se shqipëtari nukë kaa as dhelpërië, as genjeshtra, as hypokrisë (shtiirsie) por nnër kunnrë ne gjithë te berat e tija çfaq një çilterië te madhe. E shumë më perpara Byron-it si edhë pas tij, kjo shënje e karakterit shqipëtaar kaa qënë e vënë ré kurdoherë! (16.)

T'pertrihet, praa, besa e uruëme nner t'bijt e Shqypes, e cilla na i kaa pasë majtë t'Parët n'lidhnii t'vllazniis, e ashtû t'vllaznuëmun u delshin ballas an-

Paa u gjetë kush me i dalë zot.» (14)

Mos t' majë shpnesa, praa, se do t' mrrijsh me paa ditë t' bardhë n' ket jetë, masi t' i lajshë duërt n'gjak t' t' ânn vllaa!

Kaa me t' u livizë n' zëmer krymi i fajit t' ânn, i cilli kaa me t' bree paa ja daa. — Qiella e toka, guri e lânna e natyra maar kan me t' pasë gjak nner syy!

* * *

Vllazen!

Vetë po thona — mos na lashtë Zoti paa miq! (15).

Porsë, kurr s' ânn kena me xânë mik nnokann po s' dau m' shej n' nee *besa e barrnija*.

» Lord-i Byron thotë se shënja qi e ndanë Shqipëtarin nga popujt fqinjë eshtë se shqipëtari nukë kaa as dhelpërië, as genjeshtra, as hypokrisë (shtiirsie) por nnër kunnrë ne gjithë te berat e tija çfaq një çilterië te madhe. E shumë më perpara Byron-it si edhë pas tij, kjo shënje e karakterit shqipëtaar kaa qënë e vënë ré kurdoherë! (16.)

T'pertrihet, praa, besa e uruëme nner t'bijt e Shqypes, e cilla na i kaa pasë majtë t'Parët n'lidhnii t'vllazniis, e ashtû t'vllaznuëmun u delshin ballas an-

miqve t'atmes e t'komit, paa ju luëjt berthâma e synit. E nà, tuj kënë t'bijt e tyne a s'do t'i mârrim mrapa n'besë e n'burrnii, n'vllaznii e dashtnii? Ó po, po! Besa âsht trashigimi i t'Parve t'onë! Besen do t'a ruëjm edhe nà!

« Truezen shtruet kahë bujarija,
Besen besë per kahë trimnija »! (17) —

T' gjallet m' nee burrnija e hershme, përsë kjo mënnet me na mkâmë e me na prii kahë pûnët e mara!

Veshtroni, o vllazen se saa n' çmim mahet burrnija asë karakteri:

« Burrnija âsht kunora e lumnija e jetës. » (18) —

« Kush s' kaa burrnii, aj s'âsht per t'u quëjt nieri por kafshë (baktii). » (19) —

« Nieri qi don me pasë êmen t' nierit, do t'diftohet burrë, e do t'a ruëje burrnien e vet. » (20). —

« Mâa shum çmohet nieri qi mênnon mirë (burrnisht), se njiqind, mun edhè njimii qi nuk kan burrnii ». (21) » —

« Mâa mirë deke nën dhee m' n kjaa
Se me marre i gjallë mii dhee ». (22)

« Vën oroë, se nuk gjinnet nji sënn mâa i shemtuëshem, e qi shoqniën e nierzve e rrxon nner krajta t' zeza, saa e pa-burrnija ». (23) —

« Gjithshkâ pusbon n' zêmer e n' shpirtë, burrnija i qet per fushë ». (24) —

« Nuk kaa kënë hollimi i mênnes e dija qi i kaa trêmegë komet n' gjyletnii, por burrnija. » (25) —

miqve t'atmes e t'komit, paa ju luëjt berthâma e synit. E nà, tuj kënë t'bijt e tyne a s'do t'i mârrim mrapa n'besë e n'burrnii, n'vllaznii e dashtnii? Ó po, po! Besa âsht trashigimi i t'Parve t'onë! Besen do t'a ruëjm edhe nà!

« Truezen shtruet kahë bujarija,
Besen besë per kahë trimnija »! (17) —

T' gjallet m' nee burrnija e hershme, përsë kjo mënnet me na mkâmë e me na prii kahë pûnët e mara!

Veshtroni, o vllazen se saa n' çmim mahet burrnija asë karakteri:

« Burrnija âsht kunora e lumnija e jetës. » (18) —

« Kush s' kaa burrnii, aj s'âsht per t'u quëjt nieri por kafshë (baktii). » (19) —

« Nieri qi don me pasë êmen t' nierit, do t'diftohet burrë, e do t'a ruëje burrnien e vet. » (20). —

« Mâa shum çmohet nieri qi mênnon mirë (burrnisht), se njiqind, mun edhè njimii qi nuk kan burrnii ». (21) » —

« Mâa mirë deke nën dhee m' n kjaa
Se me marre i gjallë mii dhee ». (22)

« Vën oroë, se nuk gjinnet nji sënn mâa i shemtuëshem, e qi shoqniën e nierzve e rrxon nner krajta t' zeza, saa e pa-burrnija ». (23) —

« Gjithshkâ pusbon n' zêmer e n' shpirtë, burrnija i qet per fushë ». (24) —

« Nuk kaa kënë hollimi i mênnes e dija qi i kaa trêmegë komet n' gjyletnii, por burrnija. » (25) —

« Nierz me burrnii jâne zemrat (knaqat) e shoqniis s' cillës i perkasin. » (26) —

« Sadò qi nji nieri mënne hollë i sjellë syyt e dheut mii vedi prejë rrallimit, persëri nà mâa n' çmim e majme burrniën. Hollimi e kaa gurren n' fuqii t' trûuve, e burrnija bûnnon prejë fuqiis s' zëmrës e zëmra âsht qi sûnnon jeten». (27) —

«Nner visarë mâa t' çmuëshem qi u zotnohet nieri âsht burrnija. Burrnija âsht nji dhântii, qi gjithkush e kaa n' pelqym, edhè prejë gjithkujë âsht e nneruëme. Atà qi e pshtesin shpnesen e vet n'burrnii, edhè n' mos u prûftë kjo nnoj pasunii kahë t' mirat e jetës, u mjafton nnerimi e zâni i mirë qi e lânë mas vedit n' ket jetë. » (28). —

Atyne qi u kaa becë fiala, e u âsht veshtrue zâni n' jetë do t' ja diin per nneer burrniis e jo krahit a fuqiis. » (29.) —

« Nierz me burrnii jâne zemrat (knaqat) e shoqniis s' cillës i perkasin. » (26) —

« Sadò qi nji nieri mënne hollë i sjellë syyt e dheut mii vedi prejë rrallimit, persëri nà mâa n' çmim e majme burrniën. Hollimi e kaa gurren n' fuqii t' trûuve, e burrnija bûnnon prejë fuqiis s' zëmrës e zëmra âsht qi sûnnon jeten». (27) —

«Nner visarë mâa t' çmuëshem qi u zotnohet nieri âsht burrnija. Burrnija âsht nji dhântii, qi gjithkush e kaa n' pelqym, edhè prejë gjithkujë âsht e nneruëme. Atà qi e pshtesin shpnesen e vet n'burrnii, edhè n' mos u prûftë kjo nnoj pasunii kahë t' mirat e jetës, u mjafton nnerimi e zâni i mirë qi e lânë mas vedit n' ket jetë. » (28). —

Atyne qi u kaa becë fiala, e u âsht veshtrue zâni n' jetë do t' ja diin per nneer burrniis e jo krahit a fuqiis. » (29.) —

PJESË E DYTË

Besimi e Atëdheu.

(Mas D. Gj. Gazzaniga.)

« Besimi i vortetë âshtë fuqija e shoqnîis edhè e Atëdheut.
(Platoni.)

« Zyret e para prejë hyjnijve t'pa-dekshem i keni. »
(Ciceroni.)

§. I.

« Doni dritë e vapë, doni me paa bîmen qi t'qese ngâlcë e pêmët qi t'bulojnë; doni jetesen e gjithshkahes, e diellin s'jeni tuj e permênnë » ? (30) —

Atëdheu e Lirija jânë dyy fjalë qi na biin n'vesh nji cimin t'kannshem; dyy fjalë, qi bâjnë me bredhë zêmren e çdo nierit, e tuj kênë perpaltore, kan nji fuqii aq t'madhe, qi mjafton me i xânë me gojë, e sadò i vokët me kênë nji komë, e xejnë, e nnezin edhè e hutojnë farët m'mnnyrë qi e bâjnë me fluturue n'flakë e n'zjarm. Dyy fjalë, qi na shkakojnë n'zêmer nji shije t'kânnshme e nji joshe t'posaçme e « mjafton qi komi t'ja nniejn êmnin atëdheut e liriis, e t'turret mrapa si bleta mas lulesh. » (31.) —

PJESË E DYTË

Besimi e Atëdheu.

(Mas D. Gj. Gazzaniga.)

« Besimi i vortetë âshtë fuqija e shoqnîis edhè e Atëdheut.
(Platoni.)

« Zyret e para prejë hyjnijve t'pa-dekshem i keni. »
(Ciceroni.)

§. I.

« Doni dritë e vapë, doni me paa bîmen qi t'qese ngâlcë e pêmët qi t'bulojnë; doni jetesen e gjithshkahes, e diellin s'jeni tuj e permênnë » ? (30) —

Atëdheu e Lirija jânë dyy fjalë qi na biin n'vesh nji cimin t'kannshem; dyy fjalë, qi bâjnë me bredhë zêmren e çdo nierit, e tuj kênë perpaltore, kan nji fuqii aq t'madhe, qi mjafton me i xânë me gojë, e sadò i vokët me kênë nji komë, e xejnë, e nnezin edhè e hutojnë farët m'mnnyrë qi e bâjnë me fluturue n'flakë e n'zjarm. Dyy fjalë, qi na shkakojnë n'zêmer nji shije t'kânnshme e nji joshe t'posaçme e « mjafton qi komi t'ja nniejn êmnin atëdheut e liriis, e t'turret mrapa si bleta mas lulesh. » (31.) —

Dashtnijâ e flakët nnaj atmen kaa pasë kënë edhè nner komë t' kavaljeteve mâa t' vjetra, porsè, jo aq e perhapun e aq e perpallun si n'kto kohë t'ona. Sod per sod êmni i atëdheut âsht porsi nji shëj qi spyt e komeve nuk kan t'daam prejë si; âsht si nji lule e hiçshme edhè e bimun n'loçkë t'zêmres, qi sejcilli e ruën me kujdes t'madh qi mos t'ja grabisë kush.

Do t'na ketë raa rasa me nnollë nner gjinn e kome t'gjytetnuëme, e do t'na ketë raa nnoshta me nnîe e me paa, se nji nieri i komit, kuur don me i dalë n' krye nji mënnimit; a sè don me lânë nji êmen t' madh, me hii e me metë n' gojë t' komit; a sè kaa nnoj qellim t' vetin, qi paa e pasë komin me vedi s' unn do t'i dalc, bâhet gadi me kuvênne e me fjalë t'sgiedhuna, per me mujtë me hutue komin, per lânnë t'ligjirimit merr êmnin e atëdheut e t' liriis. — Komi, paa u rrekë me heluc qellimin e kuvêndtarit — mos âsht i mrapshtë e a i bien per shtat — vetun prejë fuqiis s' êmnave t' atmes e t' liriis mërret mennç faret prejë flakës s'dashtniis, e paa lânë me krye fjalen m' nji gojë bertasin — Per atme e lirii shkrîhena! — E m' u gjetë kush qi don me perbuzë kuvêntarin a sè i vën n' shaagatë (qestii) êmnat e kânnshem t' atmes e t' liriis, m' fuqii t' bashkuëme komi i lshohet m' shpinë edhè e hjek jetet nner mâa t' zezat nneshkime.

Ket qellim t' mrapshtë, e per me keqasue komin nnermjevedi, e me e bâa qi t' grîhen vllaa me vllaa,

Dashtnijâ e flakët nnaj atmen kaa pasë kënë edhè nner komë t' kavaljeteve mâa t' vjetra, porsè, jo aq e perhapun e aq e perpallun si n'kto kohë t'ona. Sod per sod êmni i atëdheut âsht porsi nji shëj qi spyt e komeve nuk kan t'daam prejë si; âsht si nji lule e hiçshme edhè e bimun n'loçkë t'zêmres, qi sejcilli e ruën me kujdes t'madh qi mos t'ja grabisë kush.

Do t'na ketë raa rasa me nnollë nner gjinn e kome t'gjytetnuëme, e do t'na ketë raa nnoshta me nnîe e me paa, se nji nieri i komit, kuur don me i dalë n' krye nji mënnimit; a sè don me lânë nji êmen t' madh, me hii e me metë n' gojë t' komit; a sè kaa nnoj qellim t' vetin, qi paa e pasë komin me vedi s' unn do t'i dalc, bâhet gadi me kuvênne e me fjalë t'sgiedhuna, per me mujtë me hutue komin, per lânnë t'ligjirimit merr êmnin e atëdheut e t' liriis. — Komi, paa u rrekë me heluc qellimin e kuvêndtarit — mos âsht i mrapshtë e a i bien per shtat — vetun prejë fuqiis s' êmnave t' atmes e t' liriis mërret mennç faret prejë flakës s'dashtniis, e paa lânë me krye fjalen m' nji gojë bertasin — Per atme e lirii shkrîhena! — E m' u gjetë kush qi don me perbuzë kuvêntarin a sè i vën n' shaagatë (qestii) êmnat e kânnshem t' atmes e t' liriis, m' fuqii t' bashkuëme komi i lshohet m' shpinë edhè e hjek jetet nner mâa t' zezat nneshkime.

Ket qellim t' mrapshtë, e per me keqasue komin nnermjevedi, e me e bâa qi t' grîhen vllaa me vllaa,

e kan pasë mreten e perannorë hyllëurojsa, nner t'cillët po e ëmnojmë — per pasqyrë Dioklecjanin.

Ky mizuër qi nuk gjëte t' ngimë n'giak t'pafajve e rrite tuj e fäa barkun e ûnshem; kjo perbîmë, per me i dalë edhè mâa mirë per doret me i krpe mënnimet e zeza e me çfryy helmin e zëmrës s' vet m' atëdhetarë t' vertetë, u rrekte me gjithnuër kavatimesh a laramijsh per me hii n'dashtnii t'Rromakve, e masi si aj vetë, si shumica e tyne ishin hyllëurojsa, qitëte gergasen e flaken e mniis kunnra gjakut t'tyne e veç se pse ishin t' besimit tjeter e qi me nji ëmen u thirrshin: t' Krishtënë. —

Si mrijte me i keqasue?

Kuur delte n' fyrë t' Rromakve, me at gojë t' mytë e giähë t' helmuëme u thote: Rromakë, shkaf âsht i Krishtënë do hjekë jetet, «atà jânë rrënuest e Atmes!» - Mjaftote kjo fjalë, e hyllëurojsat e Romës u terboshin si bisha t'shitueme, e n'mâa t'rrebtin turr u lshoshin me djegë e me hjekun jetet shkaf ishte bestarë i Jezu Krishtit. - Ashtû t'Krishtënë, t'cillë ishin atëdhetarë t'njimënnët, e qi u shkrîshin per t'sdritun t'komit e per lulëzim t'atmes, u bâshin therorja e qellimit t'mrapshtë t' atii, qi dote me paa at komë t' ngratë nner errësiina, e t'coptuëm nner vedi, veç t'mûnn t'i hecte kûngulli mi ujë atii. — Ashtû do t'bâjnë t'gjith sua jânë t'gjakut t'huëj, per n'daçin me i paa pûnet e veta tuj u hecun pupthi e me hypë m'cip t'lumniis, sikurse shofim n'ket Shpypniin t'onë!...—

e kan pasë mreten e perannorë hyllëurojsa, nner t'cillët po e ëmnojmë — per pasqyrë Dioklecjanin.

Ky mizuër qi nuk gjëte t' ngimë n'giak t'pafajve e rrite tuj e fäa barkun e ûnshem; kjo perbîmë, per me i dalë edhè mâa mirë per doret me i krpe mënnimet e zeza e me çfryy helmin e zëmrës s' vet m' atëdhetarë t' vertetë, u rrekte me gjithnuër kavatimesh a laramijsh per me hii n'dashtnii t'Rromakve, e masi si aj vetë, si shumica e tyne ishin hyllëurojsa, qitëte gergasen e flaken e mniis kunnra gjakut t'tyne e veç se pse ishin t' besimit tjeter e qi me nji ëmen u thirrshin: t' Krishtënë. —

Si mrijte me i keqasue?

Kuur delte n' fyrë t' Rromakve, me at gojë t' mytë e giähë t' helmuëme u thote: Rromakë, shkaf âsht i Krishtënë do hjekë jetet, «atà jânë rrënuest e Atmes!» - Mjaftote kjo fjalë, e hyllëurojsat e Romës u terboshin si bisha t'shitueme, e n'mâa t'rrebtin turr u lshoshin me djegë e me hjekun jetet shkaf ishte bestarë i Jezu Krishtit. - Ashtû t'Krishtënë, t'cillë ishin atëdhetarë t'njimënnët, e qi u shkrîshin per t'sdritun t'komit e per lulëzim t'atmes, u bâshin therorja e qellimit t'mrapshtë t' atii, qi dote me paa at komë t' ngratë nner errësiina, e t'coptuëm nner vedi, veç t'mûnn t'i hecte kûngulli mi ujë atii. — Ashtû do t'bâjnë t'gjith sua jânë t'gjakut t'huëj, per n'daçin me i paa pûnet e veta tuj u hecun pupthi e me hypë m'cip t'lumniis, sikurse shofim n'ket Shpypniin t'onë!...—

Vllazen! Ç'nevojë kena m'u rravgue mas asi komesh, qi sod s'u dihet mâa per fije? Sod, t'previm, shka thotë bota per t'Krishtënë, qi mahet e sdritun! A nuk kena edhè sod asish qi rrêhen me gjith fuqii t' mënnes me shtyy komin — a mâa me rrugë gerdhajen — a së nierz t'padijshem t' komit, kunnra t' Krishtënësh tuj thânë, si pat thânë Dioklecjani nji herë, se «janë rrënuëst e atmes», jânë anmiqt e komit? Saa ujët e detit jânë!

Hinglizi Glandstoni, pat mrrii me thânë se «Atëdhedashtnija nuk pajton me besim t' Krishtënit.» — Gojënnyëti lëtii Nikotera guxoj me thânë se «Nji qi mahet i Krishtënë i vertetë, nuk mûnnet me kënë atdhetaar i vertetë. — E saa e saa tjerë, qi atëdhedashtniën e vet e pshtesin m' qellime t' veçânta, d. m. th. atëdhetaar jâm, kuur t' m' dalë mênnimi i ëm, e kuur t' shof vedin se nuk m' nêngon gjâa! —

Mos t' pritojmë, o vllazen Shqyptarë, me i peshue fjalët e ktynve shufalakve, t' cilit thonë se «Atdhedashtnija nuk pajton me besim t' Krishtënit.» —

§. II.

Ajo gojë, e cilla vrret paa prâa tuj e xânë ênmin e Atmes o t' liriis, jo per tjeter, por pse i kânnet, qi t' i dale me fâa barkun e vet mâa paa mûnnë, e don qi t' i gjegjet zâni marë e mrapshtë, veç t' i çiket

Vllazen! Ç'nevojë kena m'u rravgue mas asi komesh, qi sod s'u dihet mâa per fije? Sod, t'previm, shka thotë bota per t'Krishtënë, qi mahet e sdritun! A nuk kena edhè sod asish qi rrêhen me gjith fuqii t' mënnes me shtyy komin — a mâa me rrugë gerdhajen — a së nierz t'padijshem t' komit, kunnra t' Krishtënësh tuj thânë, si pat thânë Dioklecjani nji herë, se «janë rrënuëst e atmes», jânë anmiqt e komit? Saa ujët e detit jânë!

Hinglizi Glandstoni, pat mrrii me thânë se «Atëdhedashtnija nuk pajton me besim t' Krishtënit.» — Gojënnyëti lëtii Nikotera guxoj me thânë se «Nji qi mahet i Krishtënë i vertetë, nuk mûnnet me kënë atdhetaar i vertetë. — E saa e saa tjerë, qi atëdhedashtniën e vet e pshtesin m' qellime t' veçânta, d. m. th. atëdhetaar jâm, kuur t' m' dalë mênnimi i ëm, e kuur t' shof vedin se nuk m' nêngon gjâa! —

Mos t' pritojmë, o vllazen Shqyptarë, me i peshue fjalët e ktynve shufalakve, t' cilit thonë se «Atdhedashtnija nuk pajton me besim t' Krishtënit.» —

§. II.

Ajo gojë, e cilla vrret paa prâa tuj e xânë ênmin e Atmes o t' liriis, jo per tjeter, por pse i kânnet, qi t' i dale me fâa barkun e vet mâa paa mûnnë, e don qi t' i gjegjet zâni marë e mrapshtë, veç t' i çiket

shteku per muejt me bâa shka i bjen per shtat, t' a dijsh, o vllath' i êm, se âsht tuj dashtë me t' hutue me rrêna. T' gjith atâ qi pûnojnë kso doret, jârë hângsat e verdüest e atdheut e t' komit. — Kunara asish' do t' çojme zânin t' onë e ballafaqe t' u diftojmë se nuk jena huta, e qellimin e dashtniis s' tyne nnaj atmen e kena mârrë vesht se kû e kaa rrâjen.

Atmja e ktynve llaptijrve, âsht n' munyrë t' gropave kahë bûnon ari e rrgjâni; lirija e tyne âsht, kuur t' u dale me i shtyy dîtët nner knâqa e mrapshtije. — T' neveritun krejë prralave t' ktynve shperallsave, do t' i diftojmë botës marë, se nji i Krishênë, saa mâa fort t'rreket me i mârrë mrapa detyrat e besimit t'vet, âsht êdhë atdhetaar i vertetë e dashamirë i flakët i komit t' vet.

Besimi i t' Krishtênit âsht nji voter, kû nnezet flakë dashtnija e pastert e mâa e gjânshme nnaj atdheen: «Dashtnija nnaj atdheen âsht nji nnisii e perflakshme e nnezun n'zêmer t'nierit *mun* prejë t' madhit Zot.» — Jânë fjalët e Kardinalit G. Bona. — Praa, si ja u bajti ftyra atynve t' patinëzonve me thânë se — Atdhedashtnija nuk pajton me besim t'Krishtênit —, ashtû edhë nâ jena n' detyrë m' u pergjegjë se — atdhedashtnija e njimênnët nuk pajton me besim t' shtrênët. Qe, nji pasqyrë. E Lumja — Joanna d' Ark, e quejtun edhë — Vashëra e Orleans-it, mos ma pase dashtë Zotin e vet me gjith zêmer, nuk kishte mujtë me dashtë atmen e vet saa

shteku per muejt me bâa shka i bjen per shtat, t' a dijsh, o vllath' i êm, se âsht tuj dashtë me t' hutue me rrêna. T' gjith atâ qi pûnojnë kso doret, jârë hângsat e verdüest e atdheut e t' komit. — Kunara asish' do t' çojme zânin t' onë e ballafaqe t' u diftojmë se nuk jena huta, e qellimin e dashtniis s' tyne nnaj atmen e kena mârrë vesht se kû e kaa rrâjen.

Atmja e ktynve llaptijrve, âsht n' munyrë t' gropave kahë bûnon ari e rrgjâni; lirija e tyne âsht, kuur t' u dale me i shtyy dîtët nner knâqa e mrapshtije. — T' neveritun krejë prralave t' ktynve shperallsave, do t' i diftojmë botës marë, se nji i Krishênë, saa mâa fort t'rreket me i mârrë mrapa detyrat e besimit t'vet, âsht êdhë atdhetaar i vertetë e dashamirë i flakët i komit t' vet.

Besimi i t' Krishtênit âsht nji voter, kû nnezet flakë dashtnija e pastert e mâa e gjânshme nnaj atdheen: «Dashtnija nnaj atdheen âsht nji nnisii e perflakshme e nnezun n'zêmer t'nierit *mun* prejë t' madhit Zot.» — Jânë fjalët e Kardinalit G. Bona. — Praa, si ja u bajti ftyra atynve t' patinëzonve me thânë se — Atdhedashtnija nuk pajton me besim t'Krishtênit —, ashtû edhë nâ jena n' detyrë m' u pergjegjë se — atdhedashtnija e njimênnët nuk pajton me besim t' shtrênët. Qe, nji pasqyrë. E Lumja — Joanna d' Ark, e quejtun edhë — Vashëra e Orleans-it, mos ma pase dashtë Zotin e vet me gjith zêmer, nuk kishte mujtë me dashtë atmen e vet saa

e desht, as nuk kishte mujtë me punûe saa pûnoj per pshtim t' atmes s' vet. — Aq i pat flakrue zêmra Joannës nnaj Zotin e atdheen, qi kjo dashtnii kje, e cilla e çoi mje' n' flakë t' turrës s' drûve.

T' gjith atà qi guxuëne me vûu m' shagatë êmnin e ksajë Trimneshë, jânë kênë nierz t' poshter, e korija, shnierzimi e rrênimi i atdheut. — Mâa i madhi llaptuër e faqezii, qi s' mujti me ja nnie êmnin Vashëzes kje Voltaire-i. — Voltaire-i, shpiiësi i ksajë, s' cillës, t' tâna pjesët e botës i prûnjohen, kishte mujtë me vûu vedin per pasqyrë, e me i diftue nierit, se atdhedashtnija e njimënnët nuk mûnnet me pasë vênn m' nji zêmer t' pabese, n' zêmer t' rrasme prejë mrapshtijsh e shemtimesh, prejë s' cillës rrjedhin: ploga, e paburrnija, flligshtija, e tjera ksosh, qi nierin e bâjnë shtâsë. — Kso doret kaa kênë Voltaire-i!... (»Italia Reale«,) 11, 12 - X - 1886.) — Per ket pûnë, gjith aj i Krishtênë qi s' u pergjegjet detyrave t' besimit t' vet, si e lypë pûna aj âsht i ftofët edhè kahë atdheu e komi, e n' e madhnoftë atdheen, me gojë e madhnon, se ne zêmer nnryshe mênnon.

§ III.

Kû e pshtesin arrsyen e vet kunnershtarët e êmnit t'Krishtênit, kuur thonë se — nji i Krishtênë i mirë nuk mûnnet me kênë m' nji hov edhè atdhetaar i mirë as nuk mûnnet me dashtë komin e vet? —

e desht, as nuk kishte mujtë me punûe saa pûnoj per pshtim t' atmes s' vet. — Aq i pat flakrue zêmra Joannës nnaj Zotin e atdheen, qi kjo dashtnii kje, e cilla e çoi mje' n' flakë t' turrës s' drûve.

T' gjith atà qi guxuëne me vûu m' shagatë êmnin e ksajë Trimneshë, jânë kênë nierz t' poshter, e korija, shnierzimi e rrênimi i atdheut. — Mâa i madhi llaptuër e faqezii, qi s' mujti me ja nnie êmnin Vashëzes kje Voltaire-i. — Voltaire-i, shpiiësi i ksajë, s' cillës, t' tâna pjesët e botës i prûnjohen, kishte mujtë me vûu vedin per pasqyrë, e me i diftue nierit, se atdhedashtnija e njimënnët nuk mûnnet me pasë vênn m' nji zêmer t' pabese, n' zêmer t' rrasme prejë mrapshtijsh e shemtimesh, prejë s' cillës rrjedhin: ploga, e paburrnija, flligshtija, e tjera ksosh, qi nierin e bâjnë shtâsë. — Kso doret kaa kênë Voltaire-i!... (»Italia Reale«,) 11, 12 - X - 1886.) — Per ket pûnë, gjith aj i Krishtênë qi s' u pergjegjet detyrave t' besimit t' vet, si e lypë pûna aj âsht i ftofët edhè kahë atdheu e komi, e n' e madhnoftë atdheen, me gojë e madhnon, se ne zêmer nnryshe mênnon.

§ III.

Kû e pshtesin arrsyen e vet kunnershtarët e êmnit t'Krishtênit, kuur thonë se — nji i Krishtênë i mirë nuk mûnnet me kênë m' nji hov edhè atdhetaar i mirë as nuk mûnnet me dashtë komin e vet? —

Saa per me na u shpifë e me na rânnuc me fjalë, qe shka thonë: — Shkaf â i Krishtënë, do t' u rrije m' kâmë urdhnave t' Sûnnimtarit t' pergjithshem t' Kishës e tuj i nnëjë me krye t' ulët ktii, sûnnimit shekullaar i duhet me ja kthye shpinen, mâsi, sod per sod qeverija kishtare e shekullare nuk bân fjalë t'mira nnermjevedi. Edhë mâa: per mas t'mledhunit t'pergjithshem t'Vatikanit, u gerenohet dnimi i pasosun, n'kjoftë se nuk do t'i shtrohet kush zânit t'Xëvënnsit t'Jezu Krishtit qi âsht Kreu e Perannori i i Kishës; praa t' Krishtënët jâne n' detyrë me ulë kryet urdhnave t' Papës do e mos, dashunimi i tyne âsht n' dorë t' Papës, shkurt: jânë robët e Sûnnimtarit t' Kishës.

Se Xëvënnsi i Krishtit âsht Kreu i Krishtënimit, e se t' Krishtënët jânë n' detyrë, me gerenim t' bjerrunit t' gjithmonshem me ju gjegjë zânit e urdhnit t' tii edhë t' Krishtënët e rrfejnë ket pûnë; por qi Papa âsht tui na vûu lecii mos me pûnue per vënn e per komë, âsht nji fjalë qi nuk xën vënn m' kurrnji kûvënn t' burrave t' arrsyjshem! — Mirëfilli duket, se ata zotnii qi flasin «harbazarba» (si thotë i Bishkashnjani) «kunnra t' Krishtënësh paskan harrue me shikjue ato fletë kû thohet edhë i vêbet detyrë t' Krishtënit, me ju shtrue sûnnimit t' shekullit ç' farë do besimit t' jetë, e qi na kaa raa n' piesë per me na sûnnue nee. E kjo kishte me mjaftue per me ja u mushë mënnen kûnnershtarve t' onë se besimi i jonë,

Saa per me na u shpifë e me na rânnuc me fjalë, qe shka thonë: — Shkaf â i Krishtënë, do t' u rrije m' kâmë urdhnave t' Sûnnimtarit t' pergjithshem t' Kishës e tuj i nnëjë me krye t' ulët ktii, sûnnimit shekullaar i duhet me ja kthye shpinen, mâsi, sod per sod qeverija kishtare e shekullare nuk bân fjalë t'mira nnermjevedi. Edhë mâa: per mas t'mledhunit t'pergjithshem t'Vatikanit, u gerenohet dnimi i pasosun, n'kjoftë se nuk do t'i shtrohet kush zânit t'Xëvënnsit t'Jezu Krishtit qi âsht Kreu e Perannori i i Kishës; praa t' Krishtënët jâne n' detyrë me ulë kryet urdhnave t' Papës do e mos, dashunimi i tyne âsht n' dorë t' Papës, shkurt: jânë robët e Sûnnimtarit t' Kishës.

Se Xëvënnsi i Krishtit âsht Kreu i Krishtënimit, e se t' Krishtënët jânë n' detyrë, me gerenim t' bjerrunit t' gjithmonshem me ju gjegjë zânit e urdhnit t' tii edhë t' Krishtënët e rrfejnë ket pûnë; por qi Papa âsht tui na vûu lecii mos me pûnue per vënn e per komë, âsht nji fjalë qi nuk xën vënn m' kurrnji kûvënn t' burrave t' arrsyjshem! — Mirëfilli duket, se ata zotnii qi flasin «harbazarba» (si thotë i Bishkashnjani) «kunnra t' Krishtënësh paskan harrue me shikjue ato fletë kû thohet edhë i vêbet detyrë t' Krishtënit, me ju shtrue sûnnimit t' shekullit ç' farë do besimit t' jetë, e qi na kaa raa n' piesë per me na sûnnue nee. E kjo kishte me mjaftue per me ja u mushë mënnen kûnnershtarve t' onë se besimi i jonë,

masi s' i kunnershtohet qeveriis shekullare e sûnnimit t' sajë, nuk i kunnershtohet as atdhedastniis, tuj kënë se « ëmni i atdheut, n' gojë t' Jezu Kristit tinglloi pikë s'parit » si tha Prift Riberi. —

« Krishtënimi kaa kënë, qi e kaa mkâmë nnisiën e atdhedashtniis..... Atdhedashtnija e nji t' Krishtënit, ç' n' fillesë t' vet e nneri n' kto kohë t'ona s' âsht shue, as nuk kaa mujtë m' u shlye prejë zëmret t' tii, e m' u shdukë prejë Kishës s' Jezu Krishtit kjo dhântii e Perenniis. » (32) —

« Shpijarët rrnojnë n' dashtnii perpalltore, atdhedashtnija pshtetet n' dashtnii gjytetnore, besimi âsht zëmra e nnisijve mâa t' dlirta e t' madhnuëshme. E sado qi na bâhet se kjo dashtnii dahet n' shum dega, dashtnija e njimënnët âsht e vetme. Praa, dashtnija nnaj plângun, nnaj atmen e nnaj besimin, permlidhen n' nji dashtnii, qi kaa nji gurrë t' nnisijve qi gurrgulloinë m' nji hov prejë nji zëmret; e n' na voftë mënnja me i daa triish kto dashtnii, kishte me kënë gjithnji si me dashtë me daa m' trii rreze nji dritë! » (33) — dritë se dritë, edhè pse e dame trijsh, n'kënse t'vet jet nji. — Per me vertetue fjalen t'ême veshtroni kto nsîme t'bukura qi i kaa dhânë Zoti Krisht:

« Leu n'Betlehem, kû e pat thirrë e prûu urdhnimi i sûnnimit t'vënnit; qyshë prejë diepit filloj m'u vûu e m'u gjegjë urdhnave t'qeveriis, e t'gjith jeten e vet e pat njimënnun dokes s'vënnit....

masi s' i kunnershtohet qeveriis shekullare e sûnnimit t' sajë, nuk i kunnershtohet as atdhedastniis, tuj kënë se « ëmni i atdheut, n' gojë t' Jezu Kristit tinglloi pikë s'parit » si tha Prift Riberi. —

« Krishtënimi kaa kënë, qi e kaa mkâmë nnisiën e atdhedashtniis..... Atdhedashtnija e nji t' Krishtënit, ç' n' fillesë t' vet e nneri n' kto kohë t'ona s' âsht shue, as nuk kaa mujtë m' u shlye prejë zëmret t' tii, e m' u shdukë prejë Kishës s' Jezu Krishtit kjo dhântii e Perenniis. » (32) —

« Shpijarët rrnojnë n' dashtnii perpalltore, atdhedashtnija pshtetet n' dashtnii gjytetnore, besimi âsht zëmra e nnisijve mâa t' dlirta e t' madhnuëshme. E sado qi na bâhet se kjo dashtnii dahet n' shum dega, dashtnija e njimënnët âsht e vetme. Praa, dashtnija nnaj plângun, nnaj atmen e nnaj besimin, permlidhen n' nji dashtnii, qi kaa nji gurrë t' nnisijve qi gurrgulloinë m' nji hov prejë nji zëmret; e n' na voftë mënnja me i daa triish kto dashtnii, kishte me kënë gjithnji si me dashtë me daa m' trii rreze nji dritë! » (33) — dritë se dritë, edhè pse e dame trijsh, n'kënse t'vet jet nji. — Per me vertetue fjalen t'ême veshtroni kto nsîme t'bukura qi i kaa dhânë Zoti Krisht:

« Leu n'Betlehem, kû e pat thirrë e prûu urdhnimi i sûnnimit t'vënnit; qyshë prejë diepit filloj m'u vûu e m'u gjegjë urdhnave t'qeveriis, e t'gjith jeten e vet e pat njimënnun dokes s'vënnit....

E kuur e patne pvetë a i do laa telozna (t'lamet= pagesat) qeveriis, Krishti u tha: E kuja ftyrë âsht e vulosun m' t' holla qi shkojnë n'ket vënn? E perannorit, i pergjegjine. - Krishti u kputi: Nepni perannorit ç'âsht e perannorit, e Perenniis ç'âsht e Perenniis. (*) — qe praa, detyrave qi kena nnaj Perenniin, Jezu-Krishti u perkrahë detyrat qi kena nnaj perannorin.» (34) — «Si mûnn t'thirrena sherbtorët e Perenniis, n'kjoftë se jena asi djelmsh t'pazêmer, qi çojmë doren t'onë kunnra atdheut edhe bâhena gjaksorët e ksajë mamë, qi Aj i lumi na kaa falë?» (35) — «Besimi i jonë nuk i bân ballë (s'i kunnershtohet) atdhedashtniis: njâj qi i thotë vedit atdhetarë, veç t'i dale per doresh per me mujtë me ngatrrue komin, me nnëzë flaken e mniis, e mos me njoftë as t' parë as t' mrâmë, atii i kunnershtohet, atdhedashtnien e kso doret besimi i jonë s'e don prejë bestarve t'vet. — Nji qi rreket me gjith fuqii t'mënnës e t' zêmres me sdritë komin e vet me dije e me ardhe fjera qi nneren e zânin e mirë ja man m'kâmë atdheut; nji qi s'i dhimet gjâja e pasunija, jeta e gjaku, veç t'a shofe komin e atdheen tuj hecun marë, tuj u majtun n'lidhnii dashtnijet e n'bashkim, edhe u del zot kunnra anmiqve t'rrethit, skâj m'skâj me i raa Unjillit t' Krishtit nuk kena me gjetë, se ksi atdhetarësh jânë t' leçitun prejë Unjillit e prejë Kishës s' onë». (36.) —

E kuur e patne pvetë a i do laa telozna (t'lamet= pagesat) qeveriis, Krishti u tha: E kuja ftyrë âsht e vulosun m' t' holla qi shkojnë n'ket vënn? E perannorit, i pergjegjine. - Krishti u kputi: Nepni perannorit ç'âsht e perannorit, e Perenniis ç'âsht e Perenniis. (*) — qe praa, detyrave qi kena nnaj Perenniin, Jezu-Krishti u perkrahë detyrat qi kena nnaj perannorin.» (34) — «Si mûnn t'thirrena sherbtorët e Perenniis, n'kjoftë se jena asi djelmsh t'pazêmer, qi çojmë doren t'onë kunnra atdheut edhe bâhena gjaksorët e ksajë mamë, qi Aj i lumi na kaa falë?» (35) — «Besimi i jonë nuk i bân ballë (s'i kunnershtohet) atdhedashtniis: njâj qi i thotë vedit atdhetarë, veç t'i dale per doresh per me mujtë me ngatrrue komin, me nnëzë flaken e mniis, e mos me njoftë as t' parë as t' mrâmë, atii i kunnershtohet, atdhedashtnien e kso doret besimi i jonë s'e don prejë bestarve t'vet. — Nji qi rreket me gjith fuqii t'mënnës e t' zêmres me sdritë komin e vet me dije e me ardhe fjera qi nneren e zânin e mirë ja man m'kâmë atdheut; nji qi s'i dhimet gjâja e pasunija, jeta e gjaku, veç t'a shofe komin e atdheen tuj hecun marë, tuj u majtun n'lidhnii dashtnijet e n'bashkim, edhe u del zot kunnra anmiqve t'rrethit, skâj m'skâj me i raa Unjillit t' Krishtit nuk kena me gjetë, se ksi atdhetarësh jânë t' leçitun prejë Unjillit e prejë Kishës s' onë». (36.) —

Tashti rame n' fjalë t' onë: nji i Krishtënë jo veç âsht n' detyrë, mas rënnit t' natyrës me dashtë komin e vet e atmen, por edhè mas urdhnit t' Unjillit. — — Atdhedashtnija e nji t' Krishtënit âsht e dlirë, e plotëshme edhè e padredhina, e ngûlun m' loçkë t'zëmres, sikursè e rrfynë edhè goja e Montesquieu-it: » Saa mâa t' mirë t' jeac t' Krishtënët aq jânë edhè atdhetarë t' vertetë: atà jânë t'sdritun prejë Dritet t' pamarueme n'detyra t'besimit, e prannëj, saa mâa me zëmer t'rreken m'u pergjegjë detyrave qi kan nnaj t' Lumin e jetës, m' at mnnyrë rreken me i krye edhè detyrat qi kan nnaj komin e atëdheen e vet ». (37.) — «Permas Zotit jena n' detyrë me dashtë atmen ». (38) — «Dashtnija nnaj atmen âsht nji nnisii e perflakshme e nnëzun n' zëmer t'nierit mun prejë t' madhit Zot. „ (39.) —

§. IV.

N' zëmer t' njatii komit, kû kaa ngûlë rrâjen e vet Besimi i vertetë, âsht i sdritun e komë fatbardhë! — Me at komë âsht bashkimi, fuqija e lirija. Asht i rrebët n' luftë e zëmergjânë nnaj anmiqët qi e zisin e qi mrriin ky me ja u ulë ballin. Besimi i vertete e shtyyn me mënnue per jetë t'ardhshme, e dashtnia asajë lumnie e nnëzë n' dashtnii t' komit e t' atmes.

Tashti rame n' fjalë t' onë: nji i Krishtënë jo veç âsht n' detyrë, mas rënnit t' natyrës me dashtë komin e vet e atmen, por edhè mas urdhnit t' Unjillit. — — Atdhedashtnija e nji t' Krishtënit âsht e dlirë, e plotëshme edhè e padredhina, e ngûlun m' loçkë t'zëmres, sikursè e rrfynë edhè goja e Montesquieu-it: » Saa mâa t' mirë t' jeac t' Krishtënët aq jânë edhè atdhetarë t' vertetë: atà jânë t'sdritun prejë Dritet t' pamarueme n'detyra t'besimit, e prannëj, saa mâa me zëmer t'rreken m'u pergjegjë detyrave qi kan nnaj t' Lumin e jetës, m' at mnnyrë rreken me i krye edhè detyrat qi kan nnaj komin e atëdheen e vet ». (37.) — «Permas Zotit jena n' detyrë me dashtë atmen ». (38) — «Dashtnija nnaj atmen âsht nji nnisii e perflakshme e nnëzun n' zëmer t'nierit mun prejë t' madhit Zot. „ (39.) —

§. IV.

N' zëmer t' njatii komit, kû kaa ngûlë rrâjen e vet Besimi i vertetë, âsht i sdritun e komë fatbardhë! — Me at komë âsht bashkimi, fuqija e lirija. Asht i rrebët n' luftë e zëmergjânë nnaj anmiqët qi e zisin e qi mrriin ky me ja u ulë ballin. Besimi i vertete e shtyyn me mënnue per jetë t'ardhshme, e dashtnia asajë lumnie e nnëzë n' dashtnii t' komit e t' atmes.

Nuk kaa vîrtyt, qi besimi i jonë s' âsht tuj na e porositun, e qi s' na urdhnon me e mârrun mrapa, sikurse na vên leçii gjithshkà kishte me mujtë me fye Zotin e t' afermin t' onë. Nner nevojë na shtrîin doren bûmire t' veen n' nnîmë; grabitçarit e t' paudhit mûnnohet me jau nnâlë hovin e mrapshtë; kapet n' dashtnii nnaj atë, qi nepet me lulzue, me nnerue e me i dalë zot vênnit t' vet. Besimi i jonë nuk priton me na trimnue, me na bekue e me na armatisë doren me shpatë t' drejtniis, qi t'largojmë qafet atà qi na turren paa u pasë farë fajit. Nner t' panjehun, po i permênnin kta dy, qi me kryq m' njânen e me shpatë m' tjetren dorë i duelne zot edhë e pshtuëne vênnin e vet: Shën Gjon Kapistrani, O. F. M. e e Lumja Joanna De Ark, prejë t'Tretit Urdhen t'Sh'Françeskut prejë Asizit.

Besimi i jonë na nnezë n'dashtnii t'nnermjedshme e n' bashkim giytetnuër: n' sânnim e n' urdhnim t'ktii nnritë hjeshija, njinija e krashimi (krahashimi); me kujdes na mêer mrapa qi mos t'nshojmë kûnn; sûnnimtarve u prîin me msime t'veta, n'giygie âsht i drejtë; pûnen e mûnnin nuk i bân per qëllim t' fitimit; n' dhântii âsht i gjânë, n'nnîmë âsht i palodhshem. Na mson n' urtii e n' perkore; largon mniën e nuk flet me pajta. Nner kunnershtime na trimnon e na nep zêmer n' t' bajtun; nnigiesen e prûnjimin nnaj t' parët na mson. T' laamet, qi i detyrojmë sunnimit t' qeveriis na urdhnon me i laa paa pritesë. Kuur

Nuk kaa vîrtyt, qi besimi i jonë s' âsht tuj na e porositun, e qi s' na urdhnon me e mârrun mrapa, sikurse na vên leçii gjithshkà kishte me mujtë me fye Zotin e t' afermin t' onë. Nner nevojë na shtrîin doren bûmire t' veen n' nnîmë; grabitçarit e t' paudhit mûnnohet me jau nnâlë hovin e mrapshtë; kapet n' dashtnii nnaj atë, qi nepet me lulzue, me nnerue e me i dalë zot vênnit t' vet. Besimi i jonë nuk priton me na trimnue, me na bekue e me na armatisë doren me shpatë t' drejtniis, qi t'largojmë qafet atà qi na turren paa u pasë farë fajit. Nner t' panjehun, po i permênnin kta dy, qi me kryq m' njânen e me shpatë m' tjetren dorë i duelne zot edhë e pshtuëne vênnin e vet: Shën Gjon Kapistrani, O. F. M. e e Lumja Joanna De Ark, prejë t'Tretit Urdhen t'Sh'Françeskut prejë Asizit.

Besimi i jonë na nnezë n'dashtnii t'nnermjedshme e n' bashkim giytetnuër: n' sânnim e n' urdhnim t'ktii nnritë hjeshija, njinija e krashimi (krahashimi); me kujdes na mêer mrapa qi mos t'nshojmë kûnn; sûnnimtarve u prîin me msime t'veta, n'giygie âsht i drejtë; pûnen e mûnnin nuk i bân per qëllim t' fitimit; n' dhântii âsht i gjânë, n'nnîmë âsht i palodhshem. Na mson n' urtii e n' perkore; largon mniën e nuk flet me pajta. Nner kunnershtime na trimnon e na nep zêmer n' t' bajtun; nnigiesen e prûnjimin nnaj t' parët na mson. T' laamet, qi i detyrojmë sunnimit t' qeveriis na urdhnon me i laa paa pritesë. Kuur

t' na thrrase nevoja e atdheut, besimi i jonë na shtyyn me i nnéjët gadi rrezikut qi i gercnohet, e ket sherbim na urdhnon me ja bâa, jo si rrogtarë, por si bij e me gjith zêmer e paa kurspe as jeten as gjakun per pshtim t' tii. Anmikut t' atdheut e t' komit jena n' detyrë me ja nnalë hovin, porsè besimi na urdhnon mos me çfryy mniën e zêmres m'të. Me e largue rrethit, me e hjekun qafet, por n'mnnyrë qi mos t' derdhet gjaku m' kurrnji ânë. Mizoriën e gjaksiën nuk munnet me e paa me syy ky besim i hyjnuëshem.

Kush jânë atà qi gjinnen gadi me ju pergjegjë urdhnimeve t' besimit e detyrave qi kena nnaj komin e atdheen? Jânë Meshtarët e Kishës Katholike: „ Shkaf âsht Meshtarë Katholik, jânë nner mâa t'parët qi paa i rrudhë krahët, por me gjith zêmer e me shpiirt, teloznen qi i shkon qeveriis ja lajnë, paa pasë nevojë me u thânë dyy herë. » (40.)—

Besimi Katholik, jo veç qi nuk na vên leçii, por edhè na shtyyn, qi t' a diftojmë vedin edhé me pûnë, se jena atdhetarë e se pernjimënn na shkrihet zêmra n' dashtnii t' komit, e se per vênn a per komë nuk na dhîmet jeta. Praa, paa farë gabimit mûn t' thona, se dashtniën e vertetë nnaj komin e atmen rrezja e besimit t' vertetë e nnëzë n' zêmer t' nierit. —

— Kû mos t' i keet ngulë rrâjët e veta Besimi i vertetë, s' kena pse presim donji nneer prejë atii ko-

t' na thrrase nevoja e atdheut, besimi i jonë na shtyyn me i nnéjët gadi rrezikut qi i gercnohet, e ket sherbim na urdhnon me ja bâa, jo si rrogtarë, por si bij e me gjith zêmer e paa kurspe as jeten as gjakun per pshtim t' tii. Anmikut t' atdheut e t' komit jena n' detyrë me ja nnalë hovin, porsè besimi na urdhnon mos me çfryy mniën e zêmres m'të. Me e largue rrethit, me e hjekun qafet, por n'mnnyrë qi mos t' derdhet gjaku m' kurrnji ânë. Mizoriën e gjaksiën nuk munnet me e paa me syy ky besim i hyjnuëshem.

Kush jânë atà qi gjinnen gadi me ju pergjegjë urdhnimeve t' besimit e detyrave qi kena nnaj komin e atdheen? Jânë Meshtarët e Kishës Katholike: „ Shkaf âsht Meshtarë Katholik, jânë nner mâa t'parët qi paa i rrudhë krahët, por me gjith zêmer e me shpiirt, teloznen qi i shkon qeveriis ja lajnë, paa pasë nevojë me u thânë dyy herë. » (40.)—

Besimi Katholik, jo veç qi nuk na vên leçii, por edhè na shtyyn, qi t' a diftojmë vedin edhé me pûnë, se jena atdhetarë e se pernjimënn na shkrihet zêmra n' dashtnii t' komit, e se per vênn a per komë nuk na dhîmet jeta. Praa, paa farë gabimit mûn t' thona, se dashtniën e vertetë nnaj komin e atmen rrezja e besimit t' vertetë e nnëzë n' zêmer t' nierit. —

— Kû mos t' i keet ngulë rrâjët e veta Besimi i vertetë, s' kena pse presim donji nneer prejë atii ko-

mit e mûnn t' thona, i mjerë aj komë, qi kaa metë paa e ngrofun rrezja e besimit t' hyinuëshem.

§. V.

Patme thânë dikû, se t' gjith atà qi guxojnë me na u shpifë e me na u shkarkue tuj thânë se nji i Krishtënë nuk munnet me kënë edhè atdhetaar i njimënnët, na detyrojnë me çilë gojen t' orë kunnra sish persërii, t' cillët kan ftyrë me vûu n' qëjnim ket besim t' hyjnuëshem e n' bestarët e tii, e me jau prûu para sypsh do nnolinii, qi veç me rëe t' ktil besimit kan mrrîi m'u dalë n' krye atà burra.

Veshtroni!

Kush kje njaj, qi ja nnâli hovin Atiles, i cilli kje thirrë «Shplaka e Perenniis»? — A nuk kje xëvënnsi î Jezu Krishtit Sh' Luânî Papë? — Shka bâni Sh' Aloizi i Frâncës, t' cillin, deri Voltaire-i e madhnon tuj thânë se kje «Mâa i miri nner Mretënt e Frâncës, e nieri mâa i permënnun n'Europë?» A nuk kje ky, i pshtetun n' besim t' vertetë, qi ja suëll gjith at nneer, e ja rriti zânin e ëmnin atëdheut t' vet?— Kristof Kolumbit, kush kje qi ja dha gjith at zëmer per me ju true e me ju turrë gjithnnuër rrezikut, e m' u dalë n'krye shestimeve t' veta me faqe t' bardhë e paa e gjetë gjâa e ligë? A nuk kje rrezja e Ëmnit t' Jezu Krishtit? — A nuk kje ky besim i

mit e mûnn t' thona, i mjerë aj komë, qi kaa metë paa e ngrofun rrezja e besimit t' hyinuëshem.

§. V.

Patme thânë dikû, se t' gjith atà qi guxojnë me na u shpifë e me na u shkarkue tuj thânë se nji i Krishtënë nuk munnet me kënë edhè atdhetaar i njimënnët, na detyrojnë me çilë gojen t' orë kunnra sish persërii, t' cillët kan ftyrë me vûu n' qëjnim ket besim t' hyjnuëshem e n' bestarët e tii, e me jau prûu para sypsh do nnolinii, qi veç me rëe t' ktil besimit kan mrrîi m'u dalë n' krye atà burra.

Veshtroni!

Kush kje njaj, qi ja nnâli hovin Atiles, i cilli kje thirrë «Shplaka e Perenniis»? — A nuk kje xëvënnsi î Jezu Krishtit Sh' Luânî Papë? — Shka bâni Sh' Aloizi i Frâncës, t' cillin, deri Voltaire-i e madhnon tuj thânë se kje «Mâa i miri nner Mretënt e Frâncës, e nieri mâa i permënnun n'Europë?» A nuk kje ky, i pshtetun n' besim t' vertetë, qi ja suëll gjith at nneer, e ja rriti zânin e ëmnin atëdheut t' vet?— Kristof Kolumbit, kush kje qi ja dha gjith at zëmer per me ju true e me ju turrë gjithnnuër rrezikut, e m' u dalë n'krye shestimeve t' veta me faqe t' bardhë e paa e gjetë gjâa e ligë? A nuk kje rrezja e Ëmnit t' Jezu Krishtit? — A nuk kje ky besim i

hyjnuëshem qi i dha zëmer Krillon-it kuur u nis n' Mallţë, i shtymun prejë dashtniis nnaj t' afermin, e qi me jetë m' sgripth, shkoj me jau lecue barren e salvimeve nën t' cillen gjimojshin atà t'ngratër? — E njaj Sobjeski me t' kuëjin krah doli ngadhnyës? A nuk e diftoj vetë, kuur me nji shnnrrim t' madhnuëshem, i shkruejti vedit ato fjalët e Cesarit, «Veni, vidi, Deus vicit» — Erdha, paash, Hyu ngadhnoj!? — M' njan' ânë boten, o Shqype t' leeta! Gjergj Kastrioti i jonë, njeky Petrit i atii malit t' gurit t' Krojes, me nnime t' cillit i shtiini mneer botës edhè e dermoj anmikun e vet?.....! A nuk kje nnima e atii besimit qi i kje pii m' gjak me tâmel t' gjiut t' s' âmës? —

N' kjoftë se nuk ju tûnnet mennja prejë ktynve nnollnijve t' njimênnta, o kunnershtarë, per paa ju njefun tjera, qi s' ûnn kishim me ja u dalë m' skâj as me gojë as me pupel, do t' mârrim vesht, se me folë me juu, n' giûhë t' onë do me thânë: » Me mihë n' Buen! (41.) —

Veshtroni edhè njeket fjalë: » Me i pasë n' dorë t' ême bëkimet e besimit (t' Fees) kishe me i derdhë t' tâna mii vënnin t' êm. E në m' pvetshi, njiqinn herë mâa shum due nji komë qi beson, se atë qi nuk beson. Komi me besim âsht i sdritun kahë pûnët e shpirtit, e kuur t' i bjere rasa me i dalë zot atmes e êmnit t' madhnuëshem t' sajë, s' kaa gjâa qi mûnn t' ja nnale hovin e trimniis. » (42.)-

hyjnuëshem qi i dha zëmer Krillon-it kuur u nis n' Mallţë, i shtymun prejë dashtniis nnaj t' afermin, e qi me jetë m' sgripth, shkoj me jau lecue barren e salvimeve nën t' cillen gjimojshin atà t'ngratër? — E njaj Sobjeski me t' kuëjin krah doli ngadhnyës? A nuk e diftoj vetë, kuur me nji shnnrrim t' madhnuëshem, i shkruejti vedit ato fjalët e Cesarit, «Veni, vidi, Deus vicit» — Erdha, paash, Hyu ngadhnoj!? — M' njan' ânë boten, o Shqype t' leeta! Gjergj Kastrioti i jonë, njeky Petrit i atii malit t' gurit t' Krojes, me nnime t' cillit i shtiini mneer botës edhè e dermoj anmikun e vet?.....! A nuk kje nnima e atii besimit qi i kje pii m' gjak me tâmel t' gjiut t' s' âmës? —

N' kjoftë se nuk ju tûnnet mennja prejë ktynve nnollnijve t' njimênnta, o kunnershtarë, per paa ju njefun tjera, qi s' ûnn kishim me ja u dalë m' skâj as me gojë as me pupel, do t' mârrim vesht, se me folë me juu, n' giûhë t' onë do me thânë: » Me mihë n' Buen! (41.) —

Veshtroni edhè njeket fjalë: » Me i pasë n' dorë t' ême bëkimet e besimit (t' Fees) kishe me i derdhë t' tâna mii vënnin t' êm. E në m' pvetshi, njiqinn herë mâa shum due nji komë qi beson, se atë qi nuk beson. Komi me besim âsht i sdritun kahë pûnët e shpirtit, e kuur t' i bjere rasa me i dalë zot atmes e êmnit t' madhnuëshem t' sajë, s' kaa gjâa qi mûnn t' ja nnale hovin e trimniis. » (42.)-

§. VI.

Atmen me dashtë po, masi i Bukuri i qiellve, natyra e besimi na trimnojnë edhë na nnëzin n' ket dashtnii!

Mas urdhnit t' besimit t' Krishtënë, pernjimënn se dashtnija e nji t' Krishtënit do t' jetë e pergjithshme, sikursë edhë vetë besimi âsht i pergjithshem e nuk daan komin prejë komit, por komet e kater ânve t' rruzullimit i kan n' zëmer; me gjith ktë, m' mnyrë t' posaçme na urdhnon me nnëjë n'lidhnii t' dashtniis me atdhetarë t' onë, qi kan nji gjak me neë, e me dashtë at vënn, kû âsht pelqye mirësija e t' Madhit t' jetës me na bâa qi t' shifshim driten e parë t' jetës; e qi me nji êmen thirret atdheu asë dheu i tatës. — Per nneer e lumnii do t' shkrihena e jeten e gjakun s' do t' a kursejmë per dheen e t' parve. — » Nieri nierit, a m' nji mnyrë a m' nji tjeter i kaa do detyra, - due me thânë - mas nneres s' bâme. Tashti, nnera e dhântij mâa t' çmuëshme, qi seicilli nesh i fiton, janë t' Dhânësit t' pergjithshem a t'Zotit, e n'vënn t' parë Atii do t' ja diim per nneer per gjithshkà; mas detyrash qi kena nnaj Bâsin t' onë, viin ato qi kena nnaj prinnt e nnaj atdheen, t' cillët na leene, na ngjiine, na mkâmne, e na majnë n' prëhen t' vet. E si do t' i prûnjohet Zotit n' vënn t' parë nji bestaar i njimënnët, ashtû âsht n' detyrë

§. VI.

Atmen me dashtë po, masi i Bukuri i qiellve, natyra e besimi na trimnojnë edhë na nnëzin n' ket dashtnii!

Mas urdhnit t' besimit t' Krishtënë, pernjimënn se dashtnija e nji t' Krishtënit do t' jetë e pergjithshme, sikursë edhë vetë besimi âsht i pergjithshem e nuk daan komin prejë komit, por komet e kater ânve t' rruzullimit i kan n' zëmer; me gjith ktë, m' mnyrë t' posaçme na urdhnon me nnëjë n'lidhnii t' dashtniis me atdhetarë t' onë, qi kan nji gjak me neë, e me dashtë at vënn, kû âsht pelqye mirësija e t' Madhit t' jetës me na bâa qi t' shifshim driten e parë t' jetës; e qi me nji êmen thirret atdheu asë dheu i tatës. — Per nneer e lumnii do t' shkrihena e jeten e gjakun s' do t' a kursejmë per dheen e t' parve. — » Nieri nierit, a m' nji mnyrë a m' nji tjeter i kaa do detyra, - due me thânë - mas nneres s' bâme. Tashti, nnera e dhântij mâa t' çmuëshme, qi seicilli nesh i fiton, janë t' Dhânësit t' pergjithshem a t'Zotit, e n'vënn t' parë Atii do t' ja diim per nneer per gjithshkà; mas detyrash qi kena nnaj Bâsin t' onë, viin ato qi kena nnaj prinnt e nnaj atdheen, t' cillët na leene, na ngjiine, na mkâmne, e na majnë n' prëhen t' vet. E si do t' i prûnjohet Zotit n' vënn t' parë nji bestaar i njimënnët, ashtû âsht n' detyrë

m' u nnéjët m' kâmë prînnës e e atdheut n' vënn t' dytë.» (43.) —

Mêrrni vesht, praa o t' papûnë, qi shprralloni: Besimi i t' krishtênve, nuk âsht tuj jau ftofë zêmrat bestarve t' vet kahë dashtnija e atdheut, por âsht tuj jau xee; nuk âsht tuj ja u vûu leçii, por u urdhnon me dashtë komin e atmen.

Qe-qe, nji tregim i madhnuêshem, qe nji pasqyrë, rrezhdimi i s' cillës e nnriçon qiellen e token, âsht vetë Krishti qi na kaa dhânë msim t' kânnshem t' atdhedashtniis » Êmni i atdheut, n' gojë t' Jezu Krishtit tingilloj pikë s'parit. » (44) Tuj paa krajatat, mûnnshtime e perkjellen e atdheut t' vet Krishti, nuk muêjti me i prîtë lotet e dhîmtës, e deri me gjak t' vet t' paçmuêshem e njomi vênnin e vet, veç t' a pshtote prejë rreziqesh qi i patne raa mii krye. — « Pernjimênn se Krishti e derdhi gjakun e vet per shelbim e shperblim t' marë nierzimit, e posaçe per komë t' vet, e me ktë na msoj, se nieri âsht n' detyrë me dashtë komin e atmen e vet.» (45.) – A kena kû me lypë nji atdhetaar maa t' âmel, mâa t' butë e mâa t' madhnuêshem se Krishtin? Skâj m' skâj e valloj vênnin e vet, e gjithkû shkelte kâma e Tii, reeshte hiire e nnera e urime mii atdheen e atdhetaart e vet. Shka i met paa bâa e paa hjekë, veç t' a shifte komin e vet t' njallë e t' lirë prejë krajatash, shmijenjiis e rreziqesh? At gjytet t' bukur, gjytet t' Perenniis e mjeroj, e me lot vajtoj permii të, porsë nuk muër

m' u nnéjët m' kâmë prînnës e e atdheut n' vënn t' dytë.» (43.) —

Mêrrni vesht, praa o t' papûnë, qi shprralloni: Besimi i t' krishtênve, nuk âsht tuj jau ftofë zêmrat bestarve t' vet kahë dashtnija e atdheut, por âsht tuj jau xee; nuk âsht tuj ja u vûu leçii, por u urdhnon me dashtë komin e atmen.

Qe-qe, nji tregim i madhnuêshem, qe nji pasqyrë, rrezhdimi i s' cillës e nnriçon qiellen e token, âsht vetë Krishti qi na kaa dhânë msim t' kânnshem t' atdhedashtniis » Êmni i atdheut, n' gojë t' Jezu Krishtit tingilloj pikë s'parit. » (44) Tuj paa krajatat, mûnnshtime e perkjellen e atdheut t' vet Krishti, nuk muêjti me i prîtë lotet e dhîmtës, e deri me gjak t' vet t' paçmuêshem e njomi vênnin e vet, veç t' a pshtote prejë rreziqesh qi i patne raa mii krye. — « Pernjimênn se Krishti e derdhi gjakun e vet per shelbim e shperblim t' marë nierzimit, e posaçe per komë t' vet, e me ktë na msoj, se nieri âsht n' detyrë me dashtë komin e atmen e vet.» (45.) – A kena kû me lypë nji atdhetaar maa t' âmel, mâa t' butë e mâa t' madhnuêshem se Krishtin? Skâj m' skâj e valloj vênnin e vet, e gjithkû shkelte kâma e Tii, reeshte hiire e nnera e urime mii atdheen e atdhetaart e vet. Shka i met paa bâa e paa hjekë, veç t' a shifte komin e vet t' njallë e t' lirë prejë krajatash, shmijenjiis e rreziqesh? At gjytet t' bukur, gjytet t' Perenniis e mjeroj, e me lot vajtoj permii të, porsë nuk muër

vesht nuk ju mush mënnja se ishin lot dashtnijet qi i derdhi ky atdhetaar i hyinuëshem! —

T' pshtetun m' atdhetarin e parë Krishtin mûnn t' thona me arrsyje n' dorë, se Meshtarija katholike gjith-herë e gjithkûnn âsht kënë nner mâa t' parët per me mârrë mrapa msimin e Krishtit, e kuur shifshin se i gercnohej nnoj rrezik atdheut, u delshin edhè u dalin per ballë anmikut t' komit e t' vënnit vet. Nner nnollnii t' panjehuna, qe nji qi na verteton fjalen.

N' vjet 1870, a dini shka pat bâa Meshtarija e Frâncës? Dath' e mathë, vojtne e ju shoqnuëne ushtriis, per me i dhânë nnimë tuj luftue kunnra anmiqve t' atdheut. T' tânë bâjshin seri, por kta ashtù ju vllaznuëne ushtriis, qi at buk e lâng qi hajshin atà, edhè kta ashtù hajshin; nuk shikjoshin tjeter, veç t' u delte me paa komin e atmen t'pshtuemun prejë rrezikut. Luftuëne e qinnruëne si trimat e dheut; aq qi Gjenerali Baron Ambert, qitì n' drite nji liber m' at shkak n't'ëllin diftoj per fije e per pêe trimnien e Meshtariis Frânçeze, e dashtnien e flakëshme nnaj atmen qi e diftuëne m' at shtek tuj luftue me atà anmiqt e komit t' tyne.

Ipeshkvi i Sh' Palit n' Amerikë Êmzot Ireland thotë» Dashtnija nnaj atdheen me nieri leen, e kû mos t' keet vënn kjo, ajo zêmer âsht e çartun edhè e mrapshtuëme.» (46) —

Aat Vinçenc Markeze, hi kaa kënë nji nieri i Zotit pat thânë: « Rregulltarët e kohës s' mesme .....

vesht nuk ju mush mënnja se ishin lot dashtnijet qi i derdhi ky atdhetaar i hyinuëshem! —

T' pshtetun m' atdhetarin e parë Krishtin mûnn t' thona me arrsyje n' dorë, se Meshtarija katholike gjith-herë e gjithkûnn âsht kënë nner mâa t' parët per me mârrë mrapa msimin e Krishtit, e kuur shifshin se i gercnohej nnoj rrezik atdheut, u delshin edhè u dalin per ballë anmikut t' komit e t' vënnit vet. Nner nnollnii t' panjehuna, qe nji qi na verteton fjalen.

N' vjet 1870, a dini shka pat bâa Meshtarija e Frâncës? Dath' e mathë, vojtne e ju shoqnuëne ushtriis, per me i dhânë nnimë tuj luftue kunnra anmiqve t' atdheut. T' tânë bâjshin seri, por kta ashtù ju vllaznuëne ushtriis, qi at buk e lâng qi hajshin atà, edhè kta ashtù hajshin; nuk shikjoshin tjeter, veç t' u delte me paa komin e atmen t'pshtuemun prejë rrezikut. Luftuëne e qinnruëne si trimat e dheut; aq qi Gjenerali Baron Ambert, qitì n' drite nji liber m' at shkak n't'ëllin diftoj per fije e per pêe trimnien e Meshtariis Frânçeze, e dashtnien e flakëshme nnaj atmen qi e diftuëne m' at shtek tuj luftue me atà anmiqt e komit t' tyne.

Ipeshkvi i Sh' Palit n' Amerikë Êmzot Ireland thotë» Dashtnija nnaj atdheen me nieri leen, e kû mos t' keet vënn kjo, ajo zêmer âsht e çartun edhè e mrapshtuëme.» (46) —

Aat Vinçenc Markeze, hi kaa kënë nji nieri i Zotit pat thânë: « Rregulltarët e kohës s' mesme .....

e shkriishin jeten e vet mas dashtniis s' Perennîis e t' atdheut. » (47.) —

§. VII.

Besimi i jonë, jo qi rreket me shue flaken e atdhedashtniis prejë zëmrash t' bestarve t' vet, por âsht tuj e zitë qi t' nnezet edhè mâa, masi themeli i atdhedashtniis s' vërtetë pshtetet n' besim t' vërtetë.

Permas dashtniis s' Kishës, âsht dashtnija nnaj atdheen, e kto dyy dashtnii kan nji gurrë, qi âsht Zoti; nji visaar, qi âsht lirija; nji dishiir, qi âsht qetësija; nji fitim, qi âsht gjygji i drejtë, e nji qellim, qi âsht e mira edhè fatbardhesija e komit. — Prannëj, dashtnija e Zotit edhè e komsiis perzihen n' zëmer t' nierit m' at mnnyrë, qi bâhen nji dashtnii: kuur t' voket kahë Perennija e Kisha, paa nnrpshim, do t' ftohet kahë atdheu. Ajo zëmer qi âsht e ftofun kahë, Bësimi i vertetë gjith diten me nnëjtë me gojë hapët, tuj gerthitë Atdhee! mos u hutò, o vllaa atdhetaar, persè t' rrëen; mos i xën besë, persè dashtnija e atii mistreeit nuk hapet as nuk i xën vënn saa hija rreth vedit. Ksi atdhetarësh jânë t' pa-cak, jânë rrënca e t' krymët n' zëmer. Jânë asish, qi kishin me dashtë me gzue jeten e vet m' shpinë t' ânne, paa e mënnue t' shtatin urdhnim t' Madhit Zot i cilli thotë: « Mos e merr gjâan e huëj as kurrnji kafshë t' hûëjen. » —

e shkriishin jeten e vet mas dashtniis s' Perennîis e t' atdheut. » (47.) —

§. VII.

Besimi i jonë, jo qi rreket me shue flaken e atdhedashtniis prejë zëmrash t' bestarve t' vet, por âsht tuj e zitë qi t' nnezet edhè mâa, masi themeli i atdhedashtniis s' vërtetë pshtetet n' besim t' vërtetë.

Permas dashtniis s' Kishës, âsht dashtnija nnaj atdheen, e kto dyy dashtnii kan nji gurrë, qi âsht Zoti; nji visaar, qi âsht lirija; nji dishiir, qi âsht qetësija; nji fitim, qi âsht gjygji i drejtë, e nji qellim, qi âsht e mira edhè fatbardhesija e komit. — Prannëj, dashtnija e Zotit edhè e komsiis perzihen n' zëmer t' nierit m' at mnnyrë, qi bâhen nji dashtnii: kuur t' voket kahë Perennija e Kisha, paa nnrpshim, do t' ftohet kahë atdheu. Ajo zëmer qi âsht e ftofun kahë, Bësimi i vertetë gjith diten me nnëjtë me gojë hapët, tuj gerthitë Atdhee! mos u hutò, o vllaa atdhetaar, persè t' rrëen; mos i xën besë, persè dashtnija e atii mistreeit nuk hapet as nuk i xën vënn saa hija rreth vedit. Ksi atdhetarësh jânë t' pa-cak, jânë rrënca e t' krymët n' zëmer. Jânë asish, qi kishin me dashtë me gzue jeten e vet m' shpinë t' ânne, paa e mënnue t' shtatin urdhnim t' Madhit Zot i cilli thotë: « Mos e merr gjâan e huëj as kurrnji kafshë t' hûëjen. » —

Atdhetarë grryësa e pritucsa, qi kishin me dashtë me krahasue mûnnin e huëj me pritesë t' vet; atdhetarë rrênca, qi me shtirsii t' vet shkojnë tuj mârrë mênnç boten, e tuj u rrekë me i vllaznue kensë, e m' tjetër ânë u gropojnë nën kâmë, i nnersejnë n'mnii n' smirë, n' mizorii e n' tjera mrapshtii qi nuk mrrîin me i bâa as shtâsa e pa-arsyjshme. Atdhetarë t' terbue, qi nuk gjëjne t' ngii n't'zeza t' komit; shprrallsa, qi rrinë tuj kavatue pûnë t' pa-pûna, per me i keqasue me komë atdhetarët e njimênnët. Atdhetarë hutaça, atdheu i t' cillve jânë mehane e kafeane, e kuur t' mrrinë me ja paa fûnnin gotës, atëherë dalin per fusha tuj u perkûnne si gjethi m' eer e tuj mjellë ngatrresa nner shokë. Atdhetarë t' pabesë qi mûnnohen per rrênim t' atdheut. Atdhetarë smirëzez, t' cillët rreken me majtë t' thurme kullosen e vet, edhë u ushton n' gojë ajo fjalë e hiësme = pshtovsha vetë se per tjerë nuk po kam dert = se saa per atme e komë, edhë me kênë se dalin faret e shuhen krejt s' u theket zêmra. T' gjith atâ qi pûnojnë kso doret, jânë atdhetarë vllavrasa.

Atdhetar besnik, n' kjoftë se t' veshet nnonji ksi atdhetarësh qi i permênnme, e t' thote merrm mrapa, se t' bâj t' pasë, t' bâj kshtû e ashtû, edhë e shef se Zotin e Kishen i kaa lânë mas shpinet, mos e nniq, se t'han gjarpni; mos ju vën mrapa, se kaa me t' likë, tuj diit se kush nuk don Zotin, nuk mûnnet me dashtë t' afermin as atdheen. — Karli i Madh pat

Atdhetarë grryësa e pritucsa, qi kishin me dashtë me krahasue mûnnin e huëj me pritesë t' vet; atdhetarë rrênca, qi me shtirsii t' vet shkojnë tuj mârrë mênnç boten, e tuj u rrekë me i vllaznue kensë, e m' tjetër ânë u gropojnë nën kâmë, i nnersejnë n'mnii n' smirë, n' mizorii e n' tjera mrapshtii qi nuk mrrîin me i bâa as shtâsa e pa-arsyjshme. Atdhetarë t' terbue, qi nuk gjëjne t' ngii n't'zeza t' komit; shprrallsa, qi rrinë tuj kavatue pûnë t' pa-pûna, per me i keqasue me komë atdhetarët e njimênnët. Atdhetarë hutaça, atdheu i t' cillve jânë mehane e kafeane, e kuur t' mrrinë me ja paa fûnnin gotës, atëherë dalin per fusha tuj u perkûnne si gjethi m' eer e tuj mjellë ngatrresa nner shokë. Atdhetarë t' pabesë qi mûnnohen per rrênim t' atdheut. Atdhetarë smirëzez, t' cillët rreken me majtë t' thurme kullosen e vet, edhë u ushton n' gojë ajo fjalë e hiësme = pshtovsha vetë se per tjerë nuk po kam dert = se saa per atme e komë, edhë me kênë se dalin faret e shuhen krejt s' u theket zêmra. T' gjith atâ qi pûnojnë kso doret, jânë atdhetarë vllavrasa.

Atdhetar besnik, n' kjoftë se t' veshet nnonji ksi atdhetarësh qi i permênnme, e t' thote merrm mrapa, se t' bâj t' pasë, t' bâj kshtû e ashtû, edhë e shef se Zotin e Kishen i kaa lânë mas shpinet, mos e nniq, se t'han gjarpni; mos ju vën mrapa, se kaa me t' likë, tuj diit se kush nuk don Zotin, nuk mûnnet me dashtë t' afermin as atdheen. — Karli i Madh pat

thânë.» Atii qi s'kaa besë m'Zot e m'Meshtaar, nuk mûnn t' i xâa besë kurrqyshë as une.» —

§. VIII.

Kû shkon m' u perplasë nji komë, i cilli rreket me shue ëmnin e besimit t'parve prejë zëmret e t' rrethit t' vet, Europa na e bân dishmii.

Mënnçarët e Parixit t' Frâncës, t' mrapshtuëmun prejë majuget mje m' thëmer, mrrfine me i raa shqelm besimit t' parve, e m' nji gojë e zâa ja njitne vedit at ëmen t' shemtuëshem t' paa-tin-zonë! — Mje kû i platasi atdhedashtnija paa besim t' vertetë?

T' terratisun n' mënn e n' zëmer u vûnë kâmen t' palajve, bukuriën e gjytetit e kthyëne n' shemtim, e atdheen, marë e perziëne edhè e bâne, si mo', Zo', mâa keq! Masi i vodhen e i çveshen s'mirash Kishat, masi hoqne jetet Meshtarë e gjytetas bestarë, s' mrâmit kta atdhetarë t' flaket, i dhanë zjarm gjytetit edhè e çuëne n' shkrii, ashtû qi njâj Pariz i madhnuëshem kje shkrii e bâa nji sharânë gursh.

Prohe! atdhetarë vllazen, mos kjoftë thânun prejë kuçj, se paa besim t' vertetë, munn t' bâhena atdhetarë t' vertetë! Kû t' zhduket ëmni i madhnueshem i besimit, mos pvetni per at komë, se nâma e zezë do t' a haje, vënnin e vet e qet n' flakë, e vedin n' flakë t' pasosme.

thânë.» Atii qi s'kaa besë m'Zot e m'Meshtaar, nuk mûnn t' i xâa besë kurrqyshë as une.» —

§. VIII.

Kû shkon m' u perplasë nji komë, i cilli rreket me shue ëmnin e besimit t'parve prejë zëmret e t' rrethit t' vet, Europa na e bân dishmii.

Mënnçarët e Parixit t' Frâncës, t' mrapshtuëmun prejë majuget mje m' thëmer, mrrfine me i raa shqelm besimit t' parve, e m' nji gojë e zâa ja njitne vedit at ëmen t' shemtuëshem t' paa-tin-zonë! — Mje kû i platasi atdhedashtnija paa besim t' vertetë?

T' terratisun n' mënn e n' zëmer u vûnë kâmen t' palajve, bukuriën e gjytetit e kthyëne n' shemtim, e atdheen, marë e perziëne edhè e bâne, si mo', Zo', mâa keq! Masi i vodhen e i çveshen s'mirash Kishat, masi hoqne jetet Meshtarë e gjytetas bestarë, s' mrâmit kta atdhetarë t' flaket, i dhanë zjarm gjytetit edhè e çuëne n' shkrii, ashtû qi njâj Pariz i madhnuëshem kje shkrii e bâa nji sharânë gursh.

Prohe! atdhetarë vllazen, mos kjoftë thânun prejë kuçj, se paa besim t' vertetë, munn t' bâhena atdhetarë t' vertetë! Kû t' zhduket ëmni i madhnueshem i besimit, mos pvetni per at komë, se nâma e zezë do t' a haje, vënnin e vet e qet n' flakë, e vedin n' flakë t' pasosme.

Dashtnija nnaj atdheeo nuk do t' i perbuzë detyrat e besimit. Aldheen me dashtë e besimin me mnii, knnëj me trajtue annëj me rrënue, jânë pânë qi na çojnë nner rrmore t' pafünna. Nji qi e perbuzë besimin i del i pabesë si ktii si atdheut. Atà qi pünojnë kso doret, s' kan farë dashtnijet as per njënin as per tjetrin. Anmiqt e besimit jânë anmiqt e atdheut per arsye, qi, Besimi e Atdhedashtnija jânë mënnime dashtnijet e t' kushtit, qi njëni prejë tjetrit nuk dahet. « Doni dritë e vapë, doni me paa bîmen qi t' qese ngalcë e pëmë qi t' bulojnë; doni jetesen e gjithshkahes e diëllin s' jeni tuj e permënnë. » (48.) —

Praa, n' don atdheen tânn, o vllaa Shqyptaar, lyp driten e besimit t' vertetë, persë aj veç âsht « fuqija e shoqniis edhè e atdheut. » (49.) — Aj veç münnet me na zee zëmren n' dastnii t' flakët nnaj at vënn e komë kû kena pasë fatin e mirë prëjc t' Bukurit t' qiëllës me lee!

§. IX.

Paa u nnermjëtsue Besimi i vertetë pûnve t' ona, c' do münnë kau me na shkue kot e paa farë dobijet; prannëj kushdo qi rreket me shue êmnin e besimit prejë zëmrash t' atdhetarve aj e ngatrron at fillë qi na lidhë n' dashtnii t' nnermjevedëshme, i vën kâmen shoqniis e detyrave t' sajë, e almen e vet e rrxon

Dashtnija nnaj atdheeo nuk do t' i perbuzë detyrat e besimit. Aldheen me dashtë e besimin me mnii, knnëj me trajtue annëj me rrënue, jânë pânë qi na çojnë nner rrmore t' pafünna. Nji qi e perbuzë besimin i del i pabesë si ktii si atdheut. Atà qi pünojnë kso doret, s' kan farë dashtnijet as per njënin as per tjetrin. Anmiqt e besimit jânë anmiqt e atdheut per arsye, qi, Besimi e Atdhedashtnija jânë mënnime dashtnijet e t' kushtit, qi njëni prejë tjetrit nuk dahet. « Doni dritë e vapë, doni me paa bîmen qi t' qese ngalcë e pëmë qi t' bulojnë; doni jetesen e gjithshkahes e diëllin s' jeni tuj e permënnë. » (48.) —

Praa, n' don atdheen tânn, o vllaa Shqyptaar, lyp driten e besimit t' vertetë, persë aj veç âsht « fuqija e shoqniis edhè e atdheut. » (49.) — Aj veç münnet me na zee zëmren n' dastnii t' flakët nnaj at vënn e komë kû kena pasë fatin e mirë prëjc t' Bukurit t' qiëllës me lee!

§. IX.

Paa u nnermjëtsue Besimi i vertetë pûnve t' ona, c' do münnë kau me na shkue kot e paa farë dobijet; prannëj kushdo qi rreket me shue êmnin e besimit prejë zëmrash t' atdhetarve aj e ngatrron at fillë qi na lidhë n' dashtnii t' nnermjevedëshme, i vën kâmen shoqniis e detyrave t' sajë, e almen e vet e rrxon

nner krajata tuj e ligshtue, masi krahi farë trimnie s' kaa n' vedi, po s'i erdh prejë zëmret; e kush âsht njâi qi e trimnoa zëmren? i Madhi i jetës, Besimi shëjt.

Ket t' vertetë, nneri idhujtarët e kan pasë dijt, sadò qi jo aq thkiellët si e diim edhè e njoftim nà, e t' tâna pûnët e mënnimet i kan pasë pshtetë m' besim e m' Zotin.

Mûnn t' m' thoni, se atà jânë kênë idhujtarë, e nuk kan pasë diit shka âsht besa e Zoti. Pernjimënn se si mënnoni ju âsht, porsè, ju lutem, me veshtrue se shka ju pergjegjin atà idhujtarë.

« Nuk gjinnet nji konnë n' jetë, sadò i eger t'jeet, qi nuk man per nji Zot, edhè pse s' mrrîin me diit se t'cillin jena n'detyrë me njoftë për Zot t'vertetë.» (51.) — « Paa nnimë t' Zotit kurrgjâa s' ûnn qesim n' treg.» (52.) — «Dashtnija mâa e kânnshme, mâa e paster e mâa shëjte, qi mûnn t' a ketë nieri nnaj nnokânn, posë dashtniis s' Zotit, âsht dashtnija nnaj atdheen.» (53.) — »Kurrnji shestim s' ûnn do t'na dale i mirë, po s' patme Zotin para syysh» (54.) —

A nuk shifni, praa, se edhè m' ato kavaljete erresijet, t' âna pûnët e t' bâmet i kan pasë pshtetë — m' at t' veten — n' besë e m' Zotin, edhè idhujtarët? A ju ve' mënnja me i njefë nner t' pa-tin-zonë edhè kta, qi kan pasë mrrîi me njoftë se « nnima e Zotit do thirrë si n' pûnë t' mdhaja ashtù edhè n' mâa t' vogiat? » (55.) — Edhè kjo fjalë e hiështme n' ju

nner krajata tuj e ligshtue, masi krahi farë trimnie s' kaa n' vedi, po s'i erdh prejë zëmret; e kush âsht njâi qi e trimnoa zëmren? i Madhi i jetës, Besimi shëjt.

Ket t' vertetë, nneri idhujtarët e kan pasë dijt, sadò qi jo aq thkiellët si e diim edhè e njoftim nà, e t' tâna pûnët e mënnimet i kan pasë pshtetë m' besim e m' Zotin.

Mûnn t' m' thoni, se atà jânë kênë idhujtarë, e nuk kan pasë diit shka âsht besa e Zoti. Pernjimënn se si mënnoni ju âsht, porsè, ju lutem, me veshtrue se shka ju pergjegjin atà idhujtarë.

« Nuk gjinnet nji konnë n' jetë, sadò i eger t'jeet, qi nuk man per nji Zot, edhè pse s' mrrîin me diit se t'cillin jena n'detyrë me njoftë për Zot t'vertetë.» (51.) — « Paa nnimë t' Zotit kurrgjâa s' ûnn qesim n' treg.» (52.) — «Dashtnija mâa e kânnshme, mâa e paster e mâa shëjte, qi mûnn t' a ketë nieri nnaj nnokânn, posë dashtniis s' Zotit, âsht dashtnija nnaj atdheen.» (53.) — »Kurrnji shestim s' ûnn do t'na dale i mirë, po s' patme Zotin para syysh» (54.) —

A nuk shifni, praa, se edhè m' ato kavaljete erresijet, t' âna pûnët e t' bâmet i kan pasë pshtetë — m' at t' veten — n' besë e m' Zotin, edhè idhujtarët? A ju ve' mënnja me i njefë nner t' pa-tin-zonë edhè kta, qi kan pasë mrrîi me njoftë se « nnima e Zotit do thirrë si n' pûnë t' mdhaja ashtù edhè n' mâa t' vogiat? » (55.) — Edhè kjo fjalë e hiështme n' ju

dalët gojet, kishim me mârrë vesht, se rrashti i j' uëj ,paska metë si nji grreç paa trûu mrênnë! — Kush e kaa ruëjt besimin e vet mâa me kujdes se t' vjetërt? Kush nner t' gjallë e nnoq besimin e vet mâa me dashtnii se atà? — A ju kau raa me gjetë nner shkrimë t' vjetra kûnn se kan pasë budhë nji guur, a kan trajtue nnoj shpii a ksollë t' koqe, paa e thirrë para nnîmen e Perenniis? A e usyya nnonji anmik t' atdheut, ja u turren n' luftë per paa u pasë prîi n' ballë flamuri me shëj t' besimit? A danc nnoj plëqnii paa e pasë thirrë ûmnin e Hyjit gjygjtarit n' dishmii? A e patne lidhë vênnin me nnoj kanuu, paa e pase thirrë hijen e Perenniis n' rojë? A bâne ket a at punë, per paa i pasë shpjerë Zotit therore dashtnijet edhë evarijet? —

Masi atdhetarët mâa t' flakët paskan pasë kênë m' nji hov edhë bestarë e rojësa t' njimênnët t' besimit t' vet, masi paskan pasë mrrii edhë atà me njoftë nevojen e besimit, që, ke themeli m't' ellin pehtetet atdheu e dashtnija nnaj ktë, kênka Perennija e besa m' të. » Besimi i vertetë, âsht fuqija e shoqniis edhë e atdheut. (56.) — Besimi, po, masi âsht nji shtyllë qi e man shoqniin e atdheen; aj âsht qi e lidhë nieriu me t' Amshuëmin, e âsht aq i nevojshem, qi pa të nuk mûnnet me pasë vênn as zakoni as pleqnija, as shoqnija, as gjyletnija.

Nji atdhetaar t' njimênnët e lidhë detyra me i dalë zot atdheut, m' u dalë per ballë t' zezave qi i

dalët gojet, kishim me mârrë vesht, se rrashti i j' uëj ,paska metë si nji grreç paa trûu mrênnë! — Kush e kaa ruëjt besimin e vet mâa me kujdes se t' vjetërt? Kush nner t' gjallë e nnoq besimin e vet mâa me dashtnii se atà? — A ju kau raa me gjetë nner shkrimë t' vjetra kûnn se kan pasë budhë nji guur, a kan trajtue nnoj shpii a ksollë t' koqe, paa e thirrë para nnîmen e Perenniis? A e usyya nnonji anmik t' atdheut, ja u turren n' luftë per paa u pasë prîi n' ballë flamuri me shëj t' besimit? A danc nnoj plëqnii paa e pasë thirrë ûmnin e Hyjit gjygjtarit n' dishmii? A e patne lidhë vênnin me nnoj kanuu, paa e pase thirrë hijen e Perenniis n' rojë? A bâne ket a at punë, per paa i pasë shpjerë Zotit therore dashtnijet edhë evarijet? —

Masi atdhetarët mâa t' flakët paskan pasë kênë m' nji hov edhë bestarë e rojësa t' njimênnët t' besimit t' vet, masi paskan pasë mrrii edhë atà me njoftë nevojen e besimit, që, ke themeli m't' ellin pehtetet atdheu e dashtnija nnaj ktë, kênka Perennija e besa m' të. » Besimi i vertetë, âsht fuqija e shoqniis edhë e atdheut. (56.) — Besimi, po, masi âsht nji shtyllë qi e man shoqniin e atdheen; aj âsht qi e lidhë nieriu me t' Amshuëmin, e âsht aq i nevojshem, qi pa të nuk mûnnet me pasë vênn as zakoni as pleqnija, as shoqnija, as gjyletnija.

Nji atdhetaar t' njimênnët e lidhë detyra me i dalë zot atdheut, m' u dalë per ballë t' zezave qi i

gercnohen, e m' u pergjegjë me gjith fuqii nevojëve t' komit, e per n' dashtë me i krye kto detyra, flamuri i besimit t' shëjtnueshem do majtë m' kâmë e n' krye t' gjithave, per ngâjë qi ky po na çilë shtekun e me dritë t' vet na i largon errsiinat, qi t' i shofim mâa mirë nevojët qi i gercnohen atdheut e komit, e mûnn t' diim m' u prûu n' t' dalun zot. — Me fjalë t' shkurta: nji atdhetaar qi don me kënë e mira e atdheut t' vet, do t' jeet: bestaar i vertetë — i perkorun — i nnierzijshem, e i drejtë; ati i t'vorfenve, pajtori i t' vejave, streha e t' papasunve edhè t' harruëmve; mneera e t' kqiive, dashtnija e t' mirve, nnera e komit, e krahi i sûnnimtarve. —

Ç' farë atdhetarit kishte me kënë njaj qi i sjell atdheut «nneren saa lejthija e dhûnen saa shpija»? (57.) —

Nuk kishte me kenë atdhetaar, por mistrec, biramol, brac, cub, i terbue, i dalun mênnç. Tashti erdhme n' pûnë t' onë. Kuur kishim me mrrii me shknue prejë zêmrash besimin, nà kishim me i raa mohit edhè Perennîis. Edhè Perennîis, po, masi besimi âsht nji varg qi na lidhë me Perenniin, e per mjete t' ktii na mrriim me njoftë Atë, qi na kaa falë e vûu n' ket jetë.

Paa besim e Perênnii, kishin me metë porsi kercûj t'breemun prejë krijet; kishin m'u ligshtue zakonet e shoqniis, masi per me i majtun si duhet, vetë Perennija âsht qi na nep fuqtin; per t'çkushlluëm nuk kishte me kënë ngushllimi; kishte m'u shdukë friga

gercnohen, e m' u pergjegjë me gjith fuqii nevojëve t' komit, e per n' dashtë me i krye kto detyra, flamuri i besimit t' shëjtnueshem do majtë m' kâmë e n' krye t' gjithave, per ngâjë qi ky po na çilë shtekun e me dritë t' vet na i largon errsiinat, qi t' i shofim mâa mirë nevojët qi i gercnohen atdheut e komit, e mûnn t' diim m' u prûu n' t' dalun zot. — Me fjalë t' shkurta: nji atdhetaar qi don me kënë e mira e atdheut t' vet, do t' jeet: bestaar i vertetë — i perkorun — i nnierzijshem, e i drejtë; ati i t'vorfenve, pajtori i t' vejave, streha e t' papasunve edhè t' harruëmve; mneera e t' kqiive, dashtnija e t' mirve, nnera e komit, e krahi i sûnnimtarve. —

Ç' farë atdhetarit kishte me kënë njaj qi i sjell atdheut «nneren saa lejthija e dhûnen saa shpija»? (57.) —

Nuk kishte me kenë atdhetaar, por mistrec, biramol, brac, cub, i terbue, i dalun mênnç. Tashti erdhme n' pûnë t' onë. Kuur kishim me mrrii me shknue prejë zêmrash besimin, nà kishim me i raa mohit edhè Perennîis. Edhè Perennîis, po, masi besimi âsht nji varg qi na lidhë me Perenniin, e per mjete t' ktii na mrriim me njoftë Atë, qi na kaa falë e vûu n' ket jetë.

Paa besim e Perênnii, kishin me metë porsi kercûj t'breemun prejë krijet; kishin m'u ligshtue zakonet e shoqniis, masi per me i majtun si duhet, vetë Perennija âsht qi na nep fuqtin; per t'çkushlluëm nuk kishte me kënë ngushllimi; kishte m'u shdukë friga

e Perênniis, e cilla na man n'frêe e nuk na lên me u verbučmun syysh, na trimnon m'u vûu mênn detyrave qi i perkasin shpirtit e atdheut. Me t'shdukun t'besimit, shduket Perennija, shduket nnierxija, dashtnija, vllaznija, gjytetnijá e shoqnija,» mnera e dhûna kishin m'u bâa motra.» (58.) —

§. X.

Besimi e atdheu mûnnen me ju krahazue peshës: po s'kjee bestaar i mirë s'mûnnesh me kênë as atdhetaar i mirë.

Qe arsyja:

Nji atdhetarit t'mirë, e qi pernjimênn e don vênnin e komin e vet, a kishte me ja bajtë me soditë vedin e vênnin e vet m'kâmë aq t'poshter qi t'i zotnohet e pa-besija e shnierzimi? A kishte me kênë i zoti me i nnâlë lotët, tuj paa se bukurija e atdheut âsht shemtue, e atdhetarët t'dhûnë mas mrapshtiish? detyra t'vûu mas shpinet, frênin e mizoriis t'lirue, e kso mârrijnash tjera? — Mênnja m'thotë, se paa kênë zêmergurë, paa kênë nji perbîmë, qi nuk gjênë t'fâa n'gjak t'vllaut t'vet, nuk kishte me e bajtë ket t'zezë, e nuk kishte me mujtë me soditë atdheen e atdhetarët m'at kâmë krajatet e korijet, paa plasë prejë dhimtet. — Praa, nji atdhetaar, i cilli man t'tâna detyrat kahë Perênnija e kahë atdheu, mûnn t'a

e Perênniis, e cilla na man n'frêe e nuk na lên me u verbučmun syysh, na trimnon m'u vûu mênn detyrave qi i perkasin shpirtit e atdheut. Me t'shdukun t'besimit, shduket Perennija, shduket nnierxija, dashtnija, vllaznija, gjytetnijá e shoqnija,» mnera e dhûna kishin m'u bâa motra.» (58.) —

§. X.

Besimi e atdheu mûnnen me ju krahazue peshës: po s'kjee bestaar i mirë s'mûnnesh me kênë as atdhetaar i mirë.

Qe arsyja:

Nji atdhetarit t'mirë, e qi pernjimênn e don vênnin e komin e vet, a kishte me ja bajtë me soditë vedin e vênnin e vet m'kâmë aq t'poshter qi t'i zotnohet e pa-besija e shnierzimi? A kishte me kênë i zoti me i nnâlë lotët, tuj paa se bukurija e atdheut âsht shemtue, e atdhetarët t'dhûnë mas mrapshtiish? detyra t'vûu mas shpinet, frênin e mizoriis t'lirue, e kso mârrijnash tjera? — Mênnja m'thotë, se paa kênë zêmergurë, paa kênë nji perbîmë, qi nuk gjênë t'fâa n'gjak t'vllaut t'vet, nuk kishte me e bajtë ket t'zezë, e nuk kishte me mujtë me soditë atdheen e atdhetarët m'at kâmë krajatet e korijet, paa plasë prejë dhimtet. — Praa, nji atdhetaar, i cilli man t'tâna detyrat kahë Perênnija e kahë atdheu, mûnn t'a

majmë per nji shëjt. Nnoshta ju vrasin veshtë kto fjalë?! Ju duket nnoshta se jâm tuj kapercye kufijt e besimit t'êm? Mos e thashtë Zoti! mënnja m' thotë se nuk jâm tui gabue. Veshtroni!

A atdhetaar un e majë, edhè paa gabim e majët per t'mirë e per shëjt, n't'çillin dajnë m'shëj kto trii pûnë:

Perkorja — Udhnia — Nnierzija.

§. XI.

A. *Perkorja?*

Shka âsht perkorja?

« Perkorja âsht nji fuqii me t'cillen nieri e sûnnon vedin, i zotnohet asajë dhântiis s'paaçmuëshme t'pastriis, e me ktë, njehet i pasë n't' tânat poste.» (59,) —

« Perkorja âsht âma e dashtniis. » (60) — Vëni orotë se ç' êmna t' kânnshem i nep Sh' Augustini:

Perkorja âsht: pastrija e nnisiive edhè e mënnes, roja e korpit edhè e gjymtyrve; pruësja e filigjshtiis, sherbtorja e qetësiis edhè e dashtniis; gjygjtarja e drejtë, motra e dijes, bestarja e fjalës, fjala qi flet i xën vënn, gjithshkaf bân me arrsye, n' kshille nuk gabon, veç e n' shoqnii t' nnierziishme e gjëen. » —

B. *Udhnia.*

Kush mûnn t' thirret i drejtë?

« Njaj thirret i drejtë, qi s' njef taten, nuk njef

majmë per nji shëjt. Nnoshta ju vrasin veshtë kto fjalë?! Ju duket nnoshta se jâm tuj kapercye kufijt e besimit t'êm? Mos e thashtë Zoti! mënnja m' thotë se nuk jâm tui gabue. Veshtroni!

A atdhetaar un e majë, edhè paa gabim e majët per t'mirë e per shëjt, n't'çillin dajnë m'shëj kto trii pûnë:

Perkorja — Udhnia — Nnierzija.

§. XI.

A. *Perkorja?*

Shka âsht perkorja?

« Perkorja âsht nji fuqii me t'cillen nieri e sûnnon vedin, i zotnohet asajë dhântiis s'paaçmuëshme t'pastriis, e me ktë, njehet i pasë n't' tânat poste.» (59,) —

« Perkorja âsht âma e dashtniis. » (60) — Vëni orotë se ç' êmna t' kânnshem i nep Sh' Augustini:

Perkorja âsht: pastrija e nnisiive edhè e mënnes, roja e korpit edhè e gjymtyrve; pruësja e filigjshtiis, sherbtorja e qetësiis edhè e dashtniis; gjygjtarja e drejtë, motra e dijes, bestarja e fjalës, fjala qi flet i xën vënn, gjithshkaf bân me arrsye, n' kshille nuk gabon, veç e n' shoqnii t' nnierziishme e gjëen. » —

B. *Udhnia.*

Kush mûnn t' thirret i drejtë?

« Njaj thirret i drejtë, qi s' njef taten, nuk njef

nânen, njef t' drejten, e njênin prejë tjetrit nuk daan, i pergiët Perênniis. » (61.) —

I drejti nuk e paravên dobiën e vet dobiis s' atdheut: » Veç njaj âsht i dëjë nnërimit, i cilli nuk ja paravên drejtniis dobiën e vet. » (62.) —

I drejtë âsht njaj, i cilli Zotin e dron, besimin nneron, prînnës i nnigjon, atmen e vet e don, shokve u bâhet nnimë, kurrkuëj n' qafë s' i shkon, dashtniën e nnermjevedëshme nuk e fyën, t' afermit i del zot, t' vorfënin s' ë perbuzë, nneren per nneer e kthën, n' t' tâna gjygjet t' dreiten shikjon.

C. *Nierzija.*

« Punës po s' i kje njitë nierzija, nuk i shifet dobija. » - (63.) -

N' saa pjesë dahet nierzija?

« N' urtii, n' drejtnii, n' fuqii e n' perkore. » (64.) -

Po s' kjee i nierziishem, o atdhetaar vllaa, nuk kee me kënë i urtë, s' kee me kënë i drejtë, s' kee me kënë i fuqiishem, as i perkorun; e njekto virtyte jâne qi do t' shnnrisin m' nji atdhetaar t' mirë. N' t' cillin nuk dajnë kto, aj s' unn kaa me veprue mirë, e prannëj nuk kaa me mujtë me kënë atdhetari i mirë as bestari i njimënnët. — Kuur t' shofim vedin t' armatisë me dhântij naltë permënnuna, paa nnerdymë, kena me kënë bestarë t' vertetë, atdhetarë t' flakët, e praa edhë shëjtea.

A na mushet mënnja tash me thirrë me ëmen t' shëjtit atdhetarin e mirë? N' kee metë seremere

nânen, njef t' drejten, e njênin prejë tjetrit nuk daan, i pergiët Perênniis. » (61.) —

I drejti nuk e paravên dobiën e vet dobiis s' atdheut: » Veç njaj âsht i dëjë nnërimit, i cilli nuk ja paravên drejtniis dobiën e vet. » (62.) —

I drejtë âsht njaj, i cilli Zotin e dron, besimin nneron, prînnës i nnigjon, atmen e vet e don, shokve u bâhet nnimë, kurrkuëj n' qafë s' i shkon, dashtniën e nnermjevedëshme nuk e fyën, t' afermit i del zot, t' vorfënin s' ë perbuzë, nneren per nneer e kthën, n' t' tâna gjygjet t' dreiten shikjon.

C. *Nierzija.*

« Punës po s' i kje njitë nierzija, nuk i shifet dobija. » - (63.) -

N' saa pjesë dahet nierzija?

« N' urtii, n' drejtnii, n' fuqii e n' perkore. » (64.) -

Po s' kjee i nierziishem, o atdhetaar vllaa, nuk kee me kënë i urtë, s' kee me kënë i drejtë, s' kee me kënë i fuqiishem, as i perkorun; e njekto virtyte jâne qi do t' shnnrisin m' nji atdhetaar t' mirë. N' t' cillin nuk dajnë kto, aj s' unn kaa me veprue mirë, e prannëj nuk kaa me mujtë me kënë atdhetari i mirë as bestari i njimënnët. — Kuur t' shofim vedin t' armatisë me dhântij naltë permënnuna, paa nnerdymë, kena me kënë bestarë t' vertetë, atdhetarë t' flakët, e praa edhë shëjtea.

A na mushet mënnja tash me thirrë me ëmen t' shëjtit atdhetarin e mirë? N' kee metë seremere

nqnè, o kunnershtaar, diftoma gjygjin t' ânn! Mos âsht tuj t' vojtë mennja me majtë per atdhetaar t'mirë:

a) Atë qi pûnon mârrisht? Ç' dobii mûnnesh me pasë prejë t' mârrit a din ti? Veshtro: « T'mârrit i mëngon dija» (65.) — e masi t' i mëngoje dija qi âsht kryet e pûnës per pûnë t' mara, shka mûnn t' presish prejë tii? I padiishmi t'a sjell ngatrresen, e nuëzë mniën e fjalimin nner shokë; prinnen e perbuzë, s' njef t' paar, s' njef detyrë, s' din per nierzii, s' din shka âsht dashtnija e kso tjerash. Mâa mirë se e çaneson goja e komit t' onë s' kas: » T' mârrin mos e pvet, se t'kallxon vetë»! —

b) Atë qi pûnon shtrëmtë e paa rrugë? Maje veshin: nieri i pa-udhë âsht:» i terbue, rojësi i mkatit, nnieksi i mrapshtiis, rrënuësi i besimit, helmi i zëmrave, mniisi i s'drejtës, anmiku i dashtniis, bâkeqi i shoqniis, dhântien t'a shperblen me dhûnë.» (66.) —

c) Atë qi i mëngon fuqija a trimnija? Gjegje! trimnija e vertetë âsht e cilla « shpirtin e zëmren na armatist, t' njeshmin me armë e trimnon, zëmrakut i shoqnohet, t' shoqnuëmit i nep nnimë » (67.) — Trimnija e vertetë: «nuk i lën vënn mizoriis, burgu s' e trëmë, mûnnit nuk i frigohet, flakës i turret, deken e perbuzë.» (68) —

d) Atë qi nepet mas gryksijet?

Gryksija» shnnén t' a prishë, zëmren t' a tëhjek mas filiqshtijet, arrsyen t' a errton, fjalen e thânme n' besë t' a qet, flet harbazarba (laa e pa laa), epet

nqnè, o kunnershtaar, diftoma gjygjin t' ânn! Mos âsht tuj t' vojtë mennja me majtë per atdhetaar t'mirë:

a) Atë qi pûnon mârrisht? Ç' dobii mûnnesh me pasë prejë t' mârrit a din ti? Veshtro: « T'mârrit i mëngon dija» (65.) — e masi t' i mëngoje dija qi âsht kryet e pûnës per pûnë t' mara, shka mûnn t' presish prejë tii? I padiishmi t'a sjell ngatrresen, e nuëzë mniën e fjalimin nner shokë; prinnen e perbuzë, s' njef t' paar, s' njef detyrë, s' din per nierzii, s' din shka âsht dashtnija e kso tjerash. Mâa mirë se e çaneson goja e komit t' onë s' kas: » T' mârrin mos e pvet, se t'kallxon vetë»! —

b) Atë qi pûnon shtrëmtë e paa rrugë? Maje veshin: nieri i pa-udhë âsht:» i terbue, rojësi i mkatit, nnieksi i mrapshtiis, rrënuësi i besimit, helmi i zëmrave, mniisi i s'drejtës, anmiku i dashtniis, bâkeqi i shoqniis, dhântien t'a shperblen me dhûnë.» (66.) —

c) Atë qi i mëngon fuqija a trimnija? Gjegje! trimnija e vertetë âsht e cilla « shpirtin e zëmren na armatist, t' njeshmin me armë e trimnon, zëmrakut i shoqnohet, t' shoqnuëmit i nep nnimë » (67.) — Trimnija e vertetë: «nuk i lën vënn mizoriis, burgu s' e trëmë, mûnnit nuk i frigohet, flakës i turret, deken e perbuzë.» (68) —

d) Atë qi nepet mas gryksijet?

Gryksija» shnnén t' a prishë, zëmren t' a tëhjek mas filiqshtijet, arrsyen t' a errton, fjalen e thânme n' besë t' a qet, flet harbazarba (laa e pa laa), epet

mas oraset, t' çon me ju shpifë shoqit, shisen e veshtrimin t'a turbullon, fuqiën t' a ligston, n' hae e n' pije nuk ngihet kurr, gazmënnin t'a kthen n' vajë, jeten t' a shkurton, e t' bân porsi nji trûng t' pamârrëvesht.» (69.) —

A ksi nierzish do t'i majmë per atdhetarë t'mirë, qi i bâhen gaber atdheut e komit me mrapshtime e shemtime t' veta? ksish, qi s' u s' behet as nuk u kuqet ftyra? — ksish, qi edhè pse shofin lumet e gjakut, e t' gjakut t' vllazenve tuj rrjedhë e zëmra s' u theket n' dhimë? ksish, qi nierzimin marë kishin me dashtë me e paa t' shuëm? — Gabon, o i dashtuni vlaa! Ksi farë gjinnsh s' duen thirrë nierz, por perbîma; jo t' mirë, por bâkqii; s'duen quëjt atdhetarë, por verduëst e rrënuëst e atdheut; s' duen thirrë shëjten, por dreqen! —

Mërre vesht, o vllaa Shqyptaar: paa dashtë Perënniin, nuk munn t' a duësh shoqin. Shkurt: nuk kaa vënn shëjtnija paa perkore, paa drejtnii, e paa nierzii, sikursë nuk mûnnet me pasë vënn atdhedashtnija paa Perennii, paa Besim e paa Shëjtnii. — Shtylla e s' mirës s'atdheut e t' komit, âsht besimi: m' ktë pshteten zakonet, kanunet, nierzija, drejtnija, shoqnija, sûnnimi, roja a sgjimi, qetësija, fati i mirë, e t' tâna ato pûnë, qi lypen, per me majte m' kâmë êmnin e atdheut e nneren e komit t' onë.

mas oraset, t' çon me ju shpifë shoqit, shisen e veshtrimin t'a turbullon, fuqiën t' a ligston, n' hae e n' pije nuk ngihet kurr, gazmënnin t'a kthen n' vajë, jeten t' a shkurton, e t' bân porsi nji trûng t' pamârrëvesht.» (69.) —

A ksi nierzish do t'i majmë per atdhetarë t'mirë, qi i bâhen gaber atdheut e komit me mrapshtime e shemtime t' veta? ksish, qi s' u s' behet as nuk u kuqet ftyra? — ksish, qi edhè pse shofin lumet e gjakut, e t' gjakut t' vllazenve tuj rrjedhë e zëmra s' u theket n' dhimë? ksish, qi nierzimin marë kishin me dashtë me e paa t' shuëm? — Gabon, o i dashtuni vlaa! Ksi farë gjinnsh s' duen thirrë nierz, por perbîma; jo t' mirë, por bâkqii; s'duen quëjt atdhetarë, por verduëst e rrënuëst e atdheut; s' duen thirrë shëjten, por dreqen! —

Mërre vesht, o vllaa Shqyptaar: paa dashtë Perënniin, nuk munn t' a duësh shoqin. Shkurt: nuk kaa vënn shëjtnija paa perkore, paa drejtnii, e paa nierzii, sikursë nuk mûnnet me pasë vënn atdhedashtnija paa Perennii, paa Besim e paa Shëjtnii. — Shtylla e s' mirës s'atdheut e t' komit, âsht besimi: m' ktë pshteten zakonet, kanunet, nierzija, drejtnija, shoqnija, sûnnimi, roja a sgjimi, qetësija, fati i mirë, e t' tâna ato pûnë, qi lypen, per me majte m' kâmë êmnin e atdheut e nneren e komit t' onë.

* *
*

N' kjofshim atdhetarë t' mirë, kena me kënë t' perkorun, t' nierziishem, t' urtë, t' butë, t' pervûut e shêjten. Kena me kënë t' dashtun prejë Perënnijet t' nnerue prejë shokësh e t' drashtun prejë anmiqsh.

Vllazen Shqytarë!

Atdhedashtnija e jonë t'jetë e pshtetun n' perkore e n' drejtnii me atdhee e atdhetarë, m' nierzii me gjith kânn e n' besë m' Zotin. Tuj diit, se : « Mâa parë kaa me i dalë nierit me trajtue nji gjytet, qi t' qinnroje i vjerrë m' hapësii t' ajrit, se me mkâmë nji shoqnii paa besim t'zotave — paa besë m'Zotin.» (70.) —

« Nuk mûnn t' thirret i mirë, njaj qi nuk nicf Hyjin.» (71.) —

« Fuqija e Besimit gjith t'mirat na i sjell.»(72.)-

* *
*

N' kjofshim atdhetarë t' mirë, kena me kënë t' perkorun, t' nierziishem, t' urtë, t' butë, t' pervûut e shêjten. Kena me kënë t' dashtun prejë Perënnijet t' nnerue prejë shokësh e t' drashtun prejë anmiqsh.

Vllazen Shqytarë!

Atdhedashtnija e jonë t'jetë e pshtetun n' perkore e n' drejtnii me atdhee e atdhetarë, m' nierzii me gjith kânn e n' besë m' Zotin. Tuj diit, se : « Mâa parë kaa me i dalë nierit me trajtue nji gjytet, qi t' qinnroje i vjerrë m' hapësii t' ajrit, se me mkâmë nji shoqnii paa besim t'zotave — paa besë m'Zotin.» (70.) —

« Nuk mûnn t' thirret i mirë, njaj qi nuk nicf Hyjin.» (71.) —

« Fuqija e Besimit gjith t'mirat na i sjell.»(72.)-

PJESË E TRETË

Atdhedashtnija.

« Vënnin e huej e levdovsha, por mrênna mos i vovsha.» (Goja e komit t'onë.) -

« Kerkush se dön atmen e vet, pse ja mushë synin me gjänsii e giatsii; por e don, pse âsht vënni i vet. » (Seneka.) —

« Per vêm t' vet kush dekë kaa raa,
Nuk kaa dekun, por kaa lee. » (Lahuta e Malciis.) -

Kuur e permênni ëmnin e nierit, nuk m'epet me e mënnue si nji t'kënun t'habitë nner punë qi i perkasin veç shtatit t'tii, a atii lângut e plângut kû kaa paa driten e parë, por e kujtoj edhë si nji t'kënun qi do t'keet zâa edhë n'jetë t'gjytetniis, e qi do t'i gjindet vënni nner zyre e nner gjygje, e do t'u pergjegjet detyrave qi i perkasin per kahë âna e gjytetniis. - A me tjera fjalë: nuk âsht piesa veç e asajë derës s'vogel qi i thonë shpii, por njehet edhë si pjesë e asajë derës mâa t'madhe, qi kahë bukurija

PJESË E TRETË

Atdhedashtnija.

« Vënnin e huej e levdovsha, por mrênna mos i vovsha.» (Goja e komit t'onë.) -

« Kerkush se dön atmen e vet, pse ja mushë synin me gjänsii e giatsii; por e don, pse âsht vënni i vet. » (Seneka.) —

« Per vêm t' vet kush dekë kaa raa,
Nuk kaa dekun, por kaa lee. » (Lahuta e Malciis.) -

Kuur e permênni ëmnin e nierit, nuk m'epet me e mënnue si nji t'kënun t'habitë nner punë qi i perkasin veç shtatit t'tii, a atii lângut e plângut kû kaa paa driten e parë, por e kujtoj edhë si nji t'kënun qi do t'keet zâa edhë n'jetë t'gjytetniis, e qi do t'i gjindet vënni nner zyre e nner gjygje, e do t'u pergjegjet detyrave qi i perkasin per kahë âna e gjytetniis. - A me tjera fjalë: nuk âsht piesa veç e asajë derës s'vogel qi i thonë shpii, por njehet edhë si pjesë e asajë derës mâa t'madhe, qi kahë bukurija

s' àsht gjâa mêagut prejë s' parës, e âsht e âmel saa e para qi i thonë Atme.

Nuk do t' a rrêje mênnja nierin, se e lidhë detyra qi t' quhet veç tatë, birë e vllaa, por do t' a bajë edhè at êmen t' nneruêshem qi i thonë gjyetas. Nuk do t' i shkrihet zêmra n' dashtnii t' plângut t' vet veç por do t' i flakroje edhè n' dashtnii nnaj atdheen marë, masi «nuk kena lee vetun per vedi, por jeta e jonë i perket atdheut nji pjesë, prînnës nji tjeter, e tjetra dashamirve». - (73.) -

§. I.

Shka âsht atdheu?

Atdheu âsht nji shoqnii nierzish t' lemun m' nji vênn, qi pûnojnë per jet bashkimtare t' veten e t' vênit.» (74.) —

Shka âsht atdheu?

Atdheu nuk thirret rrethi a kânni i tokës kû kena lee, persè toka a dheu nuk âsht tjeter posë nji prêhenit qi na man nee. — Atdheu âsht nji mênnim qi siellet m' rrâzat e ktii rrethit a prêhnit kû gjinnena, âsht nji kujtim dashtnijet qi i lidhë nnisiit e t' gjith neve per at vênn kû kena lee.» (75) —

s' àsht gjâa mêagut prejë s' parës, e âsht e âmel saa e para qi i thonë Atme.

Nuk do t' a rrêje mênnja nierin, se e lidhë detyra qi t' quhet veç tatë, birë e vllaa, por do t' a bajë edhè at êmen t' nneruêshem qi i thonë gjyetas. Nuk do t' i shkrihet zêmra n' dashtnii t' plângut t' vet veç por do t' i flakroje edhè n' dashtnii nnaj atdheen marë, masi «nuk kena lee vetun per vedi, por jeta e jonë i perket atdheut nji pjesë, prînnës nji tjeter, e tjetra dashamirve». - (73.) -

§. I.

Shka âsht atdheu?

Atdheu âsht nji shoqnii nierzish t' lemun m' nji vênn, qi pûnojnë per jet bashkimtare t' veten e t' vênit.» (74.) —

Shka âsht atdheu?

Atdheu nuk thirret rrethi a kânni i tokës kû kena lee, persè toka a dheu nuk âsht tjeter posë nji prêhenit qi na man nee. — Atdheu âsht nji mênnim qi siellet m' rrâzat e ktii rrethit a prêhnit kû gjinnena, âsht nji kujtim dashtnijet qi i lidhë nnisiit e t' gjith neve per at vênn kû kena lee.» (75) —

Shka âsht atdheu?

« Atdheu âsht nji shtat, gjymtyrët e t' cillit jena nà. » (76.)

Shka âsht atdhëu ?

« Atdheu âsht nâna e t' gjith neve. » (77.) —

A na bjen tingllim t' kânnshem êmni i atdheut ?

Nji fjalë mâa e âmel, mâa e kânnshme e mâa e nneruëshme qi gojat e nierzve e shqyptojnë n' ket jetë e qi me jone t' tingllit t' vet, na lën t' knaqun e zëmrat na i nnëzë n' trimnii edhë na shtyyn jeten me e dhânë per të âsht Atdheu. Dashtnlja nnaj atdheen me nierin leen.

Ç' farë detyrash kaa nnaj atdheen nji atdhetaar i mirë e i nneershem?

Atdhetari i mirë e i nneershem âsht n' detyrë me dashtë atdheen e vet, e djersët e ballit me i derdhë per dobii t' tij; m'u perkujdesë per t'sdritunit e tii; me i nnëjtë m'kâmë ç'do urdhnit t'tij; me ju njitë doren t' lânunve e nevojarve; me u nnëjtë t' parve n' nnigiesë; me kshillue t' nnerdyëshmin, e me kënë krejt i atdheut e i komit. – « Detyra e sejcillit atdhetaar âsht me u dhânë krah e nnimë, mas fuqiis, t' gjith njatyne qi rrnojnë m' nji vënn. Gjon Oversbergi pat thânë atdheu i êm nuk âsht vetun katûnni i êmi ngratë, por edhë rrethi i Münsterh, Vestfalia e Gjermanja marë. » (78.) —

Shka âsht atdheu?

« Atdheu âsht nji shtat, gjymtyrët e t' cillit jena nà. » (76.)

Shka âsht atdhëu ?

« Atdheu âsht nâna e t' gjith neve. » (77.) —

A na bjen tingllim t' kânnshem êmni i atdheut ?

Nji fjalë mâa e âmel, mâa e kânnshme e mâa e nneruëshme qi gojat e nierzve e shqyptojnë n' ket jetë e qi me jone t' tingllit t' vet, na lën t' knaqun e zëmrat na i nnëzë n' trimnii edhë na shtyyn jeten me e dhânë per të âsht Atdheu. Dashtnlja nnaj atdheen me nierin leen.

Ç' farë detyrash kaa nnaj atdheen nji atdhetaar i mirë e i nneershem?

Atdhetari i mirë e i nneershem âsht n' detyrë me dashtë atdheen e vet, e djersët e ballit me i derdhë per dobii t' tij; m'u perkujdesë per t'sdritunit e tii; me i nnëjtë m'kâmë ç'do urdhnit t'tij; me ju njitë doren t' lânunve e nevojarve; me u nnëjtë t' parve n' nnigiesë; me kshillue t' nnerdyëshmin, e me kënë krejt i atdheut e i komit. – « Detyra e sejcillit atdhetaar âsht me u dhânë krah e nnimë, mas fuqiis, t' gjith njatyne qi rrnojnë m' nji vënn. Gjon Oversbergi pat thânë atdheu i êm nuk âsht vetun katûnni i êmi ngratë, por edhë rrethi i Münsterh, Vestfalia e Gjermanja marë. » (78.) —

Shka mûnn t' presim prejë atdhetarit t' mirë ?

Atdhetari i mirë kaa me kënë: sunnimtaar i âmel, gjygjtaar i drejtë, birë i nnigiuëshem, ushtaar trim, prîis zëmrak, tatë i dashtun, zotnii i nierziishem, rrogtaar besnik, dashamirë i paa zhibla e shoq i mirë. Ç' nneer mûnnet me pritë atdheu prejë nji birit t' huëjtuëm?

Nuk mûnn t' presë nnoj nneer prejë asi djelmsh, t' cillët e derdhin mûnnin m' të, jo per të, por per fitim t' vet, e nuk kqyrin t' miren e atdheut, e t' miren e pergjithshme t' komit, por t' veten. - Kso doret jânë t' gjith atà, qi i sherbejnë atdheut, kensë, nner zyre e nner qevertare; n'buk t'atdheut jânë, m'shpine t' komit fitojnë, e nuk u bjen nuer mënn nevoja e atdhetarve. Dobija e vet u rrîn n' zëmer. Kâmës tjeter i perkasin atà, qi mrrîin me shitë edhè vënnin e vedin, veç mos t' u shturet xâna e kullosës s' vet!.... A na mërr mënnja se kan nnoj shknnii dashtnijet kta mistreca per vënn t' Parve ?! Joç atà s' jânë atdhetarë! jânë hasa, janë ushûjza qi thithin gjakun e atdhetarve; jânë anmiqt e komit, janë rrëngu i vllazniis, e rrenuëst e shoqniis e t' gjytetniis.

Atdhetaar i dashtun! Nnermjet tejet e atdheut nuk kan vënn ajo e thânme — kjo m' perket mue e kjo tyy —, gjithshkà kena, t' atdheut jânë. — Me t'a lypë unc a tjetri nnoj nneer, n' dorë e kee me na bân, e mos me na bâa; por t' a lypi atdheu, nuk mûnn t' ja muhojsh. N' t'thashtë turru m'flakë, do t'turresh;

Shka mûnn t' presim prejë atdhetarit t' mirë ?

Atdhetari i mirë kaa me kënë: sunnimtaar i âmel, gjygjtaar i drejtë, birë i nnigiuëshem, ushtaar trim, prîis zëmrak, tatë i dashtun, zotnii i nierziishem, rrogtaar besnik, dashamirë i paa zhibla e shoq i mirë. Ç' nneer mûnnet me pritë atdheu prejë nji birit t' huëjtuëm?

Nuk mûnn t' presë nnoj nneer prejë asi djelmsh, t' cillët e derdhin mûnnin m' të, jo per të, por per fitim t' vet, e nuk kqyrin t' miren e atdheut, e t' miren e pergjithshme t' komit, por t' veten. - Kso doret jânë t' gjith atà, qi i sherbejnë atdheut, kensë, nner zyre e nner qevertare; n'buk t'atdheut jânë, m'shpine t' komit fitojnë, e nuk u bjen nuer mënn nevoja e atdhetarve. Dobija e vet u rrîn n' zëmer. Kâmës tjeter i perkasin atà, qi mrrîin me shitë edhè vënnin e vedin, veç mos t' u shturet xâna e kullosës s' vet!.... A na mërr mënnja se kan nnoj shknnii dashtnijet kta mistreca per vënn t' Parve ?! Joç atà s' jânë atdhetarë! jânë hasa, janë ushûjza qi thithin gjakun e atdhetarve; jânë anmiqt e komit, janë rrëngu i vllazniis, e rrenuëst e shoqniis e t' gjytetniis.

Atdhetaar i dashtun! Nnermjet tejet e atdheut nuk kan vënn ajo e thânme — kjo m' perket mue e kjo tyy —, gjithshkà kena, t' atdheut jânë. — Me t'a lypë unc a tjetri nnoj nneer, n' dorë e kee me na bân, e mos me na bâa; por t' a lypi atdheu, nuk mûnn t' ja muhojsh. N' t'thashtë turru m'flakë, do t'turresh;

derdhe at gjak per mue, deri n' t' mrâmen cirkë, do t' a derdhish. — A t' duken teper t' rânna kto urdhnime? A âsht tuj t'lypë gjâa qi s'i detyron? » Kuur derdhë munnin e gjakun per të, kurgjâa prejë vedit s' jee tuj i falë; por shkaf i detyron, atë po i kthën ». (79.) Per paa i raa n' faj Zotit, natyrës e botës marë, s' kishim me guxue me ja përbuzë zânin atdheut. — Me gjith ket gerenim na guxojmë me shikjue dobiën t'onë me dâm t'atdheut e t'komit? Mo' Zo'; mâa keq per nee! —

Nji atdhetaar i flakët nuk lypë tjeter, posë qi t'i çilet shteku, e t'i qeshe shkaku per me i rrogue atdheut me djerës e me mûnnë paa lypë fitimin e vet. Rroga e fitimi i tii kaa me kënë, kuur t' mrrijë me paa, se me at fuqi qi pat, i nalmoj atdheut, e per dashtnii t' tii nuk e kursej as jeten as gjakun. M'zâa t' atdheut, atdhetari i vertetë, harron vedin, harron fitimin, harron plângun e gjithshkaf. Nget n' pûnë, nget n' mûnn, e nneri n' zjarm turret, veç t'i dale dobija atdheut. — E t' tâna kto ja detyrojmë atdheut per kujdes t' madh qi kaa per sejcillin nesh.

Tuj kënë « atdheu nâna e t' gjith neve » (80.) ç' me t' leemt kaa kujdesin e s' mirës s'onë. Kjo nânë na kaa dhânë jeten gjytetnore, na ruën e na del zot. Kjo na i lidhë zêmrat n' dashtnii t'nnermjevedëshme, na prîin me kanune t' veta, e na mson se si mûnnena me jetue nierzisht e paa rrshitë n' gabim. —

derdhe at gjak per mue, deri n' t' mrâmen cirkë, do t' a derdhish. — A t' duken teper t' rânna kto urdhnime? A âsht tuj t'lypë gjâa qi s'i detyron? » Kuur derdhë munnin e gjakun per të, kurgjâa prejë vedit s' jee tuj i falë; por shkaf i detyron, atë po i kthën ». (79.) Per paa i raa n' faj Zotit, natyrës e botës marë, s' kishim me guxue me ja përbuzë zânin atdheut. — Me gjith ket gerenim na guxojmë me shikjue dobiën t'onë me dâm t'atdheut e t'komit? Mo' Zo'; mâa keq per nee! —

Nji atdhetaar i flakët nuk lypë tjeter, posë qi t'i çilet shteku, e t'i qeshe shkaku per me i rrogue atdheut me djerës e me mûnnë paa lypë fitimin e vet. Rroga e fitimi i tii kaa me kënë, kuur t' mrrijë me paa, se me at fuqi qi pat, i nalmoj atdheut, e per dashtnii t' tii nuk e kursej as jeten as gjakun. M'zâa t' atdheut, atdhetari i vertetë, harron vedin, harron fitimin, harron plângun e gjithshkaf. Nget n' pûnë, nget n' mûnn, e nneri n' zjarm turret, veç t'i dale dobija atdheut. — E t' tâna kto ja detyrojmë atdheut per kujdes t' madh qi kaa per sejcillin nesh.

Tuj kënë « atdheu nâna e t' gjith neve » (80.) ç' me t' leemt kaa kujdesin e s' mirës s'onë. Kjo nânë na kaa dhânë jeten gjytetnore, na ruën e na del zot. Kjo na i lidhë zêmrat n' dashtnii t'nnermjevedëshme, na prîin me kanune t' veta, e na mson se si mûnnena me jetue nierzisht e paa rrshitë n' gabim. —

Êmnin e zânin e mirë qi kena n' gojë t' botës, prejë kujdesit t' ksajë nânë e kena: Kjo na i nnickë shtiqet me nji dashtnii t'madhe, e nuk i daan syyt e vet prejë nesh kûdo qi t' shkojmë. Asht nji nânë e âmel, qi rreket me na bâa t' pasë e t' nnerue; e zêmra i knaqet kuur t' shofë se s' u mëngon gjâa bijve t' vet. Na flëjmë, ajo rrin çuet; nâtë e ditë na kaa n' mênn. Me msime na sdritë, e mûnnin na veqisë. - Kûdo na rrin per brîi: tash u del n' ballë atynve qi na vînë n' qafë, lufton kunnra atyne qi rreken me na shtypë, edhè çon zânin e rrebët kunnra atyne qi turren me na trazue e kunnra grabitçarve.

Bijt e vet tash i lutë, i kshillon, i mson; tash urdhnon, u gerenohet, i nneshkon edhè, n' kjoftë se nuk i pergjegjen zânit t' âmel. - Porsè n' t' gjitha kshille, msime, urdhnime, gerenime e nneshkime, i daan dashtnija. Asht e kânashme, e butë edhè e dhimshme nnaj t' bijt e vet. Saa don nâna nji t' vetmin birë, aq na don nee kjo nânë: na don si syyt e ballit! Loçka e zêmres s' sajë jena.

Masi gjithket kujdes e dashtnii paska per nee atdheu, a mûnn t' nnalena, o vllazen Shqyptarë, paa i shkrehë zêmrat t' ona, e me nji zâa dashtnijet me i thânë: o atdhee i dashtun! Atdhee êmni i nneruëshem e i ngushllueshem i birve t' uu! — Kû t' i gjâaj fjalë tjera, me t'cillat kishe me mujtë me t' madhnue saa e lypë kâma e jote, o atdhee i shêjtnueshem! — Si nânë qi t' kam, veç tyy t' perket dashtnija e ê-

Êmnin e zânin e mirë qi kena n' gojë t' botës, prejë kujdesit t' ksajë nânë e kena: Kjo na i nnickë shtiqet me nji dashtnii t'madhe, e nuk i daan syyt e vet prejë nesh kûdo qi t' shkojmë. Asht nji nânë e âmel, qi rreket me na bâa t' pasë e t' nnerue; e zêmra i knaqet kuur t' shofë se s' u mëngon gjâa bijve t' vet. Na flëjmë, ajo rrin çuet; nâtë e ditë na kaa n' mênn. Me msime na sdritë, e mûnnin na veqisë. - Kûdo na rrin per brîi: tash u del n' ballë atynve qi na vînë n' qafë, lufton kunnra atyne qi rreken me na shtypë, edhè çon zânin e rrebët kunnra atyne qi turren me na trazue e kunnra grabitçarve.

Bijt e vet tash i lutë, i kshillon, i mson; tash urdhnon, u gerenohet, i nneshkon edhè, n' kjoftë se nuk i pergjegjen zânit t' âmel. - Porsè n' t' gjitha kshille, msime, urdhnime, gerenime e nneshkime, i daan dashtnija. Asht e kânashme, e butë edhè e dhimshme nnaj t' bijt e vet. Saa don nâna nji t' vetmin birë, aq na don nee kjo nânë: na don si syyt e ballit! Loçka e zêmres s' sajë jena.

Masi gjithket kujdes e dashtnii paska per nee atdheu, a mûnn t' nnalena, o vllazen Shqyptarë, paa i shkrehë zêmrat t' ona, e me nji zâa dashtnijet me i thânë: o atdhee i dashtun! Atdhee êmni i nneruëshem e i ngushllueshem i birve t' uu! — Kû t' i gjâaj fjalë tjera, me t'cillat kishe me mujtë me t' madhnue saa e lypë kâma e jote, o atdhee i shêjtnueshem! — Si nânë qi t' kam, veç tyy t' perket dashtnija e ê-

me; si kujdestare qi m'jee, tyy t'shkon nnerimi i êm; si priise qi m'jee, tyy me t'mârrë mrapa jam n'detyrë, o nânë e âmel! Si bâmirse qi m'jee, tyy t'a detyroj evariën e zêmres s'ême! N'nnigiesë t'ânne u shkrîftë jcta e ême! — Si birë, dashtnien t'a detyroj, si sherbtuer nnerimin; detyren e natyrës, detyren e besës! —

§. II.

«Zyret e para, hyjnijve t'padckëshem u detyrojmë, t'dytat atdheut, t'tretat prinnës e tjerut tjerve» (Ciceroni.)

O ju qi shpralloni, e ju ban zêmra me vûu n'gaz êmnin e nneruëshem t'atdheut, nnigioni!

Flamuri i parë âsht i Perenniis, i besës: i dyti âsht i atdheut, i komsiis. — Dashtnija e Perênniis na lidhë me dashtnii t'atdheut; dashtnija e atdheut na ngrehë n'dashtnii t'Perênniis. — Shka jena e gjith shka kena, prejë majogët e deri n'thêmer, prejë atdheut i kena. (Jetesen a gjallitmen e fatin e mirë.) —

Gjithshkà shofim para e mrapa, gjitshkà t'kunnrojmë n't'djathten e n't'shmajten, e shka t'sodisim n'hapësii, gjânsii e giatësii t'rrethit, jânë t'mirat e atdheut. — A nuk kishte me mujtë atdheu me na lypë mâa teper se na kaa dhânë? E na, a thue jena t'zot me ja kthye, n'mos mâa teper, nemosë aq

me; si kujdestare qi m'jee, tyy t'shkon nnerimi i êm; si priise qi m'jee, tyy me t'mârrë mrapa jam n'detyrë, o nânë e âmel! Si bâmirse qi m'jee, tyy t'a detyroj evariën e zêmres s'ême! N'nnigiesë t'ânne u shkrîftë jcta e ême! — Si birë, dashtnien t'a detyroj, si sherbtuer nnerimin; detyren e natyrës, detyren e besës! —

§. II.

«Zyret e para, hyjnijve t'padckëshem u detyrojmë, t'dytat atdheut, t'tretat prinnës e tjerut tjerve» (Ciceroni.)

O ju qi shpralloni, e ju ban zêmra me vûu n'gaz êmnin e nneruëshem t'atdheut, nnigioni!

Flamuri i parë âsht i Perenniis, i besës: i dyti âsht i atdheut, i komsiis. — Dashtnija e Perênniis na lidhë me dashtnii t'atdheut; dashtnija e atdheut na ngrehë n'dashtnii t'Perênniis. — Shka jena e gjith shka kena, prejë majogët e deri n'thêmer, prejë atdheut i kena. (Jetesen a gjallitmen e fatin e mirë.) —

Gjithshkà shofim para e mrapa, gjitshkà t'kunnrojmë n't'djathten e n't'shmajten, e shka t'sodisim n'hapësii, gjânsii e giatësii t'rrethit, jânë t'mirat e atdheut. — A nuk kishte me mujtë atdheu me na lypë mâa teper se na kaa dhânë? E na, a thue jena t'zot me ja kthye, n'mos mâa teper, nemosë aq

saa i detyrojmë, per t' mira qi ky na kaa bâa edhë po na i bân paa prâa? Kurr e kurr s' ûnn mrrijmë me i kthye shka i detyrojmë!

Vllaa Shqyptaar, n' mos jena t' zot me ja kthye atdheut shkaf i detyrojmë, aj nuk âsht tuj na ngushtue, thiken m' asht s' âsht tui na vûu, porsë nneren per nneer e dashtnien per dashtnii e lypë prejë nesh mas rënnit t'natyrës, evariën e don prejë zëmrash t' ona mas urdhnit t' Zotit e t' natyres. Kryet e pûnës âsht dashtnija qi do t' a kemi nnaj atdheen t' onë; kjo âsht mjeti i paar e i vetmi, qi n' a bân me ju pergjegjun detyrave qi e kena nnaj ket mâmë aq t' dashtun.

Dashtnija e flakët nnaj atdheen na shtyyn me kënë t' drejtë, t' nnigiuëshem, me dashtë t'afermin, me nneruc t' gjallët e shoqit, me mos prekë m'gjâa t'huejen, mos me trazue kânn, me nnëjë n' lidhnii t'vllazniis, m' u mûnnue e m' u perkujdesue per t' mirë t' shoqniis e t' gjytetniis e tjera ksosh. — Njekjo âsht nji mnnyrë e bukur edhë e nevojshme; e paa nndryshim e nevojshme, per n' daçim me ju pergjegjë si e lypë pûna e si na lidhë detyra e nnerës e e dashtniis nnaj atdheen.

Doren n' zëmer, o vllaa atdhetaar, e mannej m' thuëj, a kishim me mujtë me i shtupue veshtë m' zâa t' ksajë nânë qi s' i dhîmet gjâa per nee? — Po n' mos i paçim zëmrat mishit, n' kjofshim mâa t' egjer se egersiinat; n' kjofshim perbîmat mizore,

saa i detyrojmë, per t' mira qi ky na kaa bâa edhë po na i bân paa prâa? Kurr e kurr s' ûnn mrrijmë me i kthye shka i detyrojmë!

Vllaa Shqyptaar, n' mos jena t' zot me ja kthye atdheut shkaf i detyrojmë, aj nuk âsht tuj na ngushtue, thiken m' asht s' âsht tui na vûu, porsë nneren per nneer e dashtnien per dashtnii e lypë prejë nesh mas rënnit t'natyrës, evariën e don prejë zëmrash t' ona mas urdhnit t' Zotit e t' natyres. Kryet e pûnës âsht dashtnija qi do t' a kemi nnaj atdheen t' onë; kjo âsht mjeti i paar e i vetmi, qi n' a bân me ju pergjegjun detyrave qi e kena nnaj ket mâmë aq t' dashtun.

Dashtnija e flakët nnaj atdheen na shtyyn me kënë t' drejtë, t' nnigiuëshem, me dashtë t'afermin, me nneruc t' gjallët e shoqit, me mos prekë m'gjâa t'huejen, mos me trazue kânn, me nnëjë n' lidhnii t'vllazniis, m' u mûnnue e m' u perkujdesue per t' mirë t' shoqniis e t' gjytetniis e tjera ksosh. — Njekjo âsht nji mnnyrë e bukur edhë e nevojshme; e paa nndryshim e nevojshme, per n' daçim me ju pergjegjë si e lypë pûna e si na lidhë detyra e nnerës e e dashtniis nnaj atdheen.

Doren n' zëmer, o vllaa atdhetaar, e mannej m' thuëj, a kishim me mujtë me i shtupue veshtë m' zâa t' ksajë nânë qi s' i dhîmet gjâa per nee? — Po n' mos i paçim zëmrat mishit, n' kjofshim mâa t' egjer se egersiinat; n' kjofshim perbîmat mizore,

n' kjofshim trathtarë, e n'kjoftë se na âsht mushë mënnja, me shlye êmnin e ksajë nânë prejë zëmrash t'ona, e mos me e njoftë mâa per nânë! — Dashtnija e Kodrit mretit t' Athinës nnaj atdheen e vet, kjoftë per nee Shqyptarë, nji tregim!

Ky trim e burrë tuj shkurtue rreziqe e rrengje qi i gerenoheshin atdheut t' vet prejë ânës s' Dorezve, e tuj njoftë vedin se nuk i mjaftote fuqija per m'u mâtun me atà anmiq t' terbuem qi ânë m' ânë e kishin rrethue, dau me pvetë per kshillë Nnivenesen e Delfiis, e cilla ishte n' zâa t' madh m' ato kavaljete, se m' ç' mnnyrë mûnn do t'a largote at anmik prejë rrethit t' atdheut, e si mûnn do t'a hiqte qafet paa hîi n' luftë me të. - Nnivenisa thonë, se me kto fjalë t' kputme i pergjegji: "Veç me gjak t' Kodrit munn pshtote atdheu." - D. m. th. pshtimi e rreziku i atdheut ishte n' dorë t' Kodrit: po ju dhîmt jeta ktii, atdheu do t' bite n' dorë t' anmikut, po e derdhi gjakun e vet ky, atdheu do t' pshtote e paa luftë do t'u daate. - Kjo e pergjegjime e Nnivenesës, u vojt n'vesh edhè Dorezve, e prannëj daane, qi, kuur do t' kriste zâni i luftës, t' i vështin mënn mos me i bâa gjâa Kodrit mretit, edhè me kënë se do t' u shtrîite qafen aj vetë.

Mjaftë keq i erdh Kodrit kuur muer vesht, se edhè Dorezve u kishte pasë vojtë n' vesh ky kumet, porsë dinakmija e ktii kjè mâa e thkellë se e tyne! — Para se kje dhânë shêji i luftës, shêjet e larta

n' kjofshim trathtarë, e n'kjoftë se na âsht mushë mënnja, me shlye êmnin e ksajë nânë prejë zëmrash t'ona, e mos me e njoftë mâa per nânë! — Dashtnija e Kodrit mretit t' Athinës nnaj atdheen e vet, kjoftë per nee Shqyptarë, nji tregim!

Ky trim e burrë tuj shkurtue rreziqe e rrengje qi i gerenoheshin atdheut t' vet prejë ânës s' Dorezve, e tuj njoftë vedin se nuk i mjaftote fuqija per m'u mâtun me atà anmiq t' terbuem qi ânë m' ânë e kishin rrethue, dau me pvetë per kshillë Nnivenesen e Delfiis, e cilla ishte n' zâa t' madh m' ato kavaljete, se m' ç' mnnyrë mûnn do t'a largote at anmik prejë rrethit t' atdheut, e si mûnn do t'a hiqte qafet paa hîi n' luftë me të. - Nnivenisa thonë, se me kto fjalë t' kputme i pergjegji: "Veç me gjak t' Kodrit munn pshtote atdheu." - D. m. th. pshtimi e rreziku i atdheut ishte n' dorë t' Kodrit: po ju dhîmt jeta ktii, atdheu do t' bite n' dorë t' anmikut, po e derdhi gjakun e vet ky, atdheu do t' pshtote e paa luftë do t'u daate. - Kjo e pergjegjime e Nnivenesës, u vojt n'vesh edhè Dorezve, e prannëj daane, qi, kuur do t' kriste zâni i luftës, t' i vështin mënn mos me i bâa gjâa Kodrit mretit, edhè me kënë se do t' u shtrîite qafen aj vetë.

Mjaftë keq i erdh Kodrit kuur muer vesht, se edhè Dorezve u kishte pasë vojtë n' vesh ky kumet, porsë dinakmija e ktii kjè mâa e thkellë se e tyne! — Para se kje dhânë shêji i luftës, shêjet e larta

t' mretniis i hoq Kodri, e u vesh me aso petkash qi s' ûnn e daate kush prejë nji ushtarit. — Si krisi lufta, duel Kodri me shpatë çveshë n' dorë, e u turr si i terbuc m' at flakë t' rrebët, e permasi i kurmoj anmiq t'panjehun, i erdh e mrûmja edhë ktii! Dorezt e hoqne jetet, paa diit se ishte mret Kodri. — Si mëni vala nji grîmë, u hudhne Dorezt nner t'vraam, kuur e njoftne t' metunin e Kodrit, u bâne mizen me pii, e m' at hov e hoqne mënnen e luftës e dredhuëne - dalë nner vënne t' veta paa tjera fjalë. Ashtù me dekë t' mretit Kodrit, ktii atdhetarit t'flakët e dashamirit t'komit t'vet, pshtoj atdheu e atdhetarët, t' cillët ja pâtne vûu mënnen mâa parë m' u shkrîi pikë per pikë, se me paa t'huëjin m'u sgjâa m'plâng e m' voter t' vet.

Shka t' thona per Kodrin, vllazen, t' cillit s' ju dhîmt jeta as pasunija, veç t' mûnn t' delte me lânë mas vedit atdheen e vet t'lîir, e atdhetarët t'pshtuëmun prejë gercnimit t' dâmit?

S' kena shka me thânë, posë me saa zâa qi kena n' krye t'bertasîm: i lumët i lumët! Edhë pse âsht prejë gjakut t'huëj, âsht i dëjë lavdit e i nnerimit. —

Prohe per të qi ja trazon zëmren ksajë nânë, edhë e lën m' u mârrë per kamësh.! Aj s' âsht nëeri, âsht nji kafshë, e mûnn i pergiaset nji shtâzës, nner shtâsa mâa gjaksore qi gjinnen.

Dashtnija e atdheut nnaj se t' cillin nesh âsht aq e flakët, qi rrin nnerrmjet tejet qi i bien shqelm

t' mretniis i hoq Kodri, e u vesh me aso petkash qi s' ûnn e daate kush prejë nji ushtarit. — Si krisi lufta, duel Kodri me shpatë çveshë n' dorë, e u turr si i terbuc m' at flakë t' rrebët, e permasi i kurmoj anmiq t'panjehun, i erdh e mrûmja edhë ktii! Dorezt e hoqne jetet, paa diit se ishte mret Kodri. — Si mëni vala nji grîmë, u hudhne Dorezt nner t'vraam, kuur e njoftne t' metunin e Kodrit, u bâne mizen me pii, e m' at hov e hoqne mënnen e luftës e dredhuëne - dalë nner vënne t' veta paa tjera fjalë. Ashtù me dekë t' mretit Kodrit, ktii atdhetarit t'flakët e dashamirit t'komit t'vet, pshtoj atdheu e atdhetarët, t' cillët ja pâtne vûu mënnen mâa parë m' u shkrîi pikë per pikë, se me paa t'huëjin m'u sgjâa m'plâng e m' voter t' vet.

Shka t' thona per Kodrin, vllazen, t' cillit s' ju dhîmt jeta as pasunija, veç t' mûnn t' delte me lânë mas vedit atdheen e vet t'lîir, e atdhetarët t'pshtuëmun prejë gercnimit t' dâmit?

S' kena shka me thânë, posë me saa zâa qi kena n' krye t'bertasîm: i lumët i lumët! Edhë pse âsht prejë gjakut t'huëj, âsht i dëjë lavdit e i nnerimit. —

Prohe per të qi ja trazon zëmren ksajë nânë, edhë e lën m' u mârrë per kamësh.! Aj s' âsht nëeri, âsht nji kafshë, e mûnn i pergiaset nji shtâzës, nner shtâsa mâa gjaksore qi gjinnen.

Dashtnija e atdheut nnaj se t' cillin nesh âsht aq e flakët, qi rrin nnerrmjet tejet qi i bien shqelm

e nnermjet djelmsh, t'uu vllazen, qi typ t' âsht mushë mënnja me i hiekun jetet, e qi shkrihet e pervlohet per ta. A se me tjera fjalë: a t' u mush mënnja me çue at dorë gjaksore kunnra t' ânn vllaa, djalin e ksaië nânë? Nuk kee me mujtë me i raa djalit, per paa i raa nânës! A t' verboj terbimi i djalit e t' u prish mënnja me ja vraa t' birin, t' ânn vllaa? Nuk kaa me t' dalë me vraa atë, per paa vraa para nânen! Ajò na man nën sjetull t' vet, ajò na mlon nën zëmer t'vet. A u turre me ja therë t'birin, t'ânn vllaa? Sûnn kee me ja therë, per paa ja shkallmue zëmren nânës! - Shypiaar vllaa, gjithsaa herë t' i shkojmë n' qafë shoqit, vllaut t' onë, atdheut - (nanës s' onë) e komit (gjakut t' onë) i bâjme dhûnë.

» Prînnja jânë t' dashtë, fmija, gjinnija e dashamirët jânë t' dashtë, porsë t' gjitha kto dashtnii, dashtnija e atdheut i permbedhë n' vedi. » (81.) -

«I pari nner virtytc, âsht prûnjimi nnaj atdheen.» (82.) -

§. III.

Pse e fituën gjith at nneer Rromakët, e pse u duel gjith aj xâni i madh n' gojë t' botës? - Prannëj persë:

a) teper e perflaksme kaa kënë dashtnija e tyne nnaj atdheen;

e nnermjet djelmsh, t'uu vllazen, qi typ t' âsht mushë mënnja me i hiekun jetet, e qi shkrihet e pervlohet per ta. A se me tjera fjalë: a t' u mush mënnja me çue at dorë gjaksore kunnra t' ânn vllaa, djalin e ksaië nânë? Nuk kee me mujtë me i raa djalit, per paa i raa nânës! A t' verboj terbimi i djalit e t' u prish mënnja me ja vraa t' birin, t' ânn vllaa? Nuk kaa me t' dalë me vraa atë, per paa vraa para nânen! Ajò na man nën sjetull t' vet, ajò na mlon nën zëmer t'vet. A u turre me ja therë t'birin, t'ânn vllaa? Sûnn kee me ja therë, per paa ja shkallmue zëmren nânës! - Shypiaar vllaa, gjithsaa herë t' i shkojmë n' qafë shoqit, vllaut t' onë, atdheut - (nanës s' onë) e komit (gjakut t' onë) i bâjme dhûnë.

» Prînnja jânë t' dashtë, fmija, gjinnija e dashamirët jânë t' dashtë, porsë t' gjitha kto dashtnii, dashtnija e atdheut i permbedhë n' vedi. » (81.) -

«I pari nner virtytc, âsht prûnjimi nnaj atdheen.» (82.) -

§. III.

Pse e fituën gjith at nneer Rromakët, e pse u duel gjith aj xâni i madh n' gojë t' botës? - Prannëj persë:

a) teper e perflaksme kaa kënë dashtnija e tyne nnaj atdheen;

b) kurr s'i pûnoshin paa rrugë kuëj;

c) kan pasë njiniin n' mênnime, n'fialë e n'pûnë;

d) kan kênë zêmergjânë e t' dhîmshem nnermjevedi.

Po, o vllazen, atdheen e rritë edhè e ruën besa, burrnija e msimi i mirë. Veshgoni se ç' gerenim ja pat knnue Ciceroni Verrit: «Nuk t' i fali Hyu ata djeim vetun per vedi, por edhè per nevojë t'atdheut; jo veç per knaqë t' ânne, por edhè per knaqë t' atdheut. Detyra e jote praa kaa kênë qi t' i vaditshe n' doke e n' burrnii t'vênnit t'onë, e t'i mkâmshe mas msimesh t' parve t' onë».

Dueje atdheen t' ânn, o vllaa Shqyptaar, porsè thirret atdhee e zotnii: atdhee, qi t' a duëm me gjith zêmer, tui kênë dheu i tatës; zotnii, qi t' i rrogojmë më zêmer e paa pajta si t' gjytetas qi rrnojmë nên hije t' tii.

Qè edhè nji pasqyrë tjeter t' atdhedâshtniis s' madhnuëhsme!

Êmni e lumnija e Grekve t'vjeter (*) qi pat hypë m' at cip lumnijet, Spartanve do t' u dihet per nneer. Kta petrita, me besë e kanune t' veta mrrîne me i bashkue t' tâna pjesët e Grekiis e me i hudhë vedit, ashtû, qi jetuen si t' kishin pasë lee nji tatet e nanet.

(*) Saa per Grek t' sodçem, mân mirë mos t' jetë se âsht komi i tyne! — «Graeca natio, qualis nunc est misera ut semel dicam.» (Majoli.) —

b) kurr s'i pûnoshin paa rrugë kuëj;

c) kan pasë njiniin n' mênnime, n'fialë e n'pûnë;

d) kan kênë zêmergjânë e t' dhîmshem nnermjevedi.

Po, o vllazen, atdheen e rritë edhè e ruën besa, burrnija e msimi i mirë. Veshgoni se ç' gerenim ja pat knnue Ciceroni Verrit: «Nuk t' i fali Hyu ata djeim vetun per vedi, por edhè per nevojë t'atdheut; jo veç per knaqë t' ânne, por edhè per knaqë t' atdheut. Detyra e jote praa kaa kênë qi t' i vaditshe n' doke e n' burrnii t'vênnit t'onë, e t'i mkâmshe mas msimesh t' parve t' onë».

Dueje atdheen t' ânn, o vllaa Shqyptaar, porsè thirret atdhee e zotnii: atdhee, qi t' a duëm me gjith zêmer, tui kênë dheu i tatës; zotnii, qi t' i rrogojmë më zêmer e paa pajta si t' gjytetas qi rrnojmë nên hije t' tii.

Qè edhè nji pasqyrë tjeter t' atdhedâshtniis s' madhnuëhsme!

Êmni e lumnija e Grekve t'vjeter (*) qi pat hypë m' at cip lumnijet, Spartanve do t' u dihet per nneer. Kta petrita, me besë e kanune t' veta mrrîne me i bashkue t' tâna pjesët e Grekiis e me i hudhë vedit, ashtû, qi jetuen si t' kishin pasë lee nji tatet e nanet.

(*) Saa per Grek t' sodçem, mân mirë mos t' jetë se âsht komi i tyne! — «Graeca natio, qualis nunc est misera ut semel dicam.» (Majoli.) —

Spartanēt e vjeter jânë kênë asi burrash qi hjekshin gjithnuer zijet, e kurrnji mûnnë s' mrrîite me i lodhun. — Jeta e tyne kaa kënë jetë luftare; kajata u âsht kënë vllaa e moter, e nuk kan pasë dîit se ç' âsht ânkimi. Kurrnji sênn s' i trêmte e gjûa s' i trazote. T' kater stinēt e motit, per Spartanin jânë kenë nji doret: n' pikë t' vapës trûut e tija s'vloshin, e n' pikë t' dimnit, krahnori i tii rrite i sbluet. Tregtija e fitimi i Spartanit kaa kënë saa mos t' jitëte paa bukë, e per tjeter s' kaa pasë nevojë. — Dija e ardhet tjera, per Spartanin jânë kënë shtîja e zhgjeta; e si rrite perherë i armatise s' gjinnej burrë qi mujte me ju hudhë per me e trazue. — Me ket besë, bashkim e kanunë qinnroj Sparta per gjashtqinn vjet, e nuk raa nën sgiedhë t' huej, me giith qi anmiq t' panjehun u rrekshin me e pushtue; qinnroj me faqe t' bardhë, jo e rrethuëme prejë ledhesh, pirgjesh e sogjesh si gjytete tjera, por e thurun prejë beset e bashkimit, prejë shtîjet e zhgjetet, s' u dha n' dorë kjo çerdhe trimash!

Pleqt e Spartes, burra t' mënnçem; u prîshin t' rijve me msime t' mara e me pûnë; e djelmnija e xemun n' dashtnii t' atdheut, rrishin, si nâtë si ditë, me armë nder dhâmë tuj ruejt atdheen, e m' nji hov u shtîshin mneer anmiqve t' vet.

Njaj burrë i hollë qi u kalli zêmrat si burrave ashtû edhè grave t' Spartes, n' dashtnii t' vênnit t' parve, kaa kënë Likurgu, i cilii edhè nnezej flakë

Spartanēt e vjeter jânë kênë asi burrash qi hjekshin gjithnuer zijet, e kurrnji mûnnë s' mrrîite me i lodhun. — Jeta e tyne kaa kënë jetë luftare; kajata u âsht kënë vllaa e moter, e nuk kan pasë dîit se ç' âsht ânkimi. Kurrnji sênn s' i trêmte e gjûa s' i trazote. T' kater stinēt e motit, per Spartanin jânë kenë nji doret: n' pikë t' vapës trûut e tija s'vloshin, e n' pikë t' dimnit, krahnori i tii rrite i sbluet. Tregtija e fitimi i Spartanit kaa kënë saa mos t' jitëte paa bukë, e per tjeter s' kaa pasë nevojë. — Dija e ardhet tjera, per Spartanin jânë kënë shtîja e zhgjeta; e si rrite perherë i armatise s' gjinnej burrë qi mujte me ju hudhë per me e trazue. — Me ket besë, bashkim e kanunë qinnroj Sparta per gjashtqinn vjet, e nuk raa nën sgiedhë t' huej, me giith qi anmiq t' panjehun u rrekshin me e pushtue; qinnroj me faqe t' bardhë, jo e rrethuëme prejë ledhesh, pirgjesh e sogjesh si gjytete tjera, por e thurun prejë beset e bashkimit, prejë shtîjet e zhgjetet, s' u dha n' dorë kjo çerdhe trimash!

Pleqt e Spartes, burra t' mënnçem; u prîshin t' rijve me msime t' mara e me pûnë; e djelmnija e xemun n' dashtnii t' atdheut, rrishin, si nâtë si ditë, me armë nder dhâmë tuj ruejt atdheen, e m' nji hov u shtîshin mneer anmiqve t' vet.

Njaj burrë i hollë qi u kalli zêmrat si burrave ashtû edhè grave t' Spartes, n' dashtnii t' vênnit t' parve, kaa kënë Likurgu, i cilii edhè nnezej flakë

nnaj atdheen e komin e vet. Ky me kanune t' veta i vûni m' shtek t' pûnës marë Spartant, si do t' shofim mâa tutjë.

Hollimi i Likurgut mrrini me njoftë loçken e zëmres t' nierit. Tuj dijt Likurgu se zëmra e nierit tchiqej prejë natyrës s' mrapshtë, me gjith mënn u vûu me i raa mrapa me mjekime e me msime burrnijet, tuj u vûu leçii Spartanve t' vet, gjithshkaf ishte qi munn do t' u ligshtote fuqiën e shtatit... —

Vënnin e vet m' at mnnyrë e dau nner t' gjytetës, qi sejcillit i raa n' pjesë aq tokë buket, saa mûnn u mjaftote me majtë vëdin e shpiën; bulqit e tokve t' Spartanve ishîn kome t' pushtuëme prejë sish, masi kta vetë nuk mûnn i pûnoshin, tuj kënë se rrishin me armë n' dorë e me zjarm n' gjii, e t' habitun nner ushtrime armësh e luftet si dita-ditë. Uhanat, qi kishin nner vedi Spartant, Likurgu i bâni me i falë njani tjetrit, e ashtù i duel me mkâmë nner tà nji mnnyrë jetet bashkimtare, tuj e vûu per fije krashimin e vllazniis, paa e daa t' mirin e t' keqin, t' pasmin e t' papasmin. - Me ksi farë msimesh mrrini me paa Likurgu me gzim t' zëmres, se Spartant, paa t' daam kâmet e nneret, jetoshin, pûnoshin e fitoshin si vllazen.

Arit e rrgianit Likurgu u pat nnryc dyert, e hekuri u pat xânë vënn. — Shkurt: ç' do knaqë e deri lojna u pat vûu leçii Likurgu Spartanve.

— Shkaf ishte i gjakut t' huej, Likurgu i nepte shtek, e kurrkûnn n' rrethet e Spartes s' i lëte me

nnaj atdheen e komin e vet. Ky me kanune t' veta i vûni m' shtek t' pûnës marë Spartant, si do t' shofim mâa tutjë.

Hollimi i Likurgut mrrini me njoftë loçken e zëmres t' nierit. Tuj dijt Likurgu se zëmra e nierit tchiqej prejë natyrës s' mrapshtë, me gjith mënn u vûu me i raa mrapa me mjekime e me msime burrnijet, tuj u vûu leçii Spartanve t' vet, gjithshkaf ishte qi munn do t' u ligshtote fuqiën e shtatit... —

Vënnin e vet m' at mnnyrë e dau nner t' gjytetës, qi sejcillit i raa n' pjesë aq tokë buket, saa mûnn u mjaftote me majtë vëdin e shpiën; bulqit e tokve t' Spartanve ishîn kome t' pushtuëme prejë sish, masi kta vetë nuk mûnn i pûnoshin, tuj kënë se rrishin me armë n' dorë e me zjarm n' gjii, e t' habitun nner ushtrime armësh e luftet si dita-ditë. Uhanat, qi kishin nner vedi Spartant, Likurgu i bâni me i falë njani tjetrit, e ashtù i duel me mkâmë nner tà nji mnnyrë jetet bashkimtare, tuj e vûu per fije krashimin e vllazniis, paa e daa t' mirin e t' keqin, t' pasmin e t' papasmin. - Me ksi farë msimesh mrrini me paa Likurgu me gzim t' zëmres, se Spartant, paa t' daam kâmet e nneret, jetoshin, pûnoshin e fitoshin si vllazen.

Arit e rrgianit Likurgu u pat nnryc dyert, e hekuri u pat xânë vënn. — Shkurt: ç' do knaqë e deri lojna u pat vûu leçii Likurgu Spartanve.

— Shkaf ishte i gjakut t' huej, Likurgu i nepte shtek, e kurrkûnn n' rrethet e Spartes s' i lëte me

xânë vênn. T'gjith atà qi s' ishin per dobii t'atdheut e doshin me tretë kohen me duer n' gjii a tui njehë miza, Likurgu i karmote prejë vênnit t' vet. — Gjith shka ishte per nneer t' atdheut Spartant e mêrrshin mrapa, e shka muitë me ja sjellë marren e perkjellen vênnit e komit Likurgu vête leçii.

Qysh prejë kamësh t' vogla fillote me i bâa gadi Spartanët Likurgu me msime, lojna e ushtrime trimnijet, me munnë t' krahve e kso tierash, âshtu kuur u rritshin Spartant, gjyteti i tyne nuk kishte nevojë per ledhe, pyrgje, e ushtore, tuj pasë ksi farë djelmsh t' cillët ishin muroja e atmes.

Foshnjet e Spartes ishin mâa fort t' atdheut se t' prinnës; mâa fort perkujdesej atdheu per to, se prinnja, masi atà msuësa qi u shênjoshin per m' u prii me msime, prejë djepit e mje n' ditë t'dekës, s'i daashin syyt prejë sosh.

Kerthîni i Spartes, i cilli leete me nnoj gjymtim gjymtyrësh, mas urdhnit t' Ligurgut, do t' a çoshin m' nji mal t' quëjtun Tajgete, e do t'a hjedhshin nner do rrmore t' mnershme t' ktii malit, tuj kênë se, si thote Likurgu, nierz t' gjymtë kahë mênnja e kahë gjymtyrët s' ishin as dobija e shpiis as e atdheut. — Porsè, kjo punë tuj kênë nji mizorii qi i bân ballë t' madhit t' jetës e natyrës, jo veç qi nuk âsht e pelqyëshme, por edhè âsht e mnnershme per m' u mênnue! —

xânë vênn. T'gjith atà qi s' ishin per dobii t'atdheut e doshin me tretë kohen me duer n' gjii a tui njehë miza, Likurgu i karmote prejë vênnit t' vet. — Gjith shka ishte per nneer t' atdheut Spartant e mêrrshin mrapa, e shka muitë me ja sjellë marren e perkjellen vênnit e komit Likurgu vête leçii.

Qysh prejë kamësh t' vogla fillote me i bâa gadi Spartanët Likurgu me msime, lojna e ushtrime trimnijet, me munnë t' krahve e kso tierash, âshtu kuur u rritshin Spartant, gjyteti i tyne nuk kishte nevojë per ledhe, pyrgje, e ushtore, tuj pasë ksi farë djelmsh t' cillët ishin muroja e atmes.

Foshnjet e Spartes ishin mâa fort t' atdheut se t' prinnës; mâa fort perkujdesej atdheu per to, se prinnja, masi atà msuësa qi u shênjoshin per m' u prii me msime, prejë djepit e mje n' ditë t'dekës, s'i daashin syyt prejë sosh.

Kerthîni i Spartes, i cilli leete me nnoj gjymtim gjymtyrësh, mas urdhnit t' Ligurgut, do t' a çoshin m' nji mal t' quëjtun Tajgete, e do t'a hjedhshin nner do rrmore t' mnershme t' ktii malit, tuj kênë se, si thote Likurgu, nierz t' gjymtë kahë mênnja e kahë gjymtyrët s' ishin as dobija e shpiis as e atdheut. — Porsè, kjo punë tuj kênë nji mizorii qi i bân ballë t' madhit t' jetës e natyrës, jo veç qi nuk âsht e pelqyëshme, por edhè âsht e mnnershme per m' u mênnue! —

Fjalen e parë, qi goja mamaçe e kërthînit t'Spartanit fillote me shqyptue ishte êmni i *atdhenit* e i *gjytetit*. — Fjala atdhee tuj kênë e perbâmun prejë êmnit t' tatës e m' nji edhè t' nânës, u nepte msim Spartanve, se permas êmnit t' Hyut — t' cillin komet e t' gjitha kavaljeteve e kan pasë njoftë, dashtë e nneruc — do t' a doshin edhè do t' a nneroshin êmnin e atdheut e t' prinnës.

Saa mrrijshin n'vjetë t'arrsyes fmija e Spartanve, mâa i pari kujdes i linntorve ishte, me i dergue n' msojtore, n' t'cillat msoshin msuësa mâa t'sgjedhun, detyra e t' cillve ishte per me shfillue fmiin si kahë hollimi i mênnës e nnierzija, si kahë lojna a ushtrime shtatit. Posë ksajë, u nepshin edhè msime fillestare t' knnimit e t' shkrimit, e mannëj i bâshin me xânë per mênnësh kanunet e Likurgut t'rreshtue n'vjerrsha, e saa e saa kângësh tjera luftare, qi t' u vaditshin n' trimnii. — Permas ktyave msimeve, vîte mânni i krahve mas fuqiis s' kohës s' fmiis, e n' nnigiesë, n' prûnjim, n' burrnii e n' bujarii.

Kanuni i Likurgut, u vëte leçli fmijve e t' rijve ç' farë do gazit qi mujte me i kaperepe permajtat e nierxiis; si me qeshë a me folë t' madhe per t' gjatë t' rrugave t' gjytetit; me hecë me gojë t' haptë si me kênë i hutue a i mârrun mênnëç, me sjellë kryet e annëj e knnëj. — Nji fialet: fmija e Spartanve, qyshë prejë djepit e thithshin bashkë me tâmel t' krahnorit t' nânës pikë s' parit prûnjimin e dashtnien nnaj

Fjalen e parë, qi goja mamaçe e kërthînit t'Spartanit fillote me shqyptue ishte êmni i *atdhenit* e i *gjytetit*. — Fjala atdhee tuj kênë e perbâmun prejë êmnit t' tatës e m' nji edhè t' nânës, u nepte msim Spartanve, se permas êmnit t' Hyut — t' cillin komet e t' gjitha kavaljeteve e kan pasë njoftë, dashtë e nneruc — do t' a doshin edhè do t' a nneroshin êmnin e atdheut e t' prinnës.

Saa mrrijshin n'vjetë t'arrsyes fmija e Spartanve, mâa i pari kujdes i linntorve ishte, me i dergue n' msojtore, n' t'cillat msoshin msuësa mâa t'sgjedhun, detyra e t' cillve ishte per me shfillue fmiin si kahë hollimi i mênnës e nnierzija, si kahë lojna a ushtrime shtatit. Posë ksajë, u nepshin edhè msime fillestare t' knnimit e t' shkrimit, e mannëj i bâshin me xânë per mênnësh kanunet e Likurgut t'rreshtue n'vjerrsha, e saa e saa kângësh tjera luftare, qi t' u vaditshin n' trimnii. — Permas ktyave msimeve, vîte mânni i krahve mas fuqiis s' kohës s' fmiis, e n' nnigiesë, n' prûnjim, n' burrnii e n' bujarii.

Kanuni i Likurgut, u vëte leçli fmijve e t' rijve ç' farë do gazit qi mujte me i kaperepe permajtat e nierxiis; si me qeshë a me folë t' madhe per t' gjatë t' rrugave t' gjytetit; me hecë me gojë t' haptë si me kênë i hutue a i mârrun mênnëç, me sjellë kryet e annëj e knnëj. — Nji fialet: fmija e Spartanve, qyshë prejë djepit e thithshin bashkë me tâmel t' krahnorit t' nânës pikë s' parit prûnjimin e dashtnien nnaj

t' Madhin e jetës, mannëj nnaj atdheen e prinnen e nnaj pleq, e zakoneve t' vënnit m' u nnëjtë m' kâmë.

Kanuëni i Likurgut u vëte leçii burrave sbukurimin, por jo nahranen kahë vesha e matha. — Gjith aj qi nepej mas pûnësh t' papûna, e burrnien e qitte n' harresë, e vëshin n' shagatë Spartanët e nuk e majshin per gjâa, tuj kënë se rrallë e per mallë u gjëshin nner Spartanët asish qi nuk i bishin mrapa burrniis, nierziis, butësiis nnaj vllazen, e dashtniis nnaj atdheen. — Dashtnija e njimënnët nnaj atdheen, âsht njii dhântii qi vetë Perënnija ja dikon nierit n' zêmer, porsë kjo dhântii, nuk mûnnet me gjetë vënn n' zêmer t' njatii, t' cillit s' i tünnet mënnja per me j'u pergjegjun detyrave t' shëjtnuëme qi do t' i ketë sejcilli nesh nnaj Hyjin. Ket detyrë e kan pasë diit edhè Spartanët, e prannej gjith aj qi vëte gojë permii Zot e Besim, mii burrnii e nierzii e kso tjerash, atë e majshin si nji gjymtyrë t'qelbtë, tuj diit se farë shpneset nuk munn mate m' të as komi as atdheu.

Spartant lutshin edhè do t' kreme, n' t' cillat u mledhshin pleq e t' rii edhè u argtoshin me dashtni i vllaznijet. N'kto t' mledhuna gojët e Spartanve, s' folshin tjeter, posë permii dashtnii t' atdheut. Djelmnija sidomos nnëzej flakë, gjith saa herë xëhej me gojë ëmni i atdheut, e t' shtymun prejë ktii zjarmit, i rrokshin armët mizore e nner syy t' hyjniive, t' pleqve e e atdhetarve tjerë, bâshin ushtrime luftet nner vedi me nji shpejtim vetimet, e porsaa i maroshin ushtri-

t' Madhin e jetës, mannëj nnaj atdheen e prinnen e nnaj pleq, e zakoneve t' vënnit m' u nnëjtë m' kâmë.

Kanuëni i Likurgut u vëte leçii burrave sbukurimin, por jo nahranen kahë vesha e matha. — Gjith aj qi nepej mas pûnësh t' papûna, e burrnien e qitte n' harresë, e vëshin n' shagatë Spartanët e nuk e majshin per gjâa, tuj kënë se rrallë e per mallë u gjëshin nner Spartanët asish qi nuk i bishin mrapa burrniis, nierziis, butësiis nnaj vllazen, e dashtniis nnaj atdheen. — Dashtnija e njimënnët nnaj atdheen, âsht njii dhântii qi vetë Perënnija ja dikon nierit n' zêmer, porsë kjo dhântii, nuk mûnnet me gjetë vënn n' zêmer t' njatii, t' cillit s' i tünnet mënnja per me j'u pergjegjun detyrave t' shëjtnuëme qi do t' i ketë sejcilli nesh nnaj Hyjin. Ket detyrë e kan pasë diit edhè Spartanët, e prannej gjith aj qi vëte gojë permii Zot e Besim, mii burrnii e nierzii e kso tjerash, atë e majshin si nji gjymtyrë t'qelbtë, tuj diit se farë shpneset nuk munn mate m' të as komi as atdheu.

Spartant lutshin edhè do t' kreme, n' t' cillat u mledhshin pleq e t' rii edhè u argtoshin me dashtni i vllaznijet. N'kto t' mledhuna gojët e Spartanve, s' folshin tjeter, posë permii dashtnii t' atdheut. Djelmnija sidomos nnëzej flakë, gjith saa herë xëhej me gojë ëmni i atdheut, e t' shtymun prejë ktii zjarmit, i rrokshin armët mizore e nner syy t' hyjniive, t' pleqve e e atdhetarve tjerë, bâshin ushtrime luftet nner vedi me nji shpejtim vetimet, e porsaa i maroshin ushtri-

met, i vjerrshin lemajat e zhgjetave, i pshtetshin shtijat e u derdhëshin n' knnim t' kângve trimnore tuj i njefun trimniit e fatosave t' metun n' luftë tuj i dalë zot atdheut.

Dashtniën e Spartanve nnaj atdheen s'âsht gojë e giâhë qi mânn t' a rrfejnë; aq mûnnena me diit qi gjith saa herë u mledhshin e u bashkoshin n'ksi argtimesh, pleq e t'rii e nneri fmiir u shkrishin e u nnëzeshin flakë tuj i sblue nnisiit e zêmrave nnaj komin e atmen e vet. Saa per tregim, po i njefim, me hamênnas, do asò kuvênnesh qi bâshin n' kto qillime. — Pleqt thoshin: « Tash jena shtyy n'vjet, por nji herë jena kênë burrat e dheut e trima n' zâa! » —

— Djelmnija e prittëshin: « Trima jena e m' nee âsht pshterë atdheu; na e ruçim, e s'kaa komë n'jetë qi guxon me na nspy!» — Camerdhokët thoshin: «Trima do t'bâhena e burra luftarë, juve me ju pergjaa kena, tuj i dalë zot atdheut e komit! » —

Vjerrshat e trimniis e kângët luftare t' Tirteut e sidomos t' Omirit (t' cillin e thirrshin vjerrshetari i Spartës) mâa i lânuni Spartan i kaa pasë diit per mênnësh.

Spartant ishin t' bijt e Spartës e krahnorna Spartansh jânë kênë pyrgjet e Spartës. Bashkë gëzoheshin, e kuur ishin per t' vajtue s'bashkut vajtoshin. Zêmrat e Spartanve si t' ishin kênë njitë shoqja m'shoqjen ashtû rrifshin: i gufote njânit t' tanve u gufoshin, si mênnimi i njânit ishte mênnimi i t' gjithve,

met, i vjerrshin lemajat e zhgjetave, i pshtetshin shtijat e u derdhëshin n' knnim t' kângve trimnore tuj i njefun trimniit e fatosave t' metun n' luftë tuj i dalë zot atdheut.

Dashtniën e Spartanve nnaj atdheen s'âsht gojë e giâhë qi mânn t' a rrfejnë; aq mûnnena me diit qi gjith saa herë u mledhshin e u bashkoshin n'ksi argtimesh, pleq e t'rii e nneri fmiir u shkrishin e u nnëzeshin flakë tuj i sblue nnisiit e zêmrave nnaj komin e atmen e vet. Saa per tregim, po i njefim, me hamênnas, do asò kuvênnesh qi bâshin n' kto qillime. — Pleqt thoshin: « Tash jena shtyy n'vjet, por nji herë jena kênë burrat e dheut e trima n' zâa! » —

— Djelmnija e prittëshin: « Trima jena e m' nee âsht pshterë atdheu; na e ruçim, e s'kaa komë n'jetë qi guxon me na nspy!» — Camerdhokët thoshin: «Trima do t'bâhena e burra luftarë, juve me ju pergjaa kena, tuj i dalë zot atdheut e komit! » —

Vjerrshat e trimniis e kângët luftare t' Tirteut e sidomos t' Omirit (t' cillin e thirrshin vjerrshetari i Spartës) mâa i lânuni Spartan i kaa pasë diit per mênnësh.

Spartant ishin t' bijt e Spartës e krahnorna Spartansh jânë kênë pyrgjet e Spartës. Bashkë gëzoheshin, e kuur ishin per t' vajtue s'bashkut vajtoshin. Zêmrat e Spartanve si t' ishin kênë njitë shoqja m'shoqjen ashtû rrifshin: i gufote njânit t' tanve u gufoshin, si mênnimi i njânit ishte mênnimi i t' gjithve,

Ky bashkim, kjo vllaznii ishte qi e shtyyte mje m' verbim Spartanin per kahë trimnija me luftue per lirii, lumnii e lulzim t' atdheut e t' komit. — Kmisha e shtatit ishte per Spartanin êmni i atdheut, e si hija qi e mêrr mrapa nierin e nuk i dahet veç me dekë, ashtû êmni i atdheut s' i dahej gojet e zêmret Spartanit. — Saa mrrîite me diit fmija se gjinnej n' jetë, m' gjith saa shokë qi u nneshte, pvette me nji dishirdije; » Kush mûnn t' thirret atdhetari i vertetë? kush i kaa dalë zot atdheut? Ç' trimnii kaa bâa njâni a tietri per dashtnii e lirii t' atmesë? » — T' pvetuna ̧kso doret i trimnoshin zêmrat e njoma t' fmijve edhè i nnezëshin n' dashtnii t' vênnit t'parve, e kuur mrîshin n' kohë t' djelmniis, s' kishin nevojë qi t' u kallxote kush detyrat qi kishin nnaj atmen. Kta petrita t' ̧vogjet ishin shpresa e atdheut edhè e komit; kta bâheshin gadi me jau terun lott nânave t' trimave t' shuêm n' luftë per t' dalun zot t' atdheut.

§. IV.

A do t' m' maje nnokush per gjûhë gjatë, a per nja qi s' kaa tjeter pûnë posë me çaa kso kopullash me ket gojë?! A nnoshta se fjalët e mija ju duken t' kota?! N' mos paçin fuqii fjalët e mija me ju thekun n' zêmer, m' keni detyrue me jau trazue pushimin t' Parve t' onë t' binnueshem, e me i thirrë, qi

Ky bashkim, kjo vllaznii ishte qi e shtyyte mje m' verbim Spartanin per kahë trimnija me luftue per lirii, lumnii e lulzim t' atdheut e t' komit. — Kmisha e shtatit ishte per Spartanin êmni i atdheut, e si hija qi e mêrr mrapa nierin e nuk i dahet veç me dekë, ashtû êmni i atdheut s' i dahej gojet e zêmret Spartanit. — Saa mrrîite me diit fmija se gjinnej n' jetë, m' gjith saa shokë qi u nneshte, pvette me nji dishirdije; » Kush mûnn t' thirret atdhetari i vertetë? kush i kaa dalë zot atdheut? Ç' trimnii kaa bâa njâni a tietri per dashtnii e lirii t' atmesë? » — T' pvetuna ̧kso doret i trimnoshin zêmrat e njoma t' fmijve edhè i nnezëshin n' dashtnii t' vênnit t'parve, e kuur mrîshin n' kohë t' djelmniis, s' kishin nevojë qi t' u kallxote kush detyrat qi kishin nnaj atmen. Kta petrita t' ̧vogjet ishin shpresa e atdheut edhè e komit; kta bâheshin gadi me jau terun lott nânave t' trimave t' shuêm n' luftë per t' dalun zot t' atdheut.

§. IV.

A do t' m' maje nnokush per gjûhë gjatë, a per nja qi s' kaa tjeter pûnë posë me çaa kso kopullash me ket gojë?! A nnoshta se fjalët e mija ju duken t' kota?! N' mos paçin fuqii fjalët e mija me ju thekun n' zêmer, m' keni detyrue me jau trazue pushimin t' Parve t' onë t' binnueshem, e me i thirrë, qi

t' na rrfejnë gojat e tyne, se ç' qellim kan pasë atà saa jânë kênë nner t' gjallë tuj bâu gjith ato lufta; do t' i thrras, o vllaa Shqyptaar, masi edhè atà kan jetue n' ket plâng, kû jetojmë nà sod.

Kû jeni, o drita e atdheut t' onë? Dukniu nner nee, e lironi ato goja kuvenntare n' ligjirim t' âmel e mushniau mënnen atdhetarve t' mii tuj u diftue se ç' qellim kan pasë luftat t' uëja t' paprâshme, edhè e derdhmja e atii gjakut nner lufta trimnijet?

Kû jee Lekë? kû jee ti qi s't'pat luejt berthâma e synit nnermjet heshtash e pilca zhgjetash? — Duku, Burrë, ti shqype e leet qi s' i duël kuëj me ja nnalë hovin fluturimit t' ânn! Tfaqu, Kastriot, ti kulsheder perpiise, qi i perpine anmiqt, e i hodhe prejë kanneve t' atdheut, porsi e hjedhë eera pluhnin e tokës! Kû jeni ju tjerë, o trima t' paçmue?! — Folni, folni tash me ato gojë hyjnore e na diftoni:

Luftat t' uëja e gjaku i derdhë, a kaa kênë per qellim t' dobiis s' ujëj a po per t' atdheut marë? A i patët lypë me ju shperblye mûnnin per rrogë qi i patët bâa atdheut? A pat kêne fitimi i pasuniis qi ju shtyëte m' ato hapa t' rrebët? A mrrîishin me ju nnalë hovin e trimniis, kuur ju thirrte zâni i luftës m' u mâtun me anmiq, lott e prinnës, vajc motrash, vajtime t' dashtunash e gjimime foshnjesh?

— Qellimi i jonë, na pergjegjen atà, nuk kaa kênë tjeter, posë, e mira e atdheut. — N' zjarm, n' flakë, n' ujë e nnermjet shtîjash e shpatash, nuk na

t' na rrfejnë gojat e tyne, se ç' qellim kan pasë atà saa jânë kênë nner t' gjallë tuj bâu gjith ato lufta; do t' i thrras, o vllaa Shqyptaar, masi edhè atà kan jetue n' ket plâng, kû jetojmë nà sod.

Kû jeni, o drita e atdheut t' onë? Dukniu nner nee, e lironi ato goja kuvenntare n' ligjirim t' âmel e mushniau mënnen atdhetarve t' mii tuj u diftue se ç' qellim kan pasë luftat t' uëja t' paprâshme, edhè e derdhmja e atii gjakut nner lufta trimnijet?

Kû jee Lekë? kû jee ti qi s't'pat luejt berthâma e synit nnermjet heshtash e pilca zhgjetash? — Duku, Burrë, ti shqype e leet qi s' i duël kuëj me ja nnalë hovin fluturimit t' ânn! Tfaqu, Kastriot, ti kulsheder perpiise, qi i perpine anmiqt, e i hodhe prejë kanneve t' atdheut, porsi e hjedhë eera pluhnin e tokës! Kû jeni ju tjerë, o trima t' paçmue?! — Folni, folni tash me ato gojë hyjnore e na diftoni:

Luftat t' uëja e gjaku i derdhë, a kaa kênë per qellim t' dobiis s' ujëj a po per t' atdheut marë? A i patët lypë me ju shperblye mûnnin per rrogë qi i patët bâa atdheut? A pat kêne fitimi i pasuniis qi ju shtyëte m' ato hapa t' rrebët? A mrrîishin me ju nnalë hovin e trimniis, kuur ju thirrte zâni i luftës m' u mâtun me anmiq, lott e prinnës, vajc motrash, vajtime t' dashtunash e gjimime foshnjesh?

— Qellimi i jonë, na pergjegjen atà, nuk kaa kênë tjeter, posë, e mira e atdheut. — N' zjarm, n' flakë, n' ujë e nnermjet shtîjash e shpatash, nuk na

shtyẽte tjeter, posë, dashtnija e perfiakshme e atdheut. Per t' veqisun t' mõnnit t' derdhë nuk lypshim tjeter, veç t' a shifshim atdheen t' pshtuẽmun prejë ç' do rrezikut qi i gerenohej. S' na kje dhimët jeta, as gjaku, as gjâja e pasunija; lirija e atdheut e faqja e hardhë e komit kaa këmë knâqa, dhãntija e rroga e zẽmrave t' ona! —

A muërme vesht?

Thekniu, o vllazen Shqyptarë, e mos t' ju rrëje mënnja, se jânë t' kota fjalët e mija qi ju fola. — Tãmli i nânave na xeen n'dashtnii t'atdheut; hapësija e kânnshme qi na ngfin zẽmrat e na pertrin jeten, e dashtnija e nnermjevedshme na nnëzë n' dashtnii t' atdheut. Hiit e t' Parve qi pushojnë n'gjii t'atdheut na flasin permii ket dashtnii. Dashshtniin e dheut t' tatës na e pertrin n' male e n' fusha, lânna e guri, lângu e plangu, udhët e shtiqet. N' dashtnii t' atdheut na nnëze kerthinija, fminija, djelmnija, trimënija, burrnija, e pleqnija e t' gjitha nnollniit e kavaljeteve t' kaluëme na trimnojnë n' ket dashtnii. —

« Gjith i cilli gjytçt, gjith i cilli katûnn, e se e cilla pllâmë e atdheut t' onë âsht çerdhja e jonë. e prannëj do t'nnerohet e paa nnryshim do t'duhet. » (83.) —

Gjitshshkà na thrret n' dashtnii t' atdheut; zogj me çerdhe t' veta: egersina me dashtnii t' shpellave t'veta; shpënn me kujdes t' strofujve t' veta. Dashtnija e atdheut âsht aq e pïimun n' zẽmer t' nierit

shtyẽte tjeter, posë, dashtnija e perfiakshme e atdheut. Per t' veqisun t' mõnnit t' derdhë nuk lypshim tjeter, veç t' a shifshim atdheen t' pshtuẽmun prejë ç' do rrezikut qi i gerenohej. S' na kje dhimët jeta, as gjaku, as gjâja e pasunija; lirija e atdheut e faqja e hardhë e komit kaa këmë knâqa, dhãntija e rroga e zẽmrave t' ona! —

A muërme vesht?

Thekniu, o vllazen Shqyptarë, e mos t' ju rrëje mënnja, se jânë t' kota fjalët e mija qi ju fola. — Tãmli i nânave na xeen n'dashtnii t'atdheut; hapësija e kânnshme qi na ngfin zẽmrat e na pertrin jeten, e dashtnija e nnermjevedshme na nnëzë n' dashtnii t' atdheut. Hiit e t' Parve qi pushojnë n'gjii t'atdheut na flasin permii ket dashtnii. Dashshtniin e dheut t' tatës na e pertrin n' male e n' fusha, lânna e guri, lângu e plangu, udhët e shtiqet. N' dashtnii t' atdheut na nnëze kerthinija, fminija, djelmnija, trimënija, burrnija, e pleqnija e t' gjitha nnollniit e kavaljeteve t' kaluëme na trimnojnë n' ket dashtnii. —

« Gjith i cilli gjytçt, gjith i cilli katûnn, e se e cilla pllâmë e atdheut t' onë âsht çerdhja e jonë. e prannëj do t'nnerohet e paa nnryshim do t'duhet. » (83.) —

Gjitshshkà na thrret n' dashtnii t' atdheut; zogj me çerdhe t' veta: egersina me dashtnii t' shpellave t'veta; shpënn me kujdes t' strofujve t' veta. Dashtnija e atdheut âsht aq e pïimun n' zẽmer t' nierit

prejë natyret qi n' na voftë mênnja se mûnnet me jetue shtati paa gjak e paa pale ashti, aq mûnn t' jetojmë nà paa atdheen. — «Amelcimi i atdheut gjithkânn tëhjek.» (84.) — «Nji qi knaqet tuj bâa shtek (jashta atdheut) per s' teprit, aj e mniin atdheen e vet.» (85.) —

E na kena zêmer me perbuzë ket êmen t'nnerue! Kena shpiirt me i soditë me syy krreç atdhetarët e mirë e t' nierziishem.?!.... Ah, vllazen mjaft jena rravgue nner terrina, mjaft na i kaa merdhitun zêmrat athtimi! Pse t' a perbuzim aq mizorisht êmnin e atdheut? Pse t' i majmë armët t' ngrefta kunnra shoqi-shoqit? Pse s' na u thek zêmra nji herë, e n' vênn qi t' i lâmë varrët e hershme me shamertue, qi me mizorii t' onë ja çilim mun n' loçkë t' zêmres ksajë nânë, t' shkojmë me i pertrii tjera t' reja?!

«Saa t' qinnrojë flaka e dashtniis nnaj atdheen n' zêmer t' komit, kaa me kênë i liir, pûntuer e i fuqiishem.» (86).

§. V.

» Ah! tokë e bardhë e fort bukurue,
Zoti t' kaa falë me shum t' mira;
Me male, fusha, me ujë rrethue;
Me gjithfarë pêmësh t' âmla e t' veshtira « (87)-

prejë natyret qi n' na voftë mênnja se mûnnet me jetue shtati paa gjak e paa pale ashti, aq mûnn t' jetojmë nà paa atdheen. — «Amelcimi i atdheut gjithkânn tëhjek.» (84.) — «Nji qi knaqet tuj bâa shtek (jashta atdheut) per s' teprit, aj e mniin atdheen e vet.» (85.) —

E na kena zêmer me perbuzë ket êmen t'nnerue! Kena shpiirt me i soditë me syy krreç atdhetarët e mirë e t' nierziishem.?!.... Ah, vllazen mjaft jena rravgue nner terrina, mjaft na i kaa merdhitun zêmrat athtimi! Pse t' a perbuzim aq mizorisht êmnin e atdheut? Pse t' i majmë armët t' ngrefta kunnra shoqi-shoqit? Pse s' na u thek zêmra nji herë, e n' vênn qi t' i lâmë varrët e hershme me shamertue, qi me mizorii t' onë ja çilim mun n' loçkë t' zêmres ksajë nânë, t' shkojmë me i pertrii tjera t' reja?!

«Saa t' qinnrojë flaka e dashtniis nnaj atdheen n' zêmer t' komit, kaa me kênë i liir, pûntuer e i fuqiishem.» (86).

§. V.

» Ah! tokë e bardhë e fort bukurue,
Zoti t' kaa falë me shum t' mira;
Me male, fusha, me ujë rrethue;
Me gjithfarë pêmësh t' âmla e t' veshtira « (87)-

« Nnisiit e terhjekin nierin, mâa teper atdheen se gjâan e vet me dashtë..... Nieri qi gjinnet jashta vënnit t'vet, me gjith qi ditët e jetës i kalojnë nner knâqa e gazmënne, e nnîin se e nnîin nji t'terhjekun n' zêmer (per atme t' vet) qi kurrnji sënn s' unn ja largoje. Nuk ngiatë, e aj gazmënn i kthehet n'trazim e nneshkim aq t' rrebet, qi s'e lên me xânë vënn. » (88.) — Kp âsht mënnimi i atdheut.

Do t' ju ketë raa rasa, o atdhetarë vllazën, me provue saa vishtiir âsht per nji zêmer, e cilla pervlohet n' dashtnii t' atdheut t'vet, kuur t'a detyroje pûnu me u mergue prejë rrethesh t' atdheut. Prohë! saa mënnime t' dhîmshme i vinë nierit m' at hov! Jeta i moliset, e mënnja i bâhet fluter. Syyt i mushen me lot e i xixillojnë prejë dashtnijet; zêmra i bâhet shkrum, e dnesët s'e lânë m'u ngji me frymë gjith saa herë t'i binë n' mënn tata, nâna, vllazen, motra e dashamirë.

Koha per m'u nisë mrîin, e drejton hapin kahë vënni i huëj, porsë syyt s'i dahen prejë vënnit t'vet, edhë e sodinë me nji mâllnim! Rreket me pajtue vedin, por zêmra i pikon gjak! Trazimi e ngushton, e don, a me çfryp n' vajë, a me plasë! S' mrâmit ja hiin vajtimit.

« Lamtumir! — vënnet e mija.
Qe, po shduken dalë - kadalë;
Gjimon dedi, ushton duhija,
Lkûnnet barka valë mii valë;

« Nnisiit e terhjekin nierin, mâa teper atdheen se gjâan e vet me dashtë..... Nieri qi gjinnet jashta vënnit t'vet, me gjith qi ditët e jetës i kalojnë nner knâqa e gazmënne, e nnîin se e nnîin nji t'terhjekun n' zêmer (per atme t' vet) qi kurrnji sënn s' unn ja largoje. Nuk ngiatë, e aj gazmënn i kthehet n'trazim e nneshkim aq t' rrebet, qi s'e lên me xânë vënn. » (88.) — Kp âsht mënnimi i atdheut.

Do t' ju ketë raa rasa, o atdhetarë vllazën, me provue saa vishtiir âsht per nji zêmer, e cilla pervlohet n' dashtnii t' atdheut t'vet, kuur t'a detyroje pûnu me u mergue prejë rrethesh t' atdheut. Prohë! saa mënnime t' dhîmshme i vinë nierit m' at hov! Jeta i moliset, e mënnja i bâhet fluter. Syyt i mushen me lot e i xixillojnë prejë dashtnijet; zêmra i bâhet shkrum, e dnesët s'e lânë m'u ngji me frymë gjith saa herë t'i binë n' mënn tata, nâna, vllazen, motra e dashamirë.

Koha per m'u nisë mrîin, e drejton hapin kahë vënni i huëj, porsë syyt s'i dahen prejë vënnit t'vet, edhë e sodinë me nji mâllnim! Rreket me pajtue vedin, por zêmra i pikon gjak! Trazimi e ngushton, e don, a me çfryp n' vajë, a me plasë! S' mrâmit ja hiin vajtimit.

« Lamtumir! — vënnet e mija.
Qe, po shduken dalë - kadalë;
Gjimon dedi, ushton duhija,
Lkûnnet barka valë mii valë;

Kabë njaj diëll qi â tuj flakue
Annej fill un tash do t' veta .....
Lâmtumirë, o dhee i bekue!
Lâmtumirë! per saa t' jeet jeta!

....

Lâmtumirë! ti shpija e t'parve,
Kû mâa s' parit m' agoi drita;
E kû strehë u dhaçë shtektarve,
Miqt e babës edhe kû i prita.
Lâmtumirë! carâni m' voter;
Lâmtumirë! ju armët te shkreta;
Lâmtumirë! ti nânë e moter,
Lâmtumirë! per saa t' jeet jeta! . . » (89.) —

Lâmtumirë! o atdhee i dashtun, zêmra e t' ânn biir digjet e pervlohet e shkrihet prejë mâllit t' ânn! Lâmtumirë! male e fusha, prroje e zaje! Lâmtumirë! ti lâng e plâng, kû, i Bukuri i qiëllve, m' bâni me paa driten e parë t' jetës! Kû u mkâma n' prêhen t' s' êm' âmë, kû u rrita e i kalova ditët e fminiis s' ême nner knâqa e gazmênne. Lâmtumirë, o pêmtore e fushore t' kânnshme, per t' çillat paçë bredhë si nji kingj i njomë tuj u habitë mas lulesh e flutrash. Lâmtumirë, o atdhee, ti i mênnimit t' êm nnisija e parë! Prêhni i jot âsht çerdhja e ême, e kû pushojnë eshtnat e t' Parve t'mii t' binnuëshem. — E ti, o giuhë e kânnshme, giuhë e âmel, qi m'i pate knaqë veshët me tingell t' kâmbëshem, e qi m'i pertriisate mêjsiit, e m'i shillosate mêndimet e zêmers,

Kabë njaj diëll qi â tuj flakue
Annej fiill un tash do t' veta .....
Lâmtumirë, o dhee i bekue!
Lâmtumirë! per saa t' jeet jeta!
....
Lâmtumirë! ti shpija e t'parve,
Kû mâa s' parit m' agoi drita;
E kû strehë u dhaçë shtektarve,
Miqt e babës edhè kû i prita.
Lâmtumirë! carâni m' voter;
Lâmtumirë! ju armët te shkreta;
Lâmtumirë! ti nânë e moter,
Lâmtumirë! per saa t' jeet jeta! . . » (89.) —

Lâmtumirë! o atdhee i dashtun, zêmra e t' ânn biir digjet e pervlohet e shkrihet prejë mâllit t' ânn! Lâmtumirë! male e fusha, prroje e zaje! Lâmtumirë! ti lâng e plâng, kû, i Bukuri i qiëllve, m' bâni me paa driten e parë t' jetës! Kû u mkâma n' prêhen t' s' êm' âmë, kû u rrita e i kalova ditët e fminiis s' ême nner knâqa e gazmênne. Lâmtumirë, o pêmtore e fushore t' kânnshme, per t' çillat paçë bredhë si nji kingj i njomë tuj u habitë mas lulesh e flutrash. Lâmtumirë, o atdhee, ti i mênnimit t' êm nnisija e parë! Prêhni i jot âsht çerdhja e ême, e kû pushojnë eshtnat e t' Parve t'mii t' binnuëshem. — E ti, o gjuhë e kânnshme, gjuhë e âmël, qi m'i pate knaqë veshët me tingell t' kâmbëshem, e qi m'i pertriisne mênjen, e m'i shëllosne mênnimet e zêmrës,

m' ngushlloshe nner çkushllime, e m'u liroshe n' nnerim e n' luta prûnjimit nnaj Bâsin t' êm! Ohè! lâmtumirë edhè ti, se nnoshta nuk kaa per t' m' a knâqë zêmren, nner ato dhena t' huëja, zâni i jot i âmel! Lâmtumirë edhè nji herë, o shpii e dashtun, kû kam paa driten e parë t' jetës! Lâmtumirë tatë e nânë, qi kjetë shkrii per mue! Vllazen e motra qi u derdhshi n' dashtnii per vllaan tuëj! Lâmtumirë, lâmtumirë, o shokë atdhetarë e dashamirë tjerë! Lâmtumirë, o atdhee i bînnuëshem, atdhee i shêjtnuëshem!!

E ti o i Bukur i qiellës, qi e kee n' kuides mâa t' harruemin, e qi pertrîin gjithshkahen, me syy t' pervajshem t' lutem, mos me m' a qitë n' harresë atdheen t' êm e adhetarët e mii! Shtrie doren e fuqiishme t' annen mii tà, e n' kjoftë, se u gercnohet nnoj hyllë i pafat, theku n' luta e n' lot t' ona, del-u zot, e mos m' i lên m' u marrûn per kamësh!... —

Vllazen Shqyptarë, aq t' na flakroje zêmra n' dashtnii t'atdheut, qi jena n' detyrë deken me perbuzë, veç t' na dalë per doret me e pshtue prejë perkjellet e prejë rrezikut qi i gerenohet. » (90.) —

m' ngushlloshe nner çkushllime, e m'u liroshe n' nnerim e n' luta prûnjimit nnaj Bâsin t' êm! Ohè! lâmtumirë edhè ti, se nnoshta nuk kaa per t' m' a knâqë zêmren, nner ato dhena t' huëja, zâni i jot i âmel! Lâmtumirë edhè nji herë, o shpii e dashtun, kû kam paa driten e parë t' jetës! Lâmtumirë tatë e nânë, qi kjetë shkrii per mue! Vllazen e motra qi u derdhshi n' dashtnii per vllaan tuëj! Lâmtumirë, lâmtumirë, o shokë atdhetarë e dashamirë tjerë! Lâmtumirë, o atdhee i bînnuëshem, atdhee i shêjtnuëshem!!

E ti o i Bukur i qiellës, qi e kee n' kuides mâa t' harruemin, e qi pertrîin gjithshkahen, me syy t' pervajshem t' lutem, mos me m' a qitë n' harresë atdheen t' êm e adhetarët e mii! Shtrie doren e fuqiishme t' annen mii tà, e n' kjoftë, se u gercnohet nnoj hyllë i pafat, theku n' luta e n' lot t' ona, del-u zot, e mos m' i lên m' u marrûn per kamësh!... —

Vllazen Shqyptarë, aq t' na flakroje zêmra n' dashtnii t'atdheut, qi jena n' detyrë deken me perbuzë, veç t' na dalë per doret me e pshtue prejë perkjellet e prejë rrezikut qi i gerenohet. » (90.) —

§. VI.

« Per vënn t' vet kush dekë kaa raa,
Nuk kaa dekun, por kaa lee! »

(Lahuta e Malcis .)

Shifni edhè nji pasqyrë tjeter t' atdhedashtniis s' veriotë.

I biri i s' biis s' Argjileit Brazida, pat dalë n'luftë bashkë me shokë kunnra anmiqve t' atdheut, e masi u kryc lufta e dredhoi — dalë ushtrija, vojt âma e Brazidës, edhè lypi prejë ushtarësh, se ç' ja gjet t' birin: «A met n' fushë t' burrave t' dheut, êm birë, o ju shokë? « — Ushtarët, per mos me ja shtue dhîmten, xûne me i njefë trimniit e Brazidës nner syy t' sajë, e s' vonit i thane se Sparta kaa metë e vorfnuëme prejë nji trimit, qi s' kaa lânë nji tjeter qi mûnn t' i shemiloiset. Aq e trazuëne kto fjalë t'âmen e Brazidës, qi e bâne me i harrue dhîmtat, e me nji madhnii u pergjegji: « Mos i vëni n'lojë e n'shagatë atdheen e atdhetarët t' uu! Sadò qi êm biir kaa kënë trim e nuk i âsht dhimtë gjaku per dashtnii t' atdheut, n' zêmer t' Spartës gjinnen djelm qi janë mâa t' mirë e mâa trima se êm biir. » — Sadò, praa, qi nà Shqyptarët i thrrasim me êmen pak t' nneershem graat — flokë giata, mënn paka! grave t' Spartës nuk mûnn t' jau shkruejm t' thânmen t' onë, masi per trimnii s' lânë kënë gjâa mëngut burrave.

§. VI.

« Per vënn t' vet kush dekë kaa raa,
Nuk kaa dekun, por kaa lee! »

(Lahuta e Malcis .)

Shifni edhè nji pasqyrë tjeter t' atdhedashtniis s' veriotë.

I biri i s' biis s' Argjileit Brazida, pat dalë n'luftë bashkë me shokë kunnra anmiqve t' atdheut, e masi u kryc lufta e dredhoi — dalë ushtrija, vojt âma e Brazidës, edhè lypi prejë ushtarësh, se ç' ja gjet t' birin: «A met n' fushë t' burrave t' dheut, êm birë, o ju shokë? « — Ushtarët, per mos me ja shtue dhîmten, xûne me i njefë trimniit e Brazidës nner syy t' sajë, e s' vonit i thane se Sparta kaa metë e vorfnuëme prejë nji trimit, qi s' kaa lânë nji tjeter qi mûnn t' i shemiloiset. Aq e trazuëne kto fjalë t'âmen e Brazidës, qi e bâne me i harrue dhîmtat, e me nji madhnii u pergjegji: « Mos i vëni n'lojë e n'shagatë atdheen e atdhetarët t' uu! Sadò qi êm biir kaa kënë trim e nuk i âsht dhimtë gjaku per dashtnii t' atdheut, n' zêmer t' Spartës gjinnen djelm qi janë mâa t' mirë e mâa trima se êm biir. » — Sadò, praa, qi nà Shqyptarët i thrrasim me êmen pak t' nneershem graat — flokë giata, mënn paka! grave t' Spartës nuk mûnn t' jau shkruejm t' thânmen t' onë, masi per trimnii s' lânë kënë gjâa mëngut burrave.

I biri i Spartanës kuer mrriitue n' kohë t' trimniis, murojen e luftes me dorë t' vet i nepte nâna me kto fialë: «A me kiê, a m' kiê» qi dote me i thânë: or biir, or biir, mêrre shêjin e luftës, mêrre murojen: e kuur do qi kaa me t' raa rasa luftô per lirii t' Atdheut. Porsè t' i vêesh mênn e mos t' m' kthehesh prejë luftet paa ket muroje, persë s' kam ç' t' bâj te shpija, edhè atdheut gjâa s' i duhesh i marrucëm! Asè me tjera fialë: A jit n' luftë me gjith muroje, a n' u kthefsh si ngadhnyës, me gjith muroje m' u kthë; e at herë kena me t' njoftë per djalë si une âshtù edhè atdheu.

A bân nâna nji Leonidë tjeter!?

Ky trim i paa shoq, e atdhetaar i flaket, me treqinn Spartan tjerë, ja fali atdheut jeten e gjakun, kuur dau me ja mâlë hovin e turrit ushtriis Persjane, e cila kishte pasë Grekiin me pushtue.

Kuur i vojt fjala mretit t' Persiis, qi vetë me kryc i prîite ushtriis s' vet t' panjehun, se me saa vetë ishte tuj e pritun Leonida n' fushë t' trimniis per m' u mâtun me sê, qeshi, mnoshta pse do t' i keet raa mner mênn e thânmja e Shqyptarve se «nuk trêmet harusha prejë shoshet!» — e me nji terbim u lkûnn vênnit me at ushtrii mizore, edhè u nis kahë Grekija.

Paa ju hudhë mirë rrethit t' atdheut t' Leonidës, i çoj fialë Leonidës Ksersi (kshtû e quêshin mretin e Persiis) qi t' i delte perpara paa vanim, e t' i shtrote

I biri i Spartanës kuer mrriitue n' kohë t' trimniis, murojen e luftes me dorë t' vet i nepte nâna me kto fialë: «A me kiê, a m' kiê» qi dote me i thânë: or biir, or biir, mêrre shêjin e luftës, mêrre murojen: e kuur do qi kaa me t' raa rasa luftô per lirii t' Atdheut. Porsè t' i vêesh mênn e mos t' m' kthehesh prejë luftet paa ket muroje, persë s' kam ç' t' bâj te shpija, edhè atdheut gjâa s' i duhesh i marrucëm! Asè me tjera fialë: A jit n' luftë me gjith muroje, a n' u kthefsh si ngadhnyës, me gjith muroje m' u kthë; e at herë kena me t' njoftë per djalë si une âshtù edhè atdheu.

A bân nâna nji Leonidë tjeter!?

Ky trim i paa shoq, e atdhetaar i flaket, me treqinn Spartan tjerë, ja fali atdheut jeten e gjakun, kuur dau me ja mâlë hovin e turrit ushtriis Persjane, e cila kishte pasë Grekiin me pushtue.

Kuur i vojt fjala mretit t' Persiis, qi vetë me kryc i prîite ushtriis s' vet t' panjehun, se me saa vetë ishte tuj e pritun Leonida n' fushë t' trimniis per m' u mâtun me sê, qeshi, mnoshta pse do t' i keet raa mner mênn e thânmja e Shqyptarve se «nuk trêmet harusha prejë shoshet!» — e me nji terbim u lkûnn vênnit me at ushtrii mizore, edhè u nis kahë Grekija.

Paa ju hudhë mirë rrethit t' atdheut t' Leonidës, i çoj fialë Leonidës Ksersi (kshtû e quêshin mretin e Persiis) qi t' i delte perpara paa vanim, e t' i shtrote

armët me gjith shokë nner syy t' madhniis s' tii, per n' dojshin nniesë e jetë prejë si.

Gojat e petritave t' Spartes ja dredhne fjalen n'ket mnnyrë: « Hiq keq, o Mret, e hudhu ti vetë me na i hjekun kto armë! « Asë, si thona nä Shqyptaret. » Armët e mushuna, nuk i nep kush per s'gjallit! » (92.) -

Masi muër vesht Ksersi, se nuk lejshin Spartanët «saa per furka e ênemija» (93) — por ishin trima qi breshin hekur me dhâmë, i sbuti fjalët, e u hîni gledheve, e mrrîni me ju lidhë me bec prîisit t'rrebët t' Spartanve, se do t' i nepte atii n' dorë sunnimin e Grekiis, veç t' ja lëte shtekun t' lirë, saa me thânë se e shkeli Grekiin, e mos t' a kthete me mârre e me faqe t' zezë.

Leonida i pergjegji edhë mâa rrebët se heren e parë: » Mâa e âmel m' duket deka per Grekiin se me mârrë sûnnim mii komin t' ëm me faqe t' zexë me trathtii. »

Ksersi i idhnuëmun e i terbuëmun m' Leoniden, e çoj m' kâmë ushtriin e vet, e me at terbim e msyni Leoniden e Spartanët. —

Leonida me djelmt e Spartës me kâmë t' ngûlë e priti Ksersin e ushtriin e tii. — Gjith saa herë u nneshne n' luftë, Persiant dredhoshin - dalë me hov t' thynun. - T' lodhun Spartanët e ngratë prejë luftash t' paprâshme, e mâa teper t' thaamun krahësh prejë trathtiis t' nji mistrecit, i cilli u pat diftue shtiqe e vënne pritash qi Spartanët u kishin pasë vûu

armët me gjith shokë nner syy t' madhniis s' tii, per n' dojshin nniesë e jetë prejë si.

Gojat e petritave t' Spartes ja dredhne fjalen n'ket mnnyrë: « Hiq keq, o Mret, e hudhu ti vetë me na i hjekun kto armë! « Asë, si thona nä Shqyptaret. » Armët e mushuna, nuk i nep kush per s'gjallit! » (92.) -

Masi muër vesht Ksersi, se nuk lejshin Spartanët «saa per furka e ênemija» (93) — por ishin trima qi breshin hekur me dhâmë, i sbuti fjalët, e u hîni gledheve, e mrrîni me ju lidhë me bec prîisit t'rrebët t' Spartanve, se do t' i nepte atii n' dorë sunnimin e Grekiis, veç t' ja lëte shtekun t' lirë, saa me thânë se e shkeli Grekiin, e mos t' a kthete me mârre e me faqe t' zezë.

Leonida i pergjegji edhë mâa rrebët se heren e parë: » Mâa e âmel m' duket deka per Grekiin se me mârrë sûnnim mii komin t' ëm me faqe t' zexë me trathtii. »

Ksersi i idhnuëmun e i terbuëmun m' Leoniden, e çoj m' kâmë ushtriin e vet, e me at terbim e msyni Leoniden e Spartanët. —

Leonida me djelmt e Spartës me kâmë t' ngûlë e priti Ksersin e ushtriin e tii. — Gjith saa herë u nneshne n' luftë, Persiant dredhoshin - dalë me hov t' thynun. - T' lodhun Spartanët e ngratë prejë luftash t' paprâshme, e mâa teper t' thaamun krahësh prejë trathtiis t' nji mistrecit, i cilli u pat diftue shtiqe e vënne pritash qi Spartanët u kishin pasë vûu

Persjanve, mas t'gjith ktynve t'zezave, raane n' kurthë Spartant e mjerë!

Me t' dy syyt e shifte thiken m'asht t'vet e t'vetve Leonida, me gjith ktë zëmra nuk e pat lânë. — Sadò i rrethuëmun prejë mjerimesh, per t'mramen herë u thye kahë ushtrija nnimtare, edhè e kshilloj qi t' shkote n' shpii, e t' rrite gadi me i dalë zot atdheut nner tjera rreziqe, se per vedi e Spartanët nuk kishte dhimë qi do t' jitëshin n' luftë, masi ishte detyra qi u urdhnote, me i lânë eshtnat n' fushë t' trimave per dashtnii t' atdheut e per nnigiesë t' zakoneve t' Spartës. —

Ushtrija nnimtare met e habitun n' trimnii e zëmer t' Spartanve, e me lot per faqe e la fushen e u pan me Leoniden. — Me faqe t' zezë! — Porsè nuk u zhburrnue krahi tjeter i ushtriis nnimtare, qi perbâhej prejë dyqinn vetë Tespezësh, t' priimun prejë Demofilit. Kta burra nuk e panc me udhë, me lâne vetun Leoniden me Spartanët m' at valë luftet, por t' fidhun m' nji besë, dane, a t' tânë m' u shkrii, a t' tânë me pshtue!

Masi e la fushen ushtrija nnimtare, qi ishte kënë mâa n'shumicë, u shkretnue edhè fusha, kû kishin pasë xânë vëtun Spartanët, aq, qi aj grusht Spartanësh e e Tespezësh qi patne metë daushin si kaçubë n' at fushë; e me at grimë zëmret qi u pat metë, u bânc gadi me pritë turrin e kulshedres n'Persii, qi t'vîte me fâa barkun e ûnshem n' Spartanët!

Persjanve, mas t'gjith ktynve t'zezave, raane n' kurthë Spartant e mjerë!

Me t' dy syyt e shifte thiken m'asht t'vet e t'vetve Leonida, me gjith ktë zëmra nuk e pat lânë. — Sadò i rrethuëmun prejë mjerimesh, per t'mramen herë u thye kahë ushtrija nnimtare, edhè e kshilloj qi t' shkote n' shpii, e t' rrite gadi me i dalë zot atdheut nner tjera rreziqe, se per vedi e Spartanët nuk kishte dhimë qi do t' jitëshin n' luftë, masi ishte detyra qi u urdhnote, me i lânë eshtnat n' fushë t' trimave per dashtnii t' atdheut e per nnigiesë t' zakoneve t' Spartës. —

Ushtrija nnimtare met e habitun n' trimnii e zëmer t' Spartanve, e me lot per faqe e la fushen e u pan me Leoniden. — Me faqe t' zezë! — Porsè nuk u zhburrnue krahi tjeter i ushtriis nnimtare, qi perbâhej prejë dyqinn vetë Tespezësh, t' priimun prejë Demofilit. Kta burra nuk e panc me udhë, me lâne vetun Leoniden me Spartanët m' at valë luftet, por t' fidhun m' nji besë, dane, a t' tânë m' u shkrii, a t' tânë me pshtue!

Masi e la fushen ushtrija nnimtare, qi ishte kënë mâa n'shumicë, u shkretnue edhè fusha, kû kishin pasë xânë vëtun Spartanët, aq, qi aj grusht Spartanësh e e Tespezësh qi patne metë daushin si kaçubë n' at fushë; e me at grimë zëmret qi u pat metë, u bânc gadi me pritë turrin e kulshedres n'Persii, qi t'vîte me fâa barkun e ûnshem n' Spartanët!

Saa rrishin tuj pergiue ushtriin e Persiis, i dha zêmer vedit Leonida, edhè nji herë i lshoj syyt t'mushun me lot mii Spartanët e vet t' dashtun e mii Tespezt; e tuj paa do petrita djelmsh qi i rrishin brîi, e tuj mênnuc se mas do kohë s' do t' ishin mâa nner t' gjallët, i thekun n' zêmer prejë dhimet, i kshilloj qi t' u ktheshin nner shpija. — Kuur çili gojen e vet njâni e i tha: « O Priis i dashtun, atdheu m'urdhnon qi t' jes ktu. » — Tjetri ja priti: « Ktû do t' a maroj jeten t' ême per t' dalunzot e per dashtniâ t'atdheut. » — I treti foli: « Nneri te e mramja pikë t' gjakut, do t' luftoj per lirii t' atdheut. » — S' ngjati e u dha zâni i luftës. U nneshen anmiqt, e permasi e shkmesne ushtrien Persjane trimat e Spartës, e t'dy vllazent e Ksersit, qi nnofine n'luftë, i çuëne ke t' parët, s' mramit u knnoj qyqja edhë Spartanve! Met Leonida me Spartanët! E njomne me gjak t' vet plângun e vet, atdheen e vet! At dhee, qi u kan pasë lânë n' porosii t' parët, qi mos t' a kurseshin gjakun e jeten kuur do t' ja u lypte nevoja e atdheut: Bashkë me Spartanët met edhë Demofili me Tespezët, t' cillët e majtne besen e burrnisht digne paa u raa n' dorë Persianve! —

I lum aj dhee e fatbardhë njaj komë qi i qeshë fati i mirë me pasë ksi trimash n' vënn t' vet!

Leonida kje i njimënnti biir i atdheut, e i njimënnti vllaa i komit t' vet.

Saa rrishin tuj pergiue ushtriin e Persiis, i dha zêmer vedit Leonida, edhè nji herë i lshoj syyt t'mushun me lot mii Spartanët e vet t' dashtun e mii Tespezt; e tuj paa do petrita djelmsh qi i rrishin brîi, e tuj mênnuc se mas do kohë s' do t' ishin mâa nner t' gjallët, i thekun n' zêmer prejë dhimet, i kshilloj qi t' u ktheshin nner shpija. — Kuur çili gojen e vet njâni e i tha: « O Priis i dashtun, atdheu m'urdhnon qi t' jes ktu. » — Tjetri ja priti: « Ktû do t' a maroj jeten t' ême per t' dalunzot e per dashtniâ t'atdheut. » — I treti foli: « Nneri te e mramja pikë t' gjakut, do t' luftoj per lirii t' atdheut. » — S' ngjati e u dha zâni i luftës. U nneshen anmiqt, e permasi e shkmesne ushtrien Persjane trimat e Spartës, e t'dy vllazent e Ksersit, qi nnofine n'luftë, i çuëne ke t' parët, s' mramit u knnoj qyqja edhë Spartanve! Met Leonida me Spartanët! E njomne me gjak t' vet plângun e vet, atdheen e vet! At dhee, qi u kan pasë lânë n' porosii t' parët, qi mos t' a kurseshin gjakun e jeten kuur do t' ja u lypte nevoja e atdheut: Bashkë me Spartanët met edhë Demofili me Tespezët, t' cillët e majtne besen e burrnisht digne paa u raa n' dorë Persianve! —

I lum aj dhee e fatbardhë njaj komë qi i qeshë fati i mirë me pasë ksi trimash n' vënn t' vet!

Leonida kje i njimënnti biir i atdheut, e i njimënnti vllaa i komit t' vet.

Leonida ju turr luftës si miza paa krye, e psc? a pat nnoj qellim? nnoshta qellimin e fitimit, t' nnerës e t' lumniis, a t' zânit e ëmnit t' madh qi do t' a lëte mas vedit n' jetë? — Jo, qellimi i Leonidës kaa kënë tjeter; kje mâa i madhnueshem; qellimi i tii kje lirija, nnera e lumnija e atdheut! — Dashtnija e atdheut edhè e komit e kaa shtyy me luftue e me derdhë gjakun e vet!

Trimnija e Leonidës, u shtîni tuten e mneren Persjanve, e m'nji hov i trimnoj edhè atdhetarët tjerë, qi me nnîmë t' zânit t' Leonidës xûne me vûu n'shagate ushtriën e Persiis. — Gjaku i Leonidës e i trimave t' Spartës i bashkoj edhè i vllaznoj Grekët tjerë! — A e ngiatne luften Persianët mas dekës s' Leonidës? T' hutuëmun, e t' mârrun mênnç prejë hovit t' rrebët qi diftoj Leonida, Persjanët nuk u trimnuën mâa me ja hii luftës, tuj drashtun qi mos t' nneshëshin persrii m' nnoj gozhdë. Ky shkak kje, qi e bâni Ksersin me shkrehë luften me at komë. Ashtû Grekija met e lirë edhè e patrazuëme prejë Persjanësh prejë se u ushtote n' vesh ëmni i Leonidës!

A shifni, praa, se ç' zâa e ëmen i prûni komit t' vet nji nieri? Leonida, i biri i njasajë çerdhes s' fatosave, ja nnali hovin ushtriis Persjane edhè mas dekës. Ushtrija Persiane u pakue n' zêmer prejë tutës s'ëmnit t'Spartanit, e per ket pûnë ju shporr Grekiis, e me njimii faqe t' zeza dredhuene n' vênn t' vet.

Leonida ju turr luftës si miza paa krye, e psc? a pat nnoj qellim? nnoshta qellimin e fitimit, t' nnerës e t' lumniis, a t' zânit e ëmnit t' madh qi do t' a lëte mas vedit n' jetë? — Jo, qellimi i Leonidës kaa kënë tjeter; kje mâa i madhnueshem; qellimi i tii kje lirija, nnera e lumnija e atdheut! — Dashtnija e atdheut edhè e komit e kaa shtyy me luftue e me derdhë gjakun e vet!

Trimnija e Leonidës, u shtîni tuten e mneren Persjanve, e m'nji hov i trimnoj edhè atdhetarët tjerë, qi me nnîmë t' zânit t' Leonidës xûne me vûu n'shagate ushtriën e Persiis. — Gjaku i Leonidës e i trimave t' Spartës i bashkoj edhè i vllaznoj Grekët tjerë! — A e ngiatne luften Persianët mas dekës s' Leonidës? T' hutuëmun, e t' mârrun mênnç prejë hovit t' rrebët qi diftoj Leonida, Persjanët nuk u trimnuën mâa me ja hii luftës, tuj drashtun qi mos t' nneshëshin persrii m' nnoj gozhdë. Ky shkak kje, qi e bâni Ksersin me shkrehë luften me at komë. Ashtû Grekija met e lirë edhè e patrazuëme prejë Persjanësh prejë se u ushtote n' vesh ëmni i Leonidës!

A shifni, praa, se ç' zâa e ëmen i prûni komit t' vet nji nieri? Leonida, i biri i njasajë çerdhes s' fatosave, ja nnali hovin ushtriis Persjane edhè mas dekës. Ushtrija Persiane u pakue n' zêmer prejë tutës s'ëmnit t'Spartanit, e per ket pûnë ju shporr Grekiis, e me njimii faqe t' zeza dredhuene n' vênn t' vet.

Nuk bân luftë shumica e ushtriis, por besa e bashkimi! —

§. VII.

Vllazen, mos t' i napim shkak atdheut t' ânkohet m' nee! Mos t'ja trazojmë at zêmer t'ânuel, e mos t'a lâmë nner dnesë e fshâmë!

Atdheu, kjo nânë e dashtun nuk i turret kuëj m' grusht a me dorë t'armatisun! N'i raftë per spysh se djelmt e sajë kan dredhue prejë shtekat t' marë, ajo ânkohet, porsë i mjeri aj, permii t' cillin biin nâmët e saja!

Qe ç' farë ânkimesh bân kjo nânë permii atà qi ja trazojnë zêmren:

— Ç' dobii pata prejë t'gjith atii mûnnit qi hoqa mje qi i mkâma t' bijt e mii?! Une i leva, e mizorët m' i hjekin jetet; une i mkâma, e kta m' ja u shkurtojnë kâmët; une i msova e i sdrita, e kta m' i pshtjellin n' futë; i vadita n' besë, e atà m'duëlne trathtare! Gjith ky nurpshim! gjith ky shemtim nner bijt e mii! Zêmren m' a grimcuëne, syjt m' i perthane, e m' i verbuëne prejë fotësh! e m' thrrasin nânë?!

Kini dhimë per mue, o djelm t' paa besë! Kini dhimë per t' uu vllaxen, o djelm gjaksorë!

A nuk jeni tuj m' paa se m' ç' kamë m' keni prûu!? A ju kaa raa hija syve qi s' shifni erenimin

Nuk bân luftë shumica e ushtriis, por besa e bashkimi! —

§. VII.

Vllazen, mos t' i napim shkak atdheut t' ânkohet m' nee! Mos t'ja trazojmë at zêmer t'ânuel, e mos t'a lâmë nner dnesë e fshâmë!

Atdheu, kjo nânë e dashtun nuk i turret kuëj m' grusht a me dorë t'armatisun! N'i raftë per spysh se djelmt e sajë kan dredhue prejë shtekat t' marë, ajo ânkohet, porsë i mjeri aj, permii t' cillin biin nâmët e saja!

Qe ç' farë ânkimesh bân kjo nânë permii atà qi ja trazojnë zêmren:

— Ç' dobii pata prejë t'gjith atii mûnnit qi hoqa mje qi i mkâma t' bijt e mii?! Une i leva, e mizorët m' i hjekin jetet; une i mkâma, e kta m' ja u shkurtojnë kâmët; une i msova e i sdrita, e kta m' i pshtjellin n' futë; i vadita n' besë, e atà m'duëlne trathtare! Gjith ky nurpshim! gjith ky shemtim nner bijt e mii! Zêmren m' a grimcuëne, syjt m' i perthane, e m' i verbuëne prejë fotësh! e m' thrrasin nânë?!

Kini dhimë per mue, o djelm t' paa besë! Kini dhimë per t' uu vllaxen, o djelm gjaksorë!

A nuk jeni tuj m' paa se m' ç' kamë m' keni prûu!? A ju kaa raa hija syve qi s' shifni erenimin

t' êm ?! M'keni molisë, m' keni shkretnue! — Vaji e brima, gercnimi e kercëlimi i dhamve, t' shame e t' qestisuna, e gjith e zeza qi mûnn t' permenmohet n' prêhen t' êm âsht Ishue! Thekni-u n' zêmer per ket nânë, e cilla digjet e pervlohet per juu, o djelm t' pazêmer!

Posë ânkimesh e t' nâmunash qi i shkrepë atdheu kunnra djelmsh t' pabesë, edhè natyra marë mnerohet mii tà.

Djelm t' pabesë, e gjaksorë, djelm biramela e cuba qi jetojnë n' prêhen t' atdheut, jânë fati i zii i ktii, jânë korija e ênnit t' onë nner spyt e botës! Prohë, atdhee, n' rafsh m' asi djelmsh qi jânë rrênimi i jot, i komit, i besimit edhè i shoqniis!

Atdhedashtnija e vertetë, âsht nji dashtnii e posaçme qi do t' a kena nnaj at vênn, kû kena lee; e kjo pshtetet n' t' perkujdesunit e s' mirës, kahë ato pûnë qi ja sjellin gazmênnin e knaqen, e qi ja majnë larg ç' do rrezik. Gazmênni e knâqa, edhè e prucjtmja e rreziqeve, i vjen atdheut, n' kjoftë se u pergjegjena detyrave qi na majnë n' dashtnii t' nnermjevesâhme e qi na shtyyn n' dashtnii nnaj t' Bukurin e qiellës. —

Perkorja, drejtnija, nierzija jânë trii pûnë qi kush mos t' i keet, aj s' mûnnet me kênë as bestari i mirë as atdhetari i vertetë.

t' êm ?! M'keni molisë, m' keni shkretnue! — Vaji e brima, gercnimi e kercëlimi i dhamve, t' shame e t' qestisuna, e gjith e zeza qi mûnn t' permenmohet n' prêhen t' êm âsht Ishue! Thekni-u n' zêmer per ket nânë, e cilla digjet e pervlohet per juu, o djelm t' pazêmer!

Posë ânkimesh e t' nâmunash qi i shkrepë atdheu kunnra djelmsh t' pabesë, edhè natyra marë mnerohet mii tà.

Djelm t' pabesë, e gjaksorë, djelm biramela e cuba qi jetojnë n' prêhen t' atdheut, jânë fati i zii i ktii, jânë korija e ênnit t' onë nner spyt e botës! Prohë, atdhee, n' rafsh m' asi djelmsh qi jânë rrênimi i jot, i komit, i besimit edhè i shoqniis!

Atdhedashtnija e vertetë, âsht nji dashtnii e posaçme qi do t' a kena nnaj at vênn, kû kena lee; e kjo pshtetet n' t' perkujdesunit e s' mirës, kahë ato pûnë qi ja sjellin gazmênnin e knaqen, e qi ja majnë larg ç' do rrezik. Gazmênni e knâqa, edhè e prucjtmja e rreziqeve, i vjen atdheut, n' kjoftë se u pergjegjena detyrave qi na majnë n' dashtnii t' nnermjevesâhme e qi na shtyyn n' dashtnii nnaj t' Bukurin e qiellës. —

Perkorja, drejtnija, nierzija jânë trii pûnë qi kush mos t' i keet, aj s' mûnnet me kênë as bestari i mirë as atdhetari i vertetë.

§. VIII.

Veshtroni, o vllazen, kto pak t' thânuna t' atyne burrave, t'cillve u kaa pasë flakrue zëmra n'dashtnii t'atdheut, tuj shpnesue se do t'na i ngrofin zëmrat edhë nee Shqyptarve, qi jena aq t' ftofët kahë vënni i t' Parve, kahë Shqypnija e jonë.

1.

» Prinnja jânë t' dashtë, fmija, gjinnija e dashamirët jânë t' dashtë, porsë t' gjitha kto dashtnii dashtnija e atdheut, n' vedi i permledhë. » (94) —

2.

T' gjith atà qi kan me i dalë zot, kan me ruëjt e kan me madhnue atmen e vet, jeta e lumniis s'amshueshme i pret. » (95.) —

3.

«Atà burra qi kan nnrrue jetë per ngajë t' atdheut, posë qi janë lânna e madhnueshme n' gojë t' kuvënntarve, por edhë atà vetë na duken teper t' lumnuëshem. » (96.) —

4.

«Si na knâqet zëmra n' t' mirat qi na i nep atdheu, ashtû nuk do t' na shknâqet n' kjoftë se na qet pûna me hjekë nnoj mûnnë per të. » (97.) —

5.

«Sënni i âmel e i bukur me metë n' luftë per atdhee e t' liir me i lânë mas vedit t'dashtunen grue

§. VIII.

Veshtroni, o vllazen, kto pak t' thânuna t' atyne burrave, t'cillve u kaa pasë flakrue zëmra n'dashtnii t'atdheut, tuj shpnesue se do t'na i ngrofin zëmrat edhë nee Shqyptarve, qi jena aq t' ftofët kahë vënni i t' Parve, kahë Shqypnija e jonë.

1.

» Prinnja jânë t' dashtë, fmija, gjinnija e dashamirët jânë t' dashtë, porsë t' gjitha kto dashtnii dashtnija e atdheut, n' vedi i permledhë. » (94) —

2.

T' gjith atà qi kan me i dalë zot, kan me ruëjt e kan me madhnue atmen e vet, jeta e lumniis s'amshueshme i pret. » (95.) —

3.

«Atà burra qi kan nnrrue jetë per ngajë t' atdheut, posë qi janë lânna e madhnueshme n' gojë t' kuvënntarve, por edhë atà vetë na duken teper t' lumnuëshem. » (96.) —

4.

«Si na knâqet zëmra n' t' mirat qi na i nep atdheu, ashtû nuk do t' na shknâqet n' kjoftë se na qet pûna me hjekë nnoj mûnnë per të. » (97.) —

5.

«Sënni i âmel e i bukur me metë n' luftë per atdhee e t' liir me i lânë mas vedit t'dashtunen grue

e fmii, me shpii e pasunii. » (98.) —

6.

« N' kjofte se t' salvon atdheu edhè paa rrugë, vênia drynin gojës, e baaj. » (99.) —

7.

« Pûna e âmel edhè e nnershme âsht me dekë per atdhee. » (100.) —

8.

« Aj qi des per atdhee, mâa shum i rrogon n'at ditë, se kaa kênë i rrogue gjith jeten e vet.. » (101.) –

9.

« Dashtnija e atdheut rrjedhë prejë natyret, e âsht mâa e âmel se ômni i atdheut. » (102.) —

10.

» Mûnni qi hiqet per dashtnii t' atdheut, âsht nji nner mâa t' mdhajt virtyte qi mrrîin me i bâa nieri.» (103.) —

11,

« Kûdo qi t' nnollish, m' e' do kâmë qi t' jeesh i rritun, nën t' ciilin do flamur qi t' gjinnesh atdheut mûnn t'i rrogojsh » (e me kênë dobija e tii, veç n' mos daç). (104) —

12.

« Nji giptetas gjith herë gabon, atdheen veças e vedin veças tuj majtë; n'repii me nnêjtë aj, âsht n' detyrë, atii qi i gerenohet, hovin me ja nnâlë. — E kuur derdhë mûnnin e gjakun per të, kurrgjâa prejë vedit

e fmii, me shpii e pasunii. » (98.) —

6.

« N' kjofte se t' salvon atdheu edhè paa rrugë, vênia drynin gojës, e baaj. » (99.) —

7.

« Pûna e âmel edhè e nnershme âsht me dekë per atdhee. » (100.) —

8.

« Aj qi des per atdhee, mâa shum i rrogon n'at ditë, se kaa kênë i rrogue gjith jeten e vet.. » (101.) –

9.

« Dashtnija e atdheut rrjedhë prejë natyret, e âsht mâa e âmel se ômni i atdheut. » (102.) —

10.

» Mûnni qi hiqet per dashtnii t' atdheut, âsht nji nner mâa t' mdhajt virtyte qi mrrîin me i bâa nieri.» (103.) —

11,

« Kûdo qi t' nnollish, m' e' do kâmë qi t' jeesh i rritun, nën t' ciilin do flamur qi t' gjinnesh atdheut mûnn t'i rrogojsh » (e me kênë dobija e tii, veç n' mos daç). (104) —

12.

« Nji giptetas gjith herë gabon, atdheen veças e vedin veças tuj majtë; n'repii me nnêjtë aj, âsht n' detyrë, atii qi i gerenohet, hovin me ja nnâlë. — E kuur derdhë mûnnin e gjakun per të, kurrgjâa prejë vedit

s' âsht tuj ja falë, por shkaf i detyron po ja kthen.» (185.) —

13.

« Aj qi don me i rrogue atdheut si e lypë pûna, do t'gjindet gadi me dhânë jeten e vet per të.» (106.) –

14.

«Dora kunnra atdheut, s' do çue kurr.» (107.) —

15.

« O atdhee, atdhee! i zëmrave qi t' donë jee kushti e nnisija e parë.» (108.) —

16.

« Per me pshtue atdheen qi hjekë (i rrethue prejë rreziqesh), t' gjitha shtiqet jânë t' lira, kuur t' a lypë nevoja..» (109.) —

17.

« Dobija e madhe i vjen atdheut kuur t' gjinnnen asi burrash zëmrakë, qi me trimnii t' veta e lânë mrapa zânin e mirë, persë trimniit e tyne jesin per pasqyrë atdhetarve tjerë.» (110.) —

18.

« As dija, as fati i mirë, as kurrnji sënn tjeter nuk mûnnet me ja rritë zânin nierit, po s' pat dashtnii nnaj atdheen e vet.» (111.) —

19.

« O atdhee! o atdhee i dashtun, dheu i lum! N' prëhen t' ânn jeta m' pertrihet, zëmra m' bredhë (prejë gazmënnit). — Ti jee djepi i jonë m' tyy jânë rrâjët e t' kënunit t' onë.» (112)

s' âsht tuj ja falë, por shkaf i detyron po ja kthen.» (185.) —

13.

« Aj qi don me i rrogue atdheut si e lypë pûna, do t'gjindet gadi me dhânë jeten e vet per të.» (106.) –

14.

«Dora kunnra atdheut, s' do çue kurr.» (107.) —

15.

« O atdhee, atdhee! i zëmrave qi t' donë jee kushti e nnisija e parë.» (108.) —

16.

« Per me pshtue atdheen qi hjekë (i rrethue prejë rreziqesh), t' gjitha shtiqet jânë t' lira, kuur t' a lypë nevoja..» (109.) —

17.

« Dobija e madhe i vjen atdheut kuur t' gjinnnen asi burrash zëmrakë, qi me trimnii t' veta e lânë mrapa zânin e mirë, persë trimniit e tyne jesin per pasqyrë atdhetarve tjerë.» (110.) —

18.

« As dija, as fati i mirë, as kurrnji sënn tjeter nuk mûnnet me ja rritë zânin nierit, po s' pat dashtnii nnaj atdheen e vet.» (111.) —

19.

« O atdhee! o atdhee i dashtun, dheu i lum! N' prëhen t' ânn jeta m' pertrihet, zëmra m' bredhë (prejë gazmënnit). — Ti jee djepi i jonë m' tyy jânë rrâjët e t' kënunit t' onë.» (112)

20.

» Shqiperi! ti m'ep nneer, m'ep êmnin Shqiptaar,
Zêmren ti m'a gatove, plot me dëshirë dhe me zjaar.
Shqiperi! o mëma ime! nnonsë jarrë i mërguaar,
Dashurinë t'ânne zêmra s'e kaa haruaar! (113.)»

— Ven' oroe, o atdhetaar vllaa, atdhedashtniën e perflakshme qi do t' a keet sejcilli Shqyptaar mnaj atdheen e vet, sikursë do t' a keet pasë edhë zêmra e ktii atëdhetarit, qi kaa mrrîit, n' kto pak fjalë, me i qitë per fushë t' gjitha nnisiit e zêmres t' vet.

21.

» N' tyy mênnoj kuur agon drita,
Kuur bylbyli mâllshem knaon,
N' tyy mênnoj kuur soset dita,
Terri boten kuur e mlon!

. . . . . .

Paa tyy lules s'm'i vjen era,
Paa tyy pêma fryt nuk m' bjën;
Mue paa tyy nuk m' del prênnvera,
Paa tyy diëlli nuk m' shkelxên.

Deer saa t' mûnnem me ligjrue,
E saa gjallë me frymë un jâm,
Kurr Shqypnii, s' kam me t' harrue,
Edhë n'vorr me t' permênn kam! » (114.) —

Qe, saa fjalë t'uurta kena prejë t' Parësh, se saa do t' duhet atdheu, e shka âsht vënni i hüej.

»I mjerë kush del prejë çerdhes s' vet. »

20.

» Shqiperi! ti m'ep nneer, m'ep êmnin Shqiptaar,
Zêmren ti m'a gatove, plot me dëshirë dhe me zjaar.
Shqiperi! o mëma ime! nnonsë jarrë i mërguaar,
Dashurinë t'ânne zêmra s'e kaa haruaar! (113.)»

— Ven' oroe, o atdhetaar vllaa, atdhedashtniën e perflakshme qi do t' a keet sejcilli Shqyptaar mnaj atdheen e vet, sikursë do t' a keet pasë edhë zêmra e ktii atëdhetarit, qi kaa mrrîit, n' kto pak fjalë, me i qitë per fushë t' gjitha nnisiit e zêmres t' vet.

21.

» N' tyy mênnoj kuur agon drita,
Kuur bylbyli mâllshem knaon,
N' tyy mênnoj kuur soset dita,
Terri boten kuur e mlon!

. . . . . .

Paa tyy lules s'm'i vjen era,
Paa tyy pêma fryt nuk m' bjën;
Mue paa tyy nuk m' del prênnvera,
Paa tyy diëlli nuk m' shkelxên.

Deer saa t' mûnnem me ligjrue,
E saa gjallë me frymë un jâm,
Kurr Shqypnii, s' kam me t' harrue,
Edhë n'vorr me t' permênn kam! » (114.) —

Qe, saa fjalë t'uurta kena prejë t' Parësh, se saa do t' duhet atdheu, e shka âsht vënni i hüej.

»I mjerë kush del prejë çerdhes s' vet. »

» Din luga shka kaa vegshi. »
» Prejë kalit t' huëj sdryp n' ujë. »
« Kpuca e huëj t' a vret kâmen .» — « Guri n' vënn t' vet peshon mâa rânnë.» — «Vënnin e huëj e levdosha, por mrënna mos i vofsha. » — « Kali i huej t' lshon n' baltë. » (115.) —

* * *

O atdhee, ëmni i dashtun, qi gjith saa herë t'permënnet xëmra jet e ânshme! Atdhee, vënn i lumnuëshem, kû leem, kû jetojmë e kû i kena mâa t'dashtunit n'jeet! — N'prëhen t'ânn âsht tata, nâna, vllazen e motra, gjinija e dashamirë e t' gjith atà qi u vlon nji gjak me nee! Vënni i shuguruc me gjak t' Parve t' onë, t' cillët, s' e patne kurspe jeten e gjakun per t' dalun zot t' drejtave t' atdheut e t' komit t' onë. Detyra na shtyyn edhë nee, me i dalë zot me fuqii t' bashkuëmc. — T'a sdrisim e t'a duëm komin t' onë, o vllazen t' dashtun! — Mos t' na vinë marre me u rrfye t' bijt e kuëj jena!.... Atdheu i jonë âsht mje kû hapet, e mje m' at skâj kû flitet e dashtuna giûha e jonë!

O atdhee i dashtun, u nnëzët edhë u pervlofte zëmra e ëme per tyy! — Ëmni i jot u thadrofte n' zëmra t' tânë Shqyptarve!

« Ti qi ja kalle flaken diëllit
E i shestove rrathët e qiëllit,

» Din luga shka kaa vegshi. »
» Prejë kalit t' huëj sdryp n' ujë. »
« Kpuca e huëj t' a vret kâmen .» — « Guri n' vënn t' vet peshon mâa rânnë.» — «Vënnin e huëj e levdosha, por mrënna mos i vofsha. » — « Kali i huej t' lshon n' baltë. » (115.) —

* * *

O atdhee, ëmni i dashtun, qi gjith saa herë t'permënnet xëmra jet e ânshme! Atdhee, vënn i lumnuëshem, kû leem, kû jetojmë e kû i kena mâa t'dashtunit n'jeet! — N'prëhen t'ânn âsht tata, nâna, vllazen e motra, gjinija e dashamirë e t' gjith atà qi u vlon nji gjak me nee! Vënni i shuguruc me gjak t' Parve t' onë, t' cillët, s' e patne kurspe jeten e gjakun per t' dalun zot t' drejtave t' atdheut e t' komit t' onë. Detyra na shtyyn edhë nee, me i dalë zot me fuqii t' bashkuëmc. — T'a sdrisim e t'a duëm komin t' onë, o vllazen t' dashtun! — Mos t' na vinë marre me u rrfye t' bijt e kuëj jena!.... Atdheu i jonë âsht mje kû hapet, e mje m' at skâj kû flitet e dashtuna giûha e jonë!

O atdhee i dashtun, u nnëzët edhë u pervlofte zëmra e ëme per tyy! — Ëmni i jot u thadrofte n' zëmra t' tânë Shqyptarve!

« Ti qi ja kalle flaken diëllit
E i shestove rrathët e qiëllit,

Ti prejë eshtnash t' ngratë Shqyptarve
Qi bãan deken per dhee t' Parve.
Bân sod t' bijnë fatosa t' rii
T' cillët nji troc t' ksajë Shqypnii
Mos t' a lshojnë nner thoj t' pangfishem
. . . . . nnierzve t' mniishem ! » (116.)
Nji atdhetarit t' ftofët :

« N' maje t' malit aj dimnofte,
Raftë bora edhè e mloftë
Raftë shiu edhè e sbloftë
Raftë breshni e coptoftë ! » (117)

BKSH

Ti prejë eshtnash t' ngratë Shqyptarve
Qi bãan deken per dhee t' Parve.
Bân sod t' bijnë fatosa t' rii
T' cillët nji troc t' ksajë Shqypnii
Mos t' a lshojnë nner thoj t' pangfishem
. . . . . nnierzve t' mniishem ! » (116.)
Nji atdhetarit t' ftofët :

« N' maje t' malit aj dimnofte,
Raftë bora edhè e mloftë
Raftë shiu edhè e sbloftë
Raftë breshni e coptoftë ! » (117)

BKSH

PJESË E KATËRT

Giuha.

Shtylla e nsojtoreve t' Shqypnís t' jetë giuha Shqype:

« Atdheu e giuha, mënnimi e fjala, fjala e jeta, jânë trii sënne qi i lidhë nji varg, e njâna paa tjetren s' mûnnet me pasë t' gjallët. »

(E. De-Amicis.)

Trashigim mas trashigimit qi skatragjyshat u kan lânë stregjyshave, stregjyshat gjyshave e kta atënve t' onë, atënt t' onë neve, e nâ nipave, e dorë mas doret, brëz mas brëzit, shiten, nnrohen, blehen e sterblehen. — Shpijat kû kena lee nnoshta jânë rrênue, e n' vënn t' tyne jânë trajtue t' reja, e ashtû t' thona per gjithshkaf —

Nysh, gjithshkaf vjen e shkon, nnrohet e shnnrrohet, shitet e blehet: nji gjâa sënn âsht, qi nuk mûnn t' blehet, nuk shitet e nuk nnrrohet; nji sënn âsht, qi do t'ruhet si nji gurë i çmue, do t'ruhet si nji dhântii

PJESË E KATËRT

Giuha.

Shtylla e nsojtoreve t' Shqypnís t' jetë giuha Shqype:

« Atdheu e giuha, mënnimi e fjala, fjala e jeta, jânë trii sënne qi i lidhë nji varg, e njâna paa tjetren s' mûnnet me pasë t' gjallët. »

(E. De-Amicis.)

Trashigim mas trashigimit qi skatragjyshat u kan lânë stregjyshave, stregjyshat gjyshave e kta atënve t' onë, atënt t' onë neve, e nâ nipave, e dorë mas doret, brëz mas brëzit, shiten, nnrohen, blehen e sterblehen. — Shpijat kû kena lee nnoshta jânë rrênue, e n' vënn t' tyne jânë trajtue t' reja, e ashtû t' thona per gjithshkaf —

Nysh, gjithshkaf vjen e shkon, nnrohet e shnnrrohet, shitet e blehet: nji gjâa sënn âsht, qi nuk mûnn t' blehet, nuk shitet e nuk nnrrohet; nji sënn âsht, qi do t'ruhet si nji gurë i çmue, do t'ruhet si nji dhântii

e posaçme e Perendis, e si nji trashigim i t' Parve t' onë, qi nuk i pergitet nji tjeter n' jetë - per nec -; dó t'ruhet si drita e synit. Kjo dhântii e madhnuëshme, ky trashigim i paçmuëshem i t' parve t' onë, âsht

Giuha Shqype!

Saa mûnn t' mënnohet diëlli paa drite, aq mûnn t' mënnohet komi paa giuhë! —

§. I.

Shëji i paar i jetës s' onë gjytetnore fillon me t' liruëmit t' giuhës s' onë n' t' folun. —

Nji foshnje qi s' kaa çilë gojen e vet nenë n't'folun, goja e sajë mamaçe nuk munn t' na shkakoje nnoj gzim, masi aj sënn qi na perket zëmren âsht fjala e gojës; e kuur t' filloje me folë, atëhere, mûnn t' thona, se fillon jeta per të, e knaqa per nec.

Lum e lum, se saa i kânnshem âsht kerthïni qi ja mrrïin asajë ditë! — Ftyra e tii t'ânë gaz, syyt e tii m' mnyrë t' vetimës xhixhillojnë, e ato duërt e njoma i shtrïin pa-prâa kahë prïnnja e gjinnja e shpïis, tuj lypë — si me thânë — nnimë preje sïsh, e rreket, me saa fuqii qi kaa me ato gjymtyrë t' pa shfilluëme, per me mujtë me qitë gojet at dishiir qi i pushon

e posaçme e Perendis, e si nji trashigim i t' Parve t' onë, qi nuk i pergitet nji tjeter n' jetë - per nec -; dó t'ruhet si drita e synit. Kjo dhântii e madhnuëshme, ky trashigim i paçmuëshem i t' parve t' onë, âsht

Giuha Shqype!

Saa mûnn t' mënnohet diëlli paa drite, aq mûnn t' mënnohet komi paa giuhë! —

§. I.

Shëji i paar i jetës s' onë gjytetnore fillon me t' liruëmit t' giuhës s' onë n' t' folun. —

Nji foshnje qi s' kaa çilë gojen e vet nenë n't'folun, goja e sajë mamaçe nuk munn t' na shkakoje nnoj gzim, masi aj sënn qi na perket zëmren âsht fjala e gojës; e kuur t' filloje me folë, atëhere, mûnn t' thona, se fillon jeta per të, e knaqa per nec.

Lum e lum, se saa i kânnshem âsht kerthïni qi ja mrrïin asajë ditë! — Ftyra e tii t'ânë gaz, syyt e tii m' mnyrë t' vetimës xhixhillojnë, e ato duërt e njoma i shtrïin pa-prâa kahë prïnnja e gjinnja e shpïis, tuj lypë — si me thânë — nnimë preje sïsh, e rreket, me saa fuqii qi kaa me ato gjymtyrë t' pa shfilluëme, per me mujtë me qitë gojet at dishiir qi i pushon

n' zêmer t' vocerr. Gjithsaa hiin e dalin, ky i pret edhë i percjell me atà syy t' kannshem; e me nnollë, se i afrohet kush, kaa m' u sjellë e kaa m' u perdredhë me syy t' ngulë m' të, e kuur t' sholë, se nuk i nnimon m' at mënn t' vet, do t' i afroje gojës s'vet ato duër t' njoma, e me ata gishta t' vocerr kaa me fillue me i rrmuc buzët e gojen, si me dashtë me perdhuni me xjerrë ato fjalë qi rreket me i thânë. — Saa na knaqet zêmra tuj soditun at foshnje qi don me nisë me folë, aq e mâa na shkrîhet, kuur pikë s' parit e qet gojet fjalen, me t' cillen nep shêjet e jetës, t' shoqniis e t' gjytetniis, t' cillave do t' u bâhet pjesë kuur t' rritet.

Une po t' pves o vlaa Shqyptaar, psc i bjën shpiis gjith at gazmênn fjala e kerthînit? e psc gjith aj dishiir m' kerthînin per me qitun gojet at fjalë, e permasi t' a keet thânë nji herë, e nniin tuj e perkthye shpesh e shpesh me nji t' bredhun zêmret?

Oh, dhântii e paçmuëshme e t' Lumit t' jetës! Oh, shpija e prinnja e lume! Atdheu fatbardhë, perse fjala e atii kerthînit âsht shêji i shfillimit t' shises s' tii, si me kohë kaa per t' i vjeftë vedit, shpiis, komit e atdheut, me gjyqjë t' arrsyerhme qi do t' i flasë ajo goic e giûhë! —

n' zêmer t' vocerr. Gjithsaa hiin e dalin, ky i pret edhë i percjell me atà syy t' kannshem; e me nnollë, se i afrohet kush, kaa m' u sjellë e kaa m' u perdredhë me syy t' ngulë m' të, e kuur t' sholë, se nuk i nnimon m' at mënn t' vet, do t' i afroje gojës s'vet ato duër t' njoma, e me ata gishta t' vocerr kaa me fillue me i rrmuc buzët e gojen, si me dashtë me perdhuni me xjerrë ato fjalë qi rreket me i thânë. — Saa na knaqet zêmra tuj soditun at foshnje qi don me nisë me folë, aq e mâa na shkrîhet, kuur pikë s' parit e qet gojet fjalen, me t' cillen nep shêjet e jetës, t' shoqniis e t' gjytetniis, t' cillave do t' u bâhet pjesë kuur t' rritet.

Une po t' pves o vlaa Shqyptaar, psc i bjën shpiis gjith at gazmênn fjala e kerthînit? e psc gjith aj dishiir m' kerthînin per me qitun gojet at fjalë, e permasi t' a keet thânë nji herë, e nniin tuj e perkthye shpesh e shpesh me nji t' bredhun zêmret?

Oh, dhântii e paçmuëshme e t' Lumit t' jetës! Oh, shpija e prinnja e lume! Atdheu fatbardhë, perse fjala e atii kerthînit âsht shêji i shfillimit t' shises s' tii, si me kohë kaa per t' i vjeftë vedit, shpiis, komit e atdheut, me gjyqjë t' arrsyerhme qi do t' i flasë ajo goic e giûhë! —

§· II.

Shka âsht giuha?

Giuha âsht perdorsja e zânit edhè e t' folunit; âsht shtjellsja e mênnimit; âsht rrogesha e nnisijve t' zêmres.

Shka âsht giuha?

Giuha âsht prîsja e marë e nierit edhè e shoqniis; âsht msuêsja e detyrave e t' mârrë e dhânave; âsht diftuêsja e nevojëve t' zêmres.

Shka âsht giuha?

Giuha âsht nji shêj per t' eillin dahena prejë kafshash t' pa arsyêshme tuj folun me arsye.

Shka âsht giuha?

Giuha âsht dhântija mâa e hieshme e mâa e çmuêsme - posë arspes - qi Perennija na kaa falë.

Paa giuhë kishim me kënë t' kalamênnë, t' hutue e t' daam shoqnijet, paa mujtë me nnrrue fjalen e dishirit me t' dashtunt t' onë as me kurrkânn.

Atdheu i jonë vajton e lott i shkojnë rrkajë, kuur shef n' prêhen t' vet njasi dielmsh, qi nuk duên me folë n' giuhë t' vet, e m' u madhnue me ket dhantii t' Madhit t' jetës.

O vllaa atdhetaar, n' kjoftë se njef Perennîin, ti, jo veç qi s' mânnesh, por as nuk guxon me vûu n' lojë e n' shagatë dhântiën e Tii, giûhen t' ânne. Zoti vetë âsht njaj, qi t'a liron gojen e giuhen n' t' fo-

§· II.

Shka âsht giuha?

Giuha âsht perdorsja e zânit edhè e t' folunit; âsht shtjellsja e mênnimit; âsht rrogesha e nnisijve t' zêmres.

Shka âsht giuha?

Giuha âsht prîsja e marë e nierit edhè e shoqniis; âsht msuêsja e detyrave e t' mârrë e dhânave; âsht diftuêsja e nevojëve t' zêmres.

Shka âsht giuha?

Giuha âsht nji shêj per t' eillin dahena prejë kafshash t' pa arsyêshme tuj folun me arsye.

Shka âsht giuha?

Giuha âsht dhântija mâa e hieshme e mâa e çmuêsme - posë arspes - qi Perennija na kaa falë.

Paa giuhë kishim me kënë t' kalamênnë, t' hutue e t' daam shoqnijet, paa mujtë me nnrrue fjalen e dishirit me t' dashtunt t' onë as me kurrkânn.

Atdheu i jonë vajton e lott i shkojnë rrkajë, kuur shef n' prêhen t' vet njasi dielmsh, qi nuk duên me folë n' giuhë t' vet, e m' u madhnue me ket dhantii t' Madhit t' jetës.

O vllaa atdhetaar, n' kjoftë se njef Perennîin, ti, jo veç qi s' mânnesh, por as nuk guxon me vûu n' lojë e n' shagatë dhântiën e Tii, giûhen t' ânne. Zoti vetë âsht njaj, qi t'a liron gojen e giuhen n' t' fo-

lun; drita e Tii t' a sdritë mênnen, e prejë gojës s'vet t' hyjnuëshme ja dha fjalen gojës s'ate. Praa, giuha e fjala e sajë, nuk kjene sennergjue prejë nierit por prejë Zotit. — Giuhët e lînnjes e t' prênnimit, t' jugut e t' verit vetë i Lumi i jetës i kaa falun, e ktii do t'i dihet per nneer.

Kafsha e shtâsa e sejcilli shpênn n' giuhe t' vet e lumnon t' Madhin Zot, e mêrren vesht nnermje-vedi. Sênne frymore e t' pafrymore flasin n' giuhë qi i kaa msue i Gjithdijshmi Perennii, si me thânë:

Hyjt me xhixhillim t' vetin	Pllumi tuj gûngutë
Hâna me at dritë t' sburitme	Korbi » u krrokë
Diëlli me rreze t'flakëta	Turtulli » turrnakë
Qiella me thkjellim t' kânnshem	Pula » kokorizë
Dheu me natyrë t' hiëshme	Zogu » cingrrue
Buçila tuj bûnnue	Cerloj » ciasun
Kroni tuj rrjedhë	Falkoni » fjâfue
Gurra » gurrgullue	Maca » mjaukatë (*2).
Prroska » rrmye (*1).	Gjarpni » fishkllue
Prroni » vrênglluе	Lepri » zingllue.

(*1) Prroska me quriqime (Ëzuzot P. Xarishi.)
(*2) Maca tuj markezë (» » »)

lun; drita e Tii t' a sdritë mênnen, e prejë gojës s'vet t' hyjnuëshme ja dha fjalen gojës s'ate. Praa, giuha e fjala e sajë, nuk kjene sennergjue prejë nierit por prejë Zotit. — Giuhët e lînnjes e t' prênnimit, t' jugut e t' verit vetë i Lumi i jetës i kaa falun, e ktii do t'i dihet per nneer.

Kafsha e shtâsa e sejcilli shpênn n' giuhe t' vet e lumnon t' Madhin Zot, e mêrren vesht nnermje-vedi. Sênne frymore e t' pafrymore flasin n' giuhë qi i kaa msue i Gjithdijshmi Perennii, si me thânë:

Hyjt me xhixhillim t' vetin	Pllumi tuj gûngutë
Hâna me at dritë t' sburitme	Korbi » u krrokë
Diëlli me rreze t'flakëta	Turtulli » turrnakë
Qiella me thkjellim t' kânnshem	Pula » kokorizë
Dheu me natyrë t' hiëshme	Zogu » cingrrue
Buçila tuj bûnnue	Cerloj » ciasun
Kroni tuj rrjedhë	Falkoni » fjâfue
Gurra » gurrgullue	Maca » mjaukatë (*2).
Prroska » rrmye (*1).	Gjarpni » fishkllue
Prroni » vrênglluе	Lepri » zingllue.

(*1) Prroska me quriqime (Ëzuzot P. Xarishi.)
(*2) Maca tuj markezë (» » »)

Lumi	tuj krisë	Qëni	tuj lehë
Liqëni	» ushtue	Dhija	» vekrrue
Deeti	» vlue	Delja	» blegrue
Gjethi	» zhablluc	Skilja	» u kîzë = skithe
Mali	» shunglluc	Uku	» luruc
Eera	» fryp	Derri	» hûngrruc
Bleta	» zukatë	Kau	» u berlykë = buluritë

E tjera.

Sejcilla ksosh, praa, kaa fjalen e giûhës s' vet! Mûnn t' mârrim per tregim edhè Shkrimin Shëjt, kû gjâjmë n' shum vênne qi Parafolsat e Perenniis natpren marë e grishëshin per me lumnue e me urue Zotin e rrazullimit n' giuhë t' sajë. Danieli Parafolës (k. III.) i thrret Ênjuit e qiellës, me lumnue Zotin n'giuhë t'yne; thrret diëllin, hânen, hyjt; brymen e voësen, ziarmin e vapen, dimnin e akullin; boren e ngriesinen; nâten e diten; driten e erresien; rëjen e rrfejen; malet e kodrat, e bimat e dheut; kroje e prrojna, lume e detna, peshqit e detit e zogjt e tokës. — E nieri e perbuzë ket gjâa sënn qi vete Zoti âsht pelqye me ja falë!?

O ju, qi guxoni me ja sjellë shpinen ksajë dhântiis, e per mii kiê me e shaa edhè me e vûu n' gâz, veshtroni, kë po shani kuur t' a shani giuhen e fjalen e sajë:

« Kjo âsht lidhnija e ême me tà, thotë Zoti: Fryma e ême qi âsht m' tyy, e fjalët e mija qi vûna n' gojë t' ânne, nuk do t' hiqen prejë gojes s' ate, as

Lumi	tuj krisë	Qëni	tuj lehë
Liqëni	» ushtue	Dhija	» vekrrue
Deeti	» vlue	Delja	» blegrue
Gjethi	» zhablluc	Skilja	» u kîzë = skithe
Mali	» shunglluc	Uku	» luruc
Eera	» fryp	Derri	» hûngrruc
Bleta	» zukatë	Kau	» u berlykë = buluritë

E tjera.

Sejcilla ksosh, praa, kaa fjalen e giûhës s' vet! Mûnn t' mârrim per tregim edhè Shkrimin Shëjt, kû gjâjmë n' shum vênne qi Parafolsat e Perenniis natpren marë e grishëshin per me lumnue e me urue Zotin e rrazullimit n' giuhë t' sajë. Danieli Parafolës (k. III.) i thrret Ênjuit e qiellës, me lumnue Zotin n'giuhë t'yne; thrret diëllin, hânen, hyjt; brymen e voësen, ziarmin e vapen, dimnin e akullin; boren e ngriesinen; nâten e diten; driten e erresien; rëjen e rrfejen; malet e kodrat, e bimat e dheut; kroje e prrojna, lume e detna, peshqit e detit e zogjt e tokës. — E nieri e perbuzë ket gjâa sënn qi vete Zoti âsht pelqye me ja falë!?

O ju, qi guxoni me ja sjellë shpinen ksajë dhântiis, e per mii kiê me e shaa edhè me e vûu n' gâz, veshtroni, kë po shani kuur t' a shani giuhen e fjalen e sajë:

« Kjo âsht lidhnija e ême me tà, thotë Zoti: Fryma e ême qi âsht m' tyy, e fjalët e mija qi vûna n' gojë t' ânne, nuk do t' hiqen prejë gojes s' ate, as

prejë gojet t' farës s'ate, as prejë gojet s' farët s' farës s' ate, thotë Zoti, ç' me tashti e n' jetë t' jetës. » (*1).

Veshtroni edhë nji cahariq tjeter e t' bînnshem t' lidhniis s' ree:

«E masi u mushne ditt e Rrshajve (Pentekostes), kjene mledhë t' tânë m' nji vënn. E befas u nnie nji kumim prejë qiellet porsi nji zhaurimë e rredët, edhë m' kânnt e mushi shpien ku ishin mnëjë atâ. E u dukne atyne giuhët porsi zjarmi qi u pshtetne permii sejcillin asish; e t' tânë u mushne me Shpirtin (Frymen) Shëjt edhë filluëne me folë n'gjithnnuër giuhësh, porsi Shpirti Shëjt u nepte me ligjirue. E ishin, qi gjallîtshin n' Ieruzalem ludej, nierz bestarë prejë çdo komit nën qiellë. Mas ktii zânit, rrâni sogorija, e met e hutuëme tui nnie kta qi folshin n' giuhë t' sejcillit ksish, e t' tânë u habitshin edhë u bînnshin tuj thânë: Qe kta qi flasin a nuk jânë t' gjith Galilejas? e si â kjo, qi na t' tânë i nnieme kta tuj folë n'giûhë t'onë n' t' cillen kena lee? » (*2).

Giuha e fjala e sajë, praa, nuk kjene kavetue prejë nierit, por prejë Zotit. Masi praa, i Lumi i jetës âsht pelqye me ja u dhânë deri shpênnve t' malit nji mnnyrë giuhet e fjalet, qi t' mërren vesht nner vedi, e t' i napin lavde Atii t' Lumit, saa do t' munnohet nieri, t' cillin e dau prejë sish me nji gojë e giûhë,

(*1.) Izaija Parathânës, k. LIX. 21. —

(*2.) Pûnët e Apostujve, k. II. —

prejë gojet t' farës s'ate, as prejë gojet s' farët s' farës s' ate, thotë Zoti, ç' me tashti e n' jetë t' jetës. » (*1).

Veshtroni edhë nji cahariq tjeter e t' bînnshem t' lidhniis s' ree:

«E masi u mushne ditt e Rrshajve (Pentekostes), kjene mledhë t' tânë m' nji vënn. E befas u nnie nji kumim prejë qiellet porsi nji zhaurimë e rredët, edhë m' kânnt e mushi shpien ku ishin mnëjë atâ. E u dukne atyne giuhët porsi zjarmi qi u pshtetne permii sejcillin asish; e t' tânë u mushne me Shpirtin (Frymen) Shëjt edhë filluëne me folë n'gjithnnuër giuhësh, porsi Shpirti Shëjt u nepte me ligjirue. E ishin, qi gjallîtshin n' Ieruzalem ludej, nierz bestarë prejë çdo komit nën qiellë. Mas ktii zânit, rrâni sogorija, e met e hutuëme tui nnie kta qi folshin n' giuhë t' sejcillit ksish, e t' tânë u habitshin edhë u bînnshin tuj thânë: Qe kta qi flasin a nuk jânë t' gjith Galilejas? e si â kjo, qi na t' tânë i nnieme kta tuj folë n'giûhë t'onë n' t' cillen kena lee? » (*2).

Giuha e fjala e sajë, praa, nuk kjene kavetue prejë nierit, por prejë Zotit. Masi praa, i Lumi i jetës âsht pelqye me ja u dhânë deri shpênnve t' malit nji mnnyrë giuhet e fjalet, qi t' mërren vesht nner vedi, e t' i napin lavde Atii t' Lumit, saa do t' munnohet nieri, t' cillin e dau prejë sish me nji gojë e giûhë,

(*1.) Izaija Parathânës, k. LIX. 21. —

(*2.) Pûnët e Apostujve, k. II. —

jo mamaçe, jo t' paſjalë, por me ſjalë e ſjalë t' arspe-shme! Shtâsët e shpênnt e malit e duën sejcilla at dhântii qi Zoti è natyra ja u fali, e pse nierzt duën m' u bâa mâa t' pamârrëvesht se egersiinat tuj mos dashtë giuhen e vet, giuhen t' arspeshme, qi i Bukuri i qiellës mas mirësiis s'vet u pelqye me ja u dhânun? Shqyptaar vllaa, duëje giuhen t' ânne me nji dashtnii t' perflakëshme, jetò per të e dis per të! —

§. III.

Ç' farë t' mirash e nnerash na sjell giuha?

Tuj kênë nji dhântii e Perenniis giuha, e tuj kênë nji trashigim i t' parve t' onë nner mâa t' kânnshmit, mûnn t' thirret faqja e bardhë e komit, e mûnn t'quhet gurra e dijes.

Giuha âsht rrnesa e komit: nji komë qi nuk madhnohet me giûhë t'vet, atii nuk i vîin gjâa jetesa e mûnn t' njehet nner t' nnrruëm jetet. — Giuha e man komin n' jetë, tuj kênë kjo shëji i paar e i vetmi, me t' cillin dahen komi me komë. — Nji qi nuk e don giuhen e vet, as komin e vet s' e don, gjakun e vet e perbuzë, e prannëj as vedin nuk don. — Nji qi nepet mas msimit t' giuheve t' huëja e t' veten e lên mas shpinet, — sikursë per fat t'zii t' onë, i kena shum ksish n' Shqyptarii t' onë — aj u nep krah

jo mamaçe, jo t' paſjalë, por me ſjalë e ſjalë t' arspe-shme! Shtâsët e shpênnt e malit e duën sejcilla at dhântii qi Zoti è natyra ja u fali, e pse nierzt duën m' u bâa mâa t' pamârrëvesht se egersiinat tuj mos dashtë giuhen e vet, giuhen t' arspeshme, qi i Bukuri i qiellës mas mirësiis s'vet u pelqye me ja u dhânun? Shqyptaar vllaa, duëje giuhen t' ânne me nji dashtnii t' perflakëshme, jetò per të e dis per të! —

§. III.

Ç' farë t' mirash e nnerash na sjell giuha?

Tuj kênë nji dhântii e Perenniis giuha, e tuj kênë nji trashigim i t' parve t' onë nner mâa t' kânnshmit, mûnn t' thirret faqja e bardhë e komit, e mûnn t'quhet gurra e dijes.

Giuha âsht rrnesa e komit: nji komë qi nuk madhnohet me giûhë t'vet, atii nuk i vîin gjâa jetesa e mûnn t' njehet nner t' nnrruëm jetet. — Giuha e man komin n' jetë, tuj kênë kjo shëji i paar e i vetmi, me t' cillin dahen komi me komë. — Nji qi nuk e don giuhen e vet, as komin e vet s' e don, gjakun e vet e perbuzë, e prannëj as vedin nuk don. — Nji qi nepet mas msimit t' giuheve t' huëja e t' veten e lên mas shpinet, — sikursë per fat t'zii t' onë, i kena shum ksish n' Shqyptarii t' onë — aj u nep krah

e u bâhet nnimë anmiqve t'onë, e bashkë me ta rreket per rrênnim t' giuhës, t' atdheut e t' komit.

« Nga giubët e huëja s'mûnn t'mârri nieri msim, as driten e dies si duhet. Giuha e bashkon komin, e nnriton, e xjerrë nga errësija, shpirtin e mënnen ja lartëson, vedin e sbukuron, vetëdien e njohen i lulëzon, vllazninn ja shton, edhè miqesien ja shumon. Giuha e nji komit s' kan t' nnalun as nuk mânn t' nnâlet kurr. At çmim qi t'i napë vedit komi, atë edhè prejë t'huëjsh do t'a presë. — Giuha e jonë edhè dija jânë shum t'nevojshme per nec, e moskënja e giûhës edhè e padija e kanë lânë Shqyptarin mrapa mje m' sod, e nieri i padijshem âsht si drûni i padhënun». (115.) —

§. IV.

Ç' farë detyrash kan Shqyptari nnaj giuhen e t' Parve?

Nji atdhetaar i njimënnët âsht n' detyrë me xânë giuhen e vet me e folë paa gabim, m' u rrekë me giith dije t' mënnes per me e lulzue, me e sbukurue, e me qiruc fjalësh t' hueja. — N' detyrë âsht me e njofte per t' veten! —

Kû lulzon giuha e t' Parve e kû mûnnohen me e qitë n' dritë, jeta e atii komit âsht e lume edhè e âmel!

e u bâhet nnimë anmiqve t'onë, e bashkë me ta rreket per rrênnim t' giuhës, t' atdheut e t' komit.

« Nga giubët e huëja s'mûnn t'mârri nieri msim, as driten e dies si duhet. Giuha e bashkon komin, e nnriton, e xjerrë nga errësija, shpirtin e mënnen ja lartëson, vedin e sbukuron, vetëdien e njohen i lulëzon, vllazninn ja shton, edhè miqesien ja shumon. Giuha e nji komit s' kan t' nnalun as nuk mânn t' nnâlet kurr. At çmim qi t'i napë vedit komi, atë edhè prejë t'huëjsh do t'a presë. — Giuha e jonë edhè dija jânë shum t'nevojshme per nec, e moskënja e giûhës edhè e padija e kanë lânë Shqyptarin mrapa mje m' sod, e nieri i padijshem âsht si drûni i padhënun». (115.) —

§. IV.

Ç' farë detyrash kan Shqyptari nnaj giuhen e t' Parve?

Nji atdhetaar i njimënnët âsht n' detyrë me xânë giuhen e vet me e folë paa gabim, m' u rrekë me giith dije t' mënnes per me e lulzue, me e sbukurue, e me qiruc fjalësh t' hueja. — N' detyrë âsht me e njofte per t' veten! —

Kû lulzon giuha e t' Parve e kû mûnnohen me e qitë n' dritë, jeta e atii komit âsht e lume edhè e âmel!

Pûnë e nneershme edhë e vjefshme âsht me dijt giuhë t' hueja, porsë na duhet m' u rucit qi mos t' na zotnohen zêmres, e mos t' ftofena kahë e jona. — Giuhët e huëja t' i xânë per nevojë t' tregtiis, per *nevojë*, a muerme vesht! e giuhen t' onë t' a xâmë, pse âsht e *jona* e pse na urdhnon natyra! Si na là me t' shkrueme Dorëpraruëmi i Frasherit:

«Giûhen e mêmedheut mësò;
Ajo mûnn te te nnritonje
Edhë te tjera ti kennò
Po atë t' a keesh per zonje!» —

Nji atdhetaar qi nuk vêhet qpshë n' vocrrii me xânë giuhen e vet, e nuk ja thithë rrâjen me at kânnje e shije qi e pat thithë tâmlin e krahnorit t' nânës, atii i huëjtohet giuha, e besà edhë komi e atdheu. — Detyra e jote âsht, o vllaa i dashtun i atdheut t' êm, qi t' a ruëjsh fmiin t' ânne, e saa t' jeet m' kâmë t' vogla, mos t' a lâash me marrë mrapa mslme nner aso msojtoresh, kû nuk xêhet giuha Shqype, persë kaa me i nnollë djalit t' ânn, shka i pat nnollë atii djalit «t' Anzave t' Parnasit!..»

Nner kujdese, mâa i pari kujdes per nji tatë e nânë shqyptaare do t' jeet, qi t' ja xejnë zêmren fmiis s' vet n' dashtnii t' gjuhës s' vênnit, e at hërë kan me mujtë me pritë preje si fatin e mirë. —

Po deshte me ja falë orës s' ligë e ditës s' zezë fmiin t' ânnë, o Shhyptaar, e mos t' ja shofish nneren as ti as komi, dergoje nner msojtore t' huëja saa

Pûnë e nneershme edhë e vjefshme âsht me dijt giuhë t' hueja, porsë na duhet m' u rucit qi mos t' na zotnohen zêmres, e mos t' ftofena kahë e jona. — Giuhët e huëja t' i xânë per nevojë t' tregtiis, per *nevojë*, a muerme vesht! e giuhen t' onë t' a xâmë, pse âsht e *jona* e pse na urdhnon natyra! Si na là me t' shkrueme Dorëpraruëmi i Frasherit:

«Giûhen e mêmedheut mësò;
Ajo mûnn te te nnritonje
Edhë te tjera ti kennò
Po atë t' a keesh per zonje!» —

Nji atdhetaar qi nuk vêhet qpshë n' vocrrii me xânë giuhen e vet, e nuk ja thithë rrâjen me at kânnje e shije qi e pat thithë tâmlin e krahnorit t' nânës, atii i huëjtohet giuha, e besà edhë komi e atdheu. — Detyra e jote âsht, o vllaa i dashtun i atdheut t' êm, qi t' a ruëjsh fmiin t' ânne, e saa t' jeet m' kâmë t' vogla, mos t' a lâash me marrë mrapa mslme nner aso msojtoresh, kû nuk xêhet giuha Shqype, persë kaa me i nnollë djalit t' ânn, shka i pat nnollë atii djalit «t' Anzave t' Parnasit!..»

Nner kujdese, mâa i pari kujdes per nji tatë e nânë shqyptaare do t' jeet, qi t' ja xejnë zêmren fmiis s' vet n' dashtnii t' gjuhës s' vênnit, e at hërë kan me mujtë me pritë preje si fatin e mirë. —

Po deshte me ja falë orës s' ligë e ditës s' zezë fmiin t' ânnë, o Shhyptaar, e mos t' ja shofish nneren as ti as komi, dergoje nner msojtore t' huëja saa

t' jetë m' kâmë t' vogla, e kee me mrrii me pna t' zezen t' ânne: mâa t' parin tyy kaa me t' pasë gjak nner syy, mannej nânen e vet, vllazent e motrat, atdheen e komin e gjuhen e vet. T' vetët kaa me i pasë paçarii, e t' hujët kan me ja vjedhë zëmren. — E ç' nneer kee me mujtë me pritë prejë ksi farë djalit? » Nneren saa lethija, — e dhûnen saa shpija! » (119.) —

N' mos m' besoshi, siellni syyt rreth vedit, e do t' shifni, se m'ç'kâmë e kan prûu djelmnîën Shqyptare giûhët e hueja ..... Per me e kputun, veshtroni Gegë Postripen e dashtun, saa hîëshem e me arsye e theer Shqyptarin e pervarun kahë gjaku e giuha:

» .....

Sot qi Shqyptari baben kaa mohue
Zakonin t' vjeter e Shqyp nuk po flet:
Duket i poshtem .... faret i turpnue
Si aj qi .... nuk di kush kje baba i vet ....
E anofta ky i shkretë
Flet giûhen qi kaa folë .... baba i vertetë ....
Prannëj s' âsht Shqyqtaar
Por âsht si mushku: as kaal as gomaar! » (120.)

§. V.

Sod per sod gjithkush âsht dhânë mas msimit e lulzimit t' giûhës s' vet, e nä a do t' rrimë n' terr

t' jetë m' kâmë t' vogla, e kee me mrrii me pna t' zezen t' ânne: mâa t' parin tyy kaa me t' pasë gjak nner syy, mannej nânen e vet, vllazent e motrat, atdheen e komin e gjuhen e vet. T' vetët kaa me i pasë paçarii, e t' hujët kan me ja vjedhë zëmren. — E ç' nneer kee me mujtë me pritë prejë ksi farë djalit? » Nneren saa lethija, — e dhûnen saa shpija! » (119.) —

N' mos m' besoshi, siellni syyt rreth vedit, e do t' shifni, se m'ç'kâmë e kan prûu djelmnîën Shqyptare giûhët e hueja ..... Per me e kputun, veshtroni Gegë Postripen e dashtun, saa hîëshem e me arsye e theer Shqyptarin e pervarun kahë gjaku e giuha:

» .....

Sot qi Shqyptari baben kaa mohue
Zakonin t' vjeter e Shqyp nuk po flet:
Duket i poshtem .... faret i turpnue
Si aj qi .... nuk di kush kje baba i vet ....
E anofta ky i shkretë
Flet giûhen qi kaa folë .... baba i vertetë ....
Prannëj s' âsht Shqyqtaar
Por âsht si mushku: as kaal as gomaar! » (120.)

§. V.

Sod per sod gjithkush âsht dhânë mas msimit e lulzimit t' giûhës s' vet, e nä a do t' rrimë n' terr

nenë? Nä, qi giuhen e hiëshme e kena prejë t'Lumit t' jetës, a do t' a lâmë edhë mâa ashtû t' harruëme e t' djerrë? T' i hapim syyt nji herë, o vllazen Shqyptarë, e t'vêem oroe, se m'ç'krajatë kena vojtun! I huëji na vjen n' votër, e n' vënn qi t' vêhet aj me xânë giuhen t' onë, giuhen e komit per n' don m' u mârrë vesht me nee, aj na nguston nee n' vënn t' onë, qi t' vêhena me xânë e me folë n' giuhë t'tii! . . . . – I flet Shqyp: e aj guxon me t' a shaa me gojë t' plotë giuhen e t' Parve, e mâa teper me t' vûu n' gaz, pse s' din me folë n' giuhë t' tii, qi tyy gjûa nuk t' duhet, e qi as i pari as i mrâmi nuk t'a pat dijt. — E zëmra e jonë jo veç qi s' trazohet e flyra s' na kuqet tuj veshgue at giuhë veshtirin qi m' at mnnyrë t' panierziishme na lyen m' carûa t' votres s' onë, por me faqe t' zezë t' onen, i gjegjena dishiirit, tuj bajtë shagata e t' qestisuna e korien, edhë vêhena me gjith fuqii t' mënnës me xânë giûhen e huëj, e saa t' na hînë n' trûu nnoj fjalë e qi me t'zi e gojamajtas e flasim, mûnnohena me diftue vedin se ç' perparim bâme n' giuhë t' huëj, e zëmra na bredhë edhë buza na qeshet kuur t' i nniim fjalët e hutave tjerë qi na i thonë mrapa: « O saa hiëshem folka, si me kënë zogu i Lëtinit » E at giuhë, qi Zoti, natyra e nâna e jonë na msoj, dona, e mâa teper rrekena me e shlye prejë zëmret.

O vllaa Shqyptaar, e kuur kee me ardhë n'vedi? A jena verbue syysh, a shka t' zit kena qi nuk

nenë? Nä, qi giuhen e hiëshme e kena prejë t'Lumit t' jetës, a do t' a lâmë edhë mâa ashtû t' harruëme e t' djerrë? T' i hapim syyt nji herë, o vllazen Shqyptarë, e t'vêem oroe, se m'ç'krajatë kena vojtun! I huëji na vjen n' votër, e n' vënn qi t' vêhet aj me xânë giuhen t' onë, giuhen e komit per n' don m' u mârrë vesht me nee, aj na nguston nee n' vënn t' onë, qi t' vêhena me xânë e me folë n' giuhë t'tii! . . . . – I flet Shqyp: e aj guxon me t' a shaa me gojë t' plotë giuhen e t' Parve, e mâa teper me t' vûu n' gaz, pse s' din me folë n' giuhë t' tii, qi tyy gjûa nuk t' duhet, e qi as i pari as i mrâmi nuk t'a pat dijt. — E zëmra e jonë jo veç qi s' trazohet e flyra s' na kuqet tuj veshgue at giuhë veshtirin qi m' at mnnyrë t' panierziishme na lyen m' carûa t' votres s' onë, por me faqe t' zezë t' onen, i gjegjena dishiirit, tuj bajtë shagata e t' qestisuna e korien, edhë vêhena me gjith fuqii t' mënnës me xânë giûhen e huëj, e saa t' na hînë n' trûu nnoj fjalë e qi me t'zi e gojamajtas e flasim, mûnnohena me diftue vedin se ç' perparim bâme n' giuhë t' huëj, e zëmra na bredhë edhë buza na qeshet kuur t' i nniim fjalët e hutave tjerë qi na i thonë mrapa: « O saa hiëshem folka, si me kënë zogu i Lëtinit » E at giuhë, qi Zoti, natyra e nâna e jonë na msoj, dona, e mâa teper rrekena me e shlye prejë zëmret.

O vllaa Shqyptaar, e kuur kee me ardhë n'vedi? A jena verbue syysh, a shka t' zit kena qi nuk

s'hofim se saa na kaa mlue shnierzimi e korija?

Giuhëve t' huëja u âsht dhânë kryet e vënnit nner msojtore t' Shqypniis, e giuha Shqype? kaa metë jashtë, kaa metë, si mo Zo', mâa keq! E sha-mun, e perbuzun!...

Dyy pllâmë mii tokë, e por saa t' xânë m' u mkâmë fmija e nânës Shqyptarë, e nniin ke belbon n' giuhë t' huëj!..... E giuhen e nânës? e kaa qitë mas shpinet, e rreket me e harruc! Njat sënn, njat dhântii, qi i Paxânfilli na e fali jena tuj e shaa; njat trashigim qi t' parët na e lânc n' porosii e n' besë per me e ruëjtun jena tuj e perbuzë, e jena tuj e lânë si nji qyqe t' pafatë m' degë t' thatë; e zëmra s' na theket n' dhimë per të! —

T' ishim kënë t' zot' e nnisijve e t'mënnimit t'sodçem, kishim nnii se saa jânë kënë gazmue prinnja e dashamirët n' ditë t' leemit t' onë, e saa t' faluna e urime i bâjshin t' Madhit t' jetës, mun n' ket giuhë qi nâ atëherë nuk e diishim e qi sod e flasim me nji naze t' madhe!... E urojshin Hyjin n' ket giuhë, qi nâ sod ja kena sjellë shpinen, i kena raa moh, e zânit t' ksajë i kena shtupue veshtë! —

Prohë! errsii, se saa na jee trashë nner syy! Mënnja na kan lânë, e zëmra na âsht bâa gurë, o Shqyptaar vlaa! — Ç' nevojë kena m' u bâa gazi i botës tuj kënë n' vënn t' onë? pse t' a barim gjith ket shnjerzim e faqe t' zezë e shagatë prejë t' huejsh tuj kënë n' plâng t' onë? pse t' bâhena nevojaart e sënnit t' huëj

s'hofim se saa na kaa mlue shnierzimi e korija?

Giuhëve t' huëja u âsht dhânë kryet e vënnit nner msojtore t' Shqypniis, e giuha Shqype? kaa metë jashtë, kaa metë, si mo Zo', mâa keq! E sha-mun, e perbuzun!...

Dyy pllâmë mii tokë, e por saa t' xânë m' u mkâmë fmija e nânës Shqyptarë, e nniin ke belbon n' giuhë t' huëj!..... E giuhen e nânës? e kaa qitë mas shpinet, e rreket me e harruc! Njat sënn, njat dhântii, qi i Paxânfilli na e fali jena tuj e shaa; njat trashigim qi t' parët na e lânc n' porosii e n' besë per me e ruëjtun jena tuj e perbuzë, e jena tuj e lânë si nji qyqe t' pafatë m' degë t' thatë; e zëmra s' na theket n' dhimë per të! —

T' ishim kënë t' zot' e nnisijve e t'mënnimit t'sodçem, kishim nnii se saa jânë kënë gazmue prinnja e dashamirët n' ditë t' leemit t' onë, e saa t' faluna e urime i bâjshin t' Madhit t' jetës, mun n' ket giuhë qi nâ atëherë nuk e diishim e qi sod e flasim me nji naze t' madhe!... E urojshin Hyjin n' ket giuhë, qi nâ sod ja kena sjellë shpinen, i kena raa moh, e zânit t' ksajë i kena shtupue veshtë! —

Prohë! errsii, se saa na jee trashë nner syy! Mënnja na kan lânë, e zëmra na âsht bâa gurë, o Shqyptaar vlaa! — Ç' nevojë kena m' u bâa gazi i botës tuj kënë n' vënn t' onë? pse t' a barim gjith ket shnjerzim e faqe t' zezë e shagatë prejë t' huejsh tuj kënë n' plâng t' onë? pse t' bâhena nevojaart e sënnit t' huëj

tuj pasë t' onin? — Veshtrò zânin e zêmres t'atii atdhetarit t'flakët e t'paharruem se me ç' zêmer t'grishë n' dashtnii t' giuhës s' ate o vllaa Shqyptaar!

«Vellezer Shqipetarë!
Qasniu me degjoni,
Saa te muntni me parë
Giûhen tuaj mesoni.
Kete giuhë qe flasim,
Keteze te kennojme,
Gjênë tene te qasim
Te husjnë ta debojmë.
. . . . . .

Shqip te flisni per herë
Fjesht e te paperziere.
Diëlli, hëna, hylli,
Ênjlli, shpësi e dashi,
Kembora, gjethi e pylli,
Dallendysha e larashi
Edhe bylbyli vetë
Shqip te flasë ne jetë!

(N. B. F.)

§ VI.

Shqyptaar vllaa! A don m' u vertetun se ç' kujdes pret prejë nesh giuha Shqype? shemlloja nji lules qi biin n' zêmer t' kopshtit e cilla s' del faret kurr, e qi s'i gjinnet shoqe n' jetë.

Po xâmë, praa, se kena nji kopshtë; detyra e kopshtarit âsht qi t' a pûnoje e t' i shkallmoje me gjith rrâjë, ferra, bazhdile e do bimë tjeter qi s'âsht e nevojshme per at vënn. — Po thona se me dy'-trii t' sjelluna shatit, e paa njomë ballin me djerzë mûnn t' bije lulja m' at farë kopshtit. A na mêrr mênnja, o aidhetaar, se do t' mrriimë me eruc at lule, n' kjofte se do t' a lâmë paa sherbime tjera! A kaa me i dalë

tuj pasë t' onin? — Veshtrò zânin e zêmres t'atii atdhetarit t'flakët e t'paharruem se me ç' zêmer t'grishë n' dashtnii t' giuhës s' ate o vllaa Shqyptaar!

«Vellezer Shqipetarë!
Qasniu me degjoni,
Saa te muntni me parë
Giûhen tuaj mesoni.
Kete giuhë qe flasim,
Keteze te kennojme,
Gjênë tene te qasim
Te husjnë ta debojmë.
. . . . . .

Shqip te flisni per herë
Fjesht e te paperziere.
Diëlli, hëna, hylli,
Ênjlli, shpësi e dashi,
Kembora, gjethi e pylli,
Dallendysha e larashi
Edhe bylbyli vetë
Shqip te flasë ne jetë!

(N. B. F.)

§ VI.

Shqyptaar vllaa! A don m' u vertetun se ç' kujdes pret prejë nesh giuha Shqype? shemlloja nji lules qi biin n' zêmer t' kopshtit e cilla s' del faret kurr, e qi s'i gjinnet shoqe n' jetë.

Po xâmë, praa, se kena nji kopshtë; detyra e kopshtarit âsht qi t' a pûnoje e t' i shkallmoje me gjith rrâjë, ferra, bazhdile e do bimë tjeter qi s'âsht e nevojshme per at vënn. — Po thona se me dy'-trii t' sjelluna shatit, e paa njomë ballin me djerzë mûnn t' bije lulja m' at farë kopshtit. A na mêrr mênnja, o aidhetaar, se do t' mrriimë me eruc at lule, n' kjofte se do t' a lâmë paa sherbime tjera! A kaa me i dalë

m' u perhapun rrâjësh e trikash n' tokë t'papûnuëme si n' t' pûnuëme me kujdes !

Ç' do kopshtaar kishte me na vûu n' lojë me e pvetë per ket pûnë, e me nji herë kishte me na pergjegjë: kopshti i pûnue me kujdes t' posaçem, i dlirun mirë, i mifun n' mnnyrë qi kuur t' a mârrish dheen n' dorë, t' derdhet si krpelânc, e t' i vêesh mënn, qi mos t' jese kûnn asnji aso bimash qi kishin me mujtë me ja nnalë t' rritunin lules qi do t'a mjellish m' të, e atbotë kee me i dalë qellimit n'krye. -

I lumët ajo e bardha gojë kopshtarit qi na msoj! — Që, ke u pûnue kopshti, mas msimit t'kopshtarit, u muëll e bîni lulja! A na ve mënnja se kaa per t' u rritë e kaa per t' lulzuë lulja me aq pûnë? - I regjuni n'kso pûnësh do pvetë! Persërii kopshtarit i do shkue n' derë. —

Mirë se bîni lulja, thote kopshtari, porse tash do ujët, duhen harrë bazhdile e barishtna qi do t'i bînë per rrâzë; e saa t' hype pak permii tokë lulja, i vînë per rreth kryma e miza dâmtore, e mos ja vûfshim mënnen me t'shpejtë me i largue e me i shtypë, do t'a mbojnë lulen fûnn e maje, e s'pak kohë kishim me e paa t'breme, t'thaame e t'shuëme me rrâjë e me trika. Kujdesi e pûna, praa, e rritë lulen, e n'kohë t'vet kaa per t' lulzue, e zêmra e jonë do t' jese e knaqun kuur t' hînë n' kopshtë e t' i lshojmë syyt per me soditë at farë bukurijet, e cilla kaa per t'na ngii zêmren me eer t' kânnshme. — Lên-e se zêmra e

m' u perhapun rrâjësh e trikash n' tokë t'papûnuëme si n' t' pûnuëme me kujdes !

Ç' do kopshtaar kishte me na vûu n' lojë me e pvetë per ket pûnë, e me nji herë kishte me na pergjegjë: kopshti i pûnue me kujdes t' posaçem, i dlirun mirë, i mifun n' mnnyrë qi kuur t' a mârrish dheen n' dorë, t' derdhet si krpelânc, e t' i vêesh mënn, qi mos t' jese kûnn asnji aso bimash qi kishin me mujtë me ja nnalë t' rritunin lules qi do t'a mjellish m' të, e atbotë kee me i dalë qellimit n'krye. -

I lumët ajo e bardha gojë kopshtarit qi na msoj! — Që, ke u pûnue kopshti, mas msimit t'kopshtarit, u muëll e bîni lulja! A na ve mënnja se kaa per t' u rritë e kaa per t' lulzuë lulja me aq pûnë? - I regjuni n'kso pûnësh do pvetë! Persërii kopshtarit i do shkue n' derë. —

Mirë se bîni lulja, thote kopshtari, porse tash do ujët, duhen harrë bazhdile e barishtna qi do t'i bînë per rrâzë; e saa t' hype pak permii tokë lulja, i vînë per rreth kryma e miza dâmtore, e mos ja vûfshim mënnen me t'shpejtë me i largue e me i shtypë, do t'a mbojnë lulen fûnn e maje, e s'pak kohë kishim me e paa t'breme, t'thaame e t'shuëme me rrâjë e me trika. Kujdesi e pûna, praa, e rritë lulen, e n'kohë t'vet kaa per t' lulzue, e zêmra e jonë do t' jese e knaqun kuur t' hînë n' kopshtë e t' i lshojmë syyt per me soditë at farë bukurijet, e cilla kaa per t'na ngii zêmren me eer t' kânnshme. — Lên-e se zêmra e

jonë do t' jese e knâqun n' at bînë t' mânnit t'onë, por edhè s' kena me pasë frigë se do t' na kuqet ftyra n' na e nsyët kopshtin kushdo me kënë, nau do t' jese edhè aj i habitë n' bukurii t' lules qi me hieshii t' vet madhnohet n' zëmer t' kopshtit e me eer t'vet i mushë skâjet e rrethit marë.

Lule e bukur edhè e paa shoqe, permii t' eillen t' llas, o atdhetaar i dashtun, âsht giuha e kânnshme e jona; kopshti i hieshem e i dlirun ferrash e bazh-dilesh, âsht atdheu i jonë Shqyptarija; e kopshtaar t' palodhun qi do t' i binë mrapa lules, giuhës, jânë atdhetarët Shqyptarë. —

Prejë se âsht xânë Shqyptarija e Shqyptari, bashkë me tâ âsht xânë edhè giuha Shqype. — Paa dalë faret komi i jonë, s' kaa si del faret giuha. — Gjysha e atent t' onë kan narrue jetë, e do t' vînë koha kuur do t' i mârrim mrapa edhè na, porsë giuha kaa per t' metë n' gojë t' bijve e t' nipave t' onë mas nesh. Nderi qi t' permënnet Shqyptari e Shqyptarija n'jetë, kaa per t' u permënnë e kaa per t' u folë edhè giuha Shqype! —

§. VII.

A dona praa, giuhen t' onë, giuhen Shqype!

Kujtoj, se nuk âsht kush qi mânn t' thonë se s' e don. Dashtnija e giuhës s' onë na prîin n' dashtnij e n' evarii nnaj t' Parët t' onë, edhè na bân m' u bînnun

jonë do t' jese e knâqun n' at bînë t' mânnit t'onë, por edhè s' kena me pasë frigë se do t' na kuqet ftyra n' na e nsyët kopshtin kushdo me kënë, nau do t' jese edhè aj i habitë n' bukurii t' lules qi me hieshii t' vet madhnohet n' zëmer t' kopshtit e me eer t'vet i mushë skâjet e rrethit marë.

Lule e bukur edhè e paa shoqe, permii t' eillen t' llas, o atdhetaar i dashtun, âsht giuha e kânnshme e jona; kopshti i hieshem e i dlirun ferrash e bazh-dilesh, âsht atdheu i jonë Shqyptarija; e kopshtaar t' palodhun qi do t' i binë mrapa lules, giuhës, jânë atdhetarët Shqyptarë. —

Prejë se âsht xânë Shqyptarija e Shqyptari, bashkë me tâ âsht xânë edhè giuha Shqype. — Paa dalë faret komi i jonë, s' kaa si del faret giuha. — Gjysha e atent t' onë kan narrue jetë, e do t' vînë koha kuur do t' i mârrim mrapa edhè na, porsë giuha kaa per t' metë n' gojë t' bijve e t' nipave t' onë mas nesh. Nderi qi t' permënnet Shqyptari e Shqyptarija n'jetë, kaa per t' u permënnë e kaa per t' u folë edhè giuha Shqype! —

§. VII.

A dona praa, giuhen t' onë, giuhen Shqype!

Kujtoj, se nuk âsht kush qi mânn t' thonë se s' e don. Dashtnija e giuhës s' onë na prîin n' dashtnij e n' evarii nnaj t' Parët t' onë, edhè na bân m' u bînnun

n' kujdes t' madh qi kan pasë t' Parët nnaj ket giuhë. Gjysha e atent t' onë, si edhë t' parët e tyne, me shpatë n' dorë e kan pasë ruejt ket trashigim, e me kujdes mâa t' madh na e lane neve per me e ruejtun e me e hicshue e n' dritë me e qitun.

Thashë - me shpatë n'dore -, o vllazen, masi m' atò kavaljete kuur kan pasë gjalluc atà, nner lufta t' paprâshme e t' rrethue prejë anmiqësh u gjiishin e prannëj s' u kaa pasë dalë ngaja me na lanë gjâa me t' shkruëme, si komet tjera. Tuj diit, praa, se komi i jonë prejë se i dihet êmni i kâanshem Shqyptaar, asë prejë kohës s' Pelazgjve e te tehë, ditt e jetës i kaa pasë kaluc nner lufta per t' dalun zot t' atmes, e me krahë t' fortë i kaa pasë majtë larg rrethit t' atdheut anmiqt. Shum do t'u diim per nneer qi s' i kan lanë t' huejt m' u perzie me farë e fis t' onin, tjetersit kaa kënë tuj na u dâmtue giuha, tuj na u perdhosun gjaku i burrave t' dheut, e nnoshta nnoshta, tuj na u shuë me rrâjë e me êmen.

M' ato kavaljete kaa pasc hecë shpata, e kjo e kaa pasë prujtun vënnin e giuhen prejë gercnimit t'armiqve. Sod tefi i shpatës e tuni i spatës jânë nji doret! Nuk na shtyyn kush me rrokë shpaten, o vllaz; shpata e sodçme e pushka âsht dashmimi, âsht zêmra, âsht dashinija; pushka e sodçme kjoftë mûnni e pupla; lufta e sodçme âsht pûna e hollimi i mênnes. Kto arme jânë, qi mûnn t' na sjellin driten; me kto perdorsa a vegla, kaa me na dalë me e harrë at

n' kujdes t' madh qi kan pasë t' Parët nnaj ket giuhë. Gjysha e atent t' onë, si edhë t' parët e tyne, me shpatë n' dorë e kan pasë ruejt ket trashigim, e me kujdes mâa t' madh na e lane neve per me e ruejtun e me e hicshue e n' dritë me e qitun.

Thashë - me shpatë n'dore -, o vllazen, masi m' atò kavaljete kuur kan pasë gjalluc atà, nner lufta t' paprâshme e t' rrethue prejë anmiqësh u gjiishin e prannëj s' u kaa pasë dalë ngaja me na lanë gjâa me t' shkruëme, si komet tjera. Tuj diit, praa, se komi i jonë prejë se i dihet êmni i kâanshem Shqyptaar, asë prejë kohës s' Pelazgjve e te tehë, ditt e jetës i kaa pasë kaluc nner lufta per t' dalun zot t' atmes, e me krahë t' fortë i kaa pasë majtë larg rrethit t' atdheut anmiqt. Shum do t'u diim per nneer qi s' i kan lanë t' huejt m' u perzie me farë e fis t' onin, tjetersit kaa kënë tuj na u dâmtue giuha, tuj na u perdhosun gjaku i burrave t' dheut, e nnoshta nnoshta, tuj na u shuë me rrâjë e me êmen.

M' ato kavaljete kaa pasc hecë shpata, e kjo e kaa pasë prujtun vënnin e giuhen prejë gercnimit t'armiqve. Sod tefi i shpatës e tuni i spatës jânë nji doret! Nuk na shtyyn kush me rrokë shpaten, o vllaz; shpata e sodçme e pushka âsht dashmimi, âsht zêmra, âsht dashinija; pushka e sodçme kjoftë mûnni e pupla; lufta e sodçme âsht pûna e hollimi i mênnes. Kto arme jânë, qi mûnn t' na sjellin driten; me kto perdorsa a vegla, kaa me na dalë me e harrë at

kopshtë, t' cillin atent t' onë e rucjtne edhè e majtne t' thurë, paa lânë per mrênna, kurrnji kafshë t'keqe!... Sod âsht dita, e lumja ditë, qi at lule t' rucjtun prejë t' Parësh t' onë, t' a mârrim n' kujdes, t' a pûnojmë e t' i largojmë kryma e miza dâmtore (!) qi kan xânë me e brejtun! T' a qirojmë ket kopshtë t' hieshem prejë bazhdilesh e plaçkaresh, e t' a bâjmë, qi lulja e perthaame, t' filloje me shkemue e me qitë trika t' reja, e t' i trashet rrâja m' kânnet e Shqyptariis s' onë.

T' a sbusim ket giuhë t' kânnshme, e cilla pat pasë gjith at fuqii m' ato kavaljete t' egra me dridhë boten - ç' m' kohë t' Pelazgâve e mjë' m'trima t'vonë! Ket giuhë qi e pan flolë ata trima - trimash Leka, Burri e Kastrioti, e me nji fialë gojet u nnëzshin zêmrat e Shqyptarve edhe i trimnoshin ato Shqype t' leeta! — Atçherë kaa pasë dridhë boten me tingell t' rrebet, e sod, me knaqë e gzim t' zêmrave t' ona, po shofim se âsht tuj u dridhë zêmrat dijetarve t'kater ânve t' rruzullimit n' joshe e n' bînnun, aq, qi jânë dhânë me nji shije t' posaçme, per m' u thellue n'dije t' giuhes s' onë: edhè rreken, me nji t' tehjekun t'pannâluëm me u miqsue — a si t' tham! — me ket giuhë, qi aq mija vjet, pat nnëjtë e harruëme e gadi e shuëme nner syyt e botës giptetnore.

Mërre e turp per nee, o vllazen Shqyptarë, qi t' rrime me shikiue t' hucjin aq t' nnëzun n' dashtnii e n' joshe t' giuhës s' onë, e nà aq t' flotë e t'huëjtuëm nnaj ket dhântii t' Perënniis!

kopshtë, t' cillin atent t' onë e rucjtne edhè e majtne t' thurë, paa lânë per mrênna, kurrnji kafshë t'keqe!... Sod âsht dita, e lumja ditë, qi at lule t' rucjtun prejë t' Parësh t' onë, t' a mârrim n' kujdes, t' a pûnojmë e t' i largojmë kryma e miza dâmtore (!) qi kan xânë me e brejtun! T' a qirojmë ket kopshtë t' hieshem prejë bazhdilesh e plaçkaresh, e t' a bâjmë, qi lulja e perthaame, t' filloje me shkemue e me qitë trika t' reja, e t' i trashet rrâja m' kânnet e Shqyptariis s' onë.

T' a sbusim ket giuhë t' kânnshme, e cilla pat pasë gjith at fuqii m' ato kavaljete t' egra me dridhë boten - ç' m' kohë t' Pelazgâve e mjë' m'trima t'vonë! Ket giuhë qi e pan flolë ata trima - trimash Leka, Burri e Kastrioti, e me nji fialë gojet u nnëzshin zêmrat e Shqyptarve edhe i trimnoshin ato Shqype t' leeta! — Atçherë kaa pasë dridhë boten me tingell t' rrebet, e sod, me knaqë e gzim t' zêmrave t' ona, po shofim se âsht tuj u dridhë zêmrat dijetarve t'kater ânve t' rruzullimit n' joshe e n' bînnun, aq, qi jânë dhânë me nji shije t' posaçme, per m' u thellue n'dije t' giuhes s' onë: edhè rreken, me nji t' tehjekun t'pannâluëm me u miqsue — a si t' tham! — me ket giuhë, qi aq mija vjet, pat nnëjtë e harruëme e gadi e shuëme nner syyt e botës giptetnore.

Mërre e turp per nee, o vllazen Shqyptarë, qi t' rrime me shikiue t' hucjin aq t' nnëzun n' dashtnii e n' joshe t' giuhës s' onë, e nà aq t' flotë e t'huëjtuëm nnaj ket dhântii t' Perënniis!

§. VIII.

Shqyptnar vllaa! ç' dobii âsht qi t' thuesh - une due giuhen t'ême — n'mos u vûfsh me e xânë e me ja thithë me shije bukuriën? Paa u thellue n' dije t' giuhës s' nânës, s'ânn do t'mrrfish me ja nioftë bukuriën, e prannëj nuk kee me mujtë me e dashtë me ato nnisii qi jee n'detyrë, por kee me e pasë larg zëmret. — Nuk âsht vetun dashtnija qi do t'na shtyyn per me xânë giuhen t'onë, por âsht edhë e mira e jonë, âsht nevoja edhë fitimi. Nevoja e fitimi, po, masi sikursë sejcilli komë, ashtû edhë na Shpyptarët, do t' kemi t' mârrë e dhâna nnermjevedi. Po xâmë se dyy vllazniit e Shqypniis qi jânë Gegë e Toskë, duën m' u mârrë vesht njana me tjetren, e tuj diit se folja Toske nuryshon pejë foljes Gege, qyshë do t'bâjmë tashti, per me mujtë me u mârrë vesht, kuur t' na bjere rasa me i shkruc shoqi shoqit e mos t' na nnerliken mënnime e t' na dalë ngatrresë? Duhet giuha e diiir, giuha e msojtores. Paa giuhë t'msojtores kurrnji t' thânme, e kurrnji mënnim s' mûnn do t' na e shqyptoje goja. Fjala e jonë e folun me gabime, nuk kaa me mujtë me pasë fuqii, per me ja mushë mënnen shoqit per ket o at pûnë; urata e jonë nuk kishte me ja thekë zëmren bâmirit; gjygji a arsyja e jonë s' kishte me xânë vënn n' kurrnji kuvënn, e paa e tjerrë mâa, me nnoilë se na shkarkohet a na shpi-

§. VIII.

Shqyptnar vllaa! ç' dobii âsht qi t' thuesh - une due giuhen t'ême — n'mos u vûfsh me e xânë e me ja thithë me shije bukuriën? Paa u thellue n' dije t' giuhës s' nânës, s'ânn do t'mrrfish me ja nioftë bukuriën, e prannëj nuk kee me mujtë me e dashtë me ato nnisii qi jee n'detyrë, por kee me e pasë larg zëmret. — Nuk âsht vetun dashtnija qi do t'na shtyyn per me xânë giuhen t'onë, por âsht edhë e mira e jonë, âsht nevoja edhë fitimi. Nevoja e fitimi, po, masi sikursë sejcilli komë, ashtû edhë na Shpyptarët, do t' kemi t' mârrë e dhâna nnermjevedi. Po xâmë se dyy vllazniit e Shqypniis qi jânë Gegë e Toskë, duën m' u mârrë vesht njana me tjetren, e tuj diit se folja Toske nuryshon pejë foljes Gege, qyshë do t'bâjmë tashti, per me mujtë me u mârrë vesht, kuur t' na bjere rasa me i shkruc shoqi shoqit e mos t' na nnerliken mënnime e t' na dalë ngatrresë? Duhet giuha e diiir, giuha e msojtores. Paa giuhë t'msojtores kurrnji t' thânme, e kurrnji mënnim s' mûnn do t' na e shqyptoje goja. Fjala e jonë e folun me gabime, nuk kaa me mujtë me pasë fuqii, per me ja mushë mënnen shoqit per ket o at pûnë; urata e jonë nuk kishte me ja thekë zëmren bâmirit; gjygji a arsyja e jonë s' kishte me xânë vënn n' kurrnji kuvënn, e paa e tjerrë mâa, me nnoilë se na shkarkohet a na shpi-

fet kush per nnoi pûnë, paa diit giuhen mirë, na nuk kishim me diit me i dalë zot vedit, e m'u dliir prejë asajë s' shpifmes, e ashtû faj e paa faj kishim me raa me t' dyy kamët m' nji kpucë.

Qe, prua, se paa diit giuhen t' onë mirë nuk kishim me kënë t'zot me qitë gojet dyy fjalë t'drejta e paa gabim, e per paa na u bâa fyra prush. — Prohë! saa faj i rânnë âsht per nji Shqypsaar, kuur mos t' dije me i rreshtue fjalët e arspës si duhet, e me qitë per fushë mënniemin e zëmres s' vet!

Gegë e Toskë vllazen! t' jetë aner nee njinija n' t' folun e njinija n' shkrim; njinija na man n' bashkim, na shton fuqien. Kjo nnnyrë jeteset, âsht e nneershme edhë e vjefshme per komë, âsht dryni i jetës giytetnore e prisja e fatit t' mirë.

Si do t' i vêhet nnrrimit t' shinës s' vet ç' do pêmë, ashtu mûnn t' thona edhë per giuhët e rruxullimit. — Giuha e jonë, si âsht fole, si folet e si do t' fliset, koha e shkuëme edhë e sodçme na e rrfën e koha e ardhshme kan me ja u rrfye atyne qi do t' vînë mas nesh. Do fjalë e nnnyrë t' thânuash kan nnrrue e kan mârrë nji shemëll qi kurrkûnn s' i giet t' hershmit. Ky nnrrim vjen prejë t' pakujdesit, a mâa me rrugë, prejë t' padijet t'komit, e mûnnet me nnrii me na çartë giuhen me do nnnyrë t'thanunash, qi vneerin t' a dynnin, e me tingëll t' vet t' i shpojnë veshët prejë merzijet. Kjo pûnë nnollë mâa s' shumti m' ato kruhina t' ardheut kû fliten shum giuhë. —

fet kush per nnoi pûnë, paa diit giuhen mirë, na nuk kishim me diit me i dalë zot vedit, e m'u dliir prejë asajë s' shpifmes, e ashtû faj e paa faj kishim me raa me t' dyy kamët m' nji kpucë.

Qe, prua, se paa diit giuhen t' onë mirë nuk kishim me kënë t'zot me qitë gojet dyy fjalë t'drejta e paa gabim, e per paa na u bâa fyra prush. — Prohë! saa faj i rânnë âsht per nji Shqypsaar, kuur mos t' dije me i rreshtue fjalët e arspës si duhet, e me qitë per fushë mënniemin e zëmres s' vet!

Gegë e Toskë vllazen! t' jetë aner nee njinija n' t' folun e njinija n' shkrim; njinija na man n' bashkim, na shton fuqien. Kjo nnnyrë jeteset, âsht e nneershme edhë e vjefshme per komë, âsht dryni i jetës giytetnore e prisja e fatit t' mirë.

Si do t' i vêhet nnrrimit t' shinës s' vet ç' do pêmë, ashtu mûnn t' thona edhë per giuhët e rruxullimit. — Giuha e jonë, si âsht fole, si folet e si do t' fliset, koha e shkuëme edhë e sodçme na e rrfën e koha e ardhshme kan me ja u rrfye atyne qi do t' vînë mas nesh. Do fjalë e nnnyrë t' thânuash kan nnrrue e kan mârrë nji shemëll qi kurrkûnn s' i giet t' hershmit. Ky nnrrim vjen prejë t' pakujdesit, a mâa me rrugë, prejë t' padijet t'komit, e mûnnet me nnrii me na çartë giuhen me do nnnyrë t'thanunash, qi vneerin t' a dynnin, e me tingëll t' vet t' i shpojnë veshët prejë merzijet. Kjo pûnë nnollë mâa s' shumti m' ato kruhina t' ardheut kû fliten shum giuhë. —

T' cillve u perket kujdesi e roja e giuhës? Sejcilli gjytetas âsht n' detyrë me ja bajtë kujdesin giuhës s' vet, e sidomos letrarët. — Si i ruën porosiit e t' mirat e prinnës i biri, me at arspe âsht n'detyrë sejcilli Shqyptaar me ruëjt giuhen e t' parve e fjalen e tyne. E ket giuhë e fjalë, si na kan lânë neve t' parët t' onë, ashtû do t' u lânë edhè nâ djelmve t' onë e brëz mas brëzit. Per dashtnii t' atdheut, per lumnii e madhnii t'komit, per nevojë e dobii do t'vëhena me xânë giuhen t' onë. — M' ç' do kâmë nnerjet qi t' gjinnena, n' ç' do zyre t'gjytetit e t'qeveriis, e n' ç' do ânë t' Shpyptariis t' gjallisim, mos t' i huëjtohena giûhës s' onë: t' a xâmë me shije e t'nnëzena n' joshe t' saje, tuj dijt se «Atdheu e giuha, mënnimi e fjala, fjala e jeta, jânë trii sënne qi i lidhë nji varg, e njâna paa tjetren s' munnet me pasë t' gjallët». (121) —

§. IX.

Si ruën driten e synit, ashtû ruëje giuhen t' ânne, o vllaa Shqyptaar, delizot e shkrîju mas sajë, tuj kënë se, saa t' a keesh giuhen kee me kënë edhè ti vetë. —

Fol n'giuhë t'ânne, persë âsht zâni i nânës, t'cillin e pate nnie pikë s' parit te djepi: me ktë t' vête n' gjûmë, e me ktë t' çote prejë gjûmit; me ktë ti e

T' cillve u perket kujdesi e roja e giuhës? Sejcilli gjytetas âsht n' detyrë me ja bajtë kujdesin giuhës s' vet, e sidomos letrarët. — Si i ruën porosiit e t' mirat e prinnës i biri, me at arspe âsht n'detyrë sejcilli Shqyptaar me ruëjt giuhen e t' parve e fjalen e tyne. E ket giuhë e fjalë, si na kan lânë neve t' parët t' onë, ashtû do t' u lânë edhè nâ djelmve t' onë e brëz mas brëzit. Per dashtnii t' atdheut, per lumnii e madhnii t'komit, per nevojë e dobii do t'vëhena me xânë giuhen t' onë. — M' ç' do kâmë nnerjet qi t' gjinnena, n' ç' do zyre t'gjytetit e t'qeveriis, e n' ç' do ânë t' Shpyptariis t' gjallisim, mos t' i huëjtohena giûhës s' onë: t' a xâmë me shije e t'nnëzena n' joshe t' saje, tuj dijt se «Atdheu e giuha, mënnimi e fjala, fjala e jeta, jânë trii sënne qi i lidhë nji varg, e njâna paa tjetren s' munnet me pasë t' gjallët». (121) —

§. IX.

Si ruën driten e synit, ashtû ruëje giuhen t' ânne, o vllaa Shqyptaar, delizot e shkrîju mas sajë, tuj kënë se, saa t' a keesh giuhen kee me kënë edhè ti vetë. —

Fol n'giuhë t'ânne, persë âsht zâni i nânës, t'cillin e pate nnie pikë s' parit te djepi: me ktë t' vête n' gjûmë, e me ktë t' çote prejë gjûmit; me ktë ti e

thirrshe i pervajshem, me kë t'u pergjegjte kjo me gazmënn; ajo t'a pat lirue giuhen e kadalë-dalez e me kujdes t'madh t'i pat msue buzët n'i'folun. Mâa t'paren fjalë qi t'a pat shqyptue goja kaa kënë ëmni i nânës; praa, paash ket ëmen, duje giuhen t'ânnet. Duje giuhen t'ânne, me at flakë qi Zoti i lum t'a kaa nnezë n'zëmer; duje me ato nnisii qi natyra t'kaa msue. T'a dona giuhen t'onë persë âsht shfillucsja e mënnës s'onë; âsht shtjellucsja e mënnimeve t'ona, âsht shëji i parë, i cilli na daan e na dymton prejë komesh tjera. T'a dona, persë âsht ushtimi i zânit t'Parve t'onë, i kavaljeteve t'shkueme e i koheve qi do t'vinë; t'a dona persë âsht zëmra e atdheut t'onë. T'a dona, persë kaa nji fingell t'kanishem, âsht shoqja e padaame e vajit edhë e gazit t'onë; persë kaa nji shije e knaqë qi na shkrihet n'gojë e na perket n'loçkë t'zëmers. T'a dona, persë âsht zâni i zëmrës e drita e mënnimeve t'ona! —

§. X.

Rreku, praa, o Shqyptaar vllaa, me xee zëmren t'ânne n'dashtnii t'giuhës s'ate! — Mënnimin e djerzët e ballit derdhi paa dhimë per lulzim t'giuhës Shqype. —

Mos e qit n'harresë, paash lott e kerthiniis qi i pate rigue n'prëhen t'nânës; paash at tâmel t'krah-

thirrshe i pervajshem, me kë t'u pergjegjte kjo me gazmënn; ajo t'a pat lirue giuhen e kadalë-dalez e me kujdes t'madh t'i pat msue buzët n'i'folun. Mâa t'paren fjalë qi t'a pat shqyptue goja kaa kënë ëmni i nânës; praa, paash ket ëmen, duje giuhen t'ânnet. Duje giuhen t'ânne, me at flakë qi Zoti i lum t'a kaa nnezë n'zëmer; duje me ato nnisii qi natyra t'kaa msue. T'a dona giuhen t'onë persë âsht shfillucsja e mënnës s'onë; âsht shtjellucsja e mënnimeve t'ona, âsht shëji i parë, i cilli na daan e na dymton prejë komesh tjera. T'a dona, persë âsht ushtimi i zânit t'Parve t'onë, i kavaljeteve t'shkueme e i koheve qi do t'vinë; t'a dona persë âsht zëmra e atdheut t'onë. T'a dona, persë kaa nji fingell t'kanishem, âsht shoqja e padaame e vajit edhë e gazit t'onë; persë kaa nji shije e knaqë qi na shkrihet n'gojë e na perket n'loçkë t'zëmers. T'a dona, persë âsht zâni i zëmrës e drita e mënnimeve t'ona! —

§. X.

Rreku, praa, o Shqyptaar vllaa, me xee zëmren t'ânne n'dashtnii t'giuhës s'ate! — Mënnimin e djerzët e ballit derdhi paa dhimë per lulzim t'giuhës Shqype. —

Mos e qit n'harresë, paash lott e kerthiniis qi i pate rigue n'prëhen t'nânës; paash at tâmel t'krah-

norit t' nânës; paash njeket giuhë, me t' cillen t'i pat lecue gjâmët e foshnjiis! Xeju n' dashtnii t' giuhës s' ate, paash at kashatë buket, qi t' a pat pertypë goja e nânës! Xënc, sdrite e hijeshoje, e mos baaj qi t' a shajë bota. Mos u bân rrogtaar i botës, tuj kënë se t' Parët i kec pasë sunnimtarët e sajë.

Mos t' rrimë n' gjumc, o vllazen, persë ftofsina e plozhtija e jonë, u shton fuqiën t' hueive edhe u liron shtekun qi mûnn t' plotusen mûa paa mûnnë n' Shqypnii t' onë. N' mos i çilshim syyt e n' mos u diftoshim ballin e trimniis, kan per t' mrrii m' u hapë n' vënne t' ona, e n' u dalët per doret mos pvet per nec, se do t' rreken me na shue me êmen, giuhë e atdhee! Po deshtem me kënë t' anerucmun e t' drashtun prejë jetet; t' duhena nner vedi, t' a dona giuhen e atmen t' onë, t' shkrihena mas lulzimit t' tyne.

Tash âsht koha e pelqyeshme, qi do t' i diftojmë botës se kush jena e t' bijt e kuëj jena! Mos t' na dhimet jeta per dashtnii t' giuhës! Shpirti do t' na dahet prejë trupit, po, por êmni i jonë e giuha kan per t' u permënnë saa stinë t' i nnrroje jeta, e nipave t' onë do t' u lâam nji msim t' burrniis s' paçmueshme!

N' u trimnoftë kush me n' a thânë qi t' a nnalojmë hovin, n' na kshilloftë kush qi mos t' a rrokim n' dorë flamurin e trimniis e t' liriis s' shëjtnueshme, para se t' i gjegjena, t' pvesim vedin, para se t' na thehet hovi, mënnt ke t' Parët e t' i shtrojmë perpara pûnët e madhnueshme t' tyne..... Kû âsht Burri?... Kû âsht

norit t' nânës; paash njeket giuhë, me t' cillen t'i pat lecue gjâmët e foshnjiis! Xeju n' dashtnii t' giuhës s' ate, paash at kashatë buket, qi t' a pat pertypë goja e nânës! Xënc, sdrite e hijeshoje, e mos baaj qi t' a shajë bota. Mos u bân rrogtaar i botës, tuj kënë se t' Parët i kec pasë sunnimtarët e sajë.

Mos t' rrimë n' gjumc, o vllazen, persë ftofsina e plozhtija e jonë, u shton fuqiën t' hueive edhe u liron shtekun qi mûnn t' plotusen mûa paa mûnnë n' Shqypnii t' onë. N' mos i çilshim syyt e n' mos u diftoshim ballin e trimniis, kan per t' mrrii m' u hapë n' vënne t' ona, e n' u dalët per doret mos pvet per nec, se do t' rreken me na shue me êmen, giuhë e atdhee! Po deshtem me kënë t' anerucmun e t' drashtun prejë jetet; t' duhena nner vedi, t' a dona giuhen e atmen t' onë, t' shkrihena mas lulzimit t' tyne.

Tash âsht koha e pelqyeshme, qi do t' i diftojmë botës se kush jena e t' bijt e kuëj jena! Mos t' na dhimet jeta per dashtnii t' giuhës! Shpirti do t' na dahet prejë trupit, po, por êmni i jonë e giuha kan per t' u permënnë saa stinë t' i nnrroje jeta, e nipave t' onë do t' u lâam nji msim t' burrniis s' paçmueshme!

N' u trimnoftë kush me n' a thânë qi t' a nnalojmë hovin, n' na kshilloftë kush qi mos t' a rrokim n' dorë flamurin e trimniis e t' liriis s' shëjtnueshme, para se t' i gjegjena, t' pvesim vedin, para se t' na thehet hovi, mënnt ke t' Parët e t' i shtrojmë perpara pûnët e madhnueshme t' tyne..... Kû âsht Burri?... Kû âsht

Leka i Madh?.... Kû âsht Kastrioti?.... Kû jânë trimat tjerë t' dheut t' onë?..... Per lirii t' atdheut kan metë, per t' dalun zot t' komit e t' giuhës kan luftue! Masi atyne s' u kje dhimtë jeta, shka jena nà qi aq po kursehena? Atà e patne dridhë boten, e nà nipat e tyne a jetojmë veç per m' u kotun syysh?

Mjaft, o vllazen, mjafi kena fjetun, t' trêmegena tashti prejë ploget e prejë t' padijes; t' na theken zêmrat, n' mos per tjeter, per mûnnë e nneer t' atyne burrave, qi e shkriine vedin per nânen Shqypnii. — T' i pervjelim llânat, t' i biim mrapa pûnës marë; t' jetojmë m' nji besë, besë t' hershme, m' nji zêmer e m' nji mênnim. Mos t' i turrena kuçi, por n'pashim se doçn me na trazue e me na ardhë n' qafë anmiq t' onë, mos t' frigohena, e t' u dalim per ballë, t' u qinnrojmë nneri te pika e fyemës, t' luftojmë per trashigim t' Parve t' onë! N' pûnofshim kso doret, me arrspe mûnn t' na thonë e kan me mujtë me na knnue nipat t' onë:

» O atà t' lumët qi dhânë jeten,
O atà t' lumët qi shkrine ve' ten,
Qi per Mret e vênn te Parve,
Qi per erz e nneer t' Shqyptarve
Derdhen gjakun tuj luftue
Porsi t' Parët u pa'n pûnue!
Leet u kjoftë mii vorr ledina,
Butë u kjofshin moti e stina,

Leka i Madh?.... Kû âsht Kastrioti?.... Kû jânë trimat tjerë t' dheut t' onë?..... Per lirii t' atdheut kan metë, per t' dalun zot t' komit e t' giuhës kan luftue! Masi atyne s' u kje dhimtë jeta, shka jena nà qi aq po kursehena? Atà e patne dridhë boten, e nà nipat e tyne a jetojmë veç per m' u kotun syysh?

Mjaft, o vllazen, mjafi kena fjetun, t' trêmegena tashti prejë ploget e prejë t' padijes; t' na theken zêmrat, n' mos per tjeter, per mûnnë e nneer t' atyne burrave, qi e shkriine vedin per nânen Shqypnii. — T' i pervjelim llânat, t' i biim mrapa pûnës marë; t' jetojmë m' nji besë, besë t' hershme, m' nji zêmer e m' nji mênnim. Mos t' i turrena kuçi, por n'pashim se doçn me na trazue e me na ardhë n' qafë anmiq t' onë, mos t' frigohena, e t' u dalim per ballë, t' u qinnrojmë nneri te pika e fyemës, t' luftojmë per trashigim t' Parve t' onë! N' pûnofshim kso doret, me arrspe mûnn t' na thonë e kan me mujtë me na knnue nipat t' onë:

» O atà t' lumët qi dhânë jeten,
O atà t' lumët qi shkrine ve' ten,
Qi per Mret e vênn te Parve,
Qi per erz e nneer t' Shqyptarve
Derdhen gjakun tuj luftue
Porsi t' Parët u pa'n pûnue!
Leet u kjoftë mii vorr ledina,
Butë u kjofshin moti e stina,

Akilli, bora e serrotina;
E deer t' knnoje n' mal nnoj Zânë,
E deer t' keet n' detë ujë e rânë
Atà kurr mos u harroshin,
N' kângë e n' valle por u knnoshin!!. (122.)

Akilli, bora e serrotina;
E deer t' knnoje n' mal nnoj Zânë,
E deer t' keet n' detë ujë e rânë
Atà kurr mos u harroshin,
N' kângë e n' valle por u knnoshin!!. (122.)

SHTIM.

Kavalietet e arta kan mrrii per Shqypnii t' onë! I kjofshim falë t' Bukurit t' Qiellës!

Sod me sod pêsë fjaloré e nji fjalorth i gzojnc t' bijt e Shqypës:

i I âsht i t' Êmzot Frank Bardhit,		1635.
» II » » A. Frank Rossi-t. O. F. M.		1866.
» III » » A. Iakë Iunk-ut, S. I.		1895.
» IV » » Z. Nelkos Kristoforidhit		1904.
Fjalorthi i Z. Lekë Gredës		1906.
i V âsht i Shoqniis' Bashkimit		1908.

Shqyptuar vllaa, kishte pasë thânë nji plak motit: « Non quam multos, sed quam bonos libros habeas ac legas ». Me grumullue libra t' mira e t'pamira saa per m'u dhânë hijeshim kater mureve t'ânës, âsht nji mârrii. Nuk t'viën gjâa saja e librave, n'mos i shkûnash si dita - ditë preje pluhnit, e n' mos ja xâsh shtekun skerbajës (tèjës).

Kto fjalë i perkasin edhè fjalorit, o vllaa i dashtun. M' u knaqë e me na bredhë zëmra veç psë duel n' dritë fjalori i giuhës s' onë, e mos m'u perkujdesë qi t' na bjere n' doré, kishte me kênë nji hutim mênnjet; e persrii, me e blee, e mannej me e lânë naeper musânnra e lpiza per m' u brejtun prêjë miish, edhè

SHTIM.

Kavalietet e arta kan mrrii per Shqypnii t' onë! I kjofshim falë t' Bukurit t' Qiellës!

Sod me sod pêsë fjaloré e nji fjalorth i gzojnc t' bijt e Shqypës:

i I âsht i t' Êmzot Frank Bardhit,		1635.
» II » » A. Frank Rossi-t. O. F. M.		1866.
» III » » A. Iakë Iunk-ut, S. I.		1895.
» IV » » Z. Nelkos Kristoforidhit		1904.
Fjalorthi i Z. Lekë Gredës		1906.
i V âsht i Shoqniis' Bashkimit		1908.

Shqyptuar vllaa, kishte pasë thânë nji plak motit: « Non quam multos, sed quam bonos libros habeas ac legas ». Me grumullue libra t' mira e t'pamira saa per m'u dhânë hijeshim kater mureve t'ânës, âsht nji mârrii. Nuk t'viën gjâa saja e librave, n'mos i shkûnash si dita - ditë preje pluhnit, e n' mos ja xâsh shtekun skerbajës (tèjës).

Kto fjalë i perkasin edhè fjalorit, o vllaa i dashtun. M' u knaqë e me na bredhë zëmra veç psë duel n' dritë fjalori i giuhës s' onë, e mos m'u perkujdesë qi t' na bjere n' doré, kishte me kênë nji hutim mênnjet; e persrii, me e blee, e mannej me e lânë naeper musânnra e lpiza per m' u brejtun prêjë miish, edhè

kjo kishte me kënë nji prrallë per m'u knnûc n'bisht t' lahutës! — Porsë tuj mos kënë qellimi i jëm me shikjue shpaten per tef!....., po xâa fiill me nji herë mas De-Amicis, me ju diftue atdhetarve t' mii t' dashtun, se saa i hiëshem edhè i shiëshem saa i kannshem e i argtuëshem, e saa i nevojshem âsht fjalori i giuhës s' nânës, per n' dona me hypë n' dije t' ksajë, e n' na voftë mënnja m' u xee n' dashtnii t' giuhës s' onë.

«Si t' bjerr giuhen nji popull shqim maron;
N' shum çeta kaa me u daa:
Giuha nierzt e nji komit i bashtkon,
I lidh si vllaan me vllaa.
Si t' lâmë zakonet qi keem pasë nej parë
Prinnt t' onë si t' i mobojmë,
Fisnikë mâa s' jena, s' jena mâa Shqyptarë,
S' keem mrapa kuej t' i shkojmë.» (1.)

1. «I ngula syyt nji diteze, thotë De-Amicis, m'nji doreshkresë t' true Theofil Gautier-it, n' t' çillen i gjeta kto fjalë: Baudelaire-i pveti Gautier-in: qysh kee mrrii me xânë giuhen aq hollë e me shkrue aq hieshem? — Gautier-i i pergjegji: Nuk i kam pasë daa syyt prejë fjalorit, e me nnimë t' ktii kam xânë aq bukur giuhen e s' ême âmë.» E pernjimënn, thonë, se Gautier-i s' e kaa pasë hjekë durësh fjalorin e giuhës s' vet, edhè e kaa pasë knnue me shije e kânnje t' padiftueme.

kjo kishte me kënë nji prrallë per m'u knnûc n'bisht t' lahutës! — Porsë tuj mos kënë qellimi i jëm me shikjue shpaten per tef!....., po xâa fiill me nji herë mas De-Amicis, me ju diftue atdhetarve t' mii t' dashtun, se saa i hiëshem edhè i shiëshem saa i kannshem e i argtuëshem, e saa i nevojshem âsht fjalori i giuhës s' nânës, per n' dona me hypë n' dije t' ksajë, e n' na voftë mënnja m' u xee n' dashtnii t' giuhës s' onë.

«Si t' bjerr giuhen nji popull shqim maron;
N' shum çeta kaa me u daa:
Giuha nierzt e nji komit i bashtkon,
I lidh si vllaan me vllaa.
Si t' lâmë zakonet qi keem pasë nej parë
Prinnt t' onë si t' i mobojmë,
Fisnikë mâa s' jena, s' jena mâa Shqyptarë,
S' keem mrapa kuej t' i shkojmë.» (1.)

1. «I ngula syyt nji diteze, thotë De-Amicis, m'nji doreshkresë t' true Theofil Gautier-it, n' t' çillen i gjeta kto fjalë: Baudelaire-i pveti Gautier-in: qysh kee mrrii me xânë giuhen aq hollë e me shkrue aq hieshem? — Gautier-i i pergjegji: Nuk i kam pasë daa syyt prejë fjalorit, e me nnimë t' ktii kam xânë aq bukur giuhen e s' ême âmë.» E pernjimënn, thonë, se Gautier-i s' e kaa pasë hjekë durësh fjalorin e giuhës s' vet, edhè e kaa pasë knnue me shije e kânnje t' padiftueme.

Me knnue, a sè m' u vûu me xâne fjalë per fjalë fjalorin e giuhës s' onë, posë qi âsht nji nevojë e madhe, âsht edhè nji detyrë per t' gjith atà qi duën me folë e me shkruc paa gabim giuhen e vet. Mjeti i parë praa, per me hypë n' dije t' giuhës s' onë, âsht t' xânunit e fjalorit. Ky âsht thesari i komit, ky e pershtin pasuniën e bukuriën e giuhës s' onë.

Pernjimënn se giuha xêhet prejë komit e tuj knnue shkrimet e shkrojtarve t' vlershem t' atdheut t' onë, porsè paa nnîmë t' fjalorit, kurr s' kishim me xânë giuhen si duhet. — Po e rrfej edhè une, se giuha e paster edhè e bukur âsht n'gojë t'komit; por a mûnn diim nà, se saa fjalë jânë qi veshit t' onë i pshtojnë kuur t' na qesë rasa me folë me nierzt e komit? Ashtù munn t' thona edhè per shkrimtarë: pernjimënn se giuhen e komit e perdorojnë nner shkrime t' tynë, porsè n' hîftë nji pjesë nner kto shkrime, trii pjesë tjera rravgohen neper male e fusha. — Që nji tregim:

Po e xâmë se e xûeme giuhen t' onë saa prejë gojës s' komit saa prejë kanimit t' shkrimtarve t'vlershem. — Mos na ardhtë pritesë t' a marrim n' dorë fjalorin e t' vêhena, me gjith mënn, me i sgiedhun vetun dyy shtylla t' faqës s' paar e kena me paa, se saa fjalë do t' gjâjmë, qi neve, jo vetun s'na kan pasë raa nner mënn por edhè m' saa fjalë tjera do t' nneshena, qi as nuk kena diit se Shqypja e jonë paska pasë aso fjalësh t' bukura e aq t'kannshme, e na mje m' at hov jena kënë sherbye a me shêjc, a

Me knnue, a sè m' u vûu me xâne fjalë per fjalë fjalorin e giuhës s' onë, posë qi âsht nji nevojë e madhe, âsht edhè nji detyrë per t' gjith atà qi duën me folë e me shkruc paa gabim giuhen e vet. Mjeti i parë praa, per me hypë n' dije t' giuhës s' onë, âsht t' xânunit e fjalorit. Ky âsht thesari i komit, ky e pershtin pasuniën e bukuriën e giuhës s' onë.

Pernjimënn se giuha xêhet prejë komit e tuj knnue shkrimet e shkrojtarve t' vlershem t' atdheut t' onë, porsè paa nnîmë t' fjalorit, kurr s' kishim me xânë giuhen si duhet. — Po e rrfej edhè une, se giuha e paster edhè e bukur âsht n'gojë t'komit; por a mûnn diim nà, se saa fjalë jânë qi veshit t' onë i pshtojnë kuur t' na qesë rasa me folë me nierzt e komit? Ashtù munn t' thona edhè per shkrimtarë: pernjimënn se giuhen e komit e perdorojnë nner shkrime t' tynë, porsè n' hîftë nji pjesë nner kto shkrime, trii pjesë tjera rravgohen neper male e fusha. — Që nji tregim:

Po e xâmë se e xûeme giuhen t' onë saa prejë gojës s' komit saa prejë kanimit t' shkrimtarve t'vlershem. — Mos na ardhtë pritesë t' a marrim n' dorë fjalorin e t' vêhena, me gjith mënn, me i sgiedhun vetun dyy shtylla t' faqës s' paar e kena me paa, se saa fjalë do t' gjâjmë, qi neve, jo vetun s'na kan pasë raa nner mënn por edhè m' saa fjalë tjera do t' nneshena, qi as nuk kena diit se Shqypja e jonë paska pasë aso fjalësh t' bukura e aq t'kannshme, e na mje m' at hov jena kënë sherbye a me shêjc, a

me gishta si t' pagojë, a me krye e t' kerveshuna si t' hutue gjith-saa herë do t' na koet raa pûna me diftue nnoj mënnim, e kjo, per ngajë qi dishim me ja xânë êmnin fjalës qi na duhej per me qitun gojet mënnimin e zëmres s' onë.

Preje se e tâmë fjalorin qi t' a mloje plûhni a-së t' laskarohet prejë fmiish e miish, nâ as me shkrue as me kuvëanë nuk dimë. Shkrimi e ligjirimi i jonë pshtetet m' ato fjalë t'perditshme qi na jânë pii m'trûu e na eimojnë n' vesh paa prâa, e tjera t' panjehuna, qi kishim me pasë nji fuqii mâa t' madhe, e kishin m'u folë e m' u shkrue me vënn e kû i lypë pûna, jesin, per mâa t' madhin fajin t' onë, t' shkruëme n' fjaluër por t' shknuëme (t' shipëme) ne grrëç t' kokës s' onë!

Nji gabim i madh âsht per nee, o vllazen, gjithsaherë t' mrrijie me thânë goja e jonë: Mue m' kaa msue nâna Shqyq, e nuk m' duhet mâa teper se e dii ! —

Goja e âmel e nânës t' tânve na kaa msue Shqyp; porsë na duhet me diit, se me at giuhë qi na kaa msue nâna, nâ munn t' flasim me nânen, me taten, me vllazen e motra, e me gjak e gjinii; nji giuhë tjeter a së mnnyrë e t'folunit na duhet per dashamirë t' largët, e per n' dona me folë me zotnii e me nierz t' dijshem. - E para thirret giûhë shpiiare, e dyta gjytetnore. - Giûha shpijare âsht ajò, qi e flasim me t' onët, gjytetnore âsht ajò qi e flasim me zotnii e

me gishta si t' pagojë, a me krye e t' kerveshuna si t' hutue gjith-saa herë do t' na koet raa pûna me diftue nnoj mënnim, e kjo, per ngajë qi dishim me ja xânë êmnin fjalës qi na duhej per me qitun gojet mënnimin e zëmres s' onë.

Preje se e tâmë fjalorin qi t' a mloje plûhni a-së t' laskarohet prejë fmiish e miish, nâ as me shkrue as me kuvëanë nuk dimë. Shkrimi e ligjirimi i jonë pshtetet m' ato fjalë t'perditshme qi na jânë pii m'trûu e na eimojnë n' vesh paa prâa, e tjera t' panjehuna, qi kishim me pasë nji fuqii mâa t' madhe, e kishin m'u folë e m' u shkrue me vënn e kû i lypë pûna, jesin, per mâa t' madhin fajin t' onë, t' shkruëme n' fjaluër por t' shknuëme (t' shipëme) ne grrëç t' kokës s' onë!

Nji gabim i madh âsht per nee, o vllazen, gjithsaherë t' mrrijie me thânë goja e jonë: Mue m' kaa msue nâna Shqyq, e nuk m' duhet mâa teper se e dii ! —

Goja e âmel e nânës t' tânve na kaa msue Shqyp; porsë na duhet me diit, se me at giuhë qi na kaa msue nâna, nâ munn t' flasim me nânen, me taten, me vllazen e motra, e me gjak e gjinii; nji giuhë tjeter a së mnnyrë e t'folunit na duhet per dashamirë t' largët, e per n' dona me folë me zotnii e me nierz t' dijshem. - E para thirret giûhë shpiiare, e dyta gjytetnore. - Giûha shpijare âsht ajò, qi e flasim me t' onët, gjytetnore âsht ajò qi e flasim me zotnii e

nierz t' diishem. Giuha shpijare âsht ajò, qi na kaa tingllue n' vesh prejë gojës s' nânës, e cilla s' lypë hollime e katikule; giuha gjytetnore, posë hollimesh e fjalësh t' zgiellura don edhë katikule. Kû gjerbet kjo giuhë e hollë edhë e sgiedhun? N' gurrë t' komit. — E cilla âsht gurra e komit? Asht Fjalori.

Fjalori, praa, âsht nji liber, i cilli do t' gjinnet gadi me na pergjegjë, jo veç kuur t' a pvesim (si e paçë mênnue une e shum kush) per nji fjalë, por âsht nji liber edhè, qi sejcilli atdhetaar do t' a ketë me vedi si luftari armët e veta; âsht nji liber qi do t'knnohet pa prâa, m' u bajtë me vedi gjithsaa gjurmë t' i nnrojme, po kje n' fushë a n' mal, po kje n' gjytet a n' katunn. — Me nji fjalë: diten me diëll e nâten me dritë do knnue, e nner t' gjitha argtimet, knnimi i fjalorit argtimi i parë do t' jetë per nee. Tui knnue e tuj xânë fjalorin ka pak per ditë, nà hypim n'dije t'giuhës s' onë, e giuha na hijeshohet si tuj e ligjirue si tuj e shkrue.

Ç' farë sênnit mûnn e pergiasim fjalorin?

Nji lâmit t' gjânë e t' lmpët, n' t' cillin na epet me paa t' fsqunit e pergjithshem t' bukurijve t' rruzullimit, e i t' gjitha kafshave qi gjinnen nen dhee e mii të, n'hapesii e natë m' qiëllt. — M' u gjetë m' at lâmë t' stolisun me gjithnnuër bukuriinash natyret, s' unn kishim me nnâlë vedin paa i lshue syyt me nji t' hiekun mirakânnjet e t' bînnunit per me e soditun ânë e m' ânë e paa lânë gjâa me na i pshtue synit.

nierz t' diishem. Giuha shpijare âsht ajò, qi na kaa tingllue n' vesh prejë gojës s' nânës, e cilla s' lypë hollime e katikule; giuha gjytetnore, posë hollimesh e fjalësh t' zgiellura don edhë katikule. Kû gjerbet kjo giuhë e hollë edhë e sgiedhun? N' gurrë t' komit. — E cilla âsht gurra e komit? Asht Fjalori.

Fjalori, praa, âsht nji liber, i cilli do t' gjinnet gadi me na pergjegjë, jo veç kuur t' a pvesim (si e paçë mênnue une e shum kush) per nji fjalë, por âsht nji liber edhè, qi sejcilli atdhetaar do t' a ketë me vedi si luftari armët e veta; âsht nji liber qi do t'knnohet pa prâa, m' u bajtë me vedi gjithsaa gjurmë t' i nnrojme, po kje n' fushë a n' mal, po kje n' gjytet a n' katunn. — Me nji fjalë: diten me diëll e nâten me dritë do knnue, e nner t' gjitha argtimet, knnimi i fjalorit argtimi i parë do t' jetë per nee. Tui knnue e tuj xânë fjalorin ka pak per ditë, nà hypim n'dije t'giuhës s' onë, e giuha na hijeshohet si tuj e ligjirue si tuj e shkrue.

Ç' farë sênnit mûnn e pergiasim fjalorin?

Nji lâmit t' gjânë e t' lmpët, n' t' cillin na epet me paa t' fsqunit e pergjithshem t' bukurijve t' rruzullimit, e i t' gjitha kafshave qi gjinnen nen dhee e mii të, n'hapesii e natë m' qiëllt. — M' u gjetë m' at lâmë t' stolisun me gjithnnuër bukuriinash natyret, s' unn kishim me nnâlë vedin paa i lshue syyt me nji t' hiekun mirakânnjet e t' bînnunit per me e soditun ânë e m' ânë e paa lânë gjâa me na i pshtue synit.

Ktii lâmit t' stolisun i shemilohet fjalori, i cilli na mushë me gaz e knâqë gjithsaherë t' vëhena me i sjellë fletët e ktii.

Mërre n' dorë fjalorin e giuhës s' ate, o vllaa Shqyptaar, e vënu me e pershkue me syy, per n' t' u kânnët me paa vedin nner bukuriina e nner knâqa, qi kan me t' habitë faret, e t' shofish se si t' fluturon mënnja me flatra t' papashme, e se saa perkujtime t' kânnshme t' i pertrîin knaimi i fjalorit. —

Tui na rrshitë syni neper shtyllа t' fjajorit, tash gjinnena n' gjytet, e aty e m' at hov dalim n' katûnn, e pak mrapa nner fusha t' blera, t' gjâna e t' hapta; s' ngiatë veç kuur t' shofim vedin nner lulishte, pêmtore, kopshtije e nner gjithnnuër lânnësh. — Preje toket n' deet, e prejë thellsiinash t' detit mii dhee e kahë naltesiinat e qiellës, prejë qiellet rrposhena, n' mnyrë t' rrfees, nner rrmore e grrâna t' dheut. — Ktù gjênë gjithfarë t' thânunash e fjalësh t' urta: fjalë dijet e hollimit, fjalë kshillit e qortimit, fjalë ânkimit e t' perbuzunit, fjalë gazit e lojet, fjalë lavdit e qejnimit, fjalë katikulesh, fjale dhimtet e t' bînnunit, fjalë fmiish e burrash, fjalë t' mira e t' kqija.

N' ktë gjêen êmna komesh, dokesh e tjera ardhesh. Êmna trajtiinash e nnertesash; êmna veshet e mathet, e nneri êmna tojash, gjalmistrash e rrethnash; êmna pelhurnash, t' qepmesh e t' qinnisunit. — Êmna gurësh e guresh t' paçmue; êmna armëshh ekurishtash, perdorsash almistesh e veglash; êmna tajash e torrlash e kso

Ktii lâmit t' stolisun i shemilohet fjalori, i cilli na mushë me gaz e knâqë gjithsaherë t' vëhena me i sjellë fletët e ktii.

Mërre n' dorë fjalorin e giuhës s' ate, o vllaa Shqyptaar, e vënu me e pershkue me syy, per n' t' u kânnët me paa vedin nner bukuriina e nner knâqa, qi kan me t' habitë faret, e t' shofish se si t' fluturon mënnja me flatra t' papashme, e se saa perkujtime t' kânnshme t' i pertrîin knaimi i fjalorit. —

Tui na rrshitë syni neper shtyllа t' fjajorit, tash gjinnena n' gjytet, e aty e m' at hov dalim n' katûnn, e pak mrapa nner fusha t' blera, t' gjâna e t' hapta; s' ngiatë veç kuur t' shofim vedin nner lulishte, pêmtore, kopshtije e nner gjithnnuër lânnësh. — Preje toket n' deet, e prejë thellsiinash t' detit mii dhee e kahë naltesiinat e qiellës, prejë qiellet rrposhena, n' mnyrë t' rrfees, nner rrmore e grrâna t' dheut. — Ktù gjênë gjithfarë t' thânunash e fjalësh t' urta: fjalë dijet e hollimit, fjalë kshillit e qortimit, fjalë ânkimit e t' perbuzunit, fjalë gazit e lojet, fjalë lavdit e qejnimit, fjalë katikulesh, fjale dhimtet e t' bînnunit, fjalë fmiish e burrash, fjalë t' mira e t' kqija.

N' ktë gjêen êmna komesh, dokesh e tjera ardhesh. Êmna trajtiinash e nnertesash; êmna veshet e mathet, e nneri êmna tojash, gjalmistrash e rrethnash; êmna pelhurnash, t' qepmesh e t' qinnisunit. — Êmna gurësh e guresh t' paçmue; êmna armëshh ekurishtash, perdorsash almistesh e veglash; êmna tajash e torrlash e kso

tjerash. Êmna zogjsh, shpênnsh e shtâsësh; êmna peshqish e gjithnuër perbimash. — Shkurt: tuj knnue fjalorin, i bâhet nierit si me kênë m' nji treg t' madh, kû i kalojnë nner syy gjithnnuër gjinnsh: do tuj shitë, do tuj blee, saa tui gerthitë, tjerë tui thirrë; dikush tuj knnue, dikush tuj kjaa; do tuj qeshë e do tuj u kerveshë. Tuj namë, tuj truc, tuj lutë; tuj viedhë, tuj paditë, tuj bekue e tui mallkue. Shef qëj e lângoj, dhii e dele, magiarë e mushq e kual; fmii e foshnje, djelm e varza, burra e graa, t' rii e t' jetosë, etr. etr.

Tuj kalue per t'giatë t'ktii tregut, nneshë m'gjithnnuërsh: disaa as-pak s' i vron me syy, me dikânn falesh me nii fjalë gojet e kalon, me do tjerë persrii me nji «a jee, si jee?» t'qitun nner dhamë e shtekohesh. Nneshesh me nji kâmë tieter, nnâlesh, e me nji mâllnim perqafesh me tà tui i nnrrue disaa fjalë t'âmla. T'çon rruga m'u nneshë m'do tjerë e ti i pvetë per nnoj kshillë a nsim e do tjerë rrishtas t'i qesin nner mênn do pûnë e fjalë t'harrueme. —

Nysh, tui knnue fjalorin na bûhet si me paa me syy, e me nnie me veshë, gaz e vasaj, t' qeshuna e t' kerveshuna, herë na qeshet buza e ftyra, herë vrâhena e mrrolena; tash gerenohena, tash na gufon zêmra, tash na bjen âmë; tash bânnena, habitena e tash hutohena.

Fjalori âsht nji deet, qi s' bân t' marue! N' kë pihatet nieri paa t' lodhë. — Atò shtylla fjalësh, per t' ciilat na rrshqet syni, na bâhet si me kënë rrpina

tjerash. Êmna zogjsh, shpênnsh e shtâsësh; êmna peshqish e gjithnuër perbimash. — Shkurt: tuj knnue fjalorin, i bâhet nierit si me kênë m' nji treg t' madh, kû i kalojnë nner syy gjithnnuër gjinnsh: do tuj shitë, do tuj blee, saa tui gerthitë, tjerë tui thirrë; dikush tuj knnue, dikush tuj kjaa; do tuj qeshë e do tuj u kerveshë. Tuj namë, tuj truc, tuj lutë; tuj viedhë, tuj paditë, tuj bekue e tui mallkue. Shef qëj e lângoj, dhii e dele, magiarë e mushq e kual; fmii e foshnje, djelm e varza, burra e graa, t' rii e t' jetosë, etr. etr.

Tuj kalue per t'giatë t'ktii tregut, nneshë m'gjithnnuërsh: disaa as-pak s' i vron me syy, me dikânn falesh me nii fjalë gojet e kalon, me do tjerë persrii me nji «a jee, si jee?» t'qitun nner dhamë e shtekohesh. Nneshesh me nji kâmë tieter, nnâlesh, e me nji mâllnim perqafesh me tà tui i nnrrue disaa fjalë t'âmla. T'çon rruga m'u nneshë m'do tjerë e ti i pvetë per nnoj kshillë a nsim e do tjerë rrishtas t'i qesin nner mênn do pûnë e fjalë t'harrueme. —

Nysh, tui knnue fjalorin na bûhet si me paa me syy, e me nnie me veshë, gaz e vasaj, t' qeshuna e t' kerveshuna, herë na qeshet buza e ftyra, herë vrâhena e mrrolena; tash gerenohena, tash na gufon zêmra, tash na bjen âmë; tash bânnena, habitena e tash hutohena.

Fjalori âsht nji deet, qi s' bân t' marue! N' kë pihatet nieri paa t' lodhë. — Atò shtylla fjalësh, per t' ciilat na rrshqet syni, na bâhet si me kënë rrpina

e nji lumit, n' dyy ânët e t' cillit na epet me paa giytete e katunne, ara e livadhe, pyllë e zabele e prozhme, lulishte e kopshtije e pëmtore t' rreshtueme me nji kujdes e kânnje qi s' kee pse e xën me gojë!

Gjithnnuër xëjet n' fjaluër gjinnet: âsht nji çileer kû ruhet fjala e msimit, e dijes, e urtiis edhë e hollimit. Fjalori âsht visari i giuhës, i dijes, i t' nnollunave, i vargënimit e i vjerrshënimit.

Kû munn t' a gjëjmë na nji liber mâa t' hieshem, e mâa t' joshem se fjalorin? Liber qi t' lën t' knaqun gjithsahere t' a çilish, e atii qi t' i hinë n' zëmer nuk e lshon duërsh. Prralla harapishte «Njimii e nji nâtë» per kahë perkujtime âsht n' zâa t' mâdh, e mjafton nji herë me e knnue, per me metë t' habitë faret e me na bâa qi t' shofim ânnrra t' kânnshme! Me gjith ktë, pësdhetë faqe t' fjalorit t' knnueme me mënn, na i binë para syysh gjithfarë perkujtimesh, gjithnnuër knâqash, hijash sblesash e t' dukunn mâa t' nnrvshme e mâa t' laruеme se ato t' prrallës «Njimii e nji nâtë» -

Gjithfarë mënnimesh na vinë rreth si kuur tergohen rëet: tash shifen tash miohen prejë s' tjerësh; si nji tubë mizash, qi vinë e shkojnë varg mas vargut, e si flutra t' laruеme qi na lânc n' pelqim t' padiftuëm e qi deri n' gjumë t' natës na rrînë t' pime nner mënn. —

Fjalori na i pertrîin nnisiit, e perkujtimin na nnezë.

e nji lumit, n' dyy ânët e t' cillit na epet me paa giytete e katunne, ara e livadhe, pyllë e zabele e prozhme, lulishte e kopshtije e pëmtore t' rreshtueme me nji kujdes e kânnje qi s' kee pse e xën me gojë!

Gjithnnuër xëjet n' fjaluër gjinnet: âsht nji çileer kû ruhet fjala e msimit, e dijes, e urtiis edhë e hollimit. Fjalori âsht visari i giuhës, i dijes, i t' nnollunave, i vargënimit e i vjerrshënimit.

Kû munn t' a gjëjmë na nji liber mâa t' hieshem, e mâa t' joshem se fjalorin? Liber qi t' lën t' knaqun gjithsahere t' a çilish, e atii qi t' i hinë n' zëmer nuk e lshon duërsh. Prralla harapishte «Njimii e nji nâtë» per kahë perkujtime âsht n' zâa t' mâdh, e mjafton nji herë me e knnue, per me metë t' habitë faret e me na bâa qi t' shofim ânnrra t' kânnshme! Me gjith ktë, pësdhetë faqe t' fjalorit t' knnueme me mënn, na i binë para syysh gjithfarë perkujtimesh, gjithnnuër knâqash, hijash sblesash e t' dukunn mâa t' nnrvshme e mâa t' laruеme se ato t' prrallës «Njimii e nji nâtë» -

Gjithfarë mënnimesh na vinë rreth si kuur tergohen rëet: tash shifen tash miohen prejë s' tjerësh; si nji tubë mizash, qi vinë e shkojnë varg mas vargut, e si flutra t' laruеme qi na lânc n' pelqim t' padiftuëm e qi deri n' gjumë t' natës na rrînë t' pime nner mënn. —

Fjalori na i pertrîin nnisiit, e perkujtimin na nnezë.

T'i lâmë m' nji ânë argtimet qi gjêen nieri tuj knnue fialorin; detyra e parë qi do t' shtyyn per mos me e lshue doret âsht msimi qi do t' xêhet prejë tii. — Mênnja i çilet, kuur t'vêhet me shkrue a me folë, i gjegjet fjala me nji kânnje t' posaçme; fjalet e perditshme nuk i perdoron mâa, por t' tâna fjalë t' hiëshme e t' sgiedhuna i qet n' pûnë.

Hollimi i fjalorit n' shtjellim, e n' çanësim t' se e cillës fjalë, âsht i madhnuëshem. Fjalori s' t' lên me folë me gishta as me shêje, per me dashtë me diftue shka na rrin n' zêmer. Aj na mson me ja gjetë sênnit êmnin a fjalen qi i shkon paa pasë nevojë m' u dredhë, m' u shdredhë e m' u shtryllë! —

11. Mênnimi e fjala jânë moter e vllaa; jânë buçilat e asajë gurrës qi i thonë trûut. — Porsè, saa mênnime na jesin n' krye edhè shuhen krejt tuj mos kênë t' zot me i qitun per fushë, qyshë sè na mêngojnë fjalët? Rroke n' dorë fjalorin, o vllaa Shqyptaar, e veshtro vedin se saa herë kee per t' thânë herë per nji fjalë herë per nji tjeter, qi do t'i gjêjsh m' tè: Heu! kjo fjalë kênka e ree per mue! Nuk paskesh pasë diit se giuha Shqype paska kso fjalësh t' bukura! — Qyshë se nuk i bimë mrapa giuhës s' onë, e mje qi t' u lâmë vênn ploges e pritesës per kahë e knnuëmja e fjalorit, giuha Shqype kaa me kênë mêngut per fjalë n' kohë t' ona, se saa per koka qi e xânë s' kaa pasë as nuk kaa per t' pasë gjâa mêngut giuha Shqype! —

T'i lâmë m' nji ânë argtimet qi gjêen nieri tuj knnue fialorin; detyra e parë qi do t' shtyyn per mos me e lshue doret âsht msimi qi do t' xêhet prejë tii. — Mênnja i çilet, kuur t'vêhet me shkrue a me folë, i gjegjet fjala me nji kânnje t' posaçme; fjalet e perditshme nuk i perdoron mâa, por t' tâna fjalë t' hiëshme e t' sgiedhuna i qet n' pûnë.

Hollimi i fjalorit n' shtjellim, e n' çanësim t' se e cillës fjalë, âsht i madhnuëshem. Fjalori s' t' lên me folë me gishta as me shêje, per me dashtë me diftue shka na rrin n' zêmer. Aj na mson me ja gjetë sênnit êmnin a fjalen qi i shkon paa pasë nevojë m' u dredhë, m' u shdredhë e m' u shtryllë! —

11. Mênnimi e fjala jânë moter e vllaa; jânë buçilat e asajë gurrës qi i thonë trûut. — Porsè, saa mênnime na jesin n' krye edhè shuhen krejt tuj mos kênë t' zot me i qitun per fushë, qyshë sè na mêngojnë fjalët? Rroke n' dorë fjalorin, o vllaa Shqyptaar, e veshtro vedin se saa herë kee per t' thânë herë per nji fjalë herë per nji tjeter, qi do t'i gjêjsh m' tè: Heu! kjo fjalë kênka e ree per mue! Nuk paskesh pasë diit se giuha Shqype paska kso fjalësh t' bukura! — Qyshë se nuk i bimë mrapa giuhës s' onë, e mje qi t' u lâmë vênn ploges e pritesës per kahë e knnuëmja e fjalorit, giuha Shqype kaa me kênë mêngut per fjalë n' kohë t' ona, se saa per koka qi e xânë s' kaa pasë as nuk kaa per t' pasë gjâa mêngut giuha Shqype! —

Fjalori do t' na rrinë n' zemer jo veç pse âsht i argtueshem, i kânnshem e i viefshem, por edhè, pse âsht nji liber, n't'cillin nnryhet pasunija, dija, permirsija, t' kênunit e zêmra e komit; pse âsht i atdheut marrë. — Fjalori âsht msojsi i jonë, kshilltari i jonë, e prîsi i t' gjithnjatyne qi e duën giuhen e nânës. — Fjalori na i pertriin kavaljetet e kalueme. Se e cilla fjalë qi gjinnet m' të na bân me i çue mênnt ke t'Parët, ke Pelasgjët - atent t'onë! n' gojë t'cillve kaa pasë tingllue kjo giuhë qi na t' bijt e tyne sod e flasim. Para bijve t' giuhës Shqype i pat hîi t' dridhun botës. —

Masi, praa, per me mrrii n' dije t' gjuhës komtare nner prîist mâa besnikë njehet fialori, detyra e fjalorsve kishte me kênë me mledhë fjalët e komit, e n'u vûfshin me perbâa tjera t' reja, t' jenë me pelqim t' vllazenve — sidomos t' cillet jânë t' regjun n' kso pûnësh, e t' shikjojnë qi t' u dalë fjalori komtaar e jo si me kênë i giuhës s' huëj .....! T' mêrrena vesht: fjalori t' jetë fjesht Shqyp, tuj mos u lânë vênn fjalve t' hueja m' të, m' saa t' mûnnena e m' saa t'na mrrijc mênnja n' kuptim e n' dymtym fjalen prejë fjalet.

T' tânë diim, se komi me komë, si kan t'inarrë e dhâna n' tregtii, ashtû edhe fjalët e giuhëve i mârrin uharisht njâni prejë tjetrit; e kto fjalë, n' kohë t' vona, jesin nner gjytete — se nner katûnne s' u dihet fara — e zotnii gjytetash mannej fillojnë m' u

Fjalori do t' na rrinë n' zemer jo veç pse âsht i argtueshem, i kânnshem e i viefshem, por edhè, pse âsht nji liber, n't'cillin nnryhet pasunija, dija, permirsija, t' kênunit e zêmra e komit; pse âsht i atdheut marrë. — Fjalori âsht msojsi i jonë, kshilltari i jonë, e prîsi i t' gjithnjatyne qi e duën giuhen e nânës. — Fjalori na i pertriin kavaljetet e kalueme. Se e cilla fjalë qi gjinnet m' të na bân me i çue mênnt ke t'Parët, ke Pelasgjët - atent t'onë! n' gojë t'cillve kaa pasë tingllue kjo giuhë qi na t' bijt e tyne sod e flasim. Para bijve t' giuhës Shqype i pat hîi t' dridhun botës. —

Masi, praa, per me mrrii n' dije t' gjuhës komtare nner prîist mâa besnikë njehet fialori, detyra e fjalorsve kishte me kênë me mledhë fjalët e komit, e n'u vûfshin me perbâa tjera t' reja, t' jenë me pelqim t' vllazenve — sidomos t' cillet jânë t' regjun n' kso pûnësh, e t' shikjojnë qi t' u dalë fjalori komtaar e jo si me kênë i giuhës s' huëj .....! T' mêrrena vesht: fjalori t' jetë fjesht Shqyp, tuj mos u lânë vênn fjalve t' hueja m' të, m' saa t' mûnnena e m' saa t'na mrrijc mênnja n' kuptim e n' dymtym fjalen prejë fjalet.

T' tânë diim, se komi me komë, si kan t'inarrë e dhâna n' tregtii, ashtû edhe fjalët e giuhëve i mârrin uharisht njâni prejë tjetrit; e kto fjalë, n' kohë t' vona, jesin nner gjytete — se nner katûnne s' u dihet fara — e zotnii gjytetash mannej fillojnë m' u

perbuzë me giuhë t' nänës tuj u sherbye me to, deri qi mrriin me i qitë n' harresë fjalët e giuhës s' vet, e ashtú brëz mas brëzit shkojnë tuj na shemtue giuhen t' onë. — Duhen shknue e duhen shbii me gjith rrâjë fjalët e huëja prejë zëmrash t'Shhyptarve e mos m' u lânë vënn nner fjalorë, per ngâjë qi as nevoja, as urtija nuk m' thotë qi t' i shkoj kuëj n' derë per nji gjâa sënn qi e kam vetë. —

N' mos ju pelqeftë ky mënnim i êm, o vllazen fjalorsa, ju lutem, nemose, t' a mërrni mrapa t' nnritçmin e t' diëshmin atdhetaar Z. Kostantin (Nelkon) Kristoforidhin, i cilli me urtii t' madhe i kaa vûn damas m' nji fjalorth fjalët e giuhëve t' huëja t' per-doruna prejë nesh, e persrii mas se-cilles fjalë vën shkadomethânjen n' giuhë Shqype. — S' do lânë qi t' veditohen n' komë t' onë fjalët e huëja, e ktii qellimit kena me i dalë n' krye, kuur mos t'u lêhet fara nner fjalorë.

Arrsyja e dytë qi m'shtyyni me çilë ket gojë njekjo kje:

Sod per sod, m' saa munn t' dihet, giuha e jonë Shqype, âsht nji qi nuk munn t' i moterzohet kurrnjënës n' jetë, e njehet nner giuhët mâa t' vjetra, sikurse e pat dishmue i nnritçmi Z. Talozi, m'nji argtim t' gzimit t' vjetit 1803, n' Kuvënn t' Françeskanve n' Kreshevë t' Bosnies, kuur nner syyt e mii — qi shkruej kto pânë — kû nnolla me dymdhetë Shqyptarë tjerë e burra t' dijshem t' atii vënnit, m' nji urim

perbuzë me giuhë t' nänës tuj u sherbye me to, deri qi mrriin me i qitë n' harresë fjalët e giuhës s' vet, e ashtú brëz mas brëzit shkojnë tuj na shemtue giuhen t' onë. — Duhen shknue e duhen shbii me gjith rrâjë fjalët e huëja prejë zëmrash t'Shhyptarve e mos m' u lânë vënn nner fjalorë, per ngâjë qi as nevoja, as urtija nuk m' thotë qi t' i shkoj kuëj n' derë per nji gjâa sënn qi e kam vetë. —

N' mos ju pelqeftë ky mënnim i êm, o vllazen fjalorsa, ju lutem, nemose, t' a mërrni mrapa t' nnritçmin e t' diëshmin atdhetaar Z. Kostantin (Nelkon) Kristoforidhin, i cilli me urtii t' madhe i kaa vûn damas m' nji fjalorth fjalët e giuhëve t' huëja t' per-doruna prejë nesh, e persrii mas se-cilles fjalë vën shkadomethânjen n' giuhë Shqype. — S' do lânë qi t' veditohen n' komë t' onë fjalët e huëja, e ktii qellimit kena me i dalë n' krye, kuur mos t'u lêhet fara nner fjalorë.

Arrsyja e dytë qi m'shtyyni me çilë ket gojë njekjo kje:

Sod per sod, m' saa munn t' dihet, giuha e jonë Shqype, âsht nji qi nuk munn t' i moterzohet kurrnjënës n' jetë, e njehet nner giuhët mâa t' vjetra, sikurse e pat dishmue i nnritçmi Z. Talozi, m'nji argtim t' gzimit t' vjetit 1803, n' Kuvënn t' Françeskanve n' Kreshevë t' Bosnies, kuur nner syyt e mii — qi shkruej kto pânë — kû nnolla me dymdhetë Shqyptarë tjerë e burra t' dijshem t' atii vënnit, m' nji urim

qi na bâni nee Shqyptarve posaçe n' giuhë Llatine, tha:

« *Lulzoftë giuha Shqype, âma e giuhëve tjera!*
Rrnoftë komi Shqyptaar, mâa i vjetri n'Europë!» (*)

Fjalë saa t' kânnshme aq madhnuëshme per nee Shqyptarë! —

I pshtetun n' ket e n'saa dishmime tjera thâm, se posë qi s'i kan hije kurrkûnn fjalët e huëja giuhës s' onë, e qi nneri ato qi perdoren na vrasin veshtë, âsht edhè marre per nee Sqyptarë me ja lshue perkjellen giusës s' onë e me bâa t' âmen mâa t' papasmen e mâa t' vorfnen se kto mesa (per mos m' u thânë bija) giuhët e huëja.

Giuha e jonë kaa kënë edhè âsht nenë giuhë luftare, giuhë qi kaa diit edhè din me prefë heshta e shgjeta e jo pupla! Porsë, falë t' i kjofshin Zotit! sod kena fillue me ardhë n' vedi, e gadi-gadi kena xânë me huëjt puplen mâa teper se pushken sadò pak si vonë!, e gjinnena mëngut per fjalë qi i perkasin dijes e hollimit. — Ngushtësija na bân me i shkue nnokuëj n' derë per kso fjalësh t' sgiedhuna e me mkânë mëngimin t'onë — per tash. — T'kuëjen derë munn t' a msymë paa na u kuqë ftyra? Deren e Grekve t' vjeter, (e mos, e Zot, t'grekve t' sodçem!)

(*) Fjalët e X. Talotz-it:

« Floreat lingua albanica, mater aliarum linguarum! Vivat natio albanica vetustissima in Europa! »

qi na bâni nee Shqyptarve posaçe n' giuhë Llatine, tha:

« *Lulzoftë giuha Shqype, âma e giuhëve tjera!*
Rrnoftë komi Shqyptaar, mâa i vjetri n'Europë!» (*)

Fjalë saa t' kânnshme aq madhnuëshme per nee Shqyptarë! —

I pshtetun n' ket e n'saa dishmime tjera thâm, se posë qi s'i kan hije kurrkûnn fjalët e huëja giuhës s' onë, e qi nneri ato qi perdoren na vrasin veshtë, âsht edhè marre per nee Sqyptarë me ja lshue perkjellen giusës s' onë e me bâa t' âmen mâa t' papasmen e mâa t' vorfnen se kto mesa (per mos m' u thânë bija) giuhët e huëja.

Giuha e jonë kaa kënë edhè âsht nenë giuhë luftare, giuhë qi kaa diit edhè din me prefë heshta e shgjeta e jo pupla! Porsë, falë t' i kjofshin Zotit! sod kena fillue me ardhë n' vedi, e gadi-gadi kena xânë me huëjt puplen mâa teper se pushken sadò pak si vonë!, e gjinnena mëngut per fjalë qi i perkasin dijes e hollimit. — Ngushtësija na bân me i shkue nnokuëj n' derë per kso fjalësh t' sgiedhuna e me mkânë mëngimin t'onë — per tash. — T'kuëjen derë munn t' a msymë paa na u kuqë ftyra? Deren e Grekve t' vjeter, (e mos, e Zot, t'grekve t' sodçem!)

(*) Fjalët e X. Talotz-it:

« Floreat lingua albanica, mater aliarum linguarum! Vivat natio albanica vetustissima in Europa! »

Kjo âsht nji giuhë qi munn t' a moterzojmë me t' onen, n' mos per giasim qi kan nner vedi, per mohe nemosè.

Si giuha Shqype âsht giuhë luftare, e qi âsht kênë dhânë me prefë heshta e shgjeta, ashtû ; giuha e Grekve t' vjeter âsht kênë giuhë dijet edhè msimit. Praa, nneri qi t' a mkâmin giuhen t' onë, kujtoj se s' unn do t' na shaje kush n' u sherbejshim me terminologii t' tyne, masi edhè t' tâna komet e Europës me ket terminologii sherbehen. Asht perlim me i permênnë atà burra t' nnritçem qi e kan paa ket nevojë: Z. Lekë Gruda n'Fjalorth, e Shoqnija e Bashkimit n' «Shtojcë» t' fjalorit t' sajë.

Vllazen Shqyptarë!

Po e maroj fjalen t' ême me ket porosii: xênie fjalorin e giuhes s' nânës, mos e hiqni duersh, persè ky âsht libri i komit t'onë, e thesari i atdheut t'onë! » Lulzoftë, praa, giuha Shqype âma e giuhëve tjera! Rrnoftë komi Shqyptaar mâa i vjetri n' Europë! —

«T' falem, Shqypnii, ti i shpirtit t' êm dishiri!
I lum njimênn jâm un n' ngjii t' ânn tu rrnue,
Tu' gzue t'paamt t'ânn, tu têhjekë at ajr t'kullue
Si Leka i Madhi e Skenderbegu i Biri! (2.) —

V. O. N'numrim t'fjalorve n'faqe 125 u harrue kjo oroë: «Njikta fjalorë i njeti, persè jânë mâa t' njofshem, e prejë se munnet me i pasë mâa unoresh gjithicilli Shqyptaar qi rreket per sbukurim t'giuhës Shqype tuj kênë t' shtypun n' giuhë t' njoftuna. *Auktori.*

Kjo âsht nji giuhë qi munn t' a moterzojmë me t' onen, n' mos per giasim qi kan nner vedi, per mohe nemosè.

Si giuha Shqype âsht giuhë luftare, e qi âsht kênë dhânë me prefë heshta e shgjeta, ashtû ; giuha e Grekve t' vjeter âsht kênë giuhë dijet edhè msimit. Praa, nneri qi t' a mkâmin giuhen t' onë, kujtoj se s' unn do t' na shaje kush n' u sherbejshim me terminologii t' tyne, masi edhè t' tâna komet e Europës me ket terminologii sherbehen. Asht perlim me i permênnë atà burra t' nnritçem qi e kan paa ket nevojë: Z. Lekë Gruda n'Fjalorth, e Shoqnija e Bashkimit n' «Shtojcë» t' fjalorit t' sajë.

Vllazen Shqyptarë!

Po e maroj fjalen t' ême me ket porosii: xênie fjalorin e giuhes s' nânës, mos e hiqni duersh, persè ky âsht libri i komit t'onë, e thesari i atdheut t'onë! » Lulzoftë, praa, giuha Shqype âma e giuhëve tjera! Rrnoftë komi Shqyptaar mâa i vjetri n' Europë! —

«T' falem, Shqypnii, ti i shpirtit t' êm dishiri!
I lum njimênn jâm un n' ngjii t' ânn tu rrnue,
Tu' gzue t'paamt t'ânn, tu têhjekë at ajr t'kullue
Si Leka i Madhi e Skenderbegu i Biri! (2.) —

V. O. N'numrim t'fjalorve n'faqe 125 u harrue kjo oroë: «Njikta fjalorë i njeti, persè jânë mâa t' njofshem, e prejë se munnet me i pasë mâa unoresh gjithicilli Shqyptaar qi rreket per sbukurim t'giuhës Shqype tuj kênë t' shtypun n' giuhë t' njoftuna. *Auktori.*

BKSH

BKSH

Ëmna Shkrimtarësh qi përmënnon n' ket

« AGIM T' GJYTETNIIS »

PJESË E PARË

1. Seneka . . . . . *n' faqe* 9
2. Goja e komit t'onë . . . . . » 11
3. » » » » . . . . . » 15
4. » » » » . . . . . » 18
5. Ciceroni . . . . . » 19
6. A. Fishta, O. F. M. «Lahuta e malciis» . . . . . » 19
7. Sh' Matei unjilltari, k. XX . . . . . » 21
8. Seneka . . . . . » 21
9. Rudyard . . . . . » 21
10. Schimd . . . . . » 21
11. Goja e komit t'onë . . . . . » 23
12. A. Fishta, O. F. M. » Pika Voeset. » » 23
13. » » » » » » » » » » 26
14. » » » » » » » » » » 28
15. Goja e komit t'onë . . . . . » 28
16. « Albania » London-1904-viti i 8. Nri 9.176 . . . . . » 28
17. A Fishta, O. F. M. „ Lahuta e Malciis „ . . . . . » 29
18 Settembrini . . . . . » 29

Ëmna Shkrimtarësh qi përmënnon n' ket

« AGIM T' GJYTETNIIS »

PJESË E PARË

1. Seneka . . . . . *n' faqe* 9
2. Goja e komit t'onë . . . . . » 11
3. » » » » . . . . . » 15
4. » » » » . . . . . » 18
5. Ciceroni . . . . . » 19
6. A. Fishta, O. F. M. «Lahuta e malciis» . . . . . » 19
7. Sh' Matei unjilltari, k. XX . . . . . » 21
8. Seneka . . . . . » 21
9. Rudyard . . . . . » 21
10. Schimd . . . . . » 21
11. Goja e komit t'onë . . . . . » 23
12. A. Fishta, O. F. M. » Pika Voeset. » » 23
13. » » » » » » » » » » 26
14. » » » » » » » » » » 28
15. Goja e komit t'onë . . . . . » 28
16. « Albania » London-1904-viti i 8. Nri 9.176 . . . . . » 28
17. A Fishta, O. F. M. „ Lahuta e Malciis „ . . . . . » 29
18 Settembrini . . . . . » 29

19. Champort . . . . . *n'faqe* 29
20. D' Azeglio . . . . . » 29
21. Smiles. . . . . » 29
22. A. Fishta, O. F. M. » Lahuta e malciis » . . . . . » 29
23. S. Pelliko . . . . . » 29
24. Vouvenarques . . . . . » 29
25. G. Fortunato . . . . . » 29
26. Emerson . . . . . » 30
27. Smiles . . . . . » 30
28. » . . . . . » 30
29. Lubdock . . . . . » 30

PJESË E DYTË.

30. Montefeltro. O. F. M. . . . . » 31
31. Bosuet . . . . . » 31
32. A. Kapeceiatro . . . . . » 38
33. Prift Riberi . . . . . » 38
* Sh' Matej unnjillari . . . . . » 39
34, Montefeltro, O. F. M. . . . . » 39
35. A. Kapeceiatro . . . . . » 39
36. Montefeltro, O. F. M. . . . . » 39
37. Montefeltro, O. F. M. . . . . » 40
38. A. Kapeceiatro . . . . . » 40
39. Kardinal G. Boma . . . . . » 40
40. Kvitin Scila . . . . . » 42
41. Goja e komit t' onë . . . . . » 44
42. Thiers i, n' Kuvênn t' Versailles, 29 –

19. Champort . . . . . *n'faqe* 29
20. D' Azeglio . . . . . » 29
21. Smiles. . . . . » 29
22. A. Fishta, O. F. M. » Lahuta e malciis » . . . . . » 29
23. S. Pelliko . . . . . » 29
24. Vouvenarques . . . . . » 29
25. G. Fortunato . . . . . » 29
26. Emerson . . . . . » 30
27. Smiles . . . . . » 30
28. » . . . . . » 30
29. Lubdock . . . . . » 30

PJESË E DYTË.

30. Montefeltro. O. F. M. . . . . » 31
31. Bosuet . . . . . » 31
32. A. Kapeceiatro . . . . . » 38
33. Prift Riberi . . . . . » 38
* Sh' Matej unnjillari . . . . . » 39
34, Montefeltro, O. F. M. . . . . » 39
35. A. Kapeceiatro . . . . . » 39
36. Montefeltro, O. F. M. . . . . » 39
37. Montefeltro, O. F. M. . . . . » 40
38. A. Kapeceiatro . . . . . » 40
39. Kardinal G. Boma . . . . . » 40
40. Kvitin Scila . . . . . » 42
41. Goja e komit t' onë . . . . . » 44
42. Thiers i, n' Kuvênn t' Versailles, 29 –

V - 1872 . . . . . *n' faqe* 44
43. A. Kapeccelatro (in Sum, S. Thomae) » 46
44. Prift Z. Riberi (Religione, Patria. etc. » 46
I. 122.) - . . . . . .
45. Bossuet - i . . . . . » 46
46. A. Kapeccelatro m'Ireland - in . . . . . » 47
47. A Kapeccelatro m' Markezin . . . . . » 48
48 Montefeltro, O. F. M. . . . . » 51
49 Platoni . . . . . » 51
50. Ball - Hâneza Dibrani («Albania» - . » 51
C. 64.1899) . . . . . .
51. Ciceroni . . . . . » 52
52. » . . . . . » 52
53. Kretoni . . . . . » 52
54. Seneka . . . . . » 52
55. Platoni . . . . . » 52
56. » . . . . . » 53
57. Goja e komit t'onë . . . . . » 54
58. » » » » . . . . . » 55
59. Pitagora . . . . . » 56
60. Sterne . . . . . » 56
61. Sh' Cezarii . . . . . » 57
62. Demosteni . . . . . » 57
63. Platoni . . . . . » 57
64. Ciceroni . . . . . » 57
65. Sh' Augustini . . . . . » 58
66. Sh' Gj. Klimaku . . . . . » 58
67. Sh' Bonaventura . . . . . » 58

V - 1872 . . . . . *n' faqe* 44
43. A. Kapeccelatro (in Sum, S. Thomae) » 46
44. Prift Z. Riberi (Religione, Patria. etc. » 46
I. 122.) - . . . . . .
45. Bossuet - i . . . . . » 46
46. A. Kapeccelatro m'Ireland - in . . . . . » 47
47. A Kapeccelatro m' Markezin . . . . . » 48
48 Montefeltro, O. F. M. . . . . » 51
49 Platoni . . . . . » 51
50. Ball - Hâneza Dibrani («Albania» - . » 51
C. 64.1899) . . . . . .
51. Ciceroni . . . . . » 52
52. » . . . . . » 52
53. Kretoni . . . . . » 52
54. Seneka . . . . . » 52
55. Platoni . . . . . » 52
56. » . . . . . » 53
57. Goja e komit t'onë . . . . . » 54
58. » » » » . . . . . » 55
59. Pitagora . . . . . » 56
60. Sterne . . . . . » 56
61. Sh' Cezarii . . . . . » 57
62. Demosteni . . . . . » 57
63. Platoni . . . . . » 57
64. Ciceroni . . . . . » 57
65. Sh' Augustini . . . . . » 58
66. Sh' Gj. Klimaku . . . . . » 58
67. Sh' Bonaventura . . . . . » 58

68. S'Augustini . . . . . *n' faqe* 58
69. S' Laurenc Justinjani . . . . . » 59
70. Plutarku . . . . . » 60
71. Seneka . . . . . » 60
72. Ciceroni . . . . . » 60

PJESË E TRETË

73. Ciceroni m'Platonin . . . . . » 62
74. A. F. Nani, O. F. M. . . . . » 62
75. Mazzini . . . . . » 62
76. Metastasi . . . . . » 63
77. Ciceroni . . . . . » 63
78. Prifti Z. Riberi . . . . . » 63
79. Metastasi . . . . . » 65
80. Ciceroni . . . . . » 65
81. » . . . . . » 71
82. Napoleoni i I^{ri} . . . . . » 71
83. Fanny . . . . . » 81
84. Gj. Kerson . . . . . » 82
85. Sh' Augustini . . . . . » 82
86. Segur . . . . . » 82
87. Emzot Pjeter Xarishi . . . . . » 82
88. Robelet . . . . . » 83
89. A. Fishta, O. F. M. » Pika voëset « . » 84
90. T. Livi . . . . . » 85
91. Napoleoni i I . . . . . » 86
92. Goja e komit t' onë . . . . . » 88
93. A. Fishta, O. F. M. » Lahuta e Malcii« » 88

68. S'Augustini . . . . . *n' faqe* 58
69. S' Laurenc Justinjani . . . . . » 59
70. Plutarku . . . . . » 60
71. Seneka . . . . . » 60
72. Ciceroni . . . . . » 60

PJESË E TRETË

73. Ciceroni m'Platonin . . . . . » 62
74. A. F. Nani, O. F. M. . . . . » 62
75. Mazzini . . . . . » 62
76. Metastasi . . . . . » 63
77. Ciceroni . . . . . » 63
78. Prifti Z. Riberi . . . . . » 63
79. Metastasi . . . . . » 65
80. Ciceroni . . . . . » 65
81. » . . . . . » 71
82. Napoleoni i I^{ri} . . . . . » 71
83. Fanny . . . . . » 81
84. Gj. Kerson . . . . . » 82
85. Sh' Augustini . . . . . » 82
86. Segur . . . . . » 82
87. Emzot Pjeter Xarishi . . . . . » 82
88. Robelet . . . . . » 83
89. A. Fishta, O. F. M. » Pika voëset « . » 84
90. T. Livi . . . . . » 85
91. Napoleoni i I . . . . . » 86
92. Goja e komit t' onë . . . . . » 88
93. A. Fishta, O. F. M. » Lahuta e Malcii« » 88

94. Ciceroni . . . . . „ 94
95. „ . . . . . „ 94
96. „ . . . . . „ 94
97. „ . . . . . „ 94
98. Omiri . . . . . „ 95
89. Pitagora . . . . . „ 95
100. Horaci . . . . . „ 95
101. Perikli . . . . . „ 95
102. Glos. int . . . . . „ 95
104. Klinger . . . . . „ 95
104. Skribe . . . . . „ 95
105. P. Metastasi . . . . . „ 96
106. Kantú . . . . . „ 96
107. S. Pelliko . . . . . „ 96
108. Pananti . . . . . „ 96
109. P. Verri . . . . . „ 96
110. Gverraci . . . . . „ 96
111. „ . . . . . „ 96
112. Auerbach . . . . . „ 96
113. Bag. e Bujq. flet. e 1ere „ N. b. F. . „ 97
114. A. Fishta, O. F. M. . . . . „ 97
115. Goja e komit t' onë . . . . . „ 98
116. A. Fishta, O. F. M. Lahuta e Malciis „ „ 99
117. Kângë popullore . . . . . „ 99

PJESA E KATERT.

Ginha.

118. Naim Bey Frasheri . . . . . *n' faqe* 108
119. Goja e komit t' onë . . . . . „ 110

94. Ciceroni . . . . . „ 94
95. „ . . . . . „ 94
96. „ . . . . . „ 94
97. „ . . . . . „ 94
98. Omiri . . . . . „ 95
89. Pitagora . . . . . „ 95
100. Horaci . . . . . „ 95
101. Perikli . . . . . „ 95
102. Glos. int . . . . . „ 95
104. Klinger . . . . . „ 95
104. Skribe . . . . . „ 95
105. P. Metastasi . . . . . „ 96
106. Kantú . . . . . „ 96
107. S. Pelliko . . . . . „ 96
108. Pananti . . . . . „ 96
109. P. Verri . . . . . „ 96
110. Gverraci . . . . . „ 96
111. „ . . . . . „ 96
112. Auerbach . . . . . „ 96
113. Bag. e Bujq. flet. e 1ere „ N. b. F. . „ 97
114. A. Fishta, O. F. M. . . . . „ 97
115. Goja e komit t' onë . . . . . „ 98
116. A. Fishta, O. F. M. Lahuta e Malciis „ „ 99
117. Kângë popullore . . . . . „ 99

PJESA E KATERT.

Ginha.

118. Naim Bey Frasheri . . . . . *n' faqe* 108
119. Goja e komit t' onë . . . . . „ 110

120. » Albania » Bruxelles. – F. vieti i V. - Nri 8. 1901. . . . . *n'faqe* 110
121. E. De Amicis . . . . . » 120
122. A. Fishta, O. F. M. «Lahuta e Malciis» . . . . . » 124

SHTIM

1. Z. Jakin Shkodra. – » Albania « . . viti i V. N. 3. F. – . . . . . » 126
2. A. Fishta, O. F. M. «Pika Voëset» » 129

DECRETUM.

Cum opus cui titulus « Agimi i Gjyetniis » a R. P. Stephano Gjeçov concinnatum et a duobus selectis Patribus de mandato Nostro examinatum, nihil contra fidem aut bonos mores contineat, quod ad nos pertinet, nihil obstat, quominus, servatis servandis, typis mandari valeat.

Datum Scodrae, 20 Iulii 1910.

L. ✠ S. Fr. Alexius Paolucci
Minist. Provin. O. F. M.

L. ✠ S. *Imprimatur*
Jacobus Serreqi Archi.

120. » Albania » Bruxelles. – F. vieti i V. - Nri 8. 1901. . . . . *n'faqe* 110
121. E. De Amicis . . . . . » 120
122. A. Fishta, O. F. M. «Lahuta e Malciis» . . . . . » 124

SHTIM

1. Z. Jakin Shkodra. – » Albania « . . viti i V. N. 3. F. – . . . . . » 126
2. A. Fishta, O. F. M. «Pika Voëset» » 129

DECRETUM.

Cum opus cui titulus « Agimi i Gjyetniis » a R. P. Stephano Gjeçov concinnatum et a duobus selectis Patribus de mandato Nostro examinatum, nihil contra fidem aut bonos mores contineat, quod ad nos pertinet, nihil obstat, quominus, servatis servandis, typis mandari valeat.

Datum Scodrae, 20 Iulii 1910.

L. ✠ S. Fr. Alexius Paolucci
Minist. Provin. O. F. M.

L. ✠ S. *Imprimatur*
Jacobus Serreqi Archi.

ВКSH

ВКSH

BISH

BISH